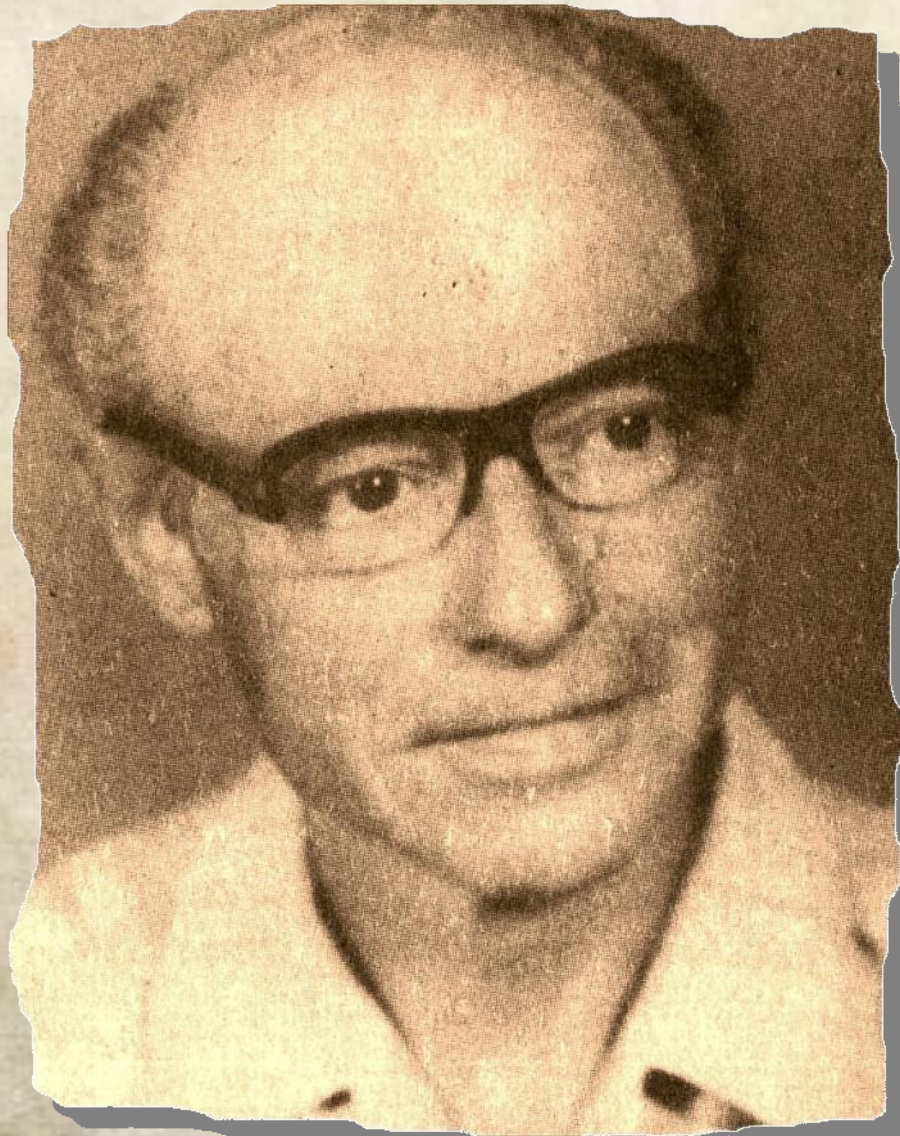
VICTOR RUSU CIOBANU

FIUL ADOPTIV

CARTEA A DOUA

VICTOR RUSU CIOBANU

Restitutio Daciae

VICTOR RUSU CIOBANU

FIUL ADOPTIV

— Evocare Istorica —

Volumul al doilea al ciclului „Dacia Felix”
aparut la
EDITURA ALBATROS – 1975

ÎN ATENTIA CITITORILOR

*Volumul „**Fiul adoptiv**", ca şi „**Dacia Felix**" apărut în 1968, face parte din acelaşi ciclu de evocări istorice dedicate memoriei împăratului Traian.*

Aria tematică cuprinde perioada celui de-al doilea război daco-roman (105—107 e.n.) şi perioada de pace care i-a urmat, cu implicaţiile inerente în viaţa celor două popoare.

Dacă partea întîi a ciclului se ocupă cu desfăşurarea războiului pe teritoriul Daciei şi poate constitui un volum de sine stătător, în volumul „Fiul adoptiv" acţiunea se petrece la Roma iar eroul central este căpetenia dacă — Ariort.

*Pentru cei care n-au citit „**Dacia Felix**" iată o scurtă introducere în temă:*

Chiar de la începutul ostilităţilor, tribunul Lucius Longinus cade prizonier şi este închis ca ostatic de preţ în cetatea sfetnicului regesc Diaies. Aya, frumoasa fiică a lui Diaies se îndrăgosteşte de tînărul prizonier, motiv de a refuza peţitorii veniţi în cetate cu prilejul sărbătorii culesului viilor. Unul dintre aceştia — Ariort, tînăr falnic şi iute din fire, jignit de refuzul Ayei, cere să-l vadă pe romanul prizonier şi după un violent schimb de cuvinte îl răneşte grav.

Îngrijit şi ajutat în ascuns de Ava, Longinus evadează şi ajunge în tabăra romană, iar în primăvară se întîlneşte cu Ariort pe cîmpul de luptă. Învins în această înfruntare, Ariort este rănit grav şi pierde un ochi, dar Longinus îi cruţă viaţa şi-l lasă liber.

În Sarmizegetusa asediată de romani, Decebal înmînează însemnele puterii viteazului Ariort şi-l trimite să strîngă noi rezerve de luptători în afara cetăţii, dar moartea regelui şi căderea Cetăţii de scaun zădărnicesc strădaniile lui Ariort. În acelaşi timp, tribunul Longinus se îndreaptă în fruntea unui detaşament spre muntele „Cogheonul" unde speră s-o regăsească pe Aya.

Cu acest episod se încheie primul volum, urmînd ca firul evenimentelor să-şi afle continuarea în volumul de faţă.

AUTORUL

PROLOG

Motto
„Nune est bibendum”
(Şi acum să ne veselim, să bem)

Culegînd din fugă mirezmele pajiştilor, dumbrăvilor, livezilor, vîntul montan părea că-şi păstrează întregul elan pentru întinderea nesfîrşită a mării, unde avangărzile sale străvezii, mînînd către apus turmele speriate ale valurilor, au şi început să smulgă şi să spulbere spuma de pe coamele lor.

În năzuința sa către mare, vîntul, sîcîit de obstacolele puse în cale, mătura de-a curmezişul marele drum pietruit — Via Flaminia, care venea dinspre miazănoapte spre Roma.

Năpustindu-se în pinii străvechi, negri şi noduroşi, plantați de-a lungul şoselei, îi scărmăna vijelios, înecînd în freamătul cetinii lor zgomotul a mii de paşi, țăcănitul copitelor, uruitul roților. Umfla mantiile călăreților, flutura penajele căştilor, zburlea coamele cailor, smucea din mîinile

stegarilor acvilele şi semnele de cohorte, lipea tunicile de corp îngreunînd mersul, pocnea în coviltirele carelor cu poveri.

Zburînd pe deasupra oştirii, lungite în mersul ei pe mile[1] întregi, smulgea din vuiet şi freamăt crîmpeie de cîntece ostăşeşti, sunete de trîmbițe, zăngănit de arme, vorbe de duh, voioase, pline de bucuria întoarcerii, pline de aşteptarea desfătărilor fără număr. Şi peste toate, freamătul maiestuos al pinilor răvăşiți de neobosita putere a vîntului în goană peste şosea, în aceleaşi rafale lungi, aceleaşi scurte potoliri.

Numai oamenii, cu ale lor, erau mereu alții. Pe acelaşi drum au mărşăluit cîndva legiunile lui Marius, ale duşmanului său de moarte — Sylla, ale lui Pompeius şi Caesar. Peste aceste pietre au răsunat cîndva paşii armatei de gladiatori şi sclavi ai legendarului Spartacus şi ai atîtor alți conducători de oşti, mereu alții.

Nu mai era mult pînă la Roma, după cum nici soarele, coborînd într-o apoteotică învălmăşire de nori, nu mai avea mult pînă să asfințească. Razele piezişe aprindeau roşul cald al tulpinilor de pini, învăluind firea întreagă într-o diafană lumină aurie.

Din cauza lipsei corăbiilor, căci flotele din Mare Nostrum se aflau în porturile Asiei şi Africii, legiunile care au luptat în Dacia au trebuit să ocolească Adriatica, aşternîndu-se la drum prin Singidunum, Noviodunum, Aquilea, Bononia. Aproape treizeci de zile le-au trebuit ca să ajungă pînă la Roma, la triumful lor şi al lui Traian. De altfel, tot drumul acesta, lung, pe alocuri anevoios, era asemănător unui triumf. Campînd în preajma oraşelor, răsfățați de senatele provinciale şi consiliile orăşeneşti, fericiți că nu mai este nevoie să se ostenească în fiecare seară cu săparea şanțurilor şi înălțarea valurilor de pămînt, după cum s-au ostenit în Dacia, ca să se poată odihni în oarecare linişte, oştenii s-au grăbit cît au putut. De-a lungul întregului traseu ovațiile nu mai conteneau, mai ales în provinciile megieşe cu Dacia, în Moesia, Illyria, Pannonia, locuitorii jubilau la gîndul că de acum satele şi oraşele lor nu vor mai fi amenințate, că agoniseala, libertatea şi chiar viața lor nu vor mai depinde de bunul plac al năvălitorilor. Peste tot, oficialitățile ordonau slujbe de mulțumire, înălțau altare, puneau pietre votive în cinstea marelui şi bunului Iupiter, atotrăzbunătorului Marte şi a augustului cezar, imperator Marcus Ulpius Nerva Traianus. Populațiile din drumul lor se întreceau în procurarea hranei şi a furajelor pentru oştire,

---

1 Mila romană = 1479 metri

ştiind că această contribuţie, oricît ar fi ea de apăsătoare, îi va despăgubi cu vîrf şi îndesat în anii de pace ce vor urma.

De la jumătatea drumului, împăratul însoţit numai de statul său major, părăsi armata, ajungînd cu două zile înaintea ei la Roma, mai bine zis la cîmpul lui Marte, unde se instală într-un cort. Tradiţia şi legea nu-i permiteau unui conducător de oşti să pătrundă în incinta cetăţii, decît după concedierea armatei şi depunerea insignelor de general.

Prin apropiere, tot în afara zidurilor, se afla templul zeiţei războiului, Bellona, nedespărţita tovarăşă a lui Marte. Pe altarul acestui templu, învingătorul dacilor depuse cererea de a-şi sărbători triumful, adresată senatului, urmînd ca preotul şi preoteasa Bellonei să mijlocească între el şi forul suprem al statului. De la Caesar încoace aceste obiceiuri şi-au pierdut semnificaţia, la origine profund republicană, care puneau stavilă, în ascensiunea unor conducători de oşti ambiţioşi, către tiranie. Traian, deşi era stăpînul absolut al statului roman, poate mai mult decît alţi cezari, dorea să-i redea obiceiului străvechia strălucire.

Nu toate oştile care luaseră parte la cucerirea Daciei se îndreptau către Roma. Legiunea ai XIII-a Gemina, bunăoară, fusese lăsată în Apulum, oraş situat în inima noii provincii Dacia. De asemenea, multe cohorte din alte legiuni, precum şi multe unităţi auxiliare ale aliaţilor, s-au reîntors în garnizoanele lor înşirate de-a lungul Danubiului, sau la graniţa de nord-est a imperiului, învecinată cu vastele teritorii împădurite şi pline de smîrcuri ale seminţiilor germanice libere. Numai de dragul triumfului Traian n-ar fi îndrăznit să-şi retragă oştile de la hotare. Luase cu el pretorienii şi corpurile de elită italice, adăugîndu-le un mare număr de oşteni care s-au distins în luptă, formînd din ei cîte două cohorte alese pentru fiecare legiune.

În seara aceea vîntoasă a zilei a VII-a înaintea Idelor lui Iunie, în freamătul răscolitor al pinilor seculari, oastea celor aleşi intra în cantonamentul pregătit din timp, cu grijă şi minuţiozitate de către tribunii militari şi edilii Romei.

La lumina puţină a soarelui roşu, imens şi turtit, care apunea dincolo de fluviu, unităţile, dirijate de curieri călări, intrau în lagărul imens, ocupîndu-şi locurile destinate fiecăreia.

Pentru ostaşii care au petrecut ani în şir în provinciile imperiului ori pe teritoriile barbarilor, a campa în preajma Cetăţii Eterne era o mare desfătare, pentru unii cu totul nouă, neîncercată, pentru alţii — reîmprospătarea plăcerilor al căror gust se ştersese cu timpul. Văzîndu-şi de treabă,

ei aruncau din cînd în cînd priviri curioase, pline de nerăbdare, către imensul oraş, ale cărui ziduri, turnuri, edificii şi monumente încă mai sclipeau în razele piezişe.

Nu se ştie prin ce miracol, zvonul despre al doilea triumf asupra dacilor, precedase sosirea lui Traian la Roma, le-o luase înainte pînă şi curierilor săi, sosiți încă din ajunul Calendelor lui Iunie.

Cînd trupele au sosit la Roma, oraşul era de pe acum tixit de lume adunată aici din localitățile aflătoare la o depărtare de trei-patru zile. Pe marile drumuri, ce se adună aici din patru zări: Via Appia, Latina, Praenestina, Tiburtina, Nomentana, Salaria, Flaminia, Cassia, Clodia ca şi pe drumul fără pulbere al Tibrului, cel bogat în ape, provincialii nu încetau să sosească, găzduind la rude, prieteni, cunoştințe, sau închiriindu-şi un colțişor la nevoiaşii Romei, înghesuiți şi aşa în micile cubicule ale caselor insalubre. Cei mai înstăriți trăgeau la hanuri de tot soiul, de la cele mai mizerabile şi deochiate spelunci din cartierele rău famate: Subura şi Porta Capena, pînă la cele mai scumpe, situate în vecinătatea cartierelor selecte. Şi pentru că astfel de aglomerări provocau, de obicei, dezordini, dînd apă la moară răufăcătorilor şi pungaşilor, edilii au poruncit gardienilor să scoată afară din oraş pe toți acei care la căderea nopții s-ar afla în străzi şi piețe. O dată cu sosirea armatei, gărzile primiră poruncă severă de a nu lăsa să intre în oraş decît persoane oficiale şi acei cetățeni care puteau dovedi că au unde trage la noapte.

Cei mulți, nevoiaşi fără trecere şi bani, îşi petreceau nopțile în cîmp. Țăranii şi colonii din Campania, păstorii pe jumătate sălbatici de la poalele munților Sabini, sau de pe malurile lacului Fucinus, locuitorii Ostiei şi pescarii de pe țărmul mării, poposeau afară, sub marele cort al cerului spuzit de stele, cinau în jurul focurilor de vreascuri, dormeau sprijinindu-şi capul pe bocceaua în care aveau, păturită cu grijă, tunica albă, de zile mari. Dacă cineva s-ar fi uitat de pe o înălțime spre Ostia ori Tusculum, către Praeneste sau Tibur, spre Veii sau Nomentum, ar fi văzut peste tot, ca pe un cer răsturnat, mii de luminițe, în unele locuri mai dese, în altele, acolo unde prezența vilelor, grădinilor şi templelor nu permitea camparea, mai rare. Înspre apus, mijind prin abureala uşoară a Tibrului, dincolo de Via Campana, erau cele mai multe lumini. Numai dealul Ianiculum, cu vestitele-i grădini, părea o insulă întunecată. În dreapta lui, însă, luminile

apăreau din nou, ba se şi suiau pe coasta colinei Vaticanus, lăsînd în fața acesteia un gol, acolo unde se afla teatrul lui Nero. Spre miazănoapte de acesta, cam în dreptul lui Via Triumphalis, focurile se opreau brusc ca în fața unui domeniu interzis, străjuite de o linie rară şi dreaptă de luminițe, pesemne, făcliile vigililor postați pe marginea drumului. Dinspre răsărit, în dreptul porților Collina şi Viminalis, în jurul cazărmii pretoriene şi dincolo de ea, erau mult mai puține focuri. La poalele colinelor Esquilin şi Caelius precum şi pe cîmpurile dintre şoselele Praenestina, Latina şi Appia, focurile de popas se întindeau pînă pe sub zidurile oraşului.

Precedată de doi sclavi cu făclii, o lectică, purtată de alți opt, coborî pe Vicus Iugarius, strada ce ocoleşte Stînca Tarpeiană şi se opri în dreptul scării care urcă la templul lui Iupiter Capitolinul.

Doi bărbați în haine somptuoase, coborîră şi poruncind purtătorilor să-i aştepte, urcară încet cele o sută de trepte. Recunoscînd în unul dintre ei pe senatorul Caius Caecilius Plinius Secundus, fostul consul, ostaşii străjeri îi lăsară să intre.

Vizitatorii nocturni se îndreptară către marginea dinspre Tibru a platoului şi unul din ei, tot oprindu-se şi privind înapoi, spre templu, zise:

— Niciodată nu mă voi sătura privind acest edificiu magnific. Mai ales noaptea, marmora asta imaculată, imaterială, iradiază lumina ei proprie. Nu e aşa, Plinius?

— Aşa e Apollodor, numai că lăcaşul sfînt al lui Iupiter Pater e atît de mare că nu sînt în stare să-l cuprind cu ochii; totuşi, să-ți spun drept, îl prefer scăldat în razele lunii.

— Zeița farmecelor nocturne, răspunse rîzînd Apollodor, poleind cu argint marmora, înăspreşte umbrele şi face să dispară în abisul lor detaliile diafane.

Admirară un timp în tăcere neasemuita privelişte.

Marea buclă a rîului, ocolind cîmpul lui Marte, se apropia la distanță mică de dealul capitolin, dar respinsă de malu-i stîncos, cotea din nou spre apus, pierzîndu-se în întuneric. Părea un balaur uriaş cu spinarea acoperită de solzi lucitori. Balansarea zecilor de corăbii, a sutelor de bărci, tremurul necontenit al felinarelor de bord, şerpuirea reflexelor în apa neagră ca smoala, dădeau acea părere de ființă fantastică, care-şi joacă muşchii ascunşi sub crusta-i mişcătoare.

— N-am fost niciodată într-o cetate asediată, zise Apollodor, dar, nu ştiu de ce, mi se pare că aşa ar fi trebuit să arate.

— Nu eşti departe de adevăr. Şi acesta este un asediu. Poimîine în zori, asediatorilor li se vor deschide porțile. Focurile acestea nenumărate, la care cei veniți din împrejurimi îşi fierb polenta[2] şi se încălzesc în răcoarea nopții, oraşul acesta imens, care adăposteşte un milion de oameni plini de toane şi pofte, sînt grăitoare. Ei nu înțeleg să renunțe la puținul ce-l au: darurile şi distracțiile. Dacă grație dacilor învinşi ei vor fi scutiți de impozite, pentru un timp, şi vor căpăta mîncare gratuită, asta nu înseamnă că vor renunța la sîngele captivilor daci. Ai contribuit şi tu, Apollodor, la dezastrul acestui popor viteaz, construind acea minune arhitecturală — podul peste Danubiu. Dar să lăsăm asta. Nu te-am adus aici ca să discutăm chestiuni grave, care de altfel ne depăşesc, totuşi trebuie să mai adaug ceva. Primul lucru care îi face pe toți oamenii aceştia să se adune la Roma este dărnicia cezarilor, al doilea — dorința fireasca de a se distra şi abia în al treilea rînd — obiceiul, datina, spiritul de comuniune al acelora de acelaşi sînge şi neam. Cea mai bună dovadă că nu greşesc stă în faptul că la pseudo-triumful lui Domitian, cezarul care n-a fost biruitor în nici unul din războaiele purtate prin generalii săi, la Roma s-a adunat tot atît de multă lume, dacă nu şi mai multă.

— Mă mîndresc cu prietenia ta, nobile Plinius. A te asculta, a-ți urmări logica, a-ți admira puterea de pătrundere în miezul lucrurilor, este pentru mine o cinste mare şi un nebănuit noroc.

— Îmi place şi mă uimeşte modestia ta. Deşi îmi eşti superior, căci eşti un mare creator, mă admiri pentru erudiția mea, pe care o datorez în întregime dispărutului meu tată adoptiv şi memoriei cu care natura m-a înzestrat din belşug. Nu sînt decît un demnitar meticulos care se bucură de favorurile celui mai bun dintre cezari, ca şi tine de altfel.

— Abia aştept să se termine triumful ca să-i prezint augustului planurile de pe acum elaborate ale edificiilor, pe care plănuieşte să le înalțe.

— Mi-e teamă că va trebui să te înarmezi cu răbdare. Serbările triumfului cer încordarea tuturor forțelor trupeşti şi sufleteşti; augustul va fi foarte ostenit. Şi pentru mine, de mîine începe un şir de zile pline de oboseală şi griji. De poimîine se va distra numai poporul, toți acei, însă, care dețin o funcție în stat vor avea de lucru pînă peste cap.

---

2 Polenta — terci din făină de orz uscată la foc

Vîntul care bătea cu atîta înverşunare de trei zile, se molcomi de tot. Torțele străjerilor şi flăcările din urne, din fața templului, ardeau liniştit. Luminițele din jurul Romei se micşorau ca număr, se stingeau pe măsură ce pelerinii, osteniți de drum, adormeau. Urcau valuri de răcoare dinspre rîu.

— Să mergem, Apollodor! S-a făcut tîrziu şi e cam frig. Am o sănătate atît de şubredă...

La al doilea ceas după răsăritul soarelui, Traian, urmat de generali şi demnitari, merse pe jos la templul Bellonei. Şapte dintre cei mai venerabili senatori îl salutară în numele Senatului şi poporului roman şi-i înmînară actul prin care, pentru victoria sa mare, era autorizat să-şi serbeze triumful în „Pomerium”, incinta sacră a Romei.

După ce primi felicitările asistenței, Traian, urmat doar de generalii săi, plecă să inspecteze trupele.

Cohortele îl aşteptau aliniate în Cîmpul lui Marte şi uralele tumultuoase, pline de voioşie, îi umplură inima de mîndrie şi recunoştință.

Adresîndu-şi cuvîntul oştirii, Traian încheie astfel:

— Ostaşi, acum un an, înainte de marea luptă cu dacii, v-am vorbit, sfătuindu-vă să fiți curajoşi şi disciplinați, făgăduindu-vă victoria. Toate s-au împlinit după cum am dorit. Dacia a devenit provincie romană. Mîine vom intra în incinta sacră a Romei şi vom păşi sub bolțile arcului de triumf. Toți locuitorii Romei şi mulțimea cetățenilor sosiți din întreaga Italie, vă aşteaptă ca să vă mulțumească pentru dîrzenia cu care ați apărat granițele imperiului şi curajul de care ați dat dovadă cucerind o provincie nouă. Mîine vom aduce sacrificii lui Iupiter Capitolinul şi lui Mars Ultor şi le vom mulțumi pentru că în acest război au fost mereu alături de noi. În zori de zi vă aştept în fruntea cortegiului triumfal.

— Vivat, Traian imperator, vivat, vivat! îi răspunse armata într-un glas.

După ce ecoul uralelor se stinse în văzduh, împăratul se întoarse în cortul său pentru a prezida consiliul imperial, iar oştirea se apucă febril de pregătiri.

Darea de seamă prezentată împăratului la şedinţa consiliului, privitoare la repartizarea banilor proveniţi din prăzile luate în Dacia, întrecu orice aşteptări.

După scăderea soldelor şi darurilor oferite armatei cu generozitate, a enormelor cheltuieli pentru sărbătorirea triumfului şi a sumelor rezervate lucrărilor edilitare la Roma şi în imperiu, excedentul rămînea uriaş. La propunerea împăratului, consiliul votă o dispoziţie prin care toţi cetăţenii plebei erau scutiţi de plata impozitului pe un an şi căpătau, pe deasupra, o donaţie de şase sute cincizeci de denari fiecare.

După aceea i-au fost aduse cîteva monede noi, bătute cu ocazia victoriei. Privi cu atenţie reprezentările alegorice de pe reversul fiecăreia. Pe un sesterţiu era înfăţişată zeiţa Victoria, ţinînd un scut pe care scria DACIA VICTA (Dacia învinsă). Cu privirea înnegurată de amintiri, Traian se uită lung la efigie, punînd-o apoi pe tava ţinută de sclav, zise fără să se adreseze cuiva anume:

— Cît de simplu rezolvă artiştii lucrurile complicate.

Cînd a venit vorba despre jocuri şi lupte de circ, prefectul Romei ceru ca această chestiune să fie discutată la urmă. Traian pricepu că Licinius Sura nu doreşte să discute despre asta de faţă cu toţii şi o amînă.

După ce termină cu Nepos, senator foarte meticulos şi grav, care avea în subordine pe toţi liberţii şi sclavii tezaurului de stat, după ce dădu porunci noi comandanţilor cohortelor pretoriene şi prefecţilor navali ai porturilor din Ostia, împăratul le porunci să plece, oprindu-i doar pe Licinius Sura, Plinius şi Trebonius Rufinus.

— Acum, cînd am rămas numai noi, vorbeşte, zise Traian.

— Auguste, în scrisoarea ta, din decembrie al anului trecut, anunţi senatul că din pricina mulţimii captivilor daci, ai de gînd să arunci în arenă cîteva mii din aceştia care împreună cu gladiatorii de meserie să fie zece mii. Vestea s-a împrăştiat încă de pe atunci şi plebea este în delir. Te ovaţionează şi te preamăresc cu orice prilej, pretutindeni, subliniind că nu în zadar senatul şi poporul roman ţi-au oferit titlul rar de „optimus princeps”.

Licinius Sura tăcu, urmărind efectul vorbelor sale, iar Trebonius Rufinus, om de mare curaj şi rară sinceritate, folosindu-se de tăcerea amîndorura, zise:

— Să nu confundăm lucrurile Licinius. Acest titlu i-a fost acordat augustului pentru marea lui bunătate față de supuşi. Sclavii sînt şi ei supuşii săi şi a-i ucide cu miile nu este uman.

Privindu-l lung, Sura îi răspunse fără răutate:

— Dacă nu te-aş cunoaşte cum te cunosc eu, aş crede că ai devenit adeptul acelui Iisus Nazareteanul, crucificat în timpul împăratului Tiberius şi a cărui sectă ne dă mult de furcă cu indolența şi absurditatea concepției ei. Tu ai mai pledat în public, sub Domitian în favoarea lui Iunius Mauricus, duşman înverşunat al luptelor de circ.

— Asta n-o mai ştiu, zise Traian binedispus. Lumina-ți-mă şi pe mine!

— Auguste, răspunse Rufinus, povestea e de pe vremea lui Domitian şi Licinius nu-şi mai aduce aminte bine cum a fost. Despotul m-a exilat atunci în neînsemnatul oraş Vienna, al Allobrogilor din Galia, unde în calitatea mea de duumvir am abolit luptele de gladiatori şi jocurile atletice pe motiv că ele corup moravurile populației şi o fac mai turbulentă. Pîrît şi tras la răspundere în fața Senatului pentru depăşire de autoritate, am fost apărat în lipsă de Iunius Mauricus, om de o mare fermitate de caracter. Terminîndu-şi pledoaria, acesta a spus: „Aş fi vrut chiar ca jocurile şi luptele sîngeroase să fie suprimate la Roma”.

— Dar tu, Plinius, ce părere ai în această chestiune, întrebă Traian?

— Auguste, am fost atunci de față în Senat şi am tăcut din prudență, deşi părerea mea era formată de mult. Jocurile de pe urma cărora jumătate din atleți zac cu şira spinării frîntă şi doi din trei gladiatori nu se mai ridică de pe nisip, nu fac decît să pervertească moravurile provincialilor, trezind în ei instinctele sîngeroase, după cum şi jocurile din Roma strică moravurile întregii lumi. Totuşi, viciile celor din Vienna sînt închise între zidurile ei, cîtă vreme ale noastre se împrăştie mult mai departe. Chestiunea trebuie privită din latura ei civică, deoarece într-un corp politic, ca şi într-un trup omenesc, boala cea mai periculoasă este aceea care vine de la cap[3].

— Ce instructiv este să stai de vorbă cu prieteni luminați, zise Traian cu seninătate. Acum să ne întoarcem la sclavii noştri.

— Auguste, reluă Sura, te rog să ne ierți că ne-am abătut, făcîndu-te să-ți pierzi timpul prețios. Dintre toți dacii trimişi la Roma, am reuşit să alegem cîteva mii de voinici maturi, lăsînd de o parte pe cei mai tineri, aşa cum ne-ai poruncit.

---

3 Gînduri surprinzătoare pentru epoca aceea, mărturisite în scrisoarea a XXIII-a a lui Plinius către Sempronius Rufus.

— Într-adevăr aşa am spus, căci sînt mai maleabili şi se vor adapta mai uşor noilor condiții de viață. Totuşi, despre ce este vorba?

— Nici un mijloc cunoscut laniştilor şi instructorilor de gladiatori nu a reuşit să-i convingă ori să-i silească să lupte între ei. Rufinus, căruia îi repugnă treaba aceasta, şi Plinius îmi sînt martori că nici biciul, nici vergelele înroşite în foc, nici înfometarea şi însetarea, nici măcar promisiunea îmbunătățirii condiției lor mizere nu i-au convins. Oamenii pe care i-am pus să supravegheze operația, pînă la urmă s-au înfuriat pe lanişti şi instructori şi pe mulți i-au pedepsit. Nu ştiam cum să descurc povestea aceasta şi după multă chibzuință, am socotit că va trebui să le dăm dacilor adversari din alte neamuri, ba chiar pe gladiatori şi încă dintre cei mai buni, căci dacii disperați, dîrji şi vînjoşi ar putea să triumfe peste tot, ceea ce nu intră în socotelile noastre.

Traian asculta cu privirea ațintită undeva departe, apoi răspunse cu un uşor tremur în glas:

— Simt crescînd în mine mîndria că am astfel de sfătuitori luminați şi prudenți şi n-aş vrea să mă judecați greşit. Îmi plac foarte mult luptele în arenă, dar numai între oameni de meserie, între gladiatori, aceşti aventurieri neînfricați ai riscului, cărora viața fără primejdie li se pare searbădă şi care atîta cît trăiesc, gustă cu savoare admirația mulțimii. Îmi repugnă măcelul fără sens cu hecatombele lui. Îi prefer pe daci vii, căci sclavii morți nu ne sînt folositori la nimic, dar din păcate plebea nu judecă aşa. Poftele sutelor de mii de oameni buclucaşi, plini de toane, pe care le-am altoit timp de secole tot noi — conducătorii, trebuie satisfăcute. Şi nu numai ei ne vor judeca ci şi atîția senatori, cavaleri, oameni bogați şi influenți, cu tot alaiul lor imens de clienți. Ne vor judeca şi mulți dintre liberții cu funcții la stat, pînă şi unii sclavi. Ca să nu mai pomenesc de femei, care în frunte cu Marea Vestală se prăpădesc după spectacolele sîngeroase. Credeți-mă, prieteni, vremea reformelor în acest domeniu nu a sosit încă.

— Atunci ce e de făcut, auguste?

— De ce-mi cereți mie dezlegarea?

Văzînd că-şi pleacă capul, plictisiți şi sîcîiți de acest impas, Traian se sculă, dîndu-le de înțeles că sfatul a luat sfîrşit. Trecînd lîngă Sura, îi cuprinse umerii şi-i zise încet:

— Nu trebuie să fie neapărat mulți, cine o să-i numere? împarte dacii la cît mai multe arene. La nevoie, îmbracă tîlharii şi ucigaşii condamnați în

haine de daci şi trimite-i cu arme neascuțite împotriva fiarelor sălbatice; vom scăpa mai uşor de ei. Şi-apoi, gîndiți-vă, inventați ceva, apelați la imaginația voastră! După cum văd, dacii, pînă şi învinşi, ne dau de furcă; totuşi îi prefer vii, căci am nevoie de ei.

De cum s-a crăpat de ziuă, zeci de mii de cetățeni s-au îndreptat către porțile Romei, de astă dată larg deschise oricui. Acei care cunoşteau desfăşurarea procesiunii, nu s-au mai ostenit să se înghesuie la porți şi s-au oprit la circul Flaminius, aflat în afara zidurilor, ocupînd pînă la refuz marele amfiteatru. Acei care n-au mai găsit loc în circ, s-au adunat de-a lungul drumului cotit care trece pe lîngă teatrul lui Balbus, pe lîngă porticul Octaviei şi teatrul lui Marcellus. Şi aici, ca pretutindeni pe traseul cortegiului triumfal, totul fu ocupat pînă la ultimul locşor.

În incinta zidurilor era şi mai greu de găsit un loc pe marginea drumului, cu atît mai mult undeva sus — pe acoperiş, terasă ori în arcadele clădirilor, aşa că mulți dintre cei sosiți de la țară se împrăştiară prin străzile înguste ale oraşului, cu speranța de a răzbi undeva, de unde ar fi putut vedea cortegiul. Dar peste tot, unde străzile dădeau în marile artere, îmbulzeala era atît de mare încît, renunțînd, oamenii umblau prin oraş căscînd gura la temple şi edificii. Pînă la urma se aciuau şi ei undeva în Forum Boarium, Forum Olitorium, piețe vaste, în trecut — tîrguri de vite şi de legume, cărora li se păstraseră doar numele şi prin care, după datină se scurgeau cortegiile triumfale.

Dar cel mai vast loc, care putea cuprinde peste un sfert de milion de spectatori era Circul Maximus şi pentru că procesiunea triumfală trecea şi prin el, gemea de lume venită încă din ajun ca să ocupe locurile cele mai bune.

Marea urbe fremăta de mulțimea spectatorilor sosiți de pretutindeni şi în lumina încă puțină a dimineții, o rumoare continuă se întindea deasupra ei ca o poală uriaşă de cort.

Pe Via Sacra care străbate forumul roman de la templul Sacrae Urbis, vatra străvechei Rome, şi pînă la templul lui Saturn, accesul cetățenilor de rînd nu era permis. Cordoane masive de pretorieni blocau acest traseu, iar sclavii imperiali, frumos îmbrăcați, controlau tesserele din plăcuțe de os ale celor invitați.

În părțile mai largi ale acestei străzi cotite se aflau tribunele oficiale pentru tot ce avea Roma mai ilustru, mai influent şi mai bogat: Marea Vestală cu cele şase preotese ale ei, senatorii cei mai bătrîni, foştii consuli, guvernatori şi pretori, oratori, scriitori, poeți, artişti şi actori celebri; augustali — curteni a căror singură ocupație era de a înfrumuseța cortegiile şi ospețele împărăteşti; oameni noi: mari proprietari, armatori, negustori, cămătari a căror lipsă de strămoşi iluştri era compensată de sacii grei cu bani.

Sclavii favoriți ai tuturor acestora şi liberții cu importante funcții de stat, fără a avea loc în tribune, se aflau printre cei privilegiați, aciuîndu-se sub arcadele edificiilor, pe acoperişuri, terase şi în toate locurile înalte de unde puteau vedea bine cortegiul.

De-a lungul întregii Via Sacra, începînd de la splendida fîntînă Meta Sudans, pînă la scările oe urcă la Capitoliu, erau plantați stîlpi înalți, auriți, cu vulturi în vîrf, cu trofee decorative bătute la mijloc. De la unul la altul, de-a curmezişul străzii, atîrnau ghirlande de verdeață cu jerbe de flori.

Urcînd pe tribună, Rufinus privi în jurul său şi zărindu-i pe Plinius şi Apollodor, discutînd cu Tacitus şi Caninius, se apropie de ei plin de voie bună.

— Salve, prieteni! Ați auzit noutatea?

— Care?

— Împăratul i-a interzis apa şi focul Romei lui Marinus Priscus.

Pe fețele tuturor se întipări o uimire vie.

— În sfîrşit, zise Apollodor, am şi eu o satisfacție. Cît sînge rău mi-a făcut acest sperțar.

— Oho! exclamă Tacitus. Cursul istoriei se schimbă.

— Prin urmare l-au dibuit, adăugă Plinius. De fapt, ultimul cărăuş din Urbe ştia cine este Priscus, însă nimeni nu putea dovedi nimic.

— E atît de abil, zise rîzînd Rufinus, că ar fi în stare să străbată pe jos, fără mîncare şi băutură, acele o sută de mile fatale, de interdicție, din jurul Romei.

— Pînă acum, nici unul dintre acei cărora li s-au interzis apa şi focul Romei, nu a scăpat, zise poetul Caninius. Cînd s-a întîmplat asta?

— Aseară, Augustul a primit printr-un curier o scrisoare. O citi el însuşi şi nu a spus nimănui nimic. După asta porunci să-i fie adus Priscus cu dările de seamă asupra aprovizionării Romei. L-am asistat, Sura şi eu.

— Ah! exclamă pentru a doua oară Tacitus. Va să zică nu degeaba ți-a mers vestea de om incoruptibil? Să nu te dezminți niciodată! Pe Moneta, mama muzelor! Împăratul a avut inspirație divină.

Apollodor nu-şi găsea astîmpăr de bucurie.

— Pentru mine, exclamă el, ziua de astăzi este un dublu triumf. În sfîrşit, voi primi materialele la timp şi cred că vor fi de calitate bună.

— Rufinus, întrebă Plinius, pînă la urmă cum a rămas cu dacii şi participarea lor la luptele din arenă? Tu şi Sura ați găsit vreo ieşire din impas?

— Am procedat aşa cum ne-a sugerat augustul. Tot el e mai deştept decît noi toți laolaltă. Participarea dacilor la lupte va fi redusă, după posibilității şi va consta mai ales în lupta împotriva fiarelor sălbatice. Cîteva sute de captivi, dintre cei mai voinici, vor lupta în arenă, dar nu între ei, ci împotriva gladiatorilor de meserie. Acum, vă las! Mă aşteaptă calul în strada Cămătarilor. Trebuie să ajung cortegiul în drum. Salut!

Privindu-l cum coboară de pe tribună, salutînd în dreapta şi în stînga, Apollodor zise:

— Dacă toți demnitarii romani ar fi drepți, cinstiți şi inimoşi ca Trebonius Rufinus, viața în imperiul roman s-ar asemăna cu aceea din Grădinile Elizee.

Plinius îi răspunse rîzînd:

— Ar fi plictisitor să trăieşti într-o lume în care virtuțile n-ar fi avut preț, nu crezi? În lipsa răului, cine ar fi apreciat binele?

În cortul imens şi luxos, de față cu cei mai înalți dregători şi generali, preoții lui Iupiter Capitolinul, urmînd ceremonialul fastuos, îl îmbrăcară pe Traian în veşmintele marelui zeu, aduse din tezaurul templului, îl încălțară cu sandale aurite, îi puseră „tunica palmata” şi-l înfăşurară cu „toga picta”. Înmînîndu-i însemnele de imperator — coroana de lauri din aur masiv, sceptrul-toiag din fildeş cu vulturul de aur în vîrf şi ramura de laur, cizelată şi ea din aur, preotul cel mare rosti formula consacrată:

— Fii modest în magnificența ta, auguste cezar! Senatul te-a investit cu titlul de imperator nu pentru ca să-ți îndrepți puterea împotriva, ci

pentru binele poporului roman. În fața porților sacrului Pomerium, în care se află tot ce este mai de preț neamului latin, leapădă-te de gînduri trufaşe, dacă le ai; ascultă, fără a te mînia, pe toți acei care te vor judeca pentru lipsurile tale, iar pentru ca laudele aduse ție să nu-ți îmbete orgoliul cu deşertăciunea lor, adu-ți aminte că eşti muritor!

Cu aceste cuvinte, luînd de mînă un om cu părul şi barba albe, îmbrăcat într-o tunică lungă, imaculată, adăugă:

— Sclavul acesta umil te va urma în drum spre Capitoliu şi-ți va aduce aminte ceea ce eu, în numele poporului roman, ți-am spus aci.

La al doilea ceas după răsăritul soarelui, cerul, pînă acum pîclos deasupra văii Tibrului şi a mlaştinilor Campaniei, se limpezi de tot. Calde şi uşoare adieri, rămăşițele vîntului care a bătut cîteva zile în şir, erau de bun augur.

Cortegiul se înjghebă avînd capul în fața vechiului teatru al lui Pompei, iar coada la podul lui Aelius. Armata, gătită şi lustruită, ocupa cele două cîmpuri de exerciții, urmînd să intre în Via Triumphalis, cohortă după cohortă, cînd le va veni rîndul.

Împăratul ieşi din cort, urmat de generalii săi, părtaşi cu toții la victorie, chiar dacă unii dintre ei au luat parte numai la primul război dacic, ori au fost trimişi în altă parte în cursul celui de-al doilea.

Era acolo Hadrian, ruda sa prin alianță, Lucius Licinius Sura — prefectul Romei, Lusius Quietus — comandantul cavaleriei maure, Cornelius Falco — comandantul unui corp de armată, Aulus Cornelius Palma şi Quintus Turbo — sosiți curînd din Orient, unde cuceriseră Arabia şi potoliseră cîteva răscoale, Balbus — topograf militar, tehnician de mare faimă şi valoare, Claudius Livianus — comandantul gărzii imperiale, Manlius Felix — şeful de lucrări, prim-genist al armatei.

Precedat de corpul senatorial, în frunte cu cei doi consuli, cortegiul era întocmit după datină într-o anumită ordine, în care împăratul îşi avea locul la mijloc, între prizonieri şi armată.

Plecînd din Cîmpul lui Marte şi intrînd pe poarta Triumphalis, cortegiul urma să treacă prin mijlocul circului Flaminius ocupat de o mare mulțime de spectatori. Pătrunzînd apoi în sacrul Pomerium prin poarta Carmentalis şi traversînd cele două piețe mari — Forum Velabrum şi Forum Boarium, el trebuia să se abată prin circul Maximus şi făcînd ocolul imensei piste să iasă prin aceeaşi poartă. Ocolind apoi splendidele palate de

pe dealul Palatinus şi angajîndu-se pe Via Sacra, cortegiul trebuia să urce la Capitoliu.

Cel mai vechi şi mai frumos din toate, circul Maximus suferise stricăciuni mari în timpul marelui incendiu neronian. Cu primele sume de bani realizate din prăzile luate în Dacia, împăratul Traian porunci să fie reconstruit anume pentru zilele triumfului său. S-a lucrat cu rîvnă şi în cîteva luni de zile, toată lemnăria arsă fu înlocuită cu zidărie, iar spaţiul ocupat pe vremuri de loja imperială, substanţial micşorat. Bunăvoinţa împăratului mărise astfel capacitatea circului cu cinci mii de locuri. Gestul său fu apreciat şi mult aplaudat de popor.

Nici un oraş din lume în afara Romei şi Alexandriei nu putea să se laude cu o populaţie mai mare decît aceea a circului Maximus şi nici o armată din lume, de la începutul istoriei nu a numărat atîţia ostaşi. Peste trei sute de mii de oameni se aflau în circ şi în afara primelor cîteva rînduri ocupate de cavaleri şi nobili de provincie, modeşti şi rustici, imensul amfiteatru gemea de lume foarte amestecată. Se adunaseră aici oameni de toate profesiile şi meseriile, cu nevestele, rudele, copiii, calfele şi sclavii lor. Majoritatea copleşitoare însă, era formată din plebei, pătură socială anume, caracteristică Romei; săraci, leneşi şi gălăgioşi, aceşti oameni liberi trăiau din mila statului şi a marilor bogătaşi, interesaţi în a nu-i aţîţa.

În tribuna oficială, un magistrat prezida această aglomerare pestriţă şi numai loja imperială, loc sacru prin menirea sa, rămăsese liberă.

Un vacarm de nedescris, dar plin de voie bună, plutea peste uriaşa incintă şi dacă puterea lui nu ar fi fost absorbită de vastul spaţiu înconjurător, acei care-l produceau ar fi asurzit de bună seamă.

Pentru a-şi omorî timpul, spectatorii mîncau, beau, discutau, se certau, se strigau de la distanţă, făceau glume. Din cînd în cînd, la apariţia în mijlocul lor a vestiţilor gladiatori sau conducători de quadrige, izbucneau în aplauze şi ovaţii furtunoase, urmate de dispute contradictorii despre jocurile şi luptele anunţate, al căror număr şi durată întreceau orice aşteptări. Ici-colo, grupuri compacte de susţinători ai unor fracţiuni se încăierau verbal, înjurîndu-se, batjocorindu-i pe eroii fracţiunilor adverse.

— Pe Hercule, striga unul, albata (culoarea albă) va învinge; nici un auriga nu se poate asemui cu Allianus?

— Aruncați-l în Cloaca Maxima pe Allianus al vostru, răspundea un altul. Bețivanul acesta își va frînge gîtul la primul ocol. Prasina (verde) va învinge!

— Înghiți-v-ar Tartarul pe toți, și pe albi și pe verzi! De cînd stă Roma în picioare tot rusata (roșu) a fost mai tare. Ați uitat ce ați pățit acum un an?

Dar pătimașilor fracționiști nu le putea nimeni astupa gura atît de ușor, mai ales că succesele culorilor erau schimbătoare și era greu de prevăzut care din ele se va menține mult timp învingătoare.

— Fuscianus, Felix, Allianus sînt niște cîrpaci față de neînvinsul Callamus. Veneta (albastru) va învinge!

— Cine? Callamus? Nimeni nu știe să țină frîiele ca Tenax.

— Huo! Numai numele îi este tenace, mîinile îi sînt de ceară. Vivat albata!

— Vivat prasina!

— Jos cu prasina! Vivat veneta!

Spiritele se încălzeau la culme și de fapt nimeni nu mai asculta ce spune celălalt; dar asta n-avea nici o importanță. Pînă la urmă agenții grupărilor scoteau tăblițele de plumb și notau numele certăreților care încheiau pariuri.

Încă din zorii zilei, uriașa arenă fu invadată de actori ambulanți, bucuroși că de astă dată spectatorii, neavînd ce face, le dau atenție. De o parte și de alta a zidului scund — „spina”, care împarte arena în două și în jurul căruia, ocolindu-i capetele, aleargă carele de cursă, trupe de actori de tot soiul se foloseau de ocazie spre a-și demonstra talentele.

În fața spectatorilor mai mult ori mai puțin atenți se perindau dansuri de tot felul, în acompaniament de felurite instrumente muzicale. Tumbe, salturi, grimase, încăierări comice, scenete pastorale obscene, jocuri grotești, mimări burlești; fauni aprigi urmărind nimfe sumar îmbrăcate; alergători în saci, împiedicîndu-se la tot pasul, stîrnind rîsete, personaje grotești imitînd cu haz luptele de gladiatori; cavalcadele piticilor călări pe uriași; scamatori, mîncători de foc, jongleri, saltimbanci, dresori de animale, tot ce putea etala marea Romă în domeniul acesta, se agita, se foia, se schimonosea, mutîndu-se din loc în loc ca să fie văzut de cît mai mulți spectatori și să le țină de urît pînă la apariția cortegiului triumfal.

Din cînd în cînd actorii se apropiau de balustradă cu străchini de lemn, bonete şi tichii întinse, cerînd răsplată şi de sus ploua cu mărunțiş, turte, fructe.

Din pricina gălăgiei infernale, produse deopotrivă de actori şi de spectatori, nimeni nu a auzit tumultul maiestuos al uralelor, atunci cînd cortegiul triumfal, pătrunzînd în Forum Boarium se apropia de circ.

Slujbaşii, însărcinați cu ordinea, vestiră prin curieri pe ostaşii trîmbițaşi şi în clipa cînd sunetele stridente sfîşiară văzduhul, vacarmul se potoli brusc, cedînd loc unei agitații pline de neastîmpăr. Numeroşi gardieni evacuară pista de histrioni, comici şi saltimbanci, iar sutele de sclavi din serviciul circului, apăruți cu greble şi coşuri, curățiră la iuțeală şi netezirăpista.

Atunci, în liniştea relativă ce se lăsase, se auziră, mai întîi vag, apoi din ce în ce mai clar, exploziile îndepărtate ale uralelor. Era în aceste sunete ceva etern şi maiestuos, ritmic şi plin de nebănuite forțe, ca al valurilor mării, împinse către țărm de neostoita putere a vîntului.

Mai întîi intrară pe poartă acei care după datină deschideau procesiunea. Cu pasul măsurat, plin de demnitate, fluturîndu-şi în cadența mersului poalele superbelor togi laticlave, ținînd colțul triunghiular al acestora pe brațul stîng îndoit, apărură consulii, pretorii, censorii şi numerosul corp al senatorilor.

Spectatorii se ridicară în picioare. Întîi sute, apoi mii de glasuri îi ovaționară îndelung.

— Vivat consules!

— Vivat patres conscripti!

Nenumărate brațe, basmale, jerbe fluturară deasupra capetelor.

Urmîndu-şi drumul, demnitarii ocoliră „spina” pe dreapta şi parcurgînd în sens opus arena pe partea cealaltă, ieşiră din circ.

Îndată după aceştia, țîşnind de sub arcadele porții, apăru un grup numeros de histrioni, băieți şi fete, aleşi dintre cei mai frumoşi şi talentați. Îmbrăcați sumar, ca să-şi pună în valoare splendoarea trupească, purtînd coroane de flori pe cap, ei se mişcau într-un ritm perfect, plin de grație şi mare putere de seducție, cîntînd în acelaşi timp, unii din gură, lovind în chimvale, alții din lire aurite. Printre ei se remarca unul de o frumusețe rară — Pyllade, despre care toată lumea ştia că este favoritul lui Traian.

În urma acestui grup, plin de farmec tineresc, apărură mai mulți sclavi împărăteşti, la fel de frumos îmbrăcați, care duceau coroanele de aur oferite triumfătorului din partea provinciilor.

La al patrulea ceas, soarele, depăşind marginea zidului, ardea cu putere, inundînd pista cu lumina-i reverberantă, dar în aşteptarea grandiosțului spectacol, ce urma să se desfăşoare, privitorii nu luau în seamă nici căldura, nici zăpuşeala.

Lăsînd anume parcă o pauză mai mare în cortegiu ca să impresioneze mai mult, de sub bolțile porții se iviră perechi-perechi de cai gătiți cu panglici multicolore şi jerbe de flori, trăgînd carele, frumos împodobite, încărcate cu prăzi luate din Dacia cucerită. Vase de aur, electrum[4] şi argint, artistic lucrate, arme prețioase, podoabe, lingouri, cufere pline cu galbeni şi arginți, țesături rare, covoare şi o sumedenie de alte lucruri, de o inestimabilă valoare, apărură, sclipind în razele soarelui, în fața privirilor uluite.

Priveliştea bogățiilor încărcate în sute de care luase mințile spectatorilor. Mii de ochi ieşiți din orbite de uimire şi lăcomie, mii de mîini care punctau numărînd, mii de guri care prin şoapte voluptoase ori prin exclamații nestăpînite, savurau, preamăreau, evocau zeii.

Orbiți, uluiți şi zăpăciți de perindarea acestor bogății, de strălucirea comorilor aduse din noua provincie, cetățenii Romei, mult timp după aceea, nu erau în stare să se scuture de vraja ce-i cuprinsese.

Între timp apăru cortegiul somptuos al reprezentărilor alegorice, montate pe care trase de boi, ori pe brancarde duse de sclavi vînjoşi, drapate şi decorate cu embleme şi ghirlande. Mai întîi apăru reprezentarea podului peste Danubiu, construit de Apollodor şi machetele, mai mult ori mai puțin fanteziste, ale cetăților cucerite. Apoi apărură tablourile vii: zeița Victoria sprijinindu-şi piciorul pe duşmanii doborîți, Marte Ultor în compania soției sale războinice — Bellona, din nou zeul Marte aruncîndu-se în luptă, flancat de tovarăşii săi nedespărțiți — Pavor şi Pallor. Şirul lung al alegoriilor se încheia cu un grup de daci adevărați, înlănțuiți în jurul unui trofeu şi provincia nouă — Dacia, în chip de femeie frumoasă, tristă, îngenunchiată cu grație la picioarele zeiței Roma.

Nu se stinse bine ecoul aplauzelor stîrnite de admirație, cînd apărură viotimarii în tunici sîngerii, mînînd douăzeci de tauri albi ca zăpada

---

4 Electrum = aliaj din trei părți aur şi o parte argint.

munților. Splendidele animale aveau coarnele aurite, înfăşurate în ghirlande, coroane mari de flori atîrnîndu-le pe grumaji şi erau menite sacrificiului pe altarul lui Iupiter.

După aceea, în urma unui manipul de pretorieni călări, apărură captivii.

Dintre nenumăratele triumfuri la care au asistat vreodată cetățenii Romei, acesta era, de bună seamă, cel mai ciudat. Conducătorul dacilor, eroicul rege Decebal murise, mai toți demnitarii şi generalii săi, în noaptea căderii Sarmizegetusei şi-au curmat viața. Cortegiul triumfal al lui Traian fu, astfel, sărăcit de prezența oamenilor de vază daci. Atîția regi, atîtea regine, prinți de sînge şi sfetnici mari au fost tîrîți odinioară prin Roma în delir, atîtea capete mîndre au căzut sub topor în carcera fără uşi din Tullianum, de astă dată însă, în afară de o soră a lui Decebal, cu doi copii nevîrstnici, nu s-a găsit nici un personaj de seamă ca să înfrumusețeze triumful. Singurul prizonier de soi — Bicilis, secretarul regelui, acela care de frica torturii trădase secretele stăpînului său, în drum spre Roma, fusese sugrumat de robii daci de care era însoțit. Părea că în agonia sa, poporul dac îşi bătuse joc de cuceritori, lipsindu-i de această satisfacție.

Cîțiva tarabostes bătrîni, care din pricina bătrîneții nu luaseră parte la război, îmbrăcați în haine bogate, nepotrivite rangului mic, au fost suiți într-o carruca (car de voiaj) trasă de boi şi plimbați în triumf, fără să li se strige numele şi rangul, fără ca acestea să fie scrise pe tăblițe, aşa cum se obişnuia. Astfel, nenorocita femeie prinsă cu odraslele ei chiar de la începutul războiului şi cîțiva pseudo-sfetnici deschideau cortegiul trist al captivilor.

Dar poporul roman nu ştia adevărul, iar acei care-l ştiau nu prea-şi băteau capul, preocupați de altceva. Ovațiile pline de voioşie, pînă acum, se revărsară în cascade de blesteme, injurii şi huiduieli peste şirurile mizerabile ale captivilor. Ceea ce îşi aminteau romanii erau propriile lor mizerii, sforțările supraomeneşti, enormele pierderi în oameni şi materiale suferite în teribila încleştare între Roma şi poporul dac.

În urma acestor deschizători ai drumului suferinței s-au perindat mii şi mii de prizonieri şi robi. Între două rînduri de paznici înarmați cu bice, captivii, legați cîte şase în şir, se scurseră prin circul uriaş timp de o jumătate de oră.

Dar huiduielile se stinseră repede şi lumea sătulă de monotonia tristei privelişti se apucă să mănînce, să bea, să rîdă şi să glumească, odihnindu-se şi prinzînd puteri înainte de apariția triumfătorului.

În sfîrşit, veni şi clipa mult aşteptată: din poartă țîşni un călăreț.

— Vestitorul, vestitorul! se auziră glasuri. Tînărul călăreț îşi struni calul focos şi, săltînd cu grație de-a lungul pistei, agita o ramură de măslin, strigînd la intervale egale:

— Io triumphe! Io triumphe!

După cîteva clipe, ce li s-au părut tuturora nemăsurat de lungi, apărură cei douăzeci şi patru de lictori împărăteşti, în mantii roşii ca focul, cu fascii pe umăr.

Cu răsuflarea tăiată, spectatorii se sculară în picioare privind poarta cu nerăbdare.

În carul său de bronz aurit, tras de patru cai falnici dar cuminți, împăratul strălucitor ca un zeu ridica dreapta cu ramura de lauri şi saluta mulțimea zîmbind. Alături de el, ceva mai înapoi, sclavul nins de ani, în haine albe, ținea deasupra capului său coroana lui Iupiter.

Atunci, din sute de mii de guri izbucniră uralele şi nimic în lume nu putea să li se asemene în forță şi spontaneitate.

— Io triumphe! Io triumphe!

— Vivat Traianus imperator!

— Vivat Dacicus, Victor!

— Vivat optimus princeps!

— Io triumphe!

Alegînd anume crîmpeiele de linişte din noianul de izbucniri ale afecțiunii cetățeneşti, sclavul, întorcîndu-şi fața către împărat, cu o voce puternică şi gravă, striga sacadat:

— Memento mori! (Adu-ți aminte că eşti muritor!)

Dar, de cele mai multe ori, acest avertisment sobru şi plin de tîlc se îneca în vuietul glasurilor şi doar mişcarea capului şi a gurii sugera mulțimii că cel mai umil dintre supuşii lui Traian îi aminteşte de moarte şi-i atrage luarea aminte asupra deşertăciunii celor lumeşti.

În urma carului triumfal păşeau cetățenii romani eliberați din sclavie prin victoria sa.

Sunetele muzicilor militare, estompate pînă acum, răsunară deodată cu putere, chiar sub bolta porții. În față, un grup de călăreți din garda stegarilor suna în „lituus”, trîmbițe lungi, uşor curbate, cu timbru ascuțit şi

sonor. După ei păşeau trompetiştii pedeştri cu „tubae”, trompete lungi, drepte, terminate cu pîlnii, care sunau violent şi aspru. Încă o ceată, suflînd în „cornu”, instrumente mari, răsucite în cerc, terminate cu o gură de balaur; ele se purtau pe umăr şi scoteau un sunet prelung, răguşit şi surd. Muzica se încheia cu un pîlc de suflători în „bucina”, asemănătoare buciumului de vînătoare, folosit noaptea de către străjeri.

Departe de a fi haotică, împletirea acestor patru timbre diferite, precum şi nuanțarea lor după putere şi cadență, dădea o impresie festivă, de forță şi voioşie, antrenînd şi dînd ton cortegiului care urma, adică oştirii învingătoare.

Mai întîi apărură generalii în uniformele lor strălucitoare, deosebite după armă, grad şi gustul fiecăruia. Loricele prețioase, lucrate de mari făurari, aurite, argintate, brunate, mulate după corp, acoperite cu reliefuri decorative, coifurile din metal masiv, ornate cu penaje din struț, egrete de flamingo, cozi de cal colorate în roşu aprins, mantiile albe, negre, vişinii, albastre, bogat brodate, caii falnici, pur-sînge, cu harnaşamente prețioase, tot ce atrage prin varietate şi încîntă prin fantezie mulțimea.

Fiind cele mai populare personaje după împărat, lumea se sculă din nou în picioare, ovaționînd îndelung, strigîndu-i pe nume, urîndu-le noi succese.

Apoi începu lunga defilare a cohortelor învingătoare. Ostaşii, de astă dată fără scuturi şi sulițe, unii doar cu „hasta pura” (lance onorifică, fără vîrf), purtînd cununi din frunze de laur. Încinşi cu sabia scurtă, mîndri de falerele, lanțurile, decorațiile prinse de platoşă, treceau voioşi, agitîndu-şi brațele, recitind cuplete hazlii, usturătoare, cîntînd, proslăvindu-l pe împărat şi pe generalii săi.

Din pricina distanței şi gălăgiei, sensul cuvintelor nu ajungea pînă la spectatori, consumîndu-se între rîndurile apropiate ale ostaşilor, stîrnind valuri de rîs şi aprobări. Ici unul, mai mucalit, pişcă cu versuri naive zgîrcenia unui comandant de legiune, colo un altul ustura excesul de severitate al prefectului, alții criticau viciile comandanților muieratici, mîncăcioşi, bețivani ori dedați patimii jocului de noroc. Mulți, de la cel mai mare pînă la cel mai mic, trecînd prin toate gradele intermediare, se pomeniră scărmănați de opinia mulțimii ostăşeşti, fără ca asta să le ştirbească prestigiul de oşteni faimoşi, strategi, tacticieni, organizatori, conducători neînfricați. Nu scăpară nici acei ostaşi mărunți, ale căror fapte,

poate nu atît de grave cît ieşite din comun, stîrneau rîsul prin ciudățenia lor.

Aceste scărmăneli aveau un rol educativ şi supărîndu-l numai pe cel vizat, produceau un efect salutar asupra celorlalți.

Cele două cohorte de elită, care reprezentau legiunea a V-a Macedonica, defilară în fruntea oştii; aşa a dispus împăratul Traian, dorind prin aceasta să-l cinstească pe Gaius Cassius Longinus, fost comandant al Legiunii, şi care se sacrificase de bună voie pentru binele patriei. Noul comandant, tînărul prefect Papirius Marcellinus şi tribunul Lucius Longinus, fiul regretatului Gaius Longinus, deschideau parada militară.

Cinstea era mare dar şi gloria legiunii era mare, căci ea a fost aceea care deschisese drum oştirii romane prin valea Alutei, ținuse piept trupelor de elită ale regelui Decebal în lupta decisivă şi escaladase prima zidurile Sarmizegetusei.

O imensă agitație puse stăpînire pe cea mai mare parte a acelor adunați în amfiteatru. Toți plebeii, pe care acasă nu-i aştepta decît scîncetul plozilor flămînzi, se grăbiră să coboare treptele, ca să ajungă la timp în piețe şi pe cheiul Tibrului, unde de obicei se distribuia mîncarea celor săraci.

Îmbulzeala iscată de această grabă justificată pricinuise multe necazuri cetățenilor a căror demnitate de oameni căpătuiți nu le permitea să se amestece cu vulgul, dînd totodată mult de furcă vigililor însărcinați cu ordinea. Inerentele certuri, busculade, accidente, se încheiară prin evacuarea grăbiților din circ, dintre care mulți, cu sau fără merit, scăpaseră plini de cucuie şi vînătăi pricinuite de bastoanele păzitorilor ordinii publice.

Numai după aceea, coborîră şi ceilalți şi în curînd marele circ rămase doar cu îngrijitorii săi şi cu imensa pistă de opt sute de paşi, presărată cu ramuri, bălegar şi flori.

Capul cortegiului ajunse între timp la tribuna publică, de pe care, încă din vremea primului război punic, au vorbit cei mai iluştri oratori şi a cărei denumire de Rostra se datoreşte coloanei de marmură, ornată cu ciocurile de bronz ale corăbiilor feniciene capturate.

În ovațiile pline de elan ale asistenței de pe Via Sacra, senatorii şi demnitarii se traseră de o parte, aşteptînd sosirea împăratului. Grupul de histrioni se mistui într-o străduță lăturalnică; taurii de sacrificiu fură

mînați către Capitoliu, iar carele cu prăzi, cotind pe Clivus Capitolinus, se îndreptară către Tabularium, ca să fie descărcate, inventariate şi luate în primire de către trezorierii statului. Un singur car, cu lucrurile alese dintre cele mai prețioase şi mai rare, rămăsese la baza scării ce urcă la templu şi era destinat, ca dar, marelui zeu.

Şirul lung al robilor, după ce trecu în fața tribunelor oficiale de pe Via Sacra, fu mînat în dreapta pe Clivus Argentarius.

Ultimele rînduri ale oştirii încă mai defilau prin circul Maximus, cînd împăratul, trecînd pe sub bolta arcului lui Augustus, apăru în Forum Romanum. Spectatorii din tribune îl aclamau îndelung şi frenetic.

Încetinind mersul carului, Traian salută cu o plecăciune plină de respect pe Marea Vestală, zîmbi bătrînilor senatori, foştilor consuli, pleiadei de oratori, scriitori, artişti, iar atunci cînd ajunse în dreptul statuii generalului Gaius Cassius Longinus, mort eroic în captivitate la daci, opri pentru o clipă carul. Mulți dintre cei prezenți au băgat de seamă că mîna sa, în care ținea sceptrul, se ridică şi bătu, în semn de tristă reculegere, de cîteva ori în piept, ca şi cînd ar fi vrut să stîrnească ecou în inima-i recunoscătoare.

Armata, lăsîndu-şi conducătorii şi un grup ales dintre cei mai destoinici ofițeri la Capitoliu, însoțită de vijelia uralelor asistenței, coti la stînga, pe Vicus Iugarius, pentru a se reîntoarce la cantonament, unde i s-a pregătit un bogat ospăț.

Soarele străbătuse de acum două treimi din drumul său ceresc, înclinînd maiestuos către Trans Tiberim, cartierul de dincolo de fluviu. Era acel ceas, între zi şi seară, cînd pămîntul, apele şi aerul sînt încălzite la culme, iar pietrele şi marmora reverberează lumina, rănind ochii; era ceasul de aur al zilelor unei veri latine.

Împăratul, obosit de veghe şi încordare, îşi adună forțele pentru o ultimă încercare. Întâmpinat cu imnul de slavă intonat de preoți, urmărit de privirile unei asistențe alese, Traian pătrunse în templu şi urmînd un ritual străvechi, depuse pe altar, la picioarele colosalei statui a lui Iovis Pater, însemnele puterii: coroana, sceptrul şi ramura de lauri. Apoi, în încăperea unde se păstra tezaurul, îşi dezbrăcă vestmintele sacre, îmbrăcînd haina de „pontifex maximus”[5]. Tot aici i se aduse un vas cu apă în care el îşi răcori obrazul, şi o cupă de vin uşor cu care îşi potoli setea.

---

5 Pontifex maximus = Marele preot.

În clipa cînd ieşea, Claudius Livianus, comandantul gărzii sale, se apropie şi-i zise:

— Auguste, prizonierii daci fruntaşi au fost închişi în carcera din Tullianum şi după datină trebuie să fie executați în clipa cînd va începe sacrificiul pentru Marele Zeu.

— Dacă aşa spune datina, ce mai aştepți? Văzîndu-l în mare încurcătură, Traian zîmbi şi răspunse în locul lui, rar şi apăsat:

— Pentru că, de fapt, fruntaşii adevărați: regele, prinții, generalii şi sfetnicii nu mai sînt în viață şi cinstea ta de militar nu-ți îngăduie să ucizi oameni fără însemnătate, care nu au hotărît soarta poporului dac?

— Întocmai, auguste.

— Atunci, trimite un om de încredere la Tullianum cu grațierea mea pentru toți întemnițații. Îți cer totodată păstrarea deplină a secretului.

— Eşti prea generos, auguste, zise prefectul, oftînd uşurat.

— Vezi, Livianus, dacă-l aveam pe însuşi Decebal, pe fratele său Dieghes, pe Vezina, pe Bicilis şi mai ales pe vulpoiul acela de Susagus, i-aş fi executat fără scrupule, chiar dacă ar fi să răzbun, nu mii de ostaşi morți şi schingiuiți, ci doar pe bunul meu Gaius Longinus. Du-te, ca să nu întârzii!

Refăcut întrucîtva de scurtul răgaz petrecut în răcoarea templului, Traian ieşi din nou în soare şi dădu poruncă să se purceadă la serviciul divin.

Presimțind moartea, taurii mugeau prelung şi trist. Dar mugetul lor se pierdu în valurile maiestuoase ale imnului de slavă înălțat supremei zeități.

Roma delira. Străzile înguste, tixite de lume, păreau nişte puhoaie cu ape învălmăşite, din care ieşeau doar capetele celor care, tîrîți de setea distracțiilor, cîntau, strigau, recitau, evocau, săltînd, dansînd, făcînd mii de nebunii.

Din loc în loc, la răscruci, de pe scările unui templu, de pe balustrada unui edificiu, slujitorii urmați de gardieni înarmați, băgau mîinile în sacii ținuți de sclavi şi aruncau în sus pumni de monedă măruntă. Stipşii, aşii, sesterții[6] cădeau sclipind în mulțime. Mii de brațe întinse încercau să le

6 Stips = monedă de aramă. As = 12 stipşi. Sestertius = 21/2 aşi.

prindă din zbor, arareori reuşind. Alte brațe, vînjoase, azvîrleau vecinii în lături ca să adune bănuții de pe jos.

În piețele publice, se distribuiau daruri, fel de fel de nimicuri: bilete norocoase, cănițe pictate, basmale, turte dulci cu scene de triumf presate pe amîndouă fețele. Pentru nevoiaşi aceste flecuşoare aveau o valoare nepreţuită şi se transmiteau din tată în fiu. Înghesuiala în acele unghere era mare, ordinea greu de întreținut, cu atît mai mult cu cît aceste cadouri nu se puteau arunca şi se dădeau în mînă.

Tot în piețe şi de-a lungul cheiului, cetățenii se orînduiau în şiruri interminabile, supraveghiați de vigili, în dreptul meselor rudimentar alcătuite din scînduri. Aici, sclavii publici dădeau fiecăruia cîte o cană de vin ieftin, pe care oamenii şi-l turnau în ploşti sau în lipsa acestora, de-a dreptul în gură; puneau în mîna fiecăruia cîte o halcă de carne perpelită la foc; le vărsau în poală un pumn de nuci, mere, prăjituri.

Acei care reuşiseră să prindă din zbor ori să culeagă de pe jos cîteva monede, să capete un dar şi să se înfrupte din pomana împărătească, se socoteau fericiți, rămînînd cu amintirea acestei zile pînă la un alt triumf, dacă îl mai apuca în viață. Alții după ce mai făceau rost de bunătăți pentru cei rămaşi acasă, mai zăboveau în piețe ca să caşte gura la spectacolele date de actorii ambulanți. Dacă nu aveau răbdare să mai stea la rînd, porneau cu prietenii să colinde străzile.

Se lăsase seara. Hermadio tabularius, sclav imperial şi prietenul său bun Eutyches, sclavul capadocian al arhitectului Apollodor, după ce se plimbară un timp pe străzile tixite de lume, se opriră în Forum Boarium.

— Ce facem, întrebă Eutyches? Mergem la copa Upupa?[7]

— Să mergem! M-am săturat de distracții şi de înghesuială. Amărît cum sînt, nu-mi rămîne decît să mă îmbăt.

— Tot nu i-ai uitat pe dacii tăi?

— Asta nu se uită, sînt pe jumătate dac.

Erau gata să cotească într-o stradă, cînd din mulțime se auziră exclamații:

— Metoposcopus, metoposcopus! (Ghicitorul).

— Bătrînul Lupulus!

---

7 Copa = cîrciumăreasă. Upupa = pupăză.

— Marele mutilat. Dați-vă la o parte!

Şi mulțimea cît era de deasă, se desfăcea cu o teamă superstițioasă, mai repede decît ar fi reuşit vigilii lovind-o cu bastoanele.

— Cine e? întrebă capadocianul, oprindu-se în loc.

— Stai şi priveşte întîi! zise Hermadio, zîmbind pentru prima oară în ziua acea.

Un copil, de vreo şapte anişori, slab şi zdrențăros, ducea de mînă un bătrîn înalt, gîrbovit de vîrstă.

— Ce arătare murmură Eutyches. Pe Erinii, fiicele întunericului, mă trec fiori de groază.

Tras de mîneca goală a brațului stîng retezat, bătrînul Lupulus şonticăia, sprijinindu-se cu dreptul într-o cîrjă, căci îi lipsea şi un picior. Ținea bărbia săltată şi parca adulmeca aerul. Sub sprîncenele-i stufoase se căscau găvanele negre, pline de mister, iar chipul său măsliniu purta urmele unor groaznice arsuri.

— Unde ne aflăm, Myro? întrebă el pe micul său conducător.

— În Forum Boarium, stăpîne.

— Pe Orcus, împăratul morților. În mulțimea asta gălăgioasă am pierdut simțul orientării. Scoate-mă repede de aici! Azi nu-i arde nimănui de ghicit.

Băiatul adulmecă aerul în care plutea mirosul cărnii prăjite şi înghiți în sec.

— Dar mi-e foame, stăpîne.

— Aşa e, dragul meu. Am uitat că un tînăr ca tine trebuie să şi mănînce. Apoi, adăugă ca pentru sine: Etas, mala merx (Bătrînețe, marfă proastă).

— Acolo, înspre chei, se distribuie mîncare, zise băiatul. Ție o să-ți dea fără rînd.

— Bine zici. Du-mă într-acolo!

Myro îl trase de mînecă şi porni prin mulțimea ce se desfăcea plină de respect. Apropiindu-se de mese, băiatul se rugă cu umilință:

— E bătrînul Lupulus, lăsați-l să ia fără rînd.

Deşi nerăbdători, oamenii îi lăsară şi sclavul care distribuia vinul zise binevoitor:

— Mi-ai ghicit o dată, cinstite Lupulus şi prezicerea ta s-a împlinit. Dă-mi plosca să ți-o umplu.

Băiatul desprinse de pe cîrjă tigva de dovleac şi i-o întinse. Al doilea sclav alese din grămadă două bucăți de carne mai mari şi le puse în traistă.

— Mîncați sănătoşi! adăugă un al treilea, dîndu-le turte, nuci şi mere.

— Dionisos să vă resfețe cît veți trăi! îngînă bătrînul. Să veniți să vă ghicesc fără bani.

Dîndu-se la o parte se apucară să mănînce.

— Îl cunoşti, Hermadio, întrebă Eutyches?

— Îl cunosc prea bine. Potoleşte-ți dezgustul, căci în ciuda înfățişării sale, este un om cumsecade şi nu este pe lume poveste mai tristă ca povestea vieții lui.

— Spune-mi-o!

— A fost militar şi a servit într-o legiune glorioasă. Forța şi curajul său deveniseră proverbiale, aşa că de tînăr a ajuns aquilifer (stegar). I se prevestea o carieră strălucită, dar în timpul domniei lui Vespassian a luat parte, sub comanda cezarului Titus, la asediul Ierusalimului. Urcîndu-se cel dintîi pe zid, a fost opărit cu apă clocotită şi s-a prăbuşit de la o mare înălțime. De atunci este orb, olog şi ciung, iar frumosul său chip ... Îl vezi şi tu, cum e!

— Ce soartă tristă.

— Dar asta nu e tot. Ca mare mutilat şi erou, Lupulus a căpătat o recompensă bănească şi o bucată de pămînt roditor în Syria. Banii însă s-au dus repede. Oribil cum era, nici o femeie n-a vrut să-l ia de bărbat, nici măcar de dragul moşiei sale şi nenorocitul a trebuit să-şi vîndă pămîntul pe o nimica toată. Luat din milă de nişte marinari, s-a reîntors în Roma sa natală şi după ce a cerşit ani de zile la rînd, a descoperit în el darul ghicitului. Acum este un vestit metoposcopus şi ghiceşte după frunte, pipăind-o cu degetele.

— Într-adevăr este cea mai tristă poveste din cîte am auzit.

— Se spune că a strîns o avere cu ghicitul, dar nu ştie nimeni unde o are ascunsă şi de ce nu se foloseşte de ea.

— Dar băiatul?

— A avut un sclav încă din război, dar acela, văzîndu-l neputincios, a fugit. Acum cîțiva ani a cumpărat scump, de la un proprietar de sclavi nemilos, pe acest Myro. Îl iubeşte ca pe propriul său nepot şi, cine ştie, poate strînge bani pentru el?

— O să-l caut ca să-mi ghicească şi mie.

— Locul său preferat este la capătul dinspre teatrul lui Marcellus al podului Fabricius. Toți sclavii părăsiți ori izgoniți de stăpîni, care se refugiază pe insula între cele două poduri şi unde, în virtutea legii lui Claudius, devin oameni liberi, vin să le ghicească. E atît de cunoscut, încît îl caută nu numai cei din Roma dar şi mulți din provincie.

Odată cu lăsarea nopții, atenția mulțimii fu atrasă de o nouă distracție. Lăsînd dansul, cîntatul şi zbenguiala, lumea îşi îndreptă privirile în direcția templului lui Hercule.

— Funambuli, funambuli! (Jucători pe frînghie) strigau sute de glasuri şi oamenii, atraşi ca muştele de miere, se înghesuiră într-acolo, unde se înălțau doi stîlpi dungați.

— E ora funambulilor, zise Hermadio. Noaptea, la lumina torțelor, jocul lor periculos impresionează mai mult. Ce facem, Eutyches, mergem la taberna bătrînei Upupa?

— Mai stăm puțin. Povestea nefericitului Lupulus mi-a răvăşit simțurile şi vreau să mă aflu în preajma lui.

Micul Myro atras de strigătele mulțimii, văzînd cum se montează stîlpii şi se întinde coarda între ei, îl trase de mînecă pe bătrînul Lupulus şi-i zise cu încîntare:

— Stăpîne, funambulii se pregătesc să joace, vreau şi eu să-i văd. Să ne apropiem!

Chipul îngrozitor al bătrînului închipui ceva prea puțin asemănător unui zîmbet. Punînd mîna pe creştetul copilului, răspunse cu blîndețe:

— Bene, puere (bine, băiatule), să ne apropiem! Dinspre stîlpii pregătiți pentru spectacol răsună muzica.

Sunetele pline, catifelate, ale corzilor unui barbitos[8] grecesc, învăluiau cu căldură pe cele ascuțite, săltărețe ale syrinxului[9], amîndouă unite de cadența metalică a chimvalelor. Un om în haine pestrițe, suit pe o scară pliantă, striga ceva deasupra capetelor mulțimii adunate. La lumina cîtorva ploşti cu smoală, aprinse în jurul locului, o fată subțirică urcă sprinten, pe o scară de frînghie, pînă-n vîrful stîlpului.

Punînd un picior pe coardă şi încolăcind stîlpul cu celălalt, îşi agită cu grație brațele subțiri. Avea o tunică scurtă prinsă cu o agrafă între

8 Barbitos = instrument cu mai multe coarde.
9 Syrinx = fluier de trestie.

picioare şi sînul stîng dezgolit. Îndată după asta, un adolescent urcă pe stîlpul din faţă.

La acea oră lumea se mai rărise. Unii s-au dus să hoinărească pe străzile luminate ale Palatinului şi Capitoliului sau în Forul Roman. Alţii s-au înfundat în străzi lăturalnice în căutare de aventuri, ori ca să continue cheful la popine şi taberne. Bătrînul ghicitor cu sclavul său putură să se apropie de locul spectacolului, iar Hermadio cu Eutyches îi urmară de aproape.

Un răpăit alarmant de tobă şi mulţimea amuţi, răsturnîndu-şi capetele pe spate. Celor doi acrobaţi li se aruncară cîte o prăjină flexibilă şi cumpănindu-le în mîini, ei păşiră pe coardă în clipa cînd mica orchestră atacă un dans lent şi tărăgănat.

— Ce frumos! îngînă micul Myro, agăţat de pulpana stăpînului.

După cîteva evoluţii pline de graţie, în timpul cărora acrobaţii cînd se apropiau, cînd se depărtau unul de celălalt, făcînd mici sărituri, pe un picior, pe altul, fandînd şi lunecînd uşor, muzica îşi precipită treptat ritmul, ajungând, la capătul unui sfert de oră, la o cadenţă îndrăcită. În ciuda poziţiei lor nestabile, la peste treizeci de picioare deasupra pavajului, jucătorii urmăriră cu precizie tactul, fără să comită o greşeală ori să arate vreo slăbiciune.

— Mi-e frică, stăpîne, murmură Myro.

— De ce să-ţi fie, puer?

— Să nu cadă. Sînt atît de sus.

— Sînt învăţaţi şi n-o să cadă.

— Dar acum ei se mişcă prea repede şi pot să alunece. Auzi muzica, cum îi îndeamnă?

— Nici eu n-aş fi căzut de pe zid, deşi era tare înalt, dacă nu mi-ar fi vărsat în cap o căldare cu apă clocotită, răspunse bătrînul cu o stranie resemnare.

— Nu mai pot privi, mi-e teamă, strigă băiatul, tremurînd şi ascunzîndu-şi faţa în pliurile hlamidei stăpînului său.

— Atunci să plecăm, căci eu tot nu văd nimic.

În clipa cînd băiatul întorcîndu-se mai privi o dată sus, fata alunecă, scăpă prăjina şi căzu. Era un truc, căci se prinse îndată cu mîinile de frînghie şi se căţără la loc. Micul Myro însă, n-a mai avut timp să judece, scoase un ţipăt sfîşietor, se prăbuşi la pămînt şi începu să se zbată cumplit.

Cei din jur, uitînd de acrobați, îl înconjurară privind cu teamă cum i se răsuceau mîinile şi picioarele, cum se izbea de pietre, cu ochii dați peste cap şi spume la gură.

— Caducus morbus (epilepsie), strigă cineva şi alții repetară ca vrăjiți. Caducus morbus, caducus morbus!

Bătrînul Lupulus, devenit dintr-o dată neputincios, şonticăi în dreapta, în stînga şi bîjbîind în jurul său, scăpă cîrja.

— Să-i ajutăm, strigă Hermadio şi smulgîndu-şi pelerina, îl acoperi pe băiat. Eutyches ridică cîrja şi-l sprijini pe bătrîn.

— Acoperiți-l cu ceva prin care să nu străbată lumina, vă implor! strigă Lupulus. E a treia oară cînd îl loveşte caducus morbus. Neghiob bătrîn ce sînt. nu trebuia să-l las să privească funambulii.

— Linişteşte-te, l-am acoperit. Sînt Hermadio tabularius[10]. Eu şi prietenul meu Eutyches vă vom duce acasă.

— Pe Anna Perenna, cea miloasă, sînteți prea buni! Ce soartă crudă! Dacă nu era el — Myro, de mult mi-ar fi cîntat exodium (cîntec de sfîrşit). Hermadio, prietene, zeii mi te-au trimis!

Aplecîndu-se ca să-l ridice pe băiat, Hermadio zări jos o monedă, din acelea aruncate poporului. O ridică şi la lumina torței, din mîna unui spectator, văzu că e un sesterțiu nou nouț pe care scria — DACIA VICTA.

10 Tabularius = slujbaş, scrib.

PARTEA ÎNTÎIA

„Ira furor brevis est"
(Furia este o nebunie scurtă)
HORAȚIU

Atunci cînd vestea morții regelui Decebal îl ajunse din urmă, Ariort se afla în munți și avea strînsă în jurul său o ceată de cinci sute de viteji. Tragica moarte a regelui și căderea cetății de scaun tăiaseră avîntul celor mulți și atunci cînd toamna tîrzie, neasemuit de dulce își revărsase culorile peste codrii nesfîrșiți, ceata, strînsă cu atîta trudă, se topi aproape de tot.

Urmat doar de o mînă de voinici, cam cincizeci la număr, umblînd numai noaptea și cu mare fereală, Ariort coborî printre dealuri, dînd tîrcoale locurilor sale de baștină. Toate aici îi aminteau de vremuri fericite. Fiecare plăișor și crîng, vîlcea și pîrîiaș erau pline de miezul dulce al aducerilor aminte. Codrii din jur, unde vînase, mai întîi cu tatăl său, apoi cu o ceată de prieteni, ogoarele părăsite, în parte arse, în parte rămase nesecerate,

livezile şi viile în paragină, îi aminteau de viața fără griji, îmbelşugată, de odinioară.

Nu întîlni romani în preajmă, dar îşi găsi casa strămoşească arsă din temelie, slugile risipite, țăranii pribegiți cine ştie unde. Nu zăbovi decît atît cît i-a trebuit ca să dezgroape banii şi acele cîteva lucruri de preț, din locul numai de el ştiut.

După ce-şi răsplăti tovarăşii cu o parte din această avere, se trase din nou la codru, aşteptînd, într-un loc anume, sosirea prietenilor săi (tarabosta Udar, Daizus şi Bituva, foştii săi vecini de moşie şi camarazi de arme. La fel ca şi dînsul, aceştia s-au dus să-şi ia rămas bun de la vetrele lor risipite şi mormintele strămoşilor.

Cînd se adunară din nou, împăcați cu gîndul că nu mai au ce căuta în locurile pîngărite de duşmani, hotărîră să se pribegească deocamdată, pînă la schimbarea semnelor vieții, unii spre miazănoapte, în țara Costobocilor, alții către răsărit, la Roxolani.

O singură treabă îi mai reținea în țară: de fapt, era treaba lui Ariort, legată de cuvîntul acestuia dat bătrînului sfetnic Diaies de a avea grijă de fiică-sa, Aya. Dar nu toți erau de părere să mai zăbovească în țara cotropită de duşmani, în care nu mai era nimic de făcut, nimic de dres. Bituva, bunăoară, se puse de-a curmezişul, despărțindu-se de ceată cu încă cîțiva grăbiți să plece cît mai repede.

Cu ceata-i împuținată, Ariort porni în căutarea Ayei. În drum, trecură foarte aproape de cetatea lui Diaies, privira cuprinşi de mînie zidurile-i înnegrite de incendiu, buciumară îndelung, primind drept răspuns doar ecoul. Întristați de înfățişarea locului atît de primitor odinioară, acum numai ruină, pe care o vor măcina încet-încet vînturile şi ploile, se aştemură din nou la drum prin codrii vrăjiți şi tainici, ruginii pe alocuri, înmărmuriți în văzduhul limpede al unui început de toamnă. Printre trunchiurile fagilor, asemănători coloanelor unui templu uriaş, pe sub bolțile frunzişului rărit, prin care țîşneau orbitor smocurile razelor, cărările şerpuiau, se încrucişau, abia zărite sub covorul pestriț al frunzelor moarte, îndemnînd călătorii la drum. Doar că de astă dată călăreții mergeau cu fereală, tăcuți şi trişti, ascultînd cu luare aminte, căutînd să desluşească printre sunetele cunoscute ale codrului pe cele necunoscute.

Ciudate i se păreau lui Ariort aceste meleaguri. Odinioară nu se putea să nu întîlneşti oameni pe aceste cărări. Unde sînt păstorii cu turmele? Unde sînt vînătorii, prisăcarii, tăietorii? Părea că un vînt năprasnic, un sorb

uriaş, îi suflase şi-i înghițise pe numeroşii locuitori ai acestor ținuturi. Pe unde or fi pribegind? Doar n-au pierit cu toții în luptă, nici n-au fost luați cu toții în robie.

Ariort avea de gînd să se ducă de-a dreptul la Plaiul Mioarelor, un munte înalt, pleşuv, bogat în pajişti, ferit de drumul mare prin codri de nepătruns, apărat de stînci şi grohotişuri. Acolo nădăjduia s-o găsească pe Aya. Alt loc de pribegie nici că se putea. Stăpînul stînii de acolo, un frate de lapte al lui Diaies, ar fi primit pe toți din neamul acestuia ca pe ai lui.

Trecînd foarte aproape de muntele Cogheonul, care se înălța în stînga drumului, dincolo de un pinten de deal împădurit, Ariort se răzgîndi. Faptul că îi apucase înserarea în drum, îl îndemnă să se abată pînă la vechea aşezare, unde avea şi el o casă a lui, pe unde trecuse în luna lui Cuptor, atunci cînd regele îl trimise să adune cetele pribegite la munte. Dădu atunci Ayei sfatul să se adăpostească pe Plaiul Mioarelor, pînă va veni el ori tatăl ei s-o ia, s-o scoată peste graniță. Se simțea ocrotitorul lor, poate singurul şi asta îl făcea să-şi umfle pieptul de mîndrie. Numai s-o găsească pe Aya, că o va scoate el din țara cotropită, o va adăposti la Costoboci sau Roxolani, şi o va lua de nevastă.

Nu se pribegea de teama duşmanului, nici pentru a-şi scăpa pielea trăind printre străini. Se va reîntoarce el o dată şi nu singur, ci în fruntea oştirii, nu degeaba regele Decebal l-a trimis să strîngă cetele. Acesta îi era visul cu toate că, deocamdată, viermele îndoielii îi rodea inima. Ştia că, obişnuit să lupte cu romanii, cunoscîndu-le părțile slabe, ar fi putut să ajungă un mare conducător, dar cu toată înzestrarea sa, simțea că-i lipseşte faima. Dovadă, atîta timp cît acționa în numele lui Decebal şi faima acestuia îl ocrotea, oamenii îl urmau cu încredere. O dată regele mort, nimeni nu mai credea că ar fi putut să facă ceva. Rămăsese doar un ostaş al marelui om şi atît. Se simțea jignit şi umilit. Nu putea să priceapă de ce ostaşii săi s-au risipit sub diferite temeiuri, lăsîndu-l singur, cînd aflaseră de moartea conducătorului suprem. Însuşi Decebal a avut încredere în el, l-a ales dintre toți şi i-a pus în deget inelul. Nu de mult, fiecare nou venit în ceată, se încredința şi jura credință, acum, deşi îl mai poartă, nimeni nu mai vine să i-l sărute. Pînă acum, cerculețul de aur cu chipul regelui avea puteri magice, acum nu mai era decît o bucată de metal mort. ,.Nu cumva, îi trecu prin gînd, este o părticică a lui Decebal şi a plecat o dată cu acesta în grădinile lui Zalmoxis?” Ariort înțelese că faima lui Decebal era atît de mare, încît poporul, negăsindu-i pereche, o înmormîntă o dată cu stăpînul

ei, neîndrăznind să-şi închipuie măcar, că ar fi putut încununa pe altcineva.

Cînd urcară poteca către străvechea aşezare de la poalele muntelui, doar vîrfurile copacilor celor mai înalți mai ardeau, aprinse de pălălaia apusului. Din întunericul ce înghițise valea, nu răzbătea decît vuietul neîntrerupt al urlătoarei.

De cînd se sfîrşise războiul de două ori a răsărit luna nouă; romanii ar fi putut ajunge pînă aici. Înaintară deci cu prudență şi de la jumătatea drumului auziră hămăit de cîini. Aşezarea părea totuşi pustie; nici o şuviță de fum nu se înălța din hogeaguri.

Ieşind în plăişor, Ariort îşi opri ceata şi trimise doi oameni în recunoaştere. Peste puțin timp aceştia se întoarseră urmați de un bătrîn înalt, cu pletele şi barba albe, îmbrăcat într-o haină lungă, cenuşie. În lumina puțină a înnoptării, părea mai degrabă o arătare, dar cînd veni aproape, Ariort îl recunoscu şi se bucură.

— Bună seara, vraciule Dada, îi zise!

— Bună să-ți fie inima! răspunse bătrînul. Cine eşti tu?

Mai făcînd cîțiva paşi şi punînd mîna pe dîrlogii calului, îl recunoscu.

— Ah! Tu eşti, Ariort? Fii binevenit!

— Ai rămas singur aici?

— Da, deocamdată. Sînt prea bătrîn ca să mă pribegesc.

— Unde sînt ai noştri?

— Au plecat care încotro.

— Eşti cam zgîrcit la vorbă, bătrîne, şi nu pari să fii bucuros că am venit.

— Am sălbăticit stînd singur aici.

— Ştii, cel puțin, ce se petrece pe lume, moş Dada?

— Ştiu. Vremuri de restrişte, vremuri schimbătoare. Ce a fost, n-o să mai fie. Totul va trebui început de la capăt, dar nu va mai dibui vechiul drum. Poporul nu mai are conducător, nu mai are cetăți, floarea lui a fost dusă aiurea. Vom aştepta să crească înlocuitorii.

— Vorbeşti ca-n dodii, zise Ariort plictisit, nerăbdător să afle ce s-a întîmplat.

Descălecă şi apropiindu-se de bătrîn, îl întrebă scurt:

— Diaies cu fiică-sa unde sînt?

— Nu sînt în acelaşi loc.

— Ce-i cu tine Dada, de mă fierbi aşa? Nu-mi pune răbdarea la încercare.

— De acum încolo, ai să ai nevoie de răbdare mai mult ca de orice pe lume.

Ariort îl săgeta cu privirea, strînse pumnii, dar se stăpîni.

— Unde e Diaies?

— Pe Plaiul Mioarelor.

— Dar Aya?

— Peste şapte mări şi țări.

— Au luat-o romanii? întrebă Ariort cu sufletul la gură.

— Da.

— Au ajuns pînă aici, blestemații?

— Au ajuns.

Ariort rămase cîteva clipe ca trăznit, apoi, trezindu-se, strigă deznădăjduit:

— Cum se face că aceste case mai stau în picioare, cum de mai eşti tu în viață?

— Despre romanii care au trecut pe aici am o părere bună; nu ştiu cum or fi ceilalți.

Uluit de acest răspuns, Ariort amuți. Fața i se învineți, fălcile se înțepeniră.

— Vorbeşte o dată! răcni ca un ieşit din minți. Bătrînul se încruntă măsurîndu-l din ochi.

— Iar tu, potoleşte-ți furia şi nu te răsti la mine. Căci nu-ți sînt slugă. Nu necinsti părul meu alb şi anii mulți ce-i port în cîrcă. Vei fi tu un viteaz fără pereche, dar față de mine eşti un copil.

Datina, adînc înrădăcinată în orice dac, fu şi de astă dată mai tare decît pornirea nesăbuită a firii. Ariort îşi lăsă capul în piept şi zise încet, ca să nu-l audă oştenii:

— Iartă-mă, Dada! Iată, m-am stăpînit.

— Bine. Acum dă poruncă de popas oamenilor tăi. Pentru masul lor le dau o oaie din acele cîteva pe care le am. Să mergem acum la sălaşul meu şi cred că pînă vom păşi pragul lui, te vei linişti de tot.

După ce îi dădu să se spele, îl pofti în odăița sa curată în care mirosea a miere, ceară şi ierburi de leac. Aprinse opaițul şi-l pofti la masă.

— Eşti flămînd. Gustă din bucatele mele simple şi după aceea vom sta de vorbă.

Supunîndu-se voinței gazdei, Ariort luă cîteva îmbucături şi bău o cănită de lapte. Văzîndu-l nerăbdător să afle ce s-a întîmplat în timpul lipsei sale, bătrînul vorbi cu glasu-i domol, în care nu se simțea nici tristețea, nici bucuria, nici mirarea, ci doar acea înțelegere a tuturor lucrurilor la care năzuieşte şi ajunge un înțelept:

— A trecut pe aici un tînăr comandant roman, cu trei sute de călăreți. Veniseră să cerceteze ținutul şi să îndemne oamenii să se strămute în cîmpie, pe ogoarele mănoase, rămase pustii.

— Erai singur aici?

— Nu, era şi Diaies cu cîțiva slujitori.

— Cum se face că n-ați fugit din fața romanilor?

— Aveau o călăuză şi ne-au luat prin surprindere. Ariort răsuflă adînc, parcă vroind să se afunde. Vru să întrebe ceva, dar se stăpîni. Ghicindu-i întrebarea, bătrînul povesti mai departe:

— După ce duse pe Aya cu femeile şi copiii lui Costas la Plaiul Mioarelor, Diaies se întoarse aici ca să mai ia din avutul său. Avea el bani îngropați pe undeva. Tocmai atunci au picat şi romanii şi mă aduseră în fața comandantului lor. Aflînd pentru ce au venit, le-am răspuns: „Ca să-i faceți pe cei pribegiți să creadă în vorbele voastre, trebuie mai întîi să-i găsiți şi să-i încredințați că nu umblați cu şiretlicuri, că nu vreți să-i momiți din ascunzişurile lor, ca să-şi bage singuri gîtul în laț". „Nu, cinstite pustnic, îmi răspunse romanul, armele au vorbit, timpul furiei a trecut, iar porunca semnată de împărat este sfîntă pentru noi. De acum înainte nu-i vom judeca decît pe acei care ni se vor împotrivi cu armele, ori ne vor ataca".

Tăcură un timp amîndoi.

— Citesc cu uşurință în suflete, continuă Dada, şi mi-am dat seama că romanul este un om drept, nedat la ticăloşii. Ostaşii săi, cît au stat aici, nu au furat, nici nu au stricat nimic, de aceea i-am răspuns cinstit, fără patimă şi ură: „Dacă stăpînirea voastră îi îndeamnă pe ai noştri să se întoarcă la vetrele lor, înseamnă că aveți nevoie de ei, că nu puteți clădi pacea fără temelii. Am înțeles de mult, înaintea altora, că aşa se vor sfîrşi lucrurile, că vremurile se vor schimba, că de acum înainte vom trăi unii lîngă alții. Cu cît ne vom înțelege mai bine, cu atît vom fi mai fericiți, dar pentru asta trebuie multă bunăvoință, mai ales din partea voastră".

— Chiar aşa i-ai spus? izbucni Ariort.

— Chiar aşa.

— Cine te-a pus să vorbeşti în numele tuturor? Crezi că noi ăştilalți ne vom împăca vreodată cu hrăpăreții năvălitori?

— N-am vorbit în numele tuturor; eu nu sînt rege şi nici el nu era împărat, ca să putem pecetlui sorțile neamului nostru; alții le vor pecetlui fără voia noastră. M-ai întrebat şi-ți răspund: Da, vă veți împăca. Dacă veți fi înțelepți, vă veți împăca, dacă nu — după ce va mai curge sîngele vostru şi al acelora pe care îi veți primejdui, dar de împăcat vă veți împăca.

— Cred că eşti singurul care judeci aşa. Cu greu mă abțin ca să nu-ți spun ...

— Trădător, nu-i aşa? Nu, tinere, îți înțelegi greşit datoria şi menirea. Dacă te vei încăpățîna să lupți acum, îți vei sorti neamul stîrpirii. Nici nu vei putea-o face căci n-ai cu ce. Unde ți-e oştirea după care te-ai dus?

Atins în mîndria sa, Ariort strigă în loc de răspuns:

— Mai bine moartea decît sclavia.

— Eh! în curgerea nesfîrşită a vremii multe se schimbă, poporul însă rămîne acelaşi.

Ariort sări în picioare.

— Ajunge! Nu sînt copil. Însuşi regele Decebal mi-a dat acest inel, socotindu-mă în stare să conduc o oaste întreagă. M-ai năucit cu palavrele tale şi asta ai făcut-o ca să amîi răspunsul la întrebarea mea. Unde se află Aya?

Bătrînul rămase nemişcat; îşi întinse doar mîinile, cu palmele lipite de masă.

— După răspunsul meu, un nesăbuit ca tine ar putea să mă omoare, dar nu mi-e frică de moarte, am trecut de nouăzeci de ani. Află că romanul o luase pe Aya de soție. O iubea de mult.

— Cum? Ce-ai spus? Eşti în toate mințile?

— Nu-ți face griji cu mintea mea, este cît se poate de limpede. După ce l-au adus şi pe Diaies, romanul l-a recunoscut îndată, căci a stat mult timp închis în cetatea sa.

— Lucius Longinus, îngăimă Ariort. Broboane de sudoare îi năpădiră fruntea. Blestem pe capul meu!

— Nu e nici un blestem, Ariort. Aya nu te-a iubit niciodată. Mi-a spus că nici tu nu ai iubit-o cu adevărat. Era cea mai frumoasă şi mai bogată fată din ținut, iar tu, dintodeauna, nu ți-ai dorit decît tot ce e mai bun.

Ariort îşi izbi fruntea cu pumnul încleştat şi, privindu-l pe Dada cu ochii rătăciți, strigă:

— Nu-i adevărat. Minciuni. Nu se poate!

— Ce să nu se poată? Cînd vine vorba de dragoste, totul se poate. Ei s-au iubit şi s-au luat.

— Cu un roman? Cu un duşman de moarte?

— Dragostea nu alege. Ea trece peste toate opritorile, biruie ura de neam şi nesocoteşte răzbunările părinților. De acum încolo multe femei dace îşi vor lua soți romani şi copiii lor vor şterge deosebirea dintre neamuri învrăjbite.

— Şi unde a dus-o vrăjmaşul meu? întrebă Ariort cu glasul stins.

— Ştiu că v-ați vrăjmăşit şi că el a fost mai omenos ca tine. A dus fata cu el, în depărtata Italie.

— A înstrăinat-o, ticălosul.

— O s-o aducă înapoi, după ce se vor aşeza toate la locul lor. Diaies s-a împotrivit un timp, dar înțelepciunea bătrînească a biruit, Oare propriul său neam nu l-a blestemat? Nu l-a scos, oare, din rîndul oamenilor, pentru că fiul său Diza, un copil, s-a înspăimîntat în fața morții? Am fost de față şi m-am îngrozit. Întîia oară cînd străvechea datină mi s-a părut crudă şi golită de miez.

— Cunosc povestea. Nu mi-o mai aminti! Băiatul a fost un laş.

— Atunci de ce ai vrut să te înrudeşti cu neamul pe care a căzut blestemul laşității?

— Diaies, răspunse Ariort cu amărăciune, nu trebuia să-şi dea fata după un roman, mai bine o ucidea.

— Vezi, un tată şi-a înțeles fiica, după cum a înțeles şi chemarea vremurilor noi. Nu a omorît-o, dimpotrivă, pînă la urmă, a binecuvîntat-o. De bună seamă, tu, dacă erai de față, ai fi omorît-o, deşi susții că o iubeşti.

Ariort îşi trecu mîna pe frunte, ca şi cînd ar fi dorit să gonească un vis urît. Era palid şi răvăşit. Vru să spună ceva, dar nu reuşi decît să înghită nodul ce i se pusese în gît.

— Du-te, Ariort! zise bătrînul cu blîndețe. Întoarce-te la vatra ta şi apucă-te să ridici din cenuşă casa şi sufletul. Strînge oamenii în jurul tău, munceşte şi vei uita...

Lui Ariort îi reveni glasul, dar nici el nu şi-l recunoscu:

— Romanii nu-l vor ierta niciodată pe Ariort Chiorul, care le-a dat atîtea lovituri crunte. Mă duc să-mi caut moartea şi dacă nu pot răzbuna soarta neamului meu, să-mi răzbun propria mea soartă.

Cu aceste vorbe Ariort se sculă şi ieşi. De atunci Dada nu-l mai văzu niciodată.

Ariort îşi petrecu noaptea într-o odăiță a casei sale dărăpănate. Gîndurile amare şi negre făcură strajă în jurul său şi nu lăsară somnul să se apropie. Pentru a doua oară în viață credea că mintea o să-i ia foc. Întîia oară i s-a întîmplat cînd se trezise pe cîmpul de luptă, după bătălia cea mare. Atunci ca şi acum pricina chinurilor sale era Longinus — romanul. Soarta i-l scotea mereu în cale, ca pe un blestem; nu în zadar îl urîse din prima clipă. Acum îi părea nespus de rău că măciuca sa nu-i crăpase romanului țeasta. Sau poate că ar fi fost mai bine dacă el — Ariort, nu s-ar fi grozăvit atunci, în noaptea aceea fatală, cînd romanul intrase în viața sa. Era amețit de băutură şi refuzul Ayei de a-şi alege un soț l-a scos din sărite. Fățarnica fată, de pe atunci îl iubea pe prizonier, de aceea s-a sumețit, s-a ridicat împotriva datinei şi şi-a trimis pețitorii la plimbare. De pe atunci şi-a făcut socoteala şi iat-o acum în brațele lui Longinus. Gîndul acesta îl pîrjolea şi-i părea insuportabil, îi era scîrbă de Aya şi scîrba era mai mare decît părerea de rău. Îşi dădea seama că faptul de a fi fost respins îl durea mai puțin decît acela că Aya a preferat un roman. Îşi închipui că lumea a devenit prea strîmtă pentru amîndoi şi unul din ei trebuie să piară. Bun cunoscător în ale războiului, ştia că punînd-o la adăpost pe Aya, ca pe o pradă de preț, Lucius Longinus se va întoarce la unitate. Oştile romane nu părăsiseră încă țara şi pe semne nu vor pleca atît de curînd. Atîta timp cît vor fi răzbunători, ca el bunăoară, romanii vor sta de veghe şi se vor întări în țara cucerită. Ce-i rămîne atunci de făcut? Un singur lucru — să-l caute pe Longinus şi să-l ucidă ca pe un cîine, lipsind-o pe Aya de mulțumirea de a-l fi trădat pe el, de a-şi fi batjocorit neamul şi țara.

Aşa hotărîse Ariort în noaptea aceea albă. Cum o va face. cum va reuşi să se strecoare în preajma duşmanului său nu se gîndea deocamdată. Răbdarea şi timpul sînt sfetnici buni. Ştia însă că pentru a reuşi trebuie să-şi adune toată voința, puterea şi curajul ca într-o măciulie şi, de astă dată, să lovească fără milă, cu sînge rece, fără să-i tremure mîna.

În zori. cînd îşi trezi oamenii, era atît de îngrozitor la chip, încît nici măcar Daizus şi Udar, prietenii săi buni nu îndrăzniră să-l întrebe ce a pățit. Îl cunoşteau prea bine, îi cunoşteau firea năvalnică şi nestăpînită, dar pentru că, în acelaşi timp, îl cinsteau pentru istețimea şi curajul său fără margini, îl lăsară în pace, îndeplinindu-i fără crîcnire poruncile.

Nici atunci cînd el îi duse înapoi pe drumul pe care veniseră, nu îndrăzniră să-l întrebe care ar fi fost pricina.

Pe drum uciseră un cerb. La prînz mîncară în tăcere. Văzînd trăsăturile lui Ariort înseninîndu-se, Udar, care nu-l slăbea din ochi încă din zorii zilei, se sculă şi-şi drese glasul. Ghicindu-i gîndul, Ariort se sculă şi el.

— Prieteni, zise cu voce înăbuşită, v-am adus aici, în inima pădurii, ca să fug cît mai departe de cuibul trădătorilor de neam şi țară. De aici drumurile noastre se despart. Fiecare îşi va vedea de rostul lui şi-şi va îndrepta paşii într-acolo unde-l cheamă inima.

Văzîndu-le chipurile uimite, urmă:

— Eu unul, nu mai plec din țară; m-am răzgîndit. Am nişte socoteli de încheiat; numai după aceea, dacă voi scăpa cu zile, mă voi pribegi în țări străine. Din clipa asta nu vă mai sînt conducător şi îi rog pe aceia pe care i-am nedreptățit cu ceva să mă ierte.

Se lăsă o linişte atît de adîncă, că se auzea lucrarea carilor din tulpina bătrînului fag sub care şedeau. O veveriță, sărind de pe o creangă pe alta, rostogoli un con de brad, trezindu-i din înmărmurire.

Udar cel voinic şi îndesat se apropie de Ariort şi-i zise:

— Aseară te-ai închis cu Dada şi ai stat la el pînă tîrziu. Cînd te-ai întors, obosiți cum eram, dormeam duşi şi nu puteam afla ce s-a întîmplat. Îți sînt prieten nedespărțit şi la bine şi la rău. Spune-mi, ce te face să zăboveşti acum, în pragul iernii pe meleagurile care nu mai sînt ale noastre?

— O treabă ce mă priveşte numai pe mine. Ați auzit şi voi, aseară, că romanii au trecut pe aici? Ei bine, conducătorul lor, Lucius Longinus, cu care am de încheiat nişte socoteli, s-a întrecut cu gluma si a luat-o pe Aya cu el.

— Pe Aya? strigă Daizus, sărind în picioare.

— Fecioara pe care am pețit-o cîndva? adăugă cu mînie Udar.

— Fiica lui Diaies! exclamară cîțiva oşteni.

— Şi tu vrei s-o scapi din sclavie? întrebă Udar.

— Nu! Longinus, cică, a luat-o de soție şi a dus-o în Italia.

— Cu voia ei?

— Aşa se pare. Dada, acest bătrîn smintit, zice că ei s-au iubit încă de cînd Longinus era prizonier.

— Trădătoarea! grohăi Udar.

— Ticăloasa! strecură printre dinți Daizus. Ne-a păcălit pe toți. Am vrut s-o mai văd o dată; acum, însă, nimic nu mă mai opreşte. Plec, mă pribegesc!

— Faci cum vrei, răspunse Ariort. De azi încolo nu mai sînt conducătorul vostru.

Un oştean voinic şi spătos se ridică de pe buturugă.

— Ba, zise scuturîndu-şi pletele arămii, mie-mi eşti.

— Ascultă, Andena, a mă urma înseamnă să duci o viață de cîine, a fi fără căpătîi.

— Eh, răspunse voinicul, şi aşa sînt fără căpătîi. Toți ai mei au murit iar viața mea nu face nici cît o ceapă degerată.

— Gîndeşte-te bine!

— M-am gîndit, tarabosta. N-am fost mereu în preajma ta? La Sarmizegetusa nu te-am urmat în toate isprăvile tale voiniceşti? Te voi urma şi de acum încolo.

— Îți mulțumesc, Andena. Cu unul ca tine nu mi-ar fi frică să mă avînt chiar în inima oştirii duşmane.

— Te urmez şi eu, prietene, zise Udar îmbrățişîndu-l şi nu căuta să-mi muți gîndul căci te vei strădui în zadar.

Ariort îl strînse cu drag la piept.

Se mai ridicară cîțiva oşteni şi trecură în spatele lui Ariort.

După ce stătu un timp cu capul lăsat în piept. Daizus se ridică şi zise:

— Ceea ce vreți să faceți este moarte curată. Bunicul, mama şi surorile mele s-au pribegit la Costoboci şi trebuie să am grijă de ei. De altfel, țin la viață, deşi nu sînt laş.

— Nu eşti, Daizus, o ştim cu toții. Bine faci că pleci. Eu nu mai am pe nimeni, aşa că viața-mi aparține.

Din mijlocul celor care nu i s-au alăturat, ieşi unul mai vîrstnic.

— Tarabosta Ariort, ai fost bun cu noi şi ne-ai răsplătit. Te iubim şi te cinstim şi-ți dorim să reuşeşti în ceea ce ți-ai pus în gînd să faci. E frumos că vrei să mori luptînd, căci la ceea ce te duci se cheamă moarte. Noi, ăştia, mai avem datorii de îndeplinit față de muierile şi copiii noştri. Cu bine, tarabosta!

— Cu bine, oameni buni şi să aveţi parte de fericire!

— Fericire? îngăimă oşteanul şi dădu din mînă a pagubă. Poate să fie cineva fericit într-o ţară cotropită de duşmani?

Rămas cu un pumn de oameni îndrăzneţi şi căliţi, obişnuiţi cu greutăţile unei vieţi de hărţuială, asemănătoare vieţii fiarelor din codru, Ariort ţinu un sfat temeinic, hotărînd să se dea prin părţile Sarmizegetusei, să iscodească ce se mai întîmplă pe acolo.

Umblînd cu mare băgare de seamă, tupilîndu-se prin codri, pe cărări numai de ei cunoscute, pîndind şi cercetînd, pe la sfîrşitul lui Brumărel dădură de un detaşament roman, de vreo sută de oameni, care se întorcea dintr-o misiune. Erau prea mulţi ca să încingă o luptă cu ei. Ariort nu vroia ca romanii să prindă de veste că sînt urmăriţi şi se mulţumi doar să răpească fără zgomot doi ostaşi.

Înspăimîntaţi, romanii le-au povestit ce ştiau. Printre altele au spus că tribunul Longinus a fost plecat dar s-a reîntors curînd şi acum se află la Germisara, pe lîngă comandamentul împăratului, că adesea pleacă cu diferite misiuni spre castrele din jur, iar acum cîteva zile a fost văzut la Sarmizegetusa.

După ce îi ucise şi porunci să fie îngropaţi, Ariort cu ai lui începură să dea tîrcoale castrului de la Sarmizegetusa. Se hrăneau cu carnea afumată în gropi acoperite cu frunzare, ca să nu-şi trădeze prezenţa. Ca să nu lase urme, caii aveau copitele înfăşurate în blănuri. Pînă şi aceste slabe urme le încurcau făcînd ocoluri, mergînd prin mijlocul pîraielor.

Mai prinseră cîţiva romani, dintre acei care lucrau la tăiatul pădurii. Unii nu ştiau nimic, alţii confirmau spusele primilor doi. Alarmaţi de dispariţia oamenilor, romanii luară măsuri şi unul din detaşamentele călări pornite în căutare se întîlni pe neaşteptate cu ceata lui Ariort. Nu mai era chip să evite ciocnirea. Pînă ce dacii descălecară ca să scoată încălţările cailor, care îngreunau mersul, romanii porniră către ei. Nu erau mulţi, vreo douăzeci şi Ariort năpustindu-se asupra lor cu toata furia, îi izbi şi după o luptă scurtă îi măcelări. Cîţiva reuşiră să scape cu fuga. Bănuind că romanii se vor întoarce cu forţe înzecite, isteţul Ariort merse fără fereală către munte, lăsînd urme adînci, apoi făcînd un ocol, trecu Rîul Mare către asfinţit, coborî din nou, dar cu mare grijă, la şes. Umblînd mai mult noaptea, de astă dată ferindu-se de a se încaieră cu romanii întîlniţi, la

mijlocul lui Brumar ajunse pe culmea dealurilor ce străjuiau valea rîului Maris.

Aici, cercetaşii săi, umblînd ca simpli ţărani, cu armele ascunse sub straie, dădură de primele aşezări noi ale dacilor strămutaţi de la munte la şes de către romani. Supravegheaţi de ostaşi, ţăranii şi păstorii reuşiseră să înjghebeze aşezări trainice şi-şi vedeau liniştiţi de treabă. Unii dintre ostaşii lui Ariort, au fost ispitiţi de a se aşeza printre ei, căci era mare lipsă de bărbaţi în floarea vîrstei. Pe temeiul că-şi caută rudele, aceştia însă plecau mai departe.

Pe la mijlocul lui Brumar, vremea s-a stricat. Se porni un vînt rece cu ploaie şi fulguială. Cei trei oameni trimişi în recunoaştere prin sate nu s-au mai întors. Sătui de pribegie, lipsuri şi hărţuială, s-au aciuat în cele din urmă pe lîngă vetrele primitoare.

Cei optsprezece oameni rămaşi cu Ariort nu murmurau, dar sufereau cumplit fără hrană şi adăpost.

Frămîntat de gînduri amare, pentru întîia oară în viaţă, Ariort nu ştia ce să mai facă. Flacăra răzbunării, pe care o întreţinea cu atîta grijă, se stingea sub năvala necazurilor. Cînd se porniră ploile lungi de toamnă, nu se mai gîndea decît la tovarăşii săi, pe care i-a vîrît în această încurcătură.

Ţinură din nou sfat şi mulţi şi-au spus păsul. Fiecare din ei ar fi vrut să lupte, să răzbune nenorocirile ce le aduseră cotropitorii, dar nu erau decît un pumn de oameni sfîrşiţi de puteri. Or mai fi cete ca a lor în ţara aceasta mare, dar cine să le adune, unde să le caute?

Hotărîră să plece de zor la munte, să se aşeze pe lîngă vreo stînă, să se mai întremeze, să-şi îngrijească trupurile prăpădite şi numai după aceea să judece ce-i de făcut. Unii se vor pribegi la primăvară, alţii poate vor rămîne pe loc. Deocamdată nu-şi doreau decît un adăpost, şi căldura unei vetre. Aşa nu se mai putea. Decît să moară de moarte ticăloasă, de frig, de foame şi boli, mai bine să-şi caute sfîrşitul aruncîndu-se în mijlocul duşmanilor. Dar gîndul fiecăruia înclina către un adăpost. Pînă şi fiarele pădurii au cîte o vizuină.

Acum, cînd ploile nesfîrşite spălau de îndată urmele cailor, nu se mai fereau. Dînd tîrcoale unui cătun nou şi văzînd că romanii lipsesc, cîrmiră într-acolo şi cerură oamenilor mîncare, îmbrăcăminte şi fîn pentru cai.

Deşi le era milă de ei, bătrînii satului, răspunzători în faţa romanilor, îl rugară pe Ariort să-şi urmeze drumul şi să nu-i primejduiască pe

locuitori. Dacă romanii vor afla că au ajutat o ceată de oşteni daci înarmați, vor fi mînați cu toții în robie.

— Să le spui romanilor tăi, îi răspunse Ariort fruntaşului, că v-am luat bunătățile cu de-a sila şi atunci noii voştri stăpîni vă vor ierta.

După ce dijmuiră satul şi schimbară cîțiva cai betegiți cu alții mai zdraveni, porniră către miazăzi.

A doua zi după întîmplare, trecînd de-a curmezişul unui plai golaş de pe un deal întins, bucurîndu-se că ploaia a stat, se pomeniră ca din senin înconjurați de duşmani, din trei părți, ieşind din pădurile din jur.

După cîteva clipe de chibzuială, Ariort porunci oamenilor săi s-o ia către apus, singurul lor drum rămas deschis, acolo unde dealul cobora lin către pădure. Dar caii lor obosiți nu mai puteau să alerge ca pe vremuri şi urmăritorii îi ajunseră din urmă chiar la marginea codrului. Erau peste o sută de mauri tuciurii.

— S-a zis cu noi, zise Udar trăgînd sabia.

— Să murim vitejeşte, prieteni! strigă Ariort. Asta ne-am dorit de mult. Zalmoxis o să ne primească în grădinile sale. Faceți cerc vitejilor!

Îndemnul conducătorului îi înflăcără, dar fu ultimul pe care-l auziră din gura lui, căci o lance aruncată de un duşman se înfipse în pieptul calului. Animalul necheză jalnic, se ridică în două picioare, se răsuci şi împiedicîndu-se căzu. Zburînd peste cal, Ariort se lovi cumplit cu capul de un trunchi şi-şi pierdu cunoştința. Descălecînd, Udar alergă către el dar o săgeată i se înfipse în spate, omorîndu-l pe loc. Vitejii făcură cerc în jurul lor şi se apărau cu înverşunare.

Credinciosul Andena, văzînd ce se petrecuse, ieşi din rînduri, descăleca şi-i cercetă pe amîndoi. Dîndu-şi seama că Ariort e numai leşinat, îi scoase repede inelul regelui şi-l trecu pe mîina lui Udar. Apoi îi smulse de pe cap căciulița de dihor, desprinse sabia prețioasă şi le aruncă pe amîndouă în tufiş. După asta, voinicul săltă leşul lui Udar în şa şi încălecînd se prefăcu că fuge.

Zărindu-l ieşind din rînduri, cîțiva mauri se năpustiră după el şi-l prinseră îndată cu lațul.

Numai cinci oameni din ceată fură prinşi de vii. Ceilalți muşcară țărîna.

Pe jumătate sugrumat de laț, Andena fu adus în fața centurionului.

— Pe cine ai vrut să salvezi, dacule? întrebă acesta prin tălmaci.

— Pe conducătorul nostru, răspunse voinicul, frecîndu-şi beregata.

— Cum îl cheamă?

— Tarabosta Udar.

— Ce căutați voi aici?

— Mergeam la munte. Sîntem ostaşi ai regelui Decebal şi vroiam să fim liberi.

Centurionului, pesemne, îi plăcu răspunsul. Cercetînd cadavrul lui Udar, zise:

— Voinic bărbat, dar nu ca tine.

Rîse şi dinții săi albi sclipiră pe chipu-i negricios, învinețit de frig. Aplecîndu-se, scoase inelul de pe degetul mortului şi întorcîndu-l pe toate fețele, plescăi din limbă.

— Frumos inel! Al cui este chipul reprezentat aici?

— Al regelui nostru, răspunse cu mîndrie Andena.

— O! exclamă ofițerul. O să-l ofer nobilului Lusius Quietus; o să fie foarte mulțumit. Decebal al vostru este mort şi ar fi bine să uitați că a existat cîndva.

— Nu vom uita niciodată, romanule!

— Tu, poate nu-l vei uita, dar ceilalți daci, tinerii, copiii, femeile îl vor uita.

— Nu vor uita nici ei.

— Eşti foarte voinic, dacule. Din tine o să iasă un excelent gladiator.

Încrețindu-şi fruntea, ca să priceapă tălmăcirea traducătorului, Andena întrebă:

— Ce-i aia gladiator?

Centurionul şi ostaşii săi rîdeau cu poftă.

— Ai să vezi şi tu. Aşteaptă pînă la primăvară. Cred că o să-ți placă.

Ridicînd apoi glasul, centurionul porunci:

— Cercetați leşurile şi luați tot ce au de preț. Îi luăm cu noi pe cei uşor răniți. Săltați-i pe cai!

Văzînd că Ariort îşi revine şi caută să-şi salte capul, Andena se rugă cu umilință:

— Stăpîne roman, am un frate aici. L-a trîntit calul într-un copac şi şi-a pierdut cunoştința; dă-mi voie să-l îngrijesc.

Centurionul învîrtea inelul între degete şi mulțumit de această captură şi de felul în care zdrobise ceata înarmată a dacilor, zise binevoitor:

— Nu pot să te refuz, pentru că-mi placi, dacule. Du-te!

Andena îngenunchie lîngă Ariort, îi sprijini capul, îi frecă tîmplele, grumazul, pieptul şi cînd acesta, deschizînd ochiul, vru să zică ceva, îi puse mîna pe gură, şoptindu-i la ureche să nu spună vreo prostie.

Ariort făcu un gest de mînie, încruntîndu-se la tovarăşul său, dar Andena astupîndu-l cu spatele său enorm, de privirile celorlalți, îi zise:

— Dacă vor afla cine eşti, te vor duce la Roma în cuşcă, dar aşa, chiar sclav fiind, vei putea să-l întîlneşti pe vrăjmaşul tău şi să te răzbuni.

Ariort şi Andena avură norocul să nimerească în aceeaşi ceată. Erau vreo cinci sute de prizonieri şi lucrau la drumul militar între Sarmizegetusa şi Germisara. Foşti ostaşi, prinşi după încetarea ostilităților, sclavii erau vînjoşi, neînfricați, căliți în greutățile vieții. Romanii nu-i slăbeau din ochi, păzindu-i cu străşnicie.

Dîndu-şi seama că tactica constrîngerii şi înfricoşării era inaplicabilă la poporul dac, au renunțat la ea. De bună seamă, unele cazuri grave, de nesupunere, încercări de evadare sau instigare la revoltă, au fost aspru judecate. Încolo, romanii căutau să pară nişte stăpîni drepți şi omenoşi. Ei nu uitau niciodată străvechea maximă: „Quod servi, tantum hostes” (Cîți sclavi, atîția duşmani), dar mai ştiau că fără sclavi nu se poate. Metodele prea blînde îi făceau pe sclavi obraznici, cele crude îi înrăiau, metoda de mijloc, a echității, mult discutată în consilii imperiale şi în senat, s-a dovedit a fi cea mai înțeleaptă. Pecetluindu-le soarta de ființe lipsite de libertate, aceleaşi legi le lăsau şi vagi speranțe; punîndu-le condiții de conduită, le arătau portițele prin care ei s-ar fi putut strecura în lumea celor liberi. Important era ca maşina complicată a statului să meargă, iar romanii, cu spiritul lor organizatoric, ştiau s-o pună pe roate.

Orice sclav ştia că îmbunătățirea condiției sale, sau eliberarea, depind în primul rînd de jocul orb al norocului, deci legate strîns de speranța, pe care nu trebuia să şi-o piardă niciodată. Metoda aplicată la robii daci s-a dovedit eficace. În curînd, aceştia îşi dădură seama că munca neîntreruptă, dar de loc istovitoare, era răsplătită cu somn şi mîncare pe săturate, că anumite ore din zi le erau hărăzite pentru a se distra, iar cîteva zile din an, cele sacre, odihnei totale, că de cele mai multe ori ascultarea şi sîrguința erau încununate cu mutarea la munci mai uşoare. Toate aceste amăgiri, fluturate în fața mizerabililor lipsiți pentru totdeauna de libertate şi drep-

turi, sfîrşiră prin a-i convinge că altfel nu se poate, că trebuie urmărit doar ceea ce este cu putinţă în starea lor.

Ariort, care în viaţa sa nu ştiuse decît să poruncească, la început scrîşnea din dinţi, clocotind de mînie. Faptul că era pus să sape, să spargă piatra, să bată cu maiul, i se părea peste măsură de umilitor. Adeseori răbdarea sa ajungea pe marginea prăpastiei, gata-gata să-l azvîrle în hăul nebuniei şi numai gîndul mereu treaz al răzbunării, îl oprea în ultima clipă. Adeseori vedea în preajmă ofiţeri superiori veniţi să inspecteze lucrările şi nădejdea de a da ochii cu tribunul Longinus nu-l părăsea niciodată. Atunci va şti ce are de făcut, chiar dacă în loc de armă o să aibă în mînă o cazma sau un par.

Susţinut de acest gînd, Ariort aştepta, aştepta mereu. Nu-i păsa ce o să i se întîmple după ce-şi va ucide vrăjmaşul, după ce-şi va potoli setea grozavă de răzbunare. Dar, Longinus nu apărea. De cînd a fost oprit la înaltul comandament, avea, pesemne, altceva mai bun de făcut, decît să supravegheze lucrările de amenajare a drumurilor.

Ariort nu avea de unde să ştie ce face Longinus şi aştepta mereu. Ziua în care se va întîlni cu acela care cîrmise aiurea cursul firesc al vieţii sale, lipsindu-l de fericirea unei morţi eroice pe cîmpul de luptă şi aruncîndu-l în ticăloşia robiei, va fi o zi mare. Tot gîndindu-se la ea, îşi dădu seama că de fapt îi doreşte moartea lui Longinus nu atît ca să-şi răzbune umilinţa şi nici infirmitatea, ci ca s-o lipsească pe Aya de omul pe care-l îndrăgise. Îşi dădu seama, atunci, că n-o iubeşte şi că bătrînul vraci Dada a avut dreptate cînd i-a spus că: „a iubi, înseamnă a ierta”.

Zilele se scurgeau la fel de triste, la fel de umilitoare. Vremea era nestatornică; zilele friguroase se succedau cu cele calde, ceaţa ceda locul ploii, aceasta — poleiului sau zloatei. Aşa trecu toată luna decembrie.

Îmbrăcaţi ca vai de lume, sclavii umblau zgribuliţi, se mai încălzeau puţin lucrînd, dar după oboseala unei zile de lucru nu aşteptau decît strachina cu mîncare ca să se încălzească pe dinăuntru. Unii se mai adunau, în ceasurile lor libere, în jurul unui foc, să-şi încălzească şi inima cu aduceri aminte, sau cu un cîntec trist. Cei mai mulţi însă nu aşteptau decît clipa, cînd, retraşi în corturi şi sălaşe puteau să se cufunde în somnul aducător de uitare.

În zori îi sculau trîmbiţele şi fie că dimineţile erau calde sau reci, romanii îi obligau să se spele şi să-şi ardă păduchii, spaima lagărelor şi taberelor de pretutindeni, de cînd stă lumea în picioare. La întîia apariţie a

rîiei omul trebuia să se înfățişeze paznicului şi acela îl trimetea într-un loc despărțit de restul taberei, unde i se dădeau îngrijirile necesare.

Dormeau îngrămădiți unul în altul, ca să se încălzească şi vegheau pe rînd ca focul de la intrare să nu se stingă. Ariort nu se despărțea de Andena, care se dădea drept frate-său. De ceilalți patru supraviețuitori din ceata sa nu ştia nimic. Vijeliosul joc al sorții îi împrăştiase ca pe frunze uscate.

Andena părea împăcat cu viața şi preocuparea sa de căpetenie era grija de fostul său comandant. Adeseori Ariort căuta să-şi închipuie cum ar fi fost fără Andena şi de fiece dată se înfiora de spaimă. Îşi dădea seama că fără Andena n-ar fi suportat robia. Tovarăşul său ştia să-i încălzească inima cu o vorbă caldă, o snoavă, cu un cîntecel. Ştia să-l potolească cînd îl mistuia focul năpraznic al furiei dar, ce-i mai ciudat, în acelaşi timp căuta să întrețină nestinsă scînteia răzbunării. Şi, deoarece Ariort, veşnic înnegurat, suporta cu greu ceasurile de odihnă, Andena, ca să-l sustragă gîndurilor negre, îl învăță să se îndeletnicească cu cîteva meşteşuguri mărunte. Andena nu vroia să-l umilească, ci doar să-i ocupe mîinile cu o treabă, abătîndu-i gîndurile, limpezindu-l, odihnindu-l, căci numai odihna aduce uitarea.

El însuşi, meseriaş destoinic, reuşi chiar să vîndă din lucrul său romanilor dornici de a duce acasă amintiri din Dacia. Începuse cu împletitul din paie, răchită, păr de cal, apoi făcîndu-şi rost de o custură, cioplea bîte, linguri, căuşe.

Cînd Ariort îi înjura pe romani, Andena adăuga şi el o înjurătură, rîzînd. Cînd îi vorbea de Longinus şi de răzbunarea sa, Andena dădea din cap cu înțelegere şi-l sfătuia să aibă răbdare. În acelaşi timp Andena nu întîrzie să-şi facă prieteni printre romani. Peste tot unde apărea voinicul cu plete arămii, ostaşii îl întâmpinau cu zîmbete, îl băteau pe umăr, schimbau o vorbă cu el. Puțin cîte puțin, Andena învăță cîteva vorbe, reuşind pînă la urmă să încropească mici convorbiri.

Din pricina zorului, se lucra în două schimburi: cinci zile ziua, cinci — noaptea, la lumina torțelor.

Noaptea, cînd ostaşii strîngeau echipele la treabă, strigînd în latina lor: „Lucubrare, lucubrare!” ceea ce însemna a munci noaptea la lumina torțelor, el îi îngîna, pocind vorba:

— Lucrare, hai la lucrare!

În curînd, toți robii, mai în glumă mai în serios, ziceau muncii de noapte „lucrare”.

Într-o dimineață, cînd centurionul le împărți terenul pe porțiuni, pentru săpătură, Andena zise, rîzînd, lui Ariort:

— Treabă uşoară, mai mult joacă decît treabă. Şi din vorbele lui era greu de ghicit dacă le-a rostit în bătaie de joc sau pentru că era pătruns de adevărul lor.

Ariort îl privi lung, fără să-i răspundă, şi scuipînd în palme, apucă târnăcopul. Îşi dădea bine seama că treaba este uşoară şi că romanii nu le cer nimic supraomenesc, ci doar împlinirea sarcinii impuse. Îşi dădea seama cu ciudă că romanii sînt deştepți, că din sarcinile acestea uşoare, puse cap la cap, se naşte un lucru trainic. Privind operațiunile succesive ale construirii drumului, se minuna fără voia lui de iscusința celor care le dirijau. Era convins că astfel de drumuri sînt veşnice.

Cînd dădură primii nămeți şi nu se mai putu lucra la drum din pricina pămîntului înghețat bocnă, robilor li se împărți îmbrăcămintea caldă. O parte din ei fură trimişi să deszăpezească drumul, altă parte să taie pădurea. Dacă ziua frigul era mai lesne de suportat, nopțile geroase păreau înfiorător de lungi. Iarna se nimeri aspră şi cînd nu mai era de răbdat, romanii adunară cetele la un loc şi porunciră săparea bordeielor. Înviorați de întorsătură, dacii le făcură repede şi bine, ca pentru ei. Pentru romani construiseră barăci din bîrne, pe jumătate îngropate, aşa că luna lui Făurar îi găsi pe toți la adăpost sigur.

Astfel, cu chiu şi vai, trecu iarna. Cîțiva robi bolnavi se prăpădiseră, alți cîțiva reuşiseră să fugă.

O dată cu primele fire de iarbă, după ce zăpada topită se scurse susurînd şi clipocind în pîraie şi rîuri, robii îşi luară corturile în spinare şi se duseră să termine drumul către Germisara.

În zarva plecării, un dac tînăr, scăpînd de supraveghere, fugi. La apel nu fu găsit. L-au căutat în bordeie, nu l-au găsit nici acolo. Atunci, dădură cîinilor să miroase cîteva lucruri de-ale lui şi, asmuțindu-i pe urmele fugarului, l-au prins la o milă de lagăr. Nenorocitul nu putu fugi prea departe pentru că-şi scrîntise glezna sărind într-o văiugă.

Adus în fața comandantului roman, îşi mărturisi vina fără teamă. Doi dintre centurionii lagărului votară pentru pedepsirea cu vergele, ceilalți trei, deşi le era milă de flăcăul curajos, insistară să fie săltat în furci.

— Primăvara e de vină, trase concluzia comandantul. Şi pentru că noi nu putem pedepsi primăvara care-i răzvrăteşte pe toți, pînă şi pe noi, trebuie să-l pedepsim pe acest dac. Să fie pildă pentru toți!

Plecarea fu amînată şi la marginea pădurii, în fața rîndurilor de robi, ostaşii romani îndepliniră porunca. Aduseră un trunchi tînăr de arin, curățat de crenguțe şi coajă, cu două crăci sus în chip de furcă şi-l plantară în pămîntul jilav, acoperit pe alocuri cu pete de zăpadă grunjoasă, prin care îşi scoteau căpşorul nenumărați ghiocei.

Între timp flăcăului i se dădu voie să-şi ia rămas bun de la camarazi. Se îmbrățişa mai întîi cu un dac cu părul şi barba sură, care îi spuse încet la ureche:

— N-ai murit cu arma în mînă, căci n-ai avut-o, totuşi Zalmoxis te va primi în grădinile sale, deoarece te-ai împotrivit pînă la ultima clipă silniciei duşmanilor şi nu te-ai împăcat cu viața de rob.

Băiatul zîmbi stînjenit.

— Am vrut doar să-mi văd logodnica. Cînd a suflat o dată vîntul de primăvară, m-a zăpăcit de tot şi am luat-o din loc.

Vîrstnicul păru să nu înțeleagă uşurătatea celor spuse de flăcău şi adăugă tot atît de grav:

— A-ți strînge la piept logodnica e tot una cu a-ți iubi țara. Prin îmbrățişările tinerilor dăinuie neamul.

După ce mai îmbrățişa pe cîțiva şi strînse mîna la alți cîțiva, ostaşii îl luară între ei şi-l duseră la locul supliciului. Îi legară mîinile la spate, îl ridicară sus şi punîndu-i capul între cele două ramuri, îl înțepeniră băgînd un băț între gît şi furcă.

Îl lăsară acolo, spînzurat în fălci, să moară încet, căci nu era vorba de o pedeapsă oarecare de sclav şi nu se dădu nici o poruncă să fie scos la timpul potrivit.

— Ticăloşii! şuieră printre dinți Ariort.

Andena oftă din rărunchi şi scărpinîndu-se în barbă îi zise încet:

— Îți aduci aminte, tarabosta, atunci, la Sarmizegetusa, cînd după fiece ieşire aduceam romani legați în cetate, şi îi dădeam pe mîna muierilor?

Clătină din cap, rîzînd incetişor.

— Ah, muierile noastre, cum îi mai chinuiau, răzbunîndu-şi morții! Îi jupuiau de vii, îi ardeau cu făclii... Îți aduci aminte?

Ariort îl privi lung. Ca şi alte dați, nu pricepu ce tîlcuri ascund vorbele ciudate ale lui Andena. I se păreau în doi peri, deşi nu avea de ce să se lege.

„Nu cumva, îşi zise, vrea să spună că noi am fost mai cruzi ca romanii? Şi ce-i în asta? Aşa e în război. Fiecare îşi chinuieşte vrăjmaşul, fiecare îşi plînge morții”.

După iarna grea, primăvara se nimeri dulce şi blîndă, cu ploi liniştite şi la timp, fără furtuni şi vîntoase aducătoare de uscăciune.

Li se adăugă încă o ceată de cîteva sute de robi. Treaba merse de două ori mai repede şi pe la calendele lunii Maius reuşiră să aducă drumul la porțile castrului din Germisara.

Aici, în valea mănoasă şi largă a Marisului se schimbaseră multe. Ca prin minune, răsăriseră sate şi cătune noi. Oameni posaci dar harnici, aduşi de pe coclauri, din codri şi munți, lucrau de zor. Zgomotul de topoare şi ciocane, tesle şi ferăstraie nu înceta niciodată. Supraveghindu-i fără încetare, dar fără a se amesteca în treburile lor, romanii nu pretindeau decît dijma aşezată de noua legiuire.

Văzînd cum se spetesc şi se dărîmă cu lucrul copiii, femeile şi moşnegii, prizonierii daci, toți bărbați în floarea vîrstei, oftau cu părere de rău. Nu le era dat să-i ajute cu brațele lor vînjoase, să-i scutească de istovitoarele munci bărbăteşti. Dar ce puteau face? Erau duşmani prinşi cu arma în mînă şi în virtutea legilor romane scoşi din rîndul oamenilor. Erau puşi în rînd cu lucrurile neînsuflețite şi cu vitele lipsite de grai şi suflet.

După ce au isprăvit drumul, au fost puşi să scoată şi să care piatra pentru înălțarea zidurilor cetății de pe malul drept al Marisului. Unii au lucrat la făcutul cărămizilor, alții la adusul şi ascuțitul parilor pentru palisade, ori la tăiatul scândurilor şi despicatul şiței pentru case. Muncă multă, muncă neîncetată, dar tot aşa — fără să scoată sufletul din ei.

În ajunul idelor lunii Maius, într-o zi caldă, însorită, cînd livezile, întîia oară îngrijite după război, înălbiră coastele dealurilor, în loc să fie scoşi la muncă, robii fură mînați către cîmpul de exerciții al garnizoanei. Aici, pe malul apei, la o stadie mai jos de cetate, se adunaseră peste trei mii de robi escortați de cîteva sute de ostaşi romani. În aşteptarea a ceva, ceea ce părea să fie de mare însemnătate, robii vorbeau încet între ei. Din cînd în cînd, acolo unde dacii îşi permiteau să ridice glasul peste şoaptă, se auzeau strigătele aspre ale ostaşilor de pază:

— Silentium, servi! (Tăcere, sclavilor!)

Andena, cel vesel şi nepăsător, îi tot povestea ceva lui Ariort, dar acesta, furat de propriile sale gînduri, nu-l asculta. Cu sosirea primăverii, devenise mai ursuz şi mai încruntat şi părea să-şi fi pierdut cu totul speranțele şi răbdarea. Privirile i se îndreptau tot mai des către zări.

Se schimbase mult prin partea locului. Acolo, unde cu un an în urmă se afla Germisara, orăşelul dac cu case de lemn, înghesuite în jurul curții marelui tarabosta Vezina, împrejmuită cu zid de piatră, cu odăi aşijderea de zid şi cula cu trei caturi de pe care străjerii scrutau zările, acum se întindea vastul castru roman. După lupta cea mare, dacii înşişi dărîmaseră şi dăduseră foc aşezării în timpul retragerii. Şi iată că pe ruinele străvechei Germisara, pe malul drept al Marisului cel cu ape line, acum se înălțau zidurile semețe ale castrului, reşedința provizorie a împăratului Traian, mare, cu ziduri înalte, cu turnuri şi mai înalte, ieşite în afară şi o poartă masivă străjuită de două turnuri, deasupra căreia flutura stindardul împărătesc. Pe malul stîng un castru de pămînt cu valuri, şanțuri şi palisade, se unea cu castrul printr-un pod pe vase. Printre creneluri şi de-a lungul valurilor se plimbau străjerii.

Ordinea, disciplina şi spiritul organizatoric al duşmanilor îl iritau pe Ariort. Se simțea mic, neînsemnat şi neputincios în fața acestei privelişti, din care emana atîta forță şi stabilitate. Dacă, pînă acum, sub spuza răbdării, Ariort mai avea o scînteie de speranță că totul se va îndrepta, că norocul le va surîde dacilor şi romanii vor părăsi meleagurile sfinte, acum scînteia se stinse într-o ultimă pîlpîire, înăbuşită sub cenuşa rece a deznădejdii.

Cît vedeai cu ochii, la poalele dealurilor, de o parte şi de alta a Marisului luceau în soare acoperişurile țuguiate, din şiță nouă, a noilor aşezări. Fumurile se ridicau din hogeaguri, pe costişe, roboteau oamenii în cămăşi albe; turme, încă puțin numeroase, păşteau în lunci; sus pe deal, mici bulucuri de oi se mişcau pe păşune.

Un oftat adînc îi clătină pieptul. Privi cu coada ochiului în dreapta şi în stînga lui, ruşinat de această slăbiciune a sa. Surprinse privirea îngrijorată a lui Andena şi-şi întoarse capul înainte încleştîndu-şi fălcile pînă la durere.

„Nu, îşi zicea, acestea sînt amăgiri, o mreajă în care năvălitorii hrăpăreți îşi atrag prada. Mulți vor fi momiți de această privelişte, îşi vor lăsa locurile tainice din munți şi vor coborî la belşugul înşelătorilor. Cînd

romanii îi vor avea în mînă cît mai mulți, își vor arăta adevărata lor față de asupritori”.

Așa își zicea, deși nu prea credea în zisele sale. Așa își zicea și dorea în clipa aceea ca cele spuse de el să se adeverească, nu pentru că ar fi dorit rău alor săi, ci pentru că îi ura de moarte pe romani.

Gîndurile îi zburară pe neașteptate căci paznicii au început să se agite și să pună ordine în rîndurile prizonierilor.

Dinspre cetate venea un grup de călăreți. Erau ofițeri superiori căci pe căștile lor fluturau penaje multicolore. Se apropiară de flancul stîng al șirului lung de robi și treceau încet, pe caii lor jucăuși. Din cînd în cînd unul din ei întindea mîna și un sclav ieșind din rînduri rămînea la doi-trei pași în fața acestora. Ieșeau mereu, unul după altul și Ariort băgă de seamă că sînt cei mai voinici și bine făcuți.

Atunci cînd grupul ofițerilor se afla la vreo sută de pași de el, Ariort recunoscu într-unul din ei pe Lucius Longinus. Mai întîi înmărmuri, apoi mintea începu să-i lucreze cu înfrigurare.

Iată clipa mult așteptată. Iată-l pe dușmanul său de moarte. Ce ar fi putut face ca să-l pedepsească pentru tot? Romanul era călare și înarmat. Îi cunoștea prea bine vitejia și iscusința. Dacă se va repezi înainte și-l va răsturna de pe cal, oare are sorți să-l sugrume înainte ca ceilalți să-i sară într-ajutor? Ce ar fi, mai întîi să-i smulgă sulița ostașului ce-i păzea? Nu, asta ar fi pierdere de timp. Ostașul era la vreo patru pași în dreapta. Pînă va ajunge la el, ceilalți romani se vor pune în gardă. Atunci? Ce să facă? Va pierde și prilejul acesta, poate singurul ce-l avea?

„O, Zalmoxis, ajută-mă!” strigă în gînd, plin de credință.

Dar din partea zeului nu veni nici un răspuns, nici un semn. Se perpeli cîteva clipe, secătuindu-și mintea în zadar, cînd îl văzu pe Andena privindu-l lung, cercetîndu-i cu băgare de seamă chipul. Îl lumină un gînd:

„Ce ar fi s-o facem amîndoi? Andena mi-e credincios. O să vrea oare? În ultima vreme are ciudățenii, pare prietenos cu romanii”.

Dar peste o clipă toate s-au destrămat de la sine, căci apropiindu-se, ofițerii își schimbau locul. Acum Longinus nu mai era dincoace ci dincolo; în fața lui erau alți doi călăreți.

Pesemne Andena îi ghici gîndul oglindit în trăsăturile schimonosite ale feței, în privirea ațintită asupra grupului de ofițeri.

— Vrăjmașul tău e printre ei, tarabosta, nu-i așa?

Ariort nu-i răspunse, dar din felul în care îi jucau muşchii feței, tovarăşul său îşi dădu seama că nu greşise.

— Acum nu-i poți face nimic, îi şopti repede, stăpîneşte-te! Orice ai încerca va fi în zadar şi vei pieri fără să te răzbuni. Aşteaptă!

Străjerul se întoarse către ei, şuierînd printre dinți şi amenințîndu-i cu pumnul:

— Silentium, exsecrati servi! (Tăcere, sclavi blestemați!).

Tăcură. Ariort schimba fețe-fețe şi părea pierdut. Gîndul de a da ochii cu acela care-l batjocorise şi-i furase pe Aya îl scotea din minți. Simți mîna lui Andena apucîndu-l de încheietură şi se smuci cu furie, dar încleştarea nu slăbi deloc.

Comandanții se opriră în fața lor. Ariort, dîndu-şi seama că Andena are dreptate, îşi feri privirea ca să nu se ațîțe mai mult.

Unul dintre ofițeri, înalt şi falnic, arătă către Ariort:

— Frumos bărbat, Lucius, nu-i aşa?

În clipa aceea, parcă atras de vrajă, Ariort îşi ridică privirea. Nu înțelegea ce spun duşmanii, dar ştia că este vorba de el. Privirea i se încrucişa cu aceea a lui Lucius Longinus, chiar în clipa cînd acesta îi răspundea celuilalt.

— Nu, Papirius, îi lipseşte un ochi. N-am mai văzut gladiatori cu un astfel de beteşug.

— Eu am văzut, răspunse Papirius Marcellinus. Se bătea ca un demon. Dar fie! Avem de unde alege. Iată unul şi mai falnic.

Paznicul îl apucă pe Andena de braț şi-l îmbrînci înainte.

— Bun, zise Longinus, şi după ce Marcellinus dădu afirmativ din cap, trecură înainte.

Ariort simți că ameţeşte. Chipul i se învineți de ciudă, ură şi ruşine.

„Iată, îşi zise, cum a fost întîlnirea mea cu omul pe care-l urăsc mai mult ca pe oricare altul pe lume. Oare merită să mai trăiesc? Dacă mi-l ia şi pe Andena, atunci voi înnebuni”.

Nu se îndoia o clipă că Longinus îl recunoscuse. Din nou se petrecu un lucru ciudat, pe care el nu putea să şi-l lămurească, dar care îi şoptea că Longinus intervenise ca să nu fie scos din rînduri. Nu ştia pentru ce îi scoteau afară pe tovarăşii săi de suferință, dar presupunea că vor fi trimişi undeva. Din nou umilința de a se simți jucărie în mîna duşmanului său şi neputința de a pricepe ce-l împboldea către ciudățenii de felul acesta, îi pîrjoleau creierii.

Gîndurile îl slăbiră doar atunci cînd Andena, făcîndu-i semn cu mîna, zise:

— Rămîi cu bine, prietene! Vedea-ne-vom oare în viața asta? Fii mai chibzuit, tarabosta, şi nu te pierde cu firea. Roagă-te Marelui Zeu să pogoare liniştea în sufletul tău!

Andena era mai vîrstnic şi Ariort nu avea de ce să se supere că îi dă sfaturi lui, fostul său comandant. Faptul că se despărțea de acest devotat şi priceput tovarăş de ostăşie şi de suferință îl durea nespus.

Toți, cei scoşi din rînduri, şi erau cîteva sute, fură strînşi la un loc şi mînați către cetate.

De abia seara, în lagăr, după ce frînt sufleteşte, intră în cortul său, Ariort află de la cei patru, rămaşi pe loc, că voinicii aleşi vor porni chiar mîine la Roma şi că vor fi pregătiți să lupte în arenă pentru desfătarea învingătorilor.

În vastul patrulater al şcolii de gladiatori din Via Labicana, voinicul Andena se simțea la fel de bine ca în orice alt loc. Totul îl interesa aici, după cum nimic nu putea să-l scoată din veşnica lui seninătate.

În această şcoală erau pregătiți peste trei sute de daci, toți voinici printre voinici. Unii sumbri şi încruntați, alții liniştiți şi senini, cu toții îşi ziceau: „Aşa vrea Zalmoxis. Toate ne vin de la el, ca să ne încerce tăria sufletului”.

De două zile, freamătul Romei, cuprinsă de beția distracțiilor, ajungea pînă la zidurile înalte, mohorîte ale vestitei şcoli, vestind celor închişi între ele că marele oraş sărbătoreşte triumful gloriosului său împărat şi al oştirii sale.

Cît a durat drumul de la Dunaris pînă aci, — şi nu a durat mult, căci dacii aleşi pentru a fi gladiatori, socotiți marfă scumpă, au fost transportați pe mare la portul cel mai apropiat de Roma. Cît a durat drumul, Andena nu scăpa nici un prilej de a învăța limba stăpînilor săi, aşa că, pînă la urmă, înțelegea şi se făcea înțeles de paznicii săi. Pronunța ciudat şi stîlcit vorbele străine şi romanii rîdeau auzindu-l; totuşi, ori de cîte ori aveau nevoie de tălmaci, îl foloseau cu plăcere. Avea Andena ceva ce-l făcea să fie căutat şi iubit.

Dar veni ziua cînd gărzile din escortă predară robii autorităților din Roma şi prizonierii se pomeniră înconjurați de alți paznici, neîndurători şi

crunți, căci regimul unei şcoli de gladiatori era de zeci de ori mai aspru ca al unei cazărmi.

Mîncarea bună, băile, masajul, supravegherea vracilor, le redară în curînd vigoarea de odinioară. Gimnastica şi exercițiile zilnice îi făcură mai ageri. Simțurile se ascuțiră, agilitatea trupească crescu mult. Deşi chinuitoare şi obositoare, toate acestea, pentru foştii ostaşi, îşi aveau farmecul lor. Ştiau că vor merge la moarte, dar mai ştiau că vor merge pregătiți şi înarmați. Dar, făcînd parte dintr-un alt neam, cu alte deprinderi şi obiceiuri, dacii nu puteau pricepe de ce romanii îşi trimit robii să se ucidă între ei în loc să-i folosească la munci, la lucruri folositoare.

De la un timp, însă, se împrăştie printre ei un zvon înfiorător: că romanii au de gînd să pună pe daci să se bată şi să se ucidă între ei. Pînă acum nu le venea în minte o astfel de blestemăție. De cîteva zile, dacii au început să se agite şi să murmure. Cazarma aducea cu un stup de albine în care s-au strecurat nişte viespi. Laniştii, instructorii şi paznicii, ştiind ce înseamnă asta, se înrăiră, sporind vigilența. Şeful şcolii, Adrius, un libert bogat, cu suflet negru, se grăbi să ceară oraşului un manipul de arcaşi. Veştile sosite din cazarma vecină şi din alte şcoli, pline de daci, erau alarmante.

Luptele de circ abia începuseră. Împăratul promisese romanilor o sută de zile de „ludi circenses”, în timpul cărora vor fi mînate în arenă nesfârşite cohorte de gladiatori, din ce în ce mai bune, din ce în ce mai pregătite. Majoritatea dacilor sortiți sacrificiului, după cum s-a stabilit la consiliul imperial, vor lupta împotriva fiarelor sălbatice. Pentru asta, se spunea că au fost aduse din provincii şi din țări îndepărtate peste unsprezece mii de sălbăticiuni de tot felul. Dacii meniți să înfrunte fiarele nu aveau nevoie de pregătire specială de luptă, ci doar de tărie sufletească; acei însă care erau pregătiți în şcoli trebuiau să se înfrunte cu luptători de meserie şi se îngrozeau la gîndul că vor fi puşi să se măcelărească între frați de sînge.

Acum erau adunați în curtea interioară, cu toate porțile zăvorîte şi cîteva sute de arcaşi erau postați în arcadele de sus ale clădirii. Însuşi lanista Adrius, înconjurat de instructorii săi, foşti gladiatori, crunți, cu inima împietrită, era de față. Un murmur surd şi amenințător plutea în văzduh.

— Gladiatori, strigă Adrius, v-am adunat aici ca să vă întreb: de ce în ultima vreme sînteți neliniştiți şi încruntați?

Şi după ce tălmaciul traduse ultimul cuvînt, continuă:

— Nu cumva mîncarea nu e bună ori nu vi se dă îngrijirea necesară? Poate instructorii sînt nedrepți sau răi şi scot sufletul din voi? Alegeți unul din sînul vostru care să răspundă în numele tuturor!

Şiretul lanista, cu îndelungata-i experiență, vroia de fapt să pipăie instigatorii, căd era convins că sînt dintr-aceştia care îndeamnă pe daci să se pună de-a curmezişul.

Andena ştia asta dar, departe de a se înfricoşa, ieşi din rînduri.

— Cine e? întrebă încet Adrius pe şeful instructor.

— E Andena, cel mai capabil dintre toți, dacă nu şi cel mai voinic. De altfel, e un sclav liniştit şi la locul lui.

— Vorbeşte, Andena! porunci lanista. Răspunde la întrebările mele!

Auzind un murmur de aprobare în spatele său, Andena zise:

— Stăpîne, dacii nu murmură pentru că mîncarea şi îngrijirea n-ar fi bune. Slavă lui Zalmoxis, de asta nu ne putem plînge. Nici de greutăți nu ne plîngem, căci sîntem obişnuiți cu ele; războiul şi robia ne-au învățat să fim răbdători. Sîntem sortiți morții şi dacă aşa au vrut zeii, o vom primi cum se cuvine. Nu degeaba strigăm, atunci cînd ieşim în arenă: „Ave Caesar, morituri te salutant!” E chiar mai frumos să mori luptînd, decît să tîrîi o viață ticăloasă de sclav, dar noi am auzit că vreți să ne puneți să ne ucidem între noi, între frați de sînge. Dacă este adevărat ce am auzit, atunci socotelile voastre au dat greş. Nici un dac nu va lupta împotriva altui dac.

Adrius se încruntă şi zise cu asprime:

— Sîntem stăpînii voştri şi vom face cu voi tot ce socotim de cuviință să facem.

Andena se întoarse către ai săi şi văzînd semne de aprobare, auzind glasurile ce-l îndemnau, răspunse:

— Nici o pedeapsă nu va clătina hotărîrea noastră. Dacă voi, stăpînii noştri, ne-ați ales ca să vă înveselim murind, o vom face cu potrivnici de alte neamuri, dar nu ne vom mînji mâinile cu sîngele fraților noştri. Cred că ați auzit că dacilor nu le e frică de moarte şi dacă pedeapsa pentru neascultarea noastră va fi moartea, atunci sîntem gata s-o primim, chiar dacă va fi să trecem prin cele mai mari chinuri. Aşa ori altfel, tot moartea ne aşteaptă.

— Vorbeşti prea frumos, tu eşti instigatorul.

— Nu sînt instigator, căci noi toți, oricît de mulți am fi, aici şi aiurea, gîndim la fel.

— Faci pe grozavul, sclav ticălos, răcni Adrius. Vom vedea îndată cît eşti de dîrz.

Bătu din palme şi dădu cîteva porunci. Paznicii scoaseră din rînduri un dac voinic, încă tînăr şi mînară ceata sclavilor dincolo de grilajul de zăbrele care despărțea curtea de cazarmă.

— Vei lupta cu arme adevărate împotriva unuia dintre ai voştri, zise lanista rînjind. Vom face o repetiție generală înainte de a vă scoate în arenă.

Celălalt dac se apropie.

— Eftepir, frățioare, îl întrebă Andena îmbrățişîndu-l, ai de gînd să mă ucizi?

— Nu, Andena.

— Atunci ne vor schingiui, Eftepir.

— Vom răbda, Andena.

Un instructor le aduse armele şi zise:

— Tu, Andena, vei face pe tracul, iar tu, Eftepir, pe samnitul. Începeți!

Schimbînd o privire plină de duioşie, dacii aruncară armele şi se îmbrățişară din nou.

— Să fie bătuți, răcni Adrius. Două sute de vergele de fiecare.

Paznicii se năpustiră asupra celor doi nefericiți, îi tîrîră la nişte stîlpi şi le legară mîinile de inele de fier.

Dacii ştiau că două sute de vergele înseamnă moarte. Din mulțimea robilor se auziră îndemnuri la bărbăție şi curaj pentru cei doi tovarăşi, huiduieli şi blesteme pe capul sbirilor.

Nici la a cincizecea lovitură, cînd spatele li se umplu de sînge, nici unul din ei nu scoase nici cel mai mic geamăt. Scrîşneau din dinți, se cutremurau sub loviturile ce le sfîşiau carnea, însă răbdau voiniceşte. La a optzecea izbitură, Eftepir leşină. Andena rezistă şi la o sută.

Atunci lanista porunci încetarea.

— Duceți-i în carceră, strigă el ca să fie auzit de toți. După ce-şi vor reveni, ardeți-i cu fierul!

Dar, nevroind să piardă doi dintre cei mai capabili gladiatori, Adrius dădu poruncă să fie îngrijiți şi mutați în cazarma de alături.

Încă o dată soarta îl ocoli pe Andena, cruțîndu-l, ca şi cînd, dintre atîtea vieți curmate fără milă, în orice clipă, pretutindeni, ar fi avut nevoie de viața lui pentru un scop numai ei cunoscut.

A fost o ultimă încercare de a-i obliga pe daci să se bată între ei. După asta, îi lăsară în pace şi potrivit ordinului împărătesc, le dădură, în arenă,

adversari din alte neamuri, avînd grijă ca aceştia din urmă să le fie superiori şi să triumfe asupra fiilor unui popor biruit.

Veni şi ziua cînd Andena apăru în circ. Era ultima decadă a luptelor. De nouăzeci de ori se înroşise pînă acum arena circului Colosseum şi spectatorii, sătui de sîngele vărsat, obişnuiți cu fiorii provocați de atîtea agonii, nu se mai mulțumeau cu lupte banale, spectaculoase, între oameni slabi ori nu îndeajuns de pregătiți. Erau sătui de „andabatae", călăreți care se bat legați la ochi, de „sportula", luptă rapidă între mai mulți gladiatori, de „munus sine missione", luptă fără sfîrşit, unde potrivnicul doborît era îndată înlocuit. Spectatorii mofturoşi vociferau, cerînd cu insistență lupte între gladiatori din ce în ce mai buni, mai aprigi şi mai dîrji.

În dimineața aceea luminoasă a lunii septembrie, în timpul paradei celor douăzeci de perechi de gladiatori, Andena apăru pentru întîia oară în arenă. Alături de el păşea, mîndru şi dispreţuitor, galul Eporix, gladiator de meserie, un duşman de temut. Supraviețuise de atîtea ori că era socotit nemuritor şi imbatabil. Ca să-i încunune cariera strălucită îi dădură ca adversar pe cel mai capabil gladiator dac. La a cincea victorie lui Eporix i se oferi bastonul libertății, dar disprețuind libertatea ca ceva searbăd şi nefolositor, se vînduse pentru bani mulți din nou lanistilor şi reuşi să mai triumfe de zece ori. Ştia că şi de astă dată i se va oferi libertatea şi încă nu ştia dacă o va primi. Îşi făcea anumite socoteli. Totul depindea de starea în care va părăsi arena. Nu se gîndea la moarte, libitinarii nu-i vor tîrî cadavrul în camera mortuară, dar unui gladiator îndrăgostit de meseria lui i se poate întîmpla ceva mult mai rău: putea să fie rănit ori schilodit, ceea ce nu i-ar mai fi permis apariția în arenă. Atunci banii şi libertatea îi vor prii de minune. Pe dacul de lîngă el, deşi voinic şi bine pregătit, nu-l lua în seamă. Era un începător.

Cu veşnicul lui dor de viață, Andena nu se credea un condamnat şi era hotărît să nu se lase ucis, nici măcar de acest gal faimos, dar şi încrezut. Nu se amăgea şi era pregătit pentru moarte mai mult ca niciodată. În ajun se rugase fierbinte lui Zalmoxis, mulțumindu-i pentru cele bune şi cele rele, lăsîndu-l pe marele zeu să hotărască dacă el, neînsemnatul şi umilul Andena, merită să fie cruțat ori ba.

Orbit de lumina puternică din imensa incintă, uimit de priveliştea nemaivăzută a zecilor de mii de spectatori, de frumusețea sobră a clădirii,

de strălucirea şi luxul celor din primele rînduri, se pomeni, fără să bage de seamă, în fața lojei împărăteşti. Privea cu ochii larg deschişi măreţul tablou al sutelor de togi albe, al hainelor somptuoase, de diferite culori, brodate în tot felul, împodobite cu toate nestematele lumii şi nu ştia care dintre aceşti oameni mîndri, cu trăsături energice şi voluntare este împăratul, căci nu-l văzuse niciodată. În clipa cînd se opriră în fața lojei şi tovarăşii săi, ridicînd mîna, strigară formula consacrată, zări un bărbat frumos, între două vîrste, cu părul scurt, încărunţit, care zîmbea cu bunătate. Cînd îl văzu ridicînd mîna ca răspuns la salutul gladiatorilor, singurul dintre toţi, Andena îşi dădu seama că era împăratul. Nu-şi închipuia aşa şi zăpăcindu-se îngînă odată cu ceilalţi formula învăţată pe de rost. Era dezamăgit. El îşi închipuia că numai un căpcăun cu înfăţişarea fioroasă, crunt şi sîngeros, ar fi putut să cucerească lumea întreagă, să subjuge popoare şi să trimită oamenii să se ucidă între ei, pentru desfătarea sa. Acesta pe care îl vedea era un om oarecare, ca înfăţişare nu mai grozav decît ceilalţi din jurul său. Pe deasupra, avea un chip atît de blajin şi zîmbitor. Şi cu isteţimea lui de totdeauna, Andena bănui că împăratul nu avea cine ştie ce vină în toate acestea, că nu el îi trimite la moarte şi dacă şade aici, ridică mîna şi zîmbeşte, asta o face pentru că nu poate face altfel.

După ce ocoliră pista, gladiatorii intrară din nou în încăperea boltită unde se înarmară în tăcere şi-şi aşteptară rîndul.

Cînd păşi în arenă alături de Eporix, sclavii tîrau către subterană un cadavru şi Andena recunoscu în chipul alb al mortului pe unul din tovarăşii săi. Mormăi o rugăciune şi-l privi pieziş pe învingător, un om cu pielea tuciurie, care mergea în urma leşului şchiopătînd. Îşi apăsa mîna pe şold şi printre degete i se prelingea sîngele.

— Vivat invincibilul Eporix! izbucni mulţimea aclamîndu-l pe gal, neluîndu-l în seamă pe Andena.

— Vivat Eporix, vivat!

Simpatiile publicului erau de partea adversarului său, şi-l făcură pe Andena să se simtă singur şi neajutorat. Nu ştia ce rol important joacă „jubilaitores” (suporterii) şi că strigătele lor încurajatoare sînt legate strîns de pariurile încheiate între spectatori.

La un semnal al „monitor”-ului începură lupta şi după cîteva evoluţii, Andena simţi că în pofida faimei sale, galul nu e chiar atît de temut. De aceea, rugîndu-se în gînd lui Zalmoxis, îl lăsă să atace ca să-şi desvăluie felul de a lupta. Apărîndu-se cu mare fereală, în curînd îşi dădu seama că

potrivnicul său are un picior mai slab. Pesemne o rană mai veche, ce nu se lecuise cum trebuie. Liniştindu-se şi neluînd în seamă urletele mulţimii, începu să atace la rîndul său, învîrtindu-se în jurul lui Eporix.

— Laşule! îi strigă galul care pricepu despre ce este vorba. Lepădătură, cu mine te pui? Cu neînvinsul Eporix?

Căuta să-l scoată pe Andena din sărite, să-l facă mai puţin prudent, dar nu reuşi. Fără să-i răspundă, dacul îi dădea tîrcoale, răsucindu-l în toate părţile. La o întoarcere, glezna galului îi juca renghiul. Se poticni şi descoperindu-se pentru o clipă, primi o lovitură sub apărătoarea umărului, în muşchiul pieptului.

Un strigăt plin de îngrijorare izbucni din mii de guri.

— Nu te lăsa Eporix! Loveşte-l! Doboară-l! îi strigau din toate părţile. Foloseşte-ţi marea lovitură.

Andena nu cunoştea „marea lovitură” a lui Eporix, iar acesta o păstra pentru mai tîrziu. Deocamdată, cu o mişcare dibace îi tăie lui Andena cureaua căştii şi acesta a trebuit s-o arunce din cap ca să nu-i cadă peste ochi.

Spectatorii jubilau şi-l grăbeau pe gal. Mulţi dintre acei ce au pariat pe el, auzeau de pe acum sesterţii sunîndu-le în pungă.

Căutînd să-şi protejeze capul cu scutul său mic, tracic, Andena îşi descoperea partea de jos a trupului şi de aceea fu nevoit să lupte chircit. Ştia că în felul acesta nu va rezista mult, chiar dacă Eporix era rănit şi ţinea cu greu scutul mare.

Atunci dacul recurse la un şiretlic. Ochi bine locul unde zăcea casca sa şi făcînd un salt înapoi, îl făcu pe gal să se împiedice de ea. Clipa aceea mică de şovăire i-a fost fatală galului căci Andena, cu vîrful săbiei sale uşor încovoiată, îi crestă fulgerător beregata. Galul scăpînd scutul căzu întîi în genunchi, horcăi un blestem şi se prăvăli pe spate.

O dată cu sîngele din tăietură, izbucni valul năpraznic al urletelor mulţimii. Era ca o vijelie ce se năpusteşte în frunzişul unui codru, învălmăşindu-l, scărmănîndu-l, luîndu-l în răspăr. Strigăte de cruntă dezamăgire şi de admiraţie neprefăcută, vaiete, blesteme, huiduieli şi ovaţii îl zăpăciră pe Andena, care după încordarea aceea supraomenească sufla din greu, simţindu-şi inima bătînd nebuneşte.

Acei spectatori, şi erau mulţi, cărora Eporix le stricase afacerile, înşelîndu-le încrederea, lipsindu-i de un cîştig pe care-l ştiau sigur, strigau cu furie, poruncitor, lui Andena:

— Jugula, jugula! (înjunghie-l!).

Dacul însă nu-şi sprijini piciorul în pieptul celui căzut, căci acesta expira horcăind. Îşi ridică doar braţul, aşa cum fac învingătorii şi privea îngrijorat către loja imperială. Era un novice şi nu ştia ce o să i se întîmple după ce îndrăznise să-l omoare pe favoritul mulţimii. Dar locuitorii Romei sînt lesne schimbăcioşi.

Idolul lor doborît era mort, deci nefolositor, şi nu merita să-şi mai bată capul cu el. Un alt favorit se ridica şi simpatiile lor se întoarseră către acesta.

— Bravo, dacule! strigau unii.

— Andena fortis (viteazul Andena), vivat!

Nu erau puţine nici injuriile şi blestemele celor rău înşelaţi în aşteptările lor.

— Barbarus exsecrabilis! (barbar blestemat).

— Dacus sordidus! (dac murdar).

— Bracatus! (cel ce poartă iţari).

Surprins de această întorsătură, împăratul Traian zise cu jumătate de glas:

— Fors plus quam ratio potest (Soarta e mai presus de raţiune).

I-l lăudaseră atît de mult pe Eporix, încît nu se îndoise o clipă că victoria îi va reveni acestuia. Nu se aşteptase la un atare deznodămînt. De fapt, orgoliul său nu fusese atins: nu pariase pe nici unul. Amîndoi gladiatorii îi erau deopotrivă de simpatici, după cum îi erau la fel de indiferenţi. Licinius Sura, care stătea în dreapta sa, era descumpănit şi sufla supărat pe nări. Îi părea rău că dacul triumfase, dar era un om drept şi nu spuse nimic. Traian îl privi zîmbind şi punîndu-i mîna pe genunchi, zise:

— Licinius, ia măsuri ca acest dac să nu mai apară în arenă pînă la sfîrsitul jocurilor. Mi-e teamă că o să triumfe peste tot. Expediază-l la Capua şi dă-l pe mîna celui mai bun instructor. Mai tîrziu, după serbările triumfului, îl vom readuce. Atunci poate voi paria şi eu pe el. Daţi-i cununa de învingător, însă nu-i oferiţi daruri. E prea devreme.

Luna Maius, cu alaiul ei, trecu pe lîngă înnegurатul Ariort fără ca acesta să-i bage în seamă frumuseţile ademenitoare. De cînd dăduse ochii cu duşmanul său, s-a închis în sine şi nu mai vorbea cu nimeni. Pînă şi

tovarăşii săi de cort au început să-l ocolească; unii credeau chiar că s-a țicnit. Singurul om care-i lipsea era Andena şi Ariort nu găsea de cuviință să-l înlocuiască. Lucra ca o maşină, mereu mohorît, încruntat şi nimeni nu ştia ce e în capul lui. Nu se dădea în lături de la nici o muncă oricît ar fi fost ea de grea sau înjositoare şi cei din jur, privindu-l, credeau că voinicul cu păr bălai este un nenorocit blestemat care făcuse legământ de ispăşire a unui păcat greu, de nesuportat.

Trecuse o lună de zile şi romanii, adunîndu-i din nou pe sclavi, îi numărară, îi dăscăliră şi-i trimiseră sub o escortă puternică, de-a lungul Marisului, către apus. Părăsind apoi valea, apucară peste dealuri şi coborîră pe valea rîului Tsierna pînă la Dunaris.

Aici, Ariort văzu o mare cetate romană — Drobeta. Oraşul din jurul ei, forfota şi voioşia îl scoaseră puțin din mohoreala sa, dar locul i se păru străin, după cum şi el se simțea străin peste tot unde erau romanii.

După ce fură puşi să sape şanțuri şi să întindă pe fundul lor nişte țevi de pămînt ars, îi trecură dincolo, în Moesia. Uriaşul pod, peste care îi mînaseră, îl ului într-atîta că nu putu să-şi vină în fire. După ce-l trecu, îşi tot întorcea capul ca să-l mai vadă o dată. Din clipa aceea nu se mai îndoi de imensa superioritate a romanilor față de alte neamuri. I se părea chiar ciudat că țărişoara sa îndrăznise să le pună stavilă. În acelaşi timp era mîndru că poporul său se încumetă s-o facă şi le dădu mult de furcă năvălitorilor.

Merseră apoi în susul Dunarisului, pe un drum săpat în stîncă, deasupra căruia atîrnau amenințător munți împăduriți. În curînd ajunseră la locul unde Dunarisul primeşte în sînul său rîul Savus, aproape tot atît de larg la vărsare. Pe colțul stîncos, între cele două ape, se înălța Singidunum, oraş prosper, înconjurat de ziduri, cu multe temple şi edificii.

Aci, escorta militară îi părăsi. În locul ei apăru o ceată de paznici civili cruzi şi nemiloşi. Multor sclavi le păru rău de ostaşii care, cu toată severitatea lor, îi tratau ca pe nişte duşmani învinşi în luptă. De acum încolo, bătăile şi înjurăturile cădeau grindină peste bieții daci. Dacă pînă acum îşi petreceau nopțile în corturi şi mîncau pe săturate, de acum încolo dormeau buluciți ca nişte oi, pe pămîntul gol, după ce-şi astîmpărau foamea cu tocătură de boabe fiartă cu oasele şi resturile spurcate, ce se aruncă de obicei cîinilor. Aceste lături grețoase deveneau cu atît mai puțin sățioase, cu cît paznicii şi bucătarii furau bucățile cele mai bune.

Cît au stat la Singidunum, negustorul, un libert lacom şi nemilos, îmbogățit din negoțul de sclavi, închiria oricui numărul necesar de oameni pentru muncile cele mai grele şi înjositoare. Cu asta se îndeletniceau şi ajutoarele lui, pînă şi unii paznici, doar că cei mici se simțeau obligați să aducă plocoane superiorilor lor.

Sclavii îşi dădură curînd seama că armata îi vînduse unor ticăloşi de meserie, pesemne la un preț mic şi că de acum încolo vor fi vînduți la prețuri ridicate acelor care duceau lipsă de mînă de lucru ieftină. De asemenea, aflară că în curînd la Singidunum se va ține tîrgul anual, la care vin cetățenii din întreaga regiune învecinată cu oraşul ba chiar şi din provinciile megieşe. De bună seamă, nu vor lipsi negusitorii de sclavi de peste mări, care în țările lor vindeau cu mare cîştig, ca pe o noutate rară, oamenii cu pletele de culoarea spicului de grîu copt sau al arămii lustruite. Un paznic mai vorbăreț, tras de limbă, le spuse că la Singidunum vor fi vîndute toate femeile şi copiii, adunați de către negustor încă din toamna anului trecut. Stăpînul vroia să scape de această marfă, mai gingaşă, care n-ar suporta un drum lung. Aflară totodată că localnicii nu cumpără bărbați daci, pentru că de obicei aceştia fug în patria de care nu-i despărțea decît fluviul Danubius. Mulți au fugit pe vremuri după ce s-au răzbunat crunt pe stăpînii lor, ucigîndu-i fără milă şi dîndu-le foc caselor.

Vreo douăzeci de bărbați, printre care şi Ariort, fură trimişi în piața mare a oraşului, cu scînduri şi unelte ca să încropească în grabă estrade pentru sclavi. Cu acest prilej văzură un tîrg de sclavi. Dacii mai vîrstnici ştiau prea bine ce este un tîrg de sclavi roman. Acum cincisprezece, douăzeci de ani, pe vremea împăratului Domitian, flăcăi fiind, au vîndut ei înşişi romanilor sclavi capturați în luptele cu semințiile megieşe. Ariort şi ceilalți tineri îl vedeau pentru întîia oară şi pentru că aici erau vînduți oameni de acelaşi sînge, muierile şi copiii fraților lor de neam, mulți au fost zguduiți de această privelişte.

Spălați, pieptănați, unşi cu ulei, sătui de astă dată, despuiați, copiii şi muierile fură urcați pe podiumuri improvizate. Fiecăruia i se atîrnă de gît cîte o tăbliță pe care erau scrise, dedesubtul prețului, țara de baştină, numele, vîrsta, calitățile şi metehnele ființei scoase la vînzare. Unor exemplare mai frumoase li s-au pus coroane de flori pe cap. Cînd totul fu gata, paznicii postați în jur se dădură la o parte şi mulțimea năvăli în piață. Slujbaşii celor cîțiva negustori de sclavi se puseră pe strigat, chemînd, îndemnînd, lăudînd marfa stăpînului lor.

Cumpărătorilor care arătau ca nişte cetăţeni înstăriţi, li se dădea voie să cerceteze marfa pe-ndelete, căutînd-o la dinţi, dînd de o parte pînza ce ascundea nurii muierilor, apreciindu-le duritatea şi rotunjimea cărnii, pipăind frăgezimea pielii copiilor. Celor mai puţin arătoşi nu li se dădea voie să pipăie marfa decît dacă dovedeau că au bani în pungă.

Fel de fel de lume forfotea în piaţă: magistraţi şi patricieni, provinciali, nobili rustici, militari din garnizoană, matroane cu slujnicele lor, negustori de toate neamurile, liberţi şi sclavi slujbaşi la stat. Înscrisurile rudimentare se eliberau pe loc, întocmite la repezeală de scribi cu pana iute, pe care nu-i încurcau forfota, înghesuiala, zgomotul, tocmitul, certurile, jurămintele negustorilor şi căpăţînoşenia cumpărătorilor, exclamaţiile de uimire şi admiraţie, pocnetul degetelor, plescăitul din limbă. Aceste fiţuici, scrise pe pătrăţele de papirus, ori pe fîşii de pergament, de pe care se rîcîise textul vechi, erau suficiente ca să-l lege pe cel vîndut pe vecie de noul său stăpîn, să-l proclame „inventar grăitor, pe două picioare” spre deosebire de cel „mugitor, pe patru picioare”. De acum încolo, în sarcina noului stăpîn cădea necazul şi nicidecum datoria de a-l hrăni, îmbrăca şi a-l păzi pe rob, iar în caz de nesupunere, de a-l pedepsi, chiar şi cu moartea, deşi după lege, stăpînul nu avea voie să-şi omoare sclavul şi era judecat ca şi cînd ar fi omorât sclavul altuia, adică l-ar fi jefuit pe un altul de bunul lui.

Retraşi la o parte, supraveghiaţi de doi paznici, bărbaţii daci aşteptau sfîrşitul tîrgului, ca să desfacă estradele şi să le care înapoi. Uimit de cele văzute, Ariort uită de propria-i nevolnicie. Sub năvala impresiilor nemaitrăite încă, gîndurile amare se potoliră. Pînă şi amărăciunea ce-l cuprinse întîi la vederea acestui tîrg ticălos îl slăbi. Nările încă îi fremătau şi ochiul arunca scîntei, căci văzuse o femeie dacă, tînără, cu părul castaniu, despletit, curgîndu-i pe umerii goi. Era tînără şi voinică şi se înfiora sub degetele hulpave ale unui cumpărător. Boabe de lacrimi, strivite de pleoape, îi picurau din ochii mari, trişti. Îşi aduse aminte de Aya şi se gîndi cu groază că şi ea ar fi putut să ajungă într-o stare asemănătoare. Undeva, într-un ungher tăinuit al minţii sale se înfiripă un gînd rebel că poate e mai bine aşa cum e şi că mîndra fată, dăruindu-se unui roman de rang, scăpase de murdăria şi înjosirea unui tîrg de sclavi şi unei vieţi de umilinţă. Încruntîndu-se, goni gîndul nepoftit, menit să-l lipsească de singurul sprijin în viaţă — răzbunarea. Mai mult de mîntuială, decît pentru a se dezvinovăţi, strecură printre dinţi: „Mai bine sclavă, decît soţia unui roman. Cel puţin nimeni n-ar fi învinuit-o de trădare”.

Îşi abătu privirea, plimbînd-o de-a lungul edificiilor şi templelor din jur. În zori de zi, cînd sosise în piață cu sarcina grea în spinare, se oprise uimit de frumusețea, grația şi zveltețea clădirilor, dar paznicul nu-i lăsă timp de admirație croindu-l cu biciul peste picioare. Era primul oraş roman mai de seamă pe care îl vedea şi ar fi mințit dacă ar fi jurat că nu-i place. Acum, cînd tot nu aveau ce face iar paznicii sorbeau din ochi muierile goale, spunîndu-şi unul altuia obscenități şi înjurîndu-i pe grăsunii pricopsiți oare le pipăiau, Ariort putu în sfîrşit să-şi desfete privirea. Era atîta frumusețe calmă în acele coloane, capiteluri, frontoane, atîta sclipire imaculată în trupul de marmoră al statuilor. Pe scările înalte ale unui templu, din două urne de bronz se ridicau şuvițe de fum albăstrui, ce se topeau în văzduhul scînteietor.

Descoperise frumusețea şi inima-i aspră de ostaş se înmuie sub vraja ei. În clipele acelea uitase de mizeria miilor de oameni vînduți ca nişte vite, uitase de propria sa mizerie, uitase unde se află şi cum nimerise pe meleagurile acestea. După podul de la Drobeta, aceasta a fost a doua lui uimire. Simțea născîndu-se în el o căldură nouă, vagă şi mîngîietoare, ceva asemănător cu un dor de viață, pe care l-a avut cîndva şi l-a pierdut într-o noapte albă, plină de zbucium năpraznic.

Vecinul său, un dac de vreo patruzeci de ani, surprinse pe chipul veşnic înnegurat al lui Ariort, ceva asemănător unui zîmbet. În clipa aceea chipul, pînă acum nesuferit, i se păru atrăgător. Urmărindu-i privirea şi ghicind pricina care îi înmuiase trăsăturile, dacul îl atinse cu cotul. Şi cînd Ariort, trezit din visare îl privi în ochi, zise:

— Te minunezi, ai? Eu am mai apucat să văd cîte ceva în viața asta — cetățile de pe malul mării, la miazăzi de Dunaris. Paznicul ăsta, care cască gura la piață, mi-a spus adineaori: „Asta-i o nimica toată. Un orăşel oarecare. Să vezi Roma, Capua, Cumae, ce minuni sînt acolo. Merită să trăieşti ca să le vezi măcar o daltă”.

— Cine, zici, că ți-a spus asta, acela de acolo?

— Da, acela.

— Credeam că e un cîine ca şi ceilalți.

— Viața l-a făcut aşa, căci şi el duce o viață de cîine. Rob sau paznic de robi, totuna-i.

Tăcu o clipă, apoi adăugă:

— Tu cine eşti? Nici nu ştiu cum te cheamă. Poți să-ți spui numele adevărat, căci am scăpat de ostaşi. Ăstora puțin le pasă cum te numeşti şi cine ai fost. Cred că eşti un om de soi, poate chiar un tarabosta.

— Mă cheamă Ariort.

— Atunci, tu eşti Ariort Chiorul? Eroul de la Sarmizegetusa? Nu te cunosc, căci am apărat cetatea de la Dealul Roşu.

— Aşa mi se spune. Mai bine zis, asta-i porecla dată mie de către romani.

— Pentru că ai băgat ceva spaimă în ei.

Chipul blajin al bărbosului, zîmbetul lui bun, cald, îi dădu de veste lui Ariort că are lîngă el un prieten. Îl întrebă la rîndul său:

— Dar pe tine cum te cheamă?

— Mă numesc Sola, ostaş de meserie, deşi mie îmi place viața tihnită şi plină de răgazuri plăcute. O să mai fim un timp împreună. Aici nu doreşte nimeni să cumpere sclavi, foşti ostaşi. Dacia este prea aproape.

După ce scăpă de femei şi copii, umplîndu-şi cufărul cu denari, hrăpărețul negustor îşi mînă turma către oraşul Pola, unde în timpul sărbătorilor divinului Augustus, la începutul lunii închinate memoriei sale, se ținea un tîrg anual. Evenimentul atrăgea multă lume, nu numai din pricina afacerilor dar şi a frumuseții rare a oraşului de pe țărmul Mării Adriatice.

Zile şi zile de mers, sub arşița soarelui de miez de vară, pe un drum prost întreținut de pe valea rîului Savus, cel cu ape multe şi leneşe. Merseră în susul văii largi, mănoase, cînd aproape de rîu, cînd departe, atunci cînd drumul ocolea bălțile şi smîrcurile provenite din revărsări. Trecuseră pe lîngă multe aşezări, mai arătoase şi mai amărîte, iar de la Marsonia, unde valea se îngustează sugrumată de dealuri înalte, împădurite, drumul le aminti robilor daci de țara lor dragă, rămasă în urmă, pe care nu o vor mai vedea niciodată. Mirosul şi răcoarea codrului le mai înviorară simțurile amorțite. Stăpînul le dădea voie să se scalde şi să-şi spele zdrențele mai la orice popas şi asta o făcea nu pentru că era milos de felul său, ci ca să nu-şi strice marfa umplînd-o de păduchi şi rîie.

De la Siscia — oraş de mărimea Singidunumului, părăsiră valea Savusului, urcînd de-a lungul unuia dintre afluenții săi pînă aproape de

izvoare. De acolo, pe poteci înguste, cu urcuş anevoios, trecură lanţul de muncele, dincolo, către ţărmul Adriaticei.

Cu toată greutatea drumului şi istovirea trupească, Ariort nu putea să nu admire frumuseţea acelor meleaguri. Totul aici era altfel decît în ţara lui: culoarea şi forma stîncilor, vegetaţia săracă dar de o stranie frumuseţe, dar mai ales farmecul de basm al mării de azur, cu horbota albă de spumă, ce se sparge neîncetat, unduindu-se de-a lungul ţărmului stîncos, dantelat. În zare, o mulţime de insule pluteau în boarea străvezie, ca nişte scoici sidefii.

Vraja acestei nemaivăzute privelişti îl cuprinse. Dorul de viaţă îl copleşi ca niciodată. Sorbea din priviri lumea asta nouă, îmbătat de splendoarea ei. Nu mai văzuse tufe ţepoase ca nişte arici sau cu frunze late şi ascuţite ca nişte săbii, nici trunchiuri înalte, drepte şi păroase, încununate la vîrf cu smocuri de ramuri dinţate ca la ferigă. Şi iarba şi florile de aici erau mai altfel, poate nu atît de gingaşe, nici zemoase ca pe meleagurile dacice, dar mai colorate şi mai mirositoare. Cerul, zîmbet cald, se oglindea în mare şi numai prîvindu-l, omului îi venea să cînte.

Pînă şi paznicii, răi şi ursuzi, se înviorară.

— Adria, Adria! striga unul, ridicîndu-şi mîna în care avea biciul, de astă dată însă, nu ca să lovească, ci ca să salute mărgăritarul rar al tuturor mărilor.

Altul, cuprins de înduioşare, îşi împărtăşea admiraţia robilor daci:

— Priviţi, servilor, asta e patria mea! Aci m-am născut. Colo pe insula aceea lungă. Nu prima, care se numeşte Curicta, ci a doua — Cripsa cea binecuvântată.

Dar sclavii nu înţelegeau din vorbele lui decît că este foarte bucuros şi dacă ar fi priceput de ce este atît de fericit, de bună seamă, l-ar fi întrebat de ce a părăsit această gură de rai şi de ce s-a făcut paznic de sclavi hoinar.

Coborînd către ţărm şi mergînd de-a lungul lui, priveliştea nu mai era ca în palmă. Acum mereu o astupa cîte o stîncă, cîte o ieşitură năpădită de verdeaţă, dar şi crîmpeiele ce apăreau din cînd în cînd prin spărturi erau încîntătoare.

Pe seară, făcură popas într-un loc unde ţărmul cobora lin şi marea, cu veşnica ei răbdare, îşi mîna turmele foşnitoare ale valurilor, să-i spele bolovănişul, să-i netezească nisipul, să-i arunce în dar scoici frumoase, pietricele colorate şi alge mustind de sevă sărată.

În aşteptarea cinei, sclavii căpătară învoirea de a se scălda şi pentru mulţi, atingerea valului cald, sărat-amărui, fu o noutate plăcută, de neuitat.

Singurul dac care la viața lui văzuse marea era Sola, noul tovarăş al lui Ariort. Mai tîrziu, cînd întunericul înghițise depărtările, iar stelele se aprinseră pe nesimțite pe bolta de catifea, Sola, cel cu părul cărunt, le povesti întîia sa întîlnire cu marea:

— În timpul primului război cu Traian, cînd marele conducător Susagus trecu Dunarisul pe gheață cu sarmații săi, am venit şi noi de la Decebal, cam o mie de călăreți să-i dăm o mînă de ajutor. Atunci am văzut şi eu apa cea mare, vecină cu țara noastră, în care se varsă prin trei guri marele Dunaris şi căreia romanii îi zic Pontus Euxinus. Numai că am văzut-o iarna şi în loc să mă încînte, m-a înfricoşat. Malurile ei erau înghețate şi o furtună năprasnică arunca cu vuiet şi trosnet sloiurile pe țărmul acoperit de zăpadă. Apa părea neagră, plină de taine şi noi, care am trecut Dunarisul pe pod de gheață şi mulți s-au înecat la mijloc, unde firul iute al apei l-a subțiat, ne-am cutremurat amintindu-ne că împotriva puterii firii omul este neputincios. Atunci am făcut prăpăd în aşezările romane şi greceşti. Cetățile Histria, Tomis şi Callatis şi-au închis în grabă porțile şi nu le-am putut lua, în schimb am pîrjolit aşezările din afara zidurilor şi am trecut prin ascuțişul săbiei pe locuitorii lor. Nu ne-am ales cu nimic, căci în graba noastră nu ne puteam încurca cu robi şi prăzi. Pînă la urmă ni s-a înfundat la cetatea Tropaeum, unde romanii, ajutați de cohortele sosite în grabă de la Durostorum şi Dionysopolis, ne-au bătut crunt şi ne-au respins. Dar nu degeaba ne-am ostenit, am înghețat şi am sîngerat acolo, căci l-am silit pe Traian să plece grăbit din Dacia, să coboare pe Dunaris în ajutorul Moesiei, iar în primăvară să încheie pace cu regele nostru.

Sola tăcu iar ceilalți oftară din rărunchi, cuprinşi de amintirea zilelor de luptă şi de vitejie.

— Acum totul s-a dus pe rîpă, zise unul mai vîrstnic. Țară nu mai avem, rege nu avem, vatră nu avem. Avem doar viață şi viața asta este mai amară decît a cîinilor fără stăpîn.

— Linişteşte-te, rîse un al treilea, în privința asta sîntem mai norocoşi, căci avem stăpîn şi ce mai stăpîn!

Alături cîțiva robi începură un cîntec, nu prea tare ca să nu-i zgîndăre pe paznici, totuşi deajuns ca să fie auziți de-ai lor.

„Vezi tu poala munților,
Pe sub umbra brazilor...”

Cîntecul se aşternea duios şi lin deasupra țărmului străin, pipăind parcă cu mîini tremurînde întinderile cufundate în beznă, înălțîndu-se cu

încredere către stele, singurele lucruri cunoscute aici, blînde şi nepărtinitoare, care licăresc deopotrivă şi sclavilor şi stăpînilor.

În timpul războiului civil, oraşul Pola dăduse găzduire trupelor lui Pompei şi drept represalii a fost distrus din temelie. Mai tîrziu, la rugăminţile fiicei sale, împăratul Augustus îl reînfiinţează sub denumirea — Colonia Iulia Pietas. De atunci, an de an, oraşul îşi serba renaşterea din ruine şi cenuşă prin grandioase festivităţi şi un tîrg anual de sclavi.

Ariort rămase uimit de frumuseţea acestui oraş înfloritor, perla Mării Adriatice. Nu văzuse pînă acum nimic asemănător şi spera să rămînă aici, dar soarta şi stăpînul său hotărîseră altfel.

Negustorul de sclavi îşi vînduse la Pola tot ce avea mai bun. Dacii tineri, cărora abia le-au dat tuleiele, flăcăii cu plete arămii, traşi ca prin inel, vînjoşi, îşi urmară noii stăpîni în oraşele învecinate, de pe amîndouă ţărmurile Adriaticei. Ceea ce îi rămăsese negustorului, în afară de un cîştig gras, erau acei peste o sută de sclavi mai vîrstnici, ori însemnaţi cu un beteşug oarecare, buni pentru muncă grea, nicidecum pentru a înfrumuseţa casele şi vilele celor bogaţi. Printre aceşti sclavi rămase şi ursuzul, veşnic încruntatul Ariort.

Dîndu-i-se de veste că la carierele din Luna[11] se caută braţe de muncă şi că începerea lucrărilor la noul for, închinat împăratului Traian, cere cantităţi mari de marmoră, negustorul îşi mînă turma grăitoare, mult împuţinată, către acolo.

Astfel, după un marş istovitor de-a curmezişul Italiei, după grele urcuşuri şi coborîşuri, cînd pe drumuri pavate, cînd pe simple drumeaguri de ţară, peste munţii sterpi sau împăduriţi, peste poduri azvîrlite semeţ deasupra torenţilor vijelioşi, peste cîmpii mlăştinoase, pe arşiţă şi răcoare cu vîntul în faţă sau în spate, ceata ajunse la ţărmul Mării Ligurice.

După două zile de odihnă atît de trebuincioase robilor ca să-şi tragă sufletul şi să-şi potolească durerea mădularelor dărîmate de drum, trebuincioase şi negustorului ca să-şi aducă „marfa” într-o stare mulţumitoare, tîrgul se făcu şi cîinosul negustor predîndu-şi dacii patronilor de cariere, se duse într-ale lui.

---

11 Antica Luna sau Luni — actuală Carrara.

Soarta celor aduşi fu pecetluită într-o zi senină şi caldă de septembrie, legîndu-i pe viață de valea adîncă ce coboară către mare din munții Liguriei. Teribila văgăună, mai rea decît orice închisoare, era străjuită de muncele înalte, împădurite, de căldări mari săpate în costişele lor, orbitoare acolo unde se dezgoliseră straturile de marmoră albă, mohorîte în acelea cu marmoră neagră.

De acum încolo, din zori pînă-n noapte, albul povârnişurilor, pămîntul acoperit cu fărâmături sclipitoare, reverberante, izbea, ustura ochii dacilor, obişnuiți cu verdele odihnitor al codrilor şi poienelor, cu albastrul depărtărilor.

După obiceiul statornicit la cariere, izvorît nu din milă omenească ci din teamă să nu le orbească robii, stăpînii îi mutau din cînd în cînd la scoaterea marmorei negre sau în port, aflat la patru mile depărtare, unde se încărcau cu blocuri şi lespezi corăbiile largi, pîntecoase.

Ca unul care nu cunoştea nici meşteşugul de pietrar, nici acela de cioplitor, Ariort nimeri într-o echipă de cărători. Zorii zilei, cînd scripeții începeau să scîrțîie, cînd dălțile muşcau sec în piatră, cînd ferăstraiele zbîrnîiau monoton şi neîntrerupt, îl prindeau gata să se opintească la pîrghii şi vălătuci, pentru a sălta pietrele grele pe carele-platforme ce se apropiau într-un şir neîntrerupt, trase de multe perechi de boi uriaşi.

În primele ore ale dimineții, lumina încă puțină şi răcoarea binefăcătoare lăsată dinspre codri ori adusă cu vîntul dinspre mare, nu erau atît de chinuitoare. Mai tîrziu, pe măsură ce soarele urca către cheia bolții, lumina şi căldura deveneau ucigătoare. În scurtul răgaz de la amiază, robii se trînteau în umbra puțină, lipindu-şi cu voluptate trupurile încinse de piatra rece. Astfel, cu ochii împăienjeniți, storşi de voință, pînă şi de dorul de a trăi, aşteptau doar apropierea serii, aducătoare de odihnă şi alinare.

După trei luni de zile Ariort fu mutat într-o echipă de cărăuşi. Faptul îl bucură nespus, deşi îl lipsi de tovărăşia acelor cîțiva daci cu care lucrase pînă atunci. Astfel, însoțind carele de-a lungul văii, cunoscu orăşelul Luni, construit în întregime din marmoră, de la colibă pînă la palat. Cunoscu mai de aproape marea caldă şi mîngîietoare, nemărginirile ei tălăzuitoare, culoarea ei de peruzea. Toate acestea i se păreau de vis, de necrezut şi ori de cîte ori îşi afunda privirea în zările acelea albastre, uita de chin şi necaz.

Către sfîrşitul iernii, caldă în acele locuri, băgat în seamă pentru istețimea şi dibăcia sa, Ariort fu oprit în port, la munca cea mai de

răspundere — încărcarea vaselor. Nici aici nu-i fu dat să aibă în preajmă pe vreunul din tovarăşii săi, dar fu mulţumit să aibă mereu în faţa ochilor întinderea neţărmurită a mării care nu lăsa să i se şteargă din minte chipul amăgiitor al libertăţii. Ţinea atît de mult la această amăgire încît se strădui din răsputeri să nu-şi supere stăpânii, să nu le dea vreun prilej să-l mute din nou în văgăuna dintre munţi.

Seara li se îngăduia să-şi spele sudoarea în apa mării. Era singura lor plăcere. La atingerea valului, cînd lin şi mîngîietor, cînd puternic şi împroşcător, robii se înviorau, prindeau puteri şi o dată cu acestea, speranţe nemărturisite în libertate.

Această ţară a latinilor era nespus de frumoasă şi vraja ei îl cuprindea tot mai mult pe Ariort, după cum îi cuprindea pe toţi acei care din vrerea sorţii au fost aruncaţi pe ţărmurile ei.

Se adunaseră acolo la Luna multe neamuri, oameni cu graiuri, credinţe şi culoarea pielii diferite. Neamuri din toate ungherele vastului imperiu ca şi de pe meleagurile îndepărtate de dincolo de hotarele lui. Erau acolo fiinţe răzvrătite de nedreptăţile stăpînirii, precum şi fiii acestora, născuţi în robie; erau şi fiinţe care nu făcuseră nimănui nici un rău şi nici nu se răzvrătiseră, dar au avut nenorocul să fie prinşi la un loc cu răzvrătiţii; erau şi oameni din ţări străine, îndepărtate, răpiţi de tîlharii mărilor sau ai deşerturilor, aduşi şi vînduţi ca sclavi în pieţele romane.

În masa mare, pestriţă a neamurilor, puţinii daci se topiră cu desăvîrşire şi fiecare dintre ei se socotea fericit să nimerească în tovărăşia vreunuia dintre ai săi.

Pentru a se înţelege între ei, dar mai ales pentru ca să priceapă ceea ce li se poruncea, sclavii, de voie — de nevoie deprindeau graiul latin, de fapt acel grai ciudat, stîlcit şi pocit, vorbit de oropsiţii imperiului, grai care se deosebea atît de mult de limba aleasă, elegantă, vorbită de pătura conducătoare. Era şi firesc, căci gurile sclavilor nu se descleştau ca să cînte frumuseţea naturii, a vieţii, a femeii şi nici ca să recite din Horaţiu şi Lucreţiu. Acest grai sărac le era, însă, îndestulător ca să-i înjure printre dinţi pe stăpînii hapsîni, pe paznicii cruzi, ca să-i zică „porcărie” polentei din boabe mucegăite sau „lături” fierturii greţoase — sorbitio.

Dar, ca întotdeauna şi peste tot, se mai aflau şi dintre acei care foloseau limba latină vulgară pentru a-i linguşi şi a le mulţumi stăpînilor pentru o pomană pe lîngă care şi un cîine ar fi trecut strîmbînd din nas.

Gardianul, mai-marele echipei în care lucra Ariort, nu se deosebea de ceilalți gardieni decît prin faptul că era mai deştept şi nu-şi chinuia robii fără rost. Biciul său, ca şi al celorlalți, şuiera în aer, rareori însă muşca umerii celor de sub oblăduirea sa. Îi îndemna mai mult cu sfatul, strigăte şi înjurături în care era mare meşter, înjurături dificile, înzorzonate, pe jumătate poeme obscene, pe jumătate sacrilegii. Obişnuindu-se cu aceste avalanşe de cuvinte potrivite, rostite ori strigate fără răutate, dintr-o cerință lăuntrică, sclavii nu-i purtau ranchiună.

În starea jalnică în care se afla, Ariort se putea numi totuşi un om norocos. Toată vara lucră cît doi şi dormi fără vise. A privi depărtările şi a nu fi provocat de semenii săi, i se păreau două lucruri temeinice, care, deocamdată, îl făceau să nu se gîndească prea mult la vitregia sorții şi la împrejurările care l-au cufundat în ea. Trăia pentru a trăi şi nu-şi făurea vise de nici un fel.

Dar într-o zi de toamnă, în clipa cînd înfipse ranga sub un bloc de marmoră, ca să-l salte, auzi țipetele păsărilor călătoare. Se opri brusc din opintirea sa, ridică capul şi văzu un cîrd fîlfîietor de cocori alunecînd către miazăzi. Sunetele duioase, pline de dor de ducă, unghiul acela unduios, care se îndrepta către o țintă anumită, de la care nu-l putea abate nimeni şi pentru care drumul libertății era tot atît de larg ca şi zările cerului.

Nici atunci cînd Ariort îşi simți umerii arşi de bici, nu-şi reveni din starea aceea ciudată, vecină cu vraja, cu visul. Pieptul i se săltă năvalnic; trupul şi-l simți uşor ca un fulg şi un dor de ducă nemărginit îl cuprinse.

Dar asta nu dură decît cîteva clipe. Se dezmetici apoi, dar nu din pricina loviturilor şi a grindinii de ocări, ci pentru că privirea îi căzu pe spinările încovoiate, încordate la culme ale tovarăşilor săi, înverşunați să oprească rostogolirea pietrei de pe schelă. Ranga sa se înfipse adînc între piatră şi scîndură şi cu o încordare supraomenească restabili echilibrul.

Îndată ce corabia fu încărcată, Ariort fu întins cu fața în jos, între patru țăruşi, de care i s-au legat mîinile şi picioarele şi-şi primi fără murmur cele douăzeci de lovituri.

Om vechi în meserie, gardianul înțelese pornirea lui Ariort. Nu-i purta ranchiună. Îl pedepsise nu din răutate, ci pentru că un sclav nu are voie să-şi ridice privirea mai sus de lucrul său. Şi pentru că ținea la sclavul său, nu-l trimise la carieră.

Dar din ziua aceea Ariont nu mai era acelaşi om. Lucra la fel de bine, dar smucit şi cu furie. Îşi cunoştea firea; ştia cît de furtunoase ar putea să

devină izbucnirile ei, de aceea răbda cu fălcile încleştate, tăcea şi ocolea privirile celor din preajma sa. Această crispare de suprafață nu reuşea totuşi să ascundă clocotul lăuntric. Tovarăşii săi, pînă şi paznicii căutau să nu-l provoace în nici un fel.

De atunci înainte nopțile îi deveniră albe. Gîndurile, care în ultima vreme se retrăseseră undeva în cămările afunde ale minții, ieşiră din nou la iveală, sîcîindu-l, nelăsînd somnul să se apropie. Cînd ațipea, către dimineață, avea visuri urîte. O visase de cîteva ori pe Aya în brațele vrăjmaşului său Longinus şi după astfel de nopți umbla ziua toată înnegurat şi trist.

Treptat-treptat se potolea, dîndu-şi seama că toate prin cîte trecuse nu erau decît rătăciri, goană după o nălucă. Răbdarea şi amînarea nu duseră la nimic. De acum încolo, îngropat în acest mormînt de marmoră, nu va putea niciodată să se răzbune. Toate au fost în zadar. Undeva într-un colț ascuns al minții se înfiripase un gînd firav dar sîcîitor, că nu mai dorea să se răzbune pe Longinus, că această răzbunare nu avea temei şi a te răscula împotriva mersului firesc al lucrurilor ar fi lipsit de înțelepciune şi demnitate. Simțea că altceva nou îl preocupă, altceva îl cheamă. De cînd văzuse cocorii ştia că nu va mai putea suporta ticăloşia vieții de sclav. Dorul de ducă, de libertate, măcar pentru o zi, măcar cu prețul vieții, i se părea singurul lucru înțelept în amărîta-i viață. Zi după zi, dorul acesta devenea tot mai copleşitor. Pentru un brav ca el, a fugi era lucrul cel mai uşor. Nu ştia ce este spaima. În viața sa făcuse isprăvi mai grozave fără ca inima să-i bată mai tare ca de obicei. Nu-i era frică de moarte pentru că avea credința nestrămutată că pe celălalt tărîm îl aşteaptă fericirea. Era însă tînăr şi descoperise în el o fire cercetătoare şi dornică de frumos. De murit era gata să moară oricînd, la nevoie, cînd nu va mai avea încotro; de fugit, însă, era hotăr ît să fugă dar nu prosteşte, aşa cum s-a mai întîmplat, cum se povestea seara în dormitor, înainte de culcare. Acei ce aveau amintiri din vremea libertății le povesteau acelora care nu le aveau. Cei născuți în sclavie sau îndobitociți de ea de mici, nu-şi puteau închipui libertatea. Gîndurile lor despre acest cuvînt neasemuit erau simple plăsmuiri, visări împrumutate de la alții. Şi, dacă cei mulți nu ştiau ce este libertatea, ştiau în schimb ce este frica. Era singurul simțămînt statornic şi aievea, cuibărit trainic în inimile lor. Zicala: „Soarta îi răsfață pe cei curajoşi” nu li se potrivea şi se dovedea mincinoasă pînă şi cu acei cîțiva neînfricați care încercaseră să fugă. Unii, prinşi îndată şi fără împotrivire, erau înfierați pe frunte şi snopiți în bătăi. Alții, care se împotriveau şi-i

ucideau pe hăitaşi, erau crucificați. Urletele de spaimă ale celor prinşi de cruce, gemetele, suspinele şi blestemele celor ce expirau după două-trei zile de neînchipuite chinuri, lungi cufundări în leşin şi treziri într-o înfiorătoare lume de nebunie şi coşmar, erau tot atîtea legi scrise cu slove de foc în creierul fiecărui sclav, o pravilă de conduită în viața lui doldora de obligații dar lipsită cu desăvîrşire de drepturi. Nu era de mirare că evadările erau extrem de rare, iar acei ce se încumetau rămîneau veşnic în amintirea celorlalți ca nişte eroi-nebuni, prezenți mereu în mințile înfricoşate, ca nişte strigoi fără odihnă.

Seara, înainte de a se culca, la lumina slabă a unui opaiț, se povesteau întîmplări înfricoşătoare, rămase de pomină, intrate în legendă.

Unul care urcase stînca şi se pierduse în codrii din jurul Lunei, fu prins după trei zile de căutări. Încolțit de moloşii dalmațieni, cîini de o ferocitate neobişnuită, fugarul se aruncă în prăpastie ca să nu fie sfîşiat de ei. Un altul, după ce omorîse doi paznici şi un ostaş străjer, fugi înarmat. Ajuns din urmă şi înghesuit într-un cotlon, se apăra cu dîrzenie. Urmăritorii, văzînd că nu-l pot prinde de viu, l-au prefăcut în țintă pentru arcurile lor. Îl ciuruiră încet, cu socoteală, fără să-i atingă organele vitale şi, după ce-l aduseră pe targa, îl crucificaseră pe chei. Un al treilea, voinic fără pereche, reuşi să omoare cîinii ce i-au călcat pe urme şi zdrențuit de colții lor, se ascunse printre crengile unui brad înalt. Muri acolo din pricina pierderii de sînge. Fu găsit întîmplător, după o lună de zile, uscat ca o mumie.

Unii sclavi povesteau, deoarece erau povestitori din fire, alții — pentru buna pomenire a celor îndrăzneți, dar mai erau şi dintr-acei care repetau povestirile ca să bage groază în robi, să le amintească necontenit soarta ce-i aşteaptă dacă nu vor fi supuşi. De ticăloşi lagărul nu ducea lipsă. Pentru un os în plus, pentru o pomană de nimic, erau oricînd gata să-şi slujească stăpînii.

Toate acestea nu-l înfricoşau pe Ariort şi el îşi desfăşura mai departe planurile de evadare.

Aflase că la o sută de mile spre miazăzi se găsea în mare o insulă pe nume — Ilva[12] şi tot la atîtea mile spre miazăzi — apus o altă insulă, mult mai întinsă — Corsica. Se spunea că țărmurile stîncoase şi sălbatice ale acestora oferă adăpost piraților şi sclavilor fugiți. La ei ar fi vrut să ajungă.

---

12 Elba

Pentru asta trebuia să fure o barcă din satul pescăresc vecin, aflat doar la o milă de Luna. Cunoştea bine drumul şi satul, căci fusese trimis acolo cu alți sclavi să aducă peşte.

Ariort se învioră şi umbla zîmbind sieşi la gîndul că pe mare urma i se va pierde, atît pentru hăitaşi, cît şi pentru cîini. Un singur lucru îl opri să se avînte îndată ce-i veni în gînd acest plan. Bărcile erau prea grele pentru un singur om şi avea nevoie de un tovarăş. Încercă să aducă vorba despre asta cu cîțiva dintre dacii cu care se întîlnea în lagăr după muncă, dar îşi dădu seama îndată că nici unul nu era pe măsura sa. Erau oameni în vîrstă, frînți de soartă, care nu mai aşteptau nimic de la viață. Singurul care s-ar fi încumetat era Sola, tovarăşul său de drum, cu care se împrietenise la Singidunum. Şi el era tomnatic, dar plin de hotărîre.

Nu-l văzuse un timp şi căutîndu-l află că, nu se ştie prin ce minune, a fost trecut vîslaş pe o galeră de transport, ceea ce însemna o mare îmbunătățire a condiției lui de sclav. Vîslaşii din flota de transport nu erau înlănțuiți ca tîlharii şi ucigaşii de pe galerele de cursă lungă. Cetățenii liberi şi liberții nu se înghesuiau la această treabă grea şi prost plătită, aşa că, de la un timp, aproape toți vîslaşii, ba uneori şi mateloții, se recrutau printre sclavii mai liniştiți şi harnici. Viața lui Sola luă o întorsătură favorabilă. De acum încolo, scăpat din văgăuna blestemată, va pluti către zări, de-a lungul țărmurilor încîntătoare ale Italiei, va pune piciorul pe cheiul multor porturi, va mînca şi va bea pe săturate în contul soldei de vîslaş, care nu se plătea în bani sclavilor. Sola nu mai avea nevoie să-şi ia lumea în cap evadînd din carierele de marmoră. Ariort, deşi se bucură mult, îl invidia pentru acest noroc. Nu-i rămînea decît să fugă de unul singur.

Trecuse un an de cînd se afla la Luna. Învățase ceva din tainele mării, din toanele ei legate de vînturi şi anotimp. În curînd vremea se va strica şi navigația va deveni periculoasă. De aceea se hotărî să fugă în prima noapte fără lună.

Veni şi noaptea mult aşteptată, dar blestemaților de paznici le veni cheful să joace zaruri pînă la al treilea cîntat al cocoşilor. Cînd se culcară, era târziu să mai întreprindă ceva. Îi blestemă în gînd şi amînă fuga pentru noaptea următoare. Dormise puțin dar nu se simțea obosit. Ceea ce îl îngrijora era starea timpului.

Marea, învăluită în ceață, ofta prelung şi-şi spărgea de țărm valurile lungi, uleioase. Pentru întîia oară în acea toamnă senină şi caldă, năluca soarelui, abia schițată deasupra dealurilor, nu mai lumina şi nu mai

încălzea. Deşi unii dintre tovarăşii săi spuneau că ceața pe mare nu înseamnă neapărat stricarea vremii, vorbele lor nu reuşiră să-i ia piatra de pe inimă. Gîndul amar, că n-are noroc în viață, îi cătrăni rău sufletul.

Dar atunci cînd nu se aştepta, cam la al treilea ceas după răsăritul soarelui, vîntul din larg mătură ceţurile, gonindu-le către uscat, înghesuindu-le în văi şi vîlcele, zdrențuindu-le prin ramuri, presărînd totul cu o brumă de picături reci.

După ce umpluseră cala unei galere pîntecoase cu lespezi şi blocuri mai mici, sclavii se opinteau la un bloc imens, care urma să fie aşezat pe punte. Treaba era grea şi de mare răspundere, primejdioasă atît pentru acei care schimbau vălătucii, cît şi pentru acei care împingeau cu pîrghii de la spate. Macaraua cu scripeți, bună pentru pietre mai mici, acum nu le era de nici un folos. Două echipe se opinteau din răsputeri, trăgînd aerul adînc în piept, dîndu-i drumul hîrîit, toți odată, la strigătele sacadate, ritmice ale gardianului.

Nişte cetățeni, care de dimineața se tot plimbau prin port, conduşi de patroni şi însoțiți de meşterul şef, se opriră la cîțiva paşi. Unul dintre ei, om între două vîrste, cu fața smeadă şi părul sur, cîrlionțat, pe care ceilalți îl tratau cu mare respect, îşi slobozi mîna din mantaua cenuşie, în care era învelit şi arătînd blocul, zise:

— Pietrarii marmurari care l-au desprins din stîncă să mi se înfățişeze astă seară.

— Am înțeles, ilustre! răspunse maestrul şef.

— Vreau cît mai multe monolite ca acesta, adăugă cetățeanul, întorcând capul către patroni.

— Pe Fortuna! exclamă unul mai în vîrstă. Le vei avea Apollodor, dacă o să le răsplăteşti iscusința.

— Nu numai eu, răspunse Apollodor cu răceală, mai desfaceți şi voi baierele pungilor, din cînd în cînd.

— Nici vorbă, ilustre, dar vremurile sînt grele.

— Da, desigur, asta se poate deduce din toate cîte le-am văzut în oraşul vostru de marmoră curată.

— Dar marmora aici costă o nimica toată.

— Eu mă refer la ceea ce am văzut între zidurile acestea ieftine. Atîta lux n-am văzut nici în casele senatorilor de neam vechi. Ştiu că vouă vă convine să vindeți blocuri mici, pentru că se scot uşor şi prețuiesc relativ

mai mult. Pe Latona gemellipara[13]! am nevoie în toamna aceasta de cel puțin încă două blocuri ca acesta. O veți face pentru cezarul vostru, dacă nu pentru mine, sper!

— Le vei avea, ilustre, le vei avea. Cinstea de a-l servi pe Cezarul nostru este mare.

— Desigur, căci altfel împăratul va fi nevoit să instituie controlul statului asupra carierelor voastre.

— Me Dius Fidius juvet (aşa să mă ajute zeul)! exclamă patronul îngrijorat. Nu va fi nevoie, ilustre Apollodor.

Arhitectul îşi duse arătătorul la buze şi făcu doi paşi înspre schelă. Voia să fie lăsat în pace şi însoțitorii, înțelegîndu-i gestul, au rămas pe loc. Participa din plin la dificila operație a încărcării blocului uriaş. Cu uşoare schimbări ale chipului său expresiv, judeca, aproba, îndrepta tăcut, mişcările dibace ori stîngace, sforțarea adevărată sau cea gratuită, istețimea şi imbecilitatea. Pe măsură ce blocul se apropia de buza vasului, ochii săi pironiți au început să-i lăcrimeze, fruntea se acoperi cu broboane de sudoare. Trăia evenimentul, intens, încordat, înfiorat. Marmora era pentru el mai mult decît o ființă vie. Asemăna carnea ei rece, fragedă, albă, cu aceea a unei fecioare trecută în nemurire pentru că s-a iubit cu un zeu. Tremura pentru acest monolit, atît de perfect ca formă şi culoare; tremura pentru fiecare palmă a suprafeței lui, pentru fiecare colț şi muchie, vulnerabile ca şi carnea vie, deşi îi cunoştea prea bine duritatea.

Oftă uşurat cînd vălătucii se rostogoliră cu zgomot pe bîrnele sonore, de stejar uscat, ale punții iar monitorul, ridicînd mîna, strigă triumfător ca un spectator de la hipodrom, cînd auriga (conducătorul carului) său preferat a cîştigat cursa:

— Erupit et vicit! (A țîşnit şi a învins).

Cu mîna cealaltă gardianul îşi scoase boneta şi-şi ştergea sudoarea de pe față şi grumaz. În încordarea lui obosise poate tot atît cît sclavii.

— Gratulatio! zise Apollodor făcîndu-i un semn prietenesc.

Nu era însă nici pe departe uşurat. Acest bloc, din care proiecta să facă soclul statuiei ecvestre a augustului său protector, va trebui să treacă încă prin multe încercări pînă-şi va ocupa locul în mijlocul forului. Îl vor putea scufunda furtunile pînă să atingă siguranța radei portului. Va trebui să urce Tibrul, fluviu capricios, care peste noapte depune bancuri de nisip

---

13 Latona gemellipara = Latona mama gemenilor divini — Diana şi Apollo.

adus cu apele tulburi ale afluenților săi vijelioşi. Alte emoții vor urma pe cheiul Romei, apoi la încărcatul şi transportul pe pavajul bolovănos al oraşului, la descărcatul lui pe locul construcției. Prețul unui asemenea monolit se ridica la sume neînchipuit de mari. Nici măcar atunci cînd va fi instalat, Apollodor nu va scăpa de griji. Deşi cizelarea blocului va fi încredințată celor mai iscusiți meşteri din imperiu, o singură lovitură greşită a dălții va putea duce la micşorarea întregului volum, iar acesta va influența volumele întregului ansamblu.

Cît era de mare şi de stabilă, corabia se clătina amenințător sub greutatea monolitului, afundîndu-se cu peste un picior în apă, stîrnind valuri în jur. Fără voie, Apollodor îşi aminti povestea aducerii pe mare, pînă la Ostia, a obeliscului lui Caligula, în urmă cu aproape şaptezeci de ani. Corabia uriaşă, construită anume pentru acest scop, îndată după descărcarea prețioasei sarcini, fu scufundată în radă ca să servească de sprijin pentru un nou dig şi far.

Se certă în gînd pentru această emotivitate exagerată. Atîția ani de activitate şi experiență nu reuşiseră s-o tempereze.

— Eutyches, porunci sclavului său, du-te şi adă-i pe sclavii aceia la mine!

Cînd cei peste douăzeci de sclavi, uzi leoarcă de sudoare, răsuflînd greu, se înşirară în fața lui, îi cercetă cu băgare de seamă. Erau cu toții voinici, unul însă, înalt, blond, cu o legătură murdară petrecută peste ochiul drept, îi atrase atenția în mod deosebit. Trupul său suplu, cu muşchii armonios dezvoltați, ca la statuile lui Lisipp, mişcările sale pline de siguranță şi forță, dar mai ales o noblețe mîndră atît de neobişnuită la sclavi, îl cuceriră şi-l încîntară. Adineaori, cînd îl văzuse proiectat pe albeața marmorei, încremenit pentru o clipă într-o sforțare năprasnică, i se păruse un erou din vechime. Pielea aurie, părul şi barba de culoarea spicului copt, tunica decolorată, prăfuită, păreau, prin apropierea nuanțelor fără contrast, o materie unitară, ca într-un basorelief. Avu atunci revelația unei opere sculpturale unice în felul ei. Imaginația sa de mare artist se aprinse; alte idei succedară primei şi o întreagă suită de grupuri statuare se născu în mintea sa.

„O, Natura! murmură cu emoție, nimic nu există în afara ta. Nebuni sînt acei care te socot searbădă şi încearcă să te creeze din nou”.

— Servilor, zise apoi tare, sînt mulțumit de voi şi de lucrul vostru. Restul zilei vă veți odihni şi veți primi din partea mea cîte o cană de vin.

Se auziră mulțumiri urmate de plecăciuni umile. Ariort şi alți cîțiva nu răspunseră, fie că nu înțelegeau latina sa cultă, fie că o făcură anume din mîndrie.

Apollodor se opri în fața dacului.

— Cum te cheamă, servule?

Atîta lucru înțelese tînărul dac. Ştia de acum cine este acest cetățean, atît de diferit de ceilalți oameni liberi cu care avuse de-a face. Îşi aduse aminte de podul aruncat semeț peste Danubius, lucrare pe care, după părerea sa, numai un zeu ar fi putut-o face.

— Mă numesc Ariort, răspunse el simplu şi cuviincios.

— Eşti gal sau german?

— Sînt dac.

— O-o-o! făcu Apollodor. Poate ai şi luptat împotriva noastră?

Ariort însă nu înțelese şi-şi încreți pielea pe frunte, întrebător.

— Hermadio! strigă Apollodor. Unde eşti, tabularius?

— Aici, stăpîne. Eram în spatele tău.

— Tu eşti pe jumătate dac, tălmăceşte-mi vorbele acestui efeb nordic. Ceilalți sînt liberi să plece.

Ariort se luă şi el după ceilalți.

— Stai, dacule! zise Hermadio, apucîndu-l de braț. Ilustrul Apollodor binevoieşte să stea de vorbă cu tine.

Auzindu-şi graiul din gura unui roman, Ariort se opri, zîmbindu-i prieteneşte.

— Ai luptat împotriva noastră?

— Am luptat.

— Unde anume?

— Peste tot. În valea Alutei, în bătălia cea mare, la Sarmizegetusa.

Răspunzîndu-i, îşi aduse aminte de ostaşul şi tovarăşul său de suferință — Andena, acela pe care l-au luat ca să-l facă gladiator, să distreze poporul ucigînd, sau să fie ucis în arenă. Îşi închipui că de astă dată îi venise rîndul şi se bucură nespus: „Iată evadarea ce mi-am dorit-o! Să-mi dea o armă în mînă şi le voi arăta eu. Să se termine odată cu înjosirea şi chinul!”

Fără să mai aştepte o nouă întrebare, spuse tălmaciului, hotărît şi sfidător:

— Spune-i stăpînului tău că sînt Ariort, poreclit Chiorul, spaima romanilor. Bunicul, tata şi frații mei au căzut luptînd cu voi. Eu cu ceata

mea de viteji v-am dat mult de furcă în timpul asediului. Însuşi regele Decebal mi-a pus în deget inelul puterii şi m-a trimis să adun cetele dacilor liberi ca să-l despresor. Soarta a vrut însă altfel şi am căzut prizonier.

— Impresionant, zise Apollodor cu visare în glas, ascultînd tălmăcirea lui Hermadio.

— Spune-i că mi-a plăcut, că-l cumpăr şi-l iau cu mine la Roma. Merită o soartă mai bună. Şi mai spune-i să-şi țină gura, să nu se laude cu isprăvile sale, dacă vrea să scape cu zile şi să ducă o viață omenească. Ocupă-te tu de el, Hermadio, şi învață-l cît de cît latineşte; pe corabie tot nu veți avea ce face, iar drumul e lung.

PARTEA A DOUA

Aquila non capit muscas
(Vulturul nu prinde muşte)

Clocotul marelui oraş îl zăpăci pe Ariort. În viața sa nu văzuse ceva asemănător. Cînd debarcară pe cheiul Romei începură uimirile.

Chiar în ziua sosirii, Apollodor fu chemat la un consiliu, iar a doua zi, urmat de credinciosul său Eutyches, plecă la Pentelicon şi la Paros pentru a alege alte blocuri de marmoră. Abia avu timp să arunce cîteva vorbe lui Hermadio, ce să facă cu Ariort şi se mistui în sorbul preocupărilor sale, multe şi copleşitoare.

Cele o sută de zile ale serbării triumfului se scurseră şi gustul lor încă nu fusese uitat, cînd toată suflarea Romei află de marile lucrări edilitare poruncite de Traian. Se spunea că forul nou va întrece cu mult în splendoare pe acela al lui Iulius Caesar şi pe acela al lui Augustus. Pentru

asta, însă, trebuia rasă de pe fața pămîntului şaua care lega dealul Quirinal de cel al Capitoliului.

Era o lucrare uriaşă, ca şi cînd s-ar fi apucat cineva să mute un munte din loc. Trei mii de sclavi daci trudeau la săpături şi la căratul pămîntului aiurea. De bună seamă, dacii ştiau că pe locul acesta, stropit din belşug cu sudoarea lor, se va înălța lauda cea mare a învingătorului lor, acela oare din oameni liberi îi făcu vite de jug. Dacă nu-i înfricoşa munca nesfîrşită ce-l aştepta, căci le era totuna la ce muncă se vor curăța, faptul că trudesc pentru faima lui Traian şi glorificarea lui veşnică îi făcea să sufere cumplit. Cel mai bun dintre împărații romani nu era pentru ei decît un tiran nemilos, cel mai luminat cap din cîte au purtat vreodată coroana imperială, era pentru ei un căpcăun. Lucrau în silă, blestemîndu-şi soarta, scrîşnind din dinți. Li se părea că cioplesc o uriaşă lespede de mormînt pentru întregul neam dacic.

Acest gînd nesuferit dezlănțuia, din cînd în cînd, izbucniri de furie la unii mai mîndri, mai neîmpăcați. Bicele şi carcera îi potoleau pentru un timp, închizînd gura celorlalți. Cu toată sila şi ura, oamenii totuşi mai țineau la viață, acest dar fără de preț, oferit omului numai o dată. Cît timp trăieşte, omul speră şi dacă mai are şi un crez, speră cu atît mai mult. Poate tocmai de aceea zeitatea cea mai adorată a sclavilor de pretutindeni era Spes (Speranța), cuvînt care mai înseamnă „şansă” şi „zar tras la sorți”.

Dacii nu se închinau la Spes, căci nu o cunoşteau. Speranța lor nu avea nume de zeiță, dar ea le încălzea sufletele la fel de bine. Peste tot şi mereu întrezăreau chipul ei nedesluşit şi cețos, simțeau mişcarea mîinilor ei care bîjbîie după cel norocos. O întrezăreau în căldura şi lumina soarelui, în răcoarea vîntului, în foşnetul frunzelor, în şopotul apelor. Femeia, întruchiparea căldurii, mîngîierii şi a gingăşiei era şi ea un semn al speranței. O sclavă sau o femeie din popor, oprită în drum ca să privească uriaşa şi clocatitoarea sforțare omenească, îi făcea să tresară. Glasul, rîsul, zîmbetul, o fîlfîire de tunică în jurul nurilor femeieşti, o lumină țîşnită din priviri, îi turburau pe sclavi, le înviorau simțurile, îi umpleau de speranță.

O sumedenie de paznici cruzi şi grosolani şi detaşamente de ostaşi, aflate în apropiere, supravegheau mulțimea de sclavi încruntați, disperați, înarmați cu unelte. Vorbe grele de ocară, înjurături, îndemnuri, lovituri de bici cădeau grindină peste capetele şi spinările încovoiate. Atunci cînd în preajmă apărea un cetățean mai de soi, slujbaş sau demnitar, paznicii

plictisiți, de obicei adunați la vorbă, doi-trei la un loc, se întreceau în zelul de a dovedi că nu mănîncă pîinea de pomană.

Zilele încă senine şi destul de calde ale începutului lunii noiembrie, erau prielnice lucrului. Săpătura se adîncea mereu. Sute de care scîrțîiau neîncetat, ducînd aiurea pămîntul şi pietrişul. Dacă la început săpătorii scoteau la iveală oase, hîrce, oale şi ulcele, putregai care pe vremuri era îmbrăcăminte şi podoabe, acum săpau în pămînt curat, neatins de la începutul lumii.

Hermadio-tabularius, sclav împărătesc, avea în grija sa tabelele tuturor robilor daci, cam trei mii de suflete, notate cu numele, vîrsta şi semnele trupeşti ale fiecăruia. Treabă grea, încurcată şi de răspundere. Supraveghea apelul de dimineața şi de seara, ştia rostul cetelor de săpători, cărători, încărcători, precum şi ale acelora care însoțeau carele şi le descărcau pe malul Tibrului între Urbe şi Ostia. Tot el ținea socoteala bolnavilor, accidentaților şi a morților. Orice alt sclav împărătesc, din cei învățați, ar fi căutat să scape de o astfel de muncă. Hermadio, dimpotrivă, se zbătu şi se rugă din răsputeri să i se încredințeze lui această treabă. Faptul că putea fi de folos fraților săi de sînge îl răsplătea cu prisosință pentru strădania lui. Îi plăcea să stea în fața unei cete de pletoşi, să le vorbească în limba lor, să-i strige pe nume, să-i împartă la felurite munci, după priceperea şi puterea fiecăruia. Deşi sarcina ce o avea nu-i îngăduia să se apropie prea mult de robi, bieții oameni îi simțeau bunătatea şi părtinirea pentru tot ce era dacic.

Pînă la întoarcerea sa, Apollodor îi porunci lui Hermadio să-l pună pe Ariort la o muncă mai uşoară şi tabularius îl duse la un fost centurion — Iulius Super. Om posac şi aspru, dar un neîntrecut meşter hotarnic, Super ridicase multe castre şi împărțise pămînt veteranilor, mai în toate colțurile imperiului. Aducîndu-l pe Ariort, Hermadio îi şopti că ilustrul Apollodor ține mult la acest sclav şi-l socoate privilegiat. Super trase, drept răspuns, o teribilă înjurătură, dar îl primi pe tînărul dac.

Zgîrcit la vorbă, centurionul îl lămuri pe Ariort în puține cuvinte despre ce are de făcut şi drept avertisment îl amenință cu pumnul. La rîndul său, Hermadio îi explică protejatului său menirea şi rostul fiecărui instrument şi sculă, de care trebuia să aibă grijă şi-l sfătui să nu-l supere cu nimic pe centurion.

Însărcinarea nu i se păru grea lui Ariort şi atît cît învățase latineşte îi era de ajuns ca să se înțeleagă cu noul său şef şi să-i îndeplinească fără şovăială poruncile.

Cînd, fără să-şi ridice privirea, întinzînd doar mîna, Super grohăia:

— Groma!

— Subito, magister! răspundea Ariort aducîndu-i îndată instrumentul de măsurat unghiurile.

— Sesquipedalia! mormăia Super şi dacul îi aducea prăjina gradată.

Avea în grija sa colacii de sfoară înnodată din pas în pas, riglele, colțarele, țăruşii, măsuța pliantă, tăblițele ceruite, sulurile cu planuri, stilurile de scris pe tăblițe.

Priveliştea uriaşei săpături, în care mii de daci mişunau ca viermii, îl întrista nespus pe Ariort, dar nu-i dezlănțui, ca pe vremuri, furia neputincioasă. Ştia de la Hermadio că la forul lui Traian lucrau numai prizonierii de război. Era măsură pentru măsură, răzbunarea învingătorilor pentru sutele de romani care s-au prăpădit ori şi-au şubrezit sănătatea la salinele, carierele şi minele din Dacia. A escortat el însuşi cîteva cete de captivi romani, în timpul războiului; doar puțini au ținut piept acelei munci ucigătoare. Dar pe atunci, deşi viteaz şi isteț, Ariort nu se copsese încă la focul vieții, nu ştia că orice lucru pe lume are două fețe, ca monedele, nu cunoştea prea bine deosebirea între bine şi rău şi împărțea lumea în prieteni şi vrăjmaşi; nu-şi închipuia că printre prieteni adeseori poți găsi mai mulți duşmani decît printre vrăjmaşi. De abia după ce soarta îl tăvăli prin noroiul umilitor al robiei şi-l sili să guste din poamele ei amare, Ariort descoperi omul, acea ființă care în pofida deosebirilor de neam, țară, grai, credință, interes, poate să rămînă ea însăşi, în orice loc, clipă şi împrejurare. Astfel de oameni erau Apollodor, Hermadio, Eutyches, pînă şi paznicul său de la Luna, şi cîți or mai fi fost, cîți îi va mai întîlni în drumul vieții. Omenia acestora se răsfrînse cu putere asupra lui, împăcîndu-l cu lumea şi cu el însuşi. Simți că viața merită să fie trăită, oricît ar fi ea de grea, atîta timp cît mai sînt oameni adevărați în sînul ei.

O dată cu asta viața îl învăță să fie răbdător şi îngăduitor. Soarta fraților săi de neam îl întrista, îl frămînta şi, aşa mic-nimic ce era, nu înceta să-şi bată capul cu soarta lor. Deşi el însuşi deocamdată nu vedea nici o ieşire, avea o credință vagă că oamenii luminați din jurul său îl vor învăța ce are de făcut pentru a reuşi sau cel puțin pentru a rămîne cu conştiința împăcată.

În timpul călătoriei pe mare, stînd de vorbă cu Hermadio, Ariort lămuri multe din întrebările ce-l frămîntau. Plutind de-a lungul țărmurilor de rară şi nemaivăzută frumusețe, avînd în jurul său atîtea lucruri noi legate de mare şi navigație, Ariort se deşteptă din visul urît care era viața sa timp de doi ani de zile. Viața marinărească îl încînta, era pe gustul şi placul său, dar ceea ce îl încînta şi mai mult era faptul că Hermadio îi ținea de urît cu plăcere şi din toată inima.

Hermadio nu văzuse niciodată Dacia, deşi sîngele său amestecat şi plin de neastâmpăr îl îndemna cu putere şi-l otrăvea cu dorul de ducă, către meleagurile unde se născuse tatăl său. Povestirile lui Ariort îl vrăjeau şi-i tăiau răsuflarea.

Tînărul dac îi vorbea despre munții, codrii şi rîurile țării sale, despre oamenii, cetățile şi obiceiurile, datinile şi credințele lor; despre frumusețea femeilor şi a portului lor; despre belşugul pămîntului şi al apelor; despre Dunaris cel larg şi bogat în ape, despre sfîntul locaş de pe muntele Cogheonul; despre atîtea altele, multe şi felurite. Îi povestea despre lupte şi încleştări, hărțuiri şi asedii; despre regele Decebal şi sfetnicii săi; despre bătrînul Diaies şi fiică-sa, Aya. Nu-i tăinui nimic, uşurîndu-şi cugetul ca în fața unui părinte sufletesc. Îi vorbi despre iubirea sa, despre trădarea fetei şi cele trei întîlniri cu vrăjmaşul său, în cetate, pe cîmpul de luptă şi în lagărul de prizonieri. Îi destăinui frămîntarea ce-l cuprinsese după aceea, nedumerirea şi furia dar şi gîndurile sale dureroase, care, potolindu-se treptat, luară o altă înfățişare, deschizîndu-i ochii în multe privințe. Numai un singur gînd, cel mai ascuns, de care se ruşina, nu i-l destăinui deocamdată.

Pe corabie aveau răgazuri multe. Retraşi în vreun colțişor mai ascuns, mai la adăpost de acei cîțiva cetățeni liberi şi mîndri, pe care, sclavi fiind, nu aveau voie să-i supere cu prezența lor, Ariort şi Hermadio nu se mai săturau de vorbit. Tabularius cel învățat îl iniția pe Ariort în noua lui viață, ce abia începea. Îl învăța latineşte, îi tălmăcea sensurile atîtor vorbe şi lucruri ivite cu orice ocazie în drumul lor sau pe spațiul restrîns al corăbiei, vorbe şi lucruri ciudate şi necunoscute pînă atunci tînărului dac.

Adeseori, Hermadio se oprea uimit în fața setei de cunoaştere a lui Ariort şi a puterii lui de a învăța de toate. Într-o zi făcu o glumă:

— Pe cei şapte înțelepți ai vechimii! Ai tu un nu ştiu ce anume, de le prinzi cu atîta uşurință. În curînd n-o să am ce te învăța.

Şi cînd Ariort îl întrebă plin de nevinovăție:

— Cine sînt cei şapte înțelepți? rîse cu poftă şi trebui să-i înşire.

Hermadio glumise, căci cu toată condiția sa de serv, era un om foarte învățat. Bunăoară acum, împăratul îl trimisese la carierele din Luna ca să-i facă un raport detaliat despre tot ce se petrece acolo: cum se lucrează, cum se trăieşte, ce gînduri ascunse au patronii şi ce spun în gura mare.

De mic copil fusese dat la şcoala sclavilor capabili şi cînd nu mai avu ce învăța acolo, trecu prin mîna altor cîtorva dascăli dintre care ultimul era un „magister litterarum”[14]. A luat multă bătaie şi nu pentru faptul că era leneş sau prost, ci pentru că şcoală fără bătaie nu se mai pomenise.

Devenise un om indispensabil. Deşi avea o slujbă la palat, se îndeletnicea şi cu altele. Întocmea acte, cereri, epistole, dădea sfaturi în legătură cu diferite proceduri, corecta ciornele scrise de demnitari. Cunoştea toate formulele de adresare către casa imperială, senat, consuli, pretorii, questori şi edili. Ştia cum se compune o rugăciune, imprecație, invocație; cărui zeu ori zeiță este cazul a i se aduce sacrificiul, într-o ocazie sau alta. Iar romanii nu duceau lipsă de zei, căci de la străvechile zeități etrusce şi latine pînă la ultimii zei barbari, la modă, se înşiruia un nesfîrşit rînd de zei casnici, rustici, cereşti, acvatici şi subpămînteni, cu tot alaiul lor de semizei, genii, demoni, nimfe, naiade, fauni, tritoni, fiecare cu locul şi rolul său. Dar cine ştia rostul zeităților trebuia să ştie şi sărbătorile care se țineau lanț. Hermadio le ştia pe de rost, deşi zilele sacre în calendar erau mai multe decît cele profane. Ca un bun cunoscător al obiceiurilor, datinelor şi legendelor latine, elene, chiar şi ale altor popoare, era adeseori împrumutat unor prinți ori soli, sosiți din țări străine, ca să-i plimbe prin Roma, să le explice rostul, semnificația şi istoricul nenumăratelor edificii, temple, monumente şi opere de artă.

Desigur, din pricina îngustimii zărilor sale, Ariort îşi dădea prea vag seama de calitățile protectorului său, mai ales că-l ştia sclav, o ființă fără treaptă pe scara societății, dar atît cît auzea şi pricepea era de ajuns ca să-i insufle un respect fără margini.

Corabia se balansa pe valuri, alunecînd încet de-a lungul coastei, cînd mai aproape, cînd mai departe de ea, ocolind promontorii stîncoase şi insule, intrînd în apele mai liniştite ale vreunui golf iar ei îşi povesteau pe rînd viețile şi întîmplările ceasuri în şir, acompaniați de şuierul vîntului, de

---

14 Doctor în litere.

țipetele păsărilor, de fîşîitul spumei ce se spărgea de bord, de plescăitul ritmic al vîslelor.

Abia în ultima seară, înainte de a acosta în portul Ostia, Ariort îndrăzni să-i povestească lui Hermadio ceea ce îi tăinuise pînă acum.

— Sînt fiu de mare tarabosta şi taică-meu voia să mă vadă demnitar şi sfetnic regesc. Ținea mult să învăț carte şi graiuri străine. Aveam în casă doi greci tocmiți anume pentru această treabă. Tata ştia greceşte şi îşi întocmea el însuşi scrisorile, dar bătrînul fu omorît, împreună cu fratele meu mai mare, la Tapae, în timpul primului război cu Traian. Mama s-a prăpădit curînd după aceea de inimă rea. Eram flăcăiandru cînd rămăsesem singur, stăpîn pe moşie şi mă pusesem pe trai înconjurat de o droaie de prieteni. Pe scribii greci, nefolositori mie, i-am trimis la munca cîmpului, de unde au fugit curînd. Îndemnat şi împins la rele de cei care-mi dădeau tîrcoale, lipsit de veghea înțeleaptă a părinților, o duceam într-un chef fără sfîrşit, întrerupt doar de vînători nebuneşti, în timpul cărora nu ştiu prin ce minune nu mi-am frînt gîtul. Într-o seară rece de iarnă, întors cu mare tărăboi de la vînătoare, m-am legat de servitori că e frig în casă şi pînă s-au repezit să mai aducă lemne, am aruncat în foc acele cîteva volume şi suluri cu scrieri greceşti, împreună cu tocurile lor de piele, cu tăblițele cerate, cu cele trebuincioase scrisului, cu măsuța pliantă şi scăunelul din lemn prețios, tot ce adusese taică-meu cu mare cheltuială pentru luminarea minții mele.

Ariort rîse strîmb, dînd din cap cu amărăciune.

— Într-adevăr, m-am luminat pentru cîteva clipe cu vîlvătaia stîrnită şi nici nu mi-a părut rău. Unii prieteni m-au certat; mi-au spus că sînt nesăbuit, că necinstesc dorința răposatului meu părinte, că e treaba mea dacă vreau să rămîn neştiutor de carte, dar că trebuia să păstrez cărțile ca o amintire scumpă. Pe vremea aceea nu puteam răbda să mi se pună cineva de-a curmezişul. Răspundeam cu izbucniri pline de furie. În seara aceea am zbierat, am lovit, am spart şi am încheiat cu un chef nebun, cu muieri şi linguşitori care nu se dezlipeau de mine niciodată şi încuviințau tot ce făceam eu. Ştii, Hermadio, dacă războiul m-a distrus, în acelaşi timp el m-a scăpat din ghearele unui dezmăț care, fără doar şi poate, m-ar fi adus în pragul nebuniei. Şcoala umilinței şi a răbdării, lipsa vinului şi a femeilor, dar mai ales a sfătuitorilor răi, m-au făcut alt om sau, mai bine zis, mi-au dat înapoi ceea ce era sădit în mine de fire dar îl pierdusem între timp. Crede-mă, bunule Hermadio, nu sînt nici dezmățat, nici destrăbălat, nici

nesimțit la tot ce e bun şi frumos. După ce am văzut podul aruncat semeț peste Dunaris, construit de acela care printr-o minune a devenit stăpînul meu, după ce am văzut cîteva oraşe de-ale voastre, dintre care Pola mi s-a părut un vis, după ce am cutreierat frumoasa Italie, iar acum îi cunosc mările atît de calde şi azurii, dorul de viață şi de cunoaştere s-a născut în mine şi năzuieşte către împlinire. Mă uit şi sorb priveliştile, ascult şi sorb vorbele. Mi se pare atît de minunat să ştiu şi să cunosc. Sînt voinic, am o sănătate de fier, puțin îmi pasă de greutățile vieții. Aş face orice numai să pot învăța, aşa cum ai învățat tu, dascăle. Ceea ce mi s-a întîmplat acum este o minune. Acolo, la carieră, era să înnebunesc; eram gata să fug şi aş fi făcut-o măcar pentru o zi de libertate, dacă Apollodor, binefăcătorul meu, nu m-ar fi scos din mormîntul acela de marmoră.

— Apollodor, spuse Hermadio, punîndu-i mîna pe umăr, este un om superior, un om de cuvînt. Ceea ce ți-a promis rămîne sacru, aşa că să nu-ți faci griji. Nu te mai gîndi la greutăți şi la muncă degradantă. Dar tu nu cunoşti Roma. Este țara tuturor posibilităților. Unii sclavi o duc aici mai bine decît mulți cetățeni liberi. Eu, bunăoară, sînt de fapt un om însemnat, deşi nu mi se dă pe față cinstirea cuvenită. De fapt n-am nevoie de ea, căci o socot deşertăciune. Aş fi putut să devin liber dar la ce bun? Asta ar fi însemnat să plec din familia cezarului care ne protejează, să mă descurc de unul singur, să-mi caut o slujbă în care orice neghiob să mă în-vîrtească după placul lui. Ca sclav imperial sînt intangibil. Tunica ce o port îmi permite să nu-mi înclin capul în fața oricărui nătărău ori găgăuță, care-şi zice „civis romanus”. De altfel, sîntem educați şi stilați şi nu ne facem de ruşine stăpînul, singurul în drept să ne pedepsească, şi-i pedepseşte pe unii care întrec măsura ori abuzează de situația lor. Dacă nu eram sclav imperial n-aş fi putut să fiu de folos neamului meu, căci mă socot dac şi singura mea dorință fierbinte este să văd măcar o dată, măcar în treacăt, patria părintelui meu.

Văzînd că Ariort tace, cu privirea ațintită în gol, îl întrebă:

— Tînjeşti după țara ta, Ariort?

— Nespus de mult, dar mai întîi vreau să cunosc lumea largă. Pe vremuri credeam că tot pămîntul se aseamănă cu țara mea, de aceea nici nu căutam să-l cunosc. Povestirile celor umblați mi se păreau poveşti scornite de dragul lăudăroşeniei şi nu le ascultam. Aş fi rămas neştiutor dacă soarta nu m-ar fi aruncat cu de-a sila dincolo de zările mele. Mulți daci îmi erau asemănători; nu ştiu din ce pricină? Poate din îngîmfare,

poate din îngustime de minte, poate pentru că sînt într-adevăr nişte barbari, aşa cum îi numiţi voi romanii. Vreau să-mi revăd ţara, cum să nu vreau? Dar sînt sclav şi cred că n-am s-o văd niciodată, după cum n-am să văd nici lumea largă ce se întinde pînă la capătul pămîntului. Aş vrea să plutesc pe o astfel de corabie luni şi ani în şir, să pun piciorul pe ţărmuri străine, cu oameni ciudaţi, oraşe nemaivăzute. Nu m-ar fi speriat nici furtunile, nici piraţii, nici stîncile de sub apă, despre care mi-ai vorbit atîta adineaori.

— Nu dispera, Ariort. Nu se ştie ce zar îţi va arunca soarta. Stăpînul tău are o vilă la Roma, dar nu e roman. E un mare călător şi adesea se abate în ţara lui de baştină, în Damascul său originar.

— O, de ar fi să-l însoţesc! Dar el îl are pe credinciosul Eutyches.

De atunci trecuse o lună de zile. Toate acestea deveniseră amintiri.

Toamna tîrzie învălui Roma în ceţuri, o stropi din belşug cu ploi reci. Lucrările lîncezeau, oamenii zgribuliţi frămîntau noroaiele, îşi încălzeau mădularele înţepenite — săpînd, cărînd.

Iulius Super avea mereu de lucru şi se instala cu oamenii şi sculele sale ba ici, ba colo. Poruncea să se sape gropi de sondaj, să se lase din loc în loc cîte o coloană de pămînt ţelinos, cu cîte o prăjină pe ea. Ochea linii închipuite cînd dintr-un loc, cînd dintr-altul şi le trasa pe foile sale de papirus, le încrucişa, scria cifre şi cuvinte. Adeseori vorbea cu arhitecţii şi constructorii. Aruncînd vorbele cu zgîrcenie, îşi susţinea părerile scurt şi hotărît. Cînd se încăpăţînau, îi punea să ochească prin groma şi-i băga cu nasul în planuri. Se certa cu unii, îi contrazicea deşi era un simplu centurion, plebeu. Pînă şi unii nobili, înfăşuraţi în togi tivite cu purpură îşi plecau capul în faţa argumentelor sale.

Ariort era martorul mut al acestor discuţii mai mult ori mai puţin vehemente şi mai degrabă simţea decît înţelegea că în această lume de meşteri şi învăţaţi domnea spiritul, că acesta era deasupra puterii, a obîrşiei ilustre şi era adevărata nobleţe a omului. Această lume de îndrăzneţi creatori, care aveau darul de a vedea limpede opera înainte de înfăptuirea ei, de a prevedea totul, de a se descurca cu uşurinţă în noianul de amănunte, îl vrăjea şi-l atrăgea.

Trecu o lună de zile şi Super nu-şi schimbă atitudinea ursuză față de Ariort. Cu toate că de atunci nu-l certa şi nici nu-l repezea, într-o zi se răsti la el.

— Ia nu mai repeta ca un papagal: „Subito, magister!” Treabă să faci, atîta îți cer. Cine te-a învățat asta?

Ariort nu ştia ce înseamnă „papagal”, căci nu văzuse şi nici nu auzise de acest lucru, dar nu-i spuse că Hermadio l-a învățat. Tăcu şi-şi lăsă capul în piept.

Într-o dimineață cețoasă, Super îl chemă şi-i zise:

— Ai ochi ageri, căci eşti tînăr. Ia priveşte dacă cele două fire se suprapun cu prăjina aceea de acolo!

Ariort se înclină în fața gromei. Inima îi bătea tare. Atinse morişca cu patru brațe şi o mişcă uşor către stînga, fără să balanseze greutățile de plumb. Apoi, cu buricul degetului de la cealaltă mînă opri oscilația uşoară a firelor întinse şi spuse:

— Aşa e drept.

Super îi urmărea cu luare aminte mişcările şi, minune mare, îl bătu pe umăr, apoi fără să verifice, notă cifra de pe gradație.

— Bene, puer! adăugă încet.

De atunci Ariort nu mai era o unealtă însuflețită printre atîtea neînsuflețite, ci mîna dreaptă a iscusitului meşter Super.

Într-o zi, cînd făcea o vizare şi pronunța cu stîngăcie cifrele pe care le învățase să le citească între timp, îl văzu pe Super zîmbind cuiva care se afla în spatele său. Se întoarse şi-l zări pe Apollodor. Apropiindu-se pe nesimțite, acesta îl privea cu interes.

— Felicitări, Ariort! Dacă va merge tot aşa, în curînd te vom trimite să ridici planuri în țara ta.

Ariort însă nu pricepu prea bine ce vrea să spună şi-şi frămînta mintea cu tălmăcirea celor spuse. Apollodor, zîmbindu-i cu căldură, adăugă rar şi apăsat:

— Du-te şi-l caută pe Hermadio!

Îl găsi pe tabularius pe rampa de încărcare. Vestea întoarcerii la Roma a lui Apollodor îl bucură mult pe acesta.

Se strecurară printre pîlcuri de robi traşi la față, murdari şi zdrențuiți, ferindu-se din drumul celor care împingeau roabe cu pămînt.

— Hermadio, se rugă Ariort, mi se sfîşie inima privindu-i pe aceşti nenorociți. O mizerie mai mare nici că se poate. Oare nu s-ar putea face

ceva pentru ei? Anotimpul ploios a început; se lasă frigul, iar ei sînt tot goi şi flămînzi şi dorm pe paie putrede.

— Oh! exclamă Hermadio, înălţîndu-şi mîindle la cer. Nu-mi sfîşia inima, Ariort! Mă zbat şi aşa să le îndulcesc viaţa. Împăratul e drept şi omenos, dar e prea sus; e greu să ajungi pînă la el. Nu-mi stă în putinţă decît să le şoptesc unora dintre cei mari. Am şi făcut-o, dar ei, cu necazurile lor mari, uită de necazul mic al altora. Unii nu uită, dar nu îndrăznesc, alţii, avînd de cerut ceva pentru ei nu vor să piardă prilejul bătîndu-şi capul cu nişte robi, deşi prizonierii de război nu sînt dispreţuiţi ca ceilalţi sclavi şi adeseori sînt iertaţi, eliberaţi, cîte odată recrutaţi în armată. Numai Apollodor şi Plinius s-ar fi putut ţine de cuvînit, să-l implore pe augustul cezar. Bunătatea şi spiritul dreptăţii acestora sînt pe măsura geniului lor, dar Apollodor de abia a sosit, iar Plinius şi-a zdruncinat sănătatea şi aşa şubredă în timpul serbărilor triumfului şi zace în pat. Răbdare şi încredere, Ariort!

Ajunşi la locul unde Apollodor stătea de vorbă cu Super, Hermadio se înclină adînc urînd bun sosit arhitectului.

— Bine te-am găsit, Hermadio. Iată, m-am certat cu onorabilul Super pentru Ariort. Nu eu i l-am împrumutat, nu-i aşa? Ai făcut-o tu, de capul tău, căci nu te-am rugat decît să-l pui deocamdată pe Aniort la o muncă mai uşoară. Acum, topograful nu vrea să mi-l dea înapoi, îmi eşti martor, tabularius, că Ariort este sclavul meu şi l-am cumpărat cu bani grei de la unul din proprietarii carierelor din Luna. Întăreşte-mi spusa, doar tu ai întocmit înscrisul.

Apollodor dădea din cap în cadenţa vorbelor sale şi rîdea încetişor, iar Super, încurcat, îşi freca cu palma părul scurt şi sur.

— Aş fi putult să fac din el un bun hotarnic. Păcat!

— Va trebui să-l rupem în două, continua tot în glumă Apollodor. Să-ţi las partea cea mai bună, adică mîinile şi capul, căci numai cu ele se poate învăţa o meserie, iar mie să-mi opresc picioarele care să mă urmeze.

Rîdeau cu toţii plini de voie bună.

— Singurul om grav printre noi este chiar obiectul discuţiei noastre, adăugă de astă dată serios Apollodor, pentru că tu Hermadio nu l-ai învăţat latineşte.

— Am făcut tot ce am putut şi pot să zic că este un elev tare capabil, dar tu ilustre ai lipsit doar patruzeci de zile. O limbă nu se învaţă într-un

răstimp atît de scurt. Unde mai pui că eram amîndoi atît de prinşi cu treaba, încît seara cădeam jos de oboseală şi nu mai...

— Hermadio, îl întrerupse Apollodor, eşti prea învățat şi prețios ca să te ocupi cu numărarea căruțelor şi apelul sclavilor. Voi cere să ți se dea o treabă pe măsura ta.

— Vai, stăpîne, te implor! Ce o să ajungă amărîții aceştia de daci fără mine? Şi aşa sînt goi şi flămînzi, dacă le dăm şi un tabularius cîinos, atunci...

Apollodor deveni grav. Îşi privi un timp încălțările scumpe murdărite cu noroi, le curați distrat cu bastonul său de abanos. Apoi îşi plimbă privirea de-a lungul şi de-a latul şantierului, peste gropi şi hîrtoape, peste muşuroaie şi maluri încă nesăpate, pline de oameni-furnici. Îşi potoli un oftat.

— În timpul absenței mele vremea s-a stricat şi priveliştea, într-adevăr, este tristă. Să lăsăm deocamdată toate acestea. Ar fi de prisos să ne apucăm să le dregem aici pe loc. Mîine dimineață să vii la mine cu Ariort; locul sclavului meu este în casa mea. Trebuie să am grijă de el şi să-l pun la treaba pentru care l-am cumpărat. Cu bine!

Punctînd cu mîna pe Super şi pe Hermadio, adăugă:

— N-am să uit ce m-ați rugat.

Se îndreptă către lectica ce-l aştepta în forul lui Augustus.

În dimineața următoare Hermadio şi Ariort ieşiră pe poarta cazărmii îndreptîndu-se spre locuința lui Apollodor.

Zorii acelei zile reci însemnau o cotitură în viața lui Ariort: din sclav public devenea sclav privat — „servus domesticus”. Acest lucru putea să însemne — bine, dar putea să fie şi — prost. Îi părea rău că l-a părăsit pe Iulius Super tocmai cînd acesta se hotărîse să-l inițieze în secretele meseriei sale. Îi părea nespus de rău că-şi părăseşte frații de neam şi de suferință, ducîndu-se la mai bine.

Ca să nu-i înfățişeze lui Apollodor un sclav zdrențăros, Hermadio îi împrumută lui Ariort un rînd de haine de-ale sale, cam scurte şi strîmte pentru un asemenea voinic, dar curate şi întregi.

Apucară pe străzile înguste şi întortocheate ale cartierului negustoresc situat între strada Zarafilor şi poarta Carmentalis. În stînga, dominînd imensitatea de acoperişuri, se înălța Capitoliul. Marele templu al

lui Iovis Pater[15] şi edificiile din jurul său sclipeau în razele soarelui abia răsărit. Lipite de malul abrupt, dinspre Tibru, al colinei se înălțau nenumărate „insulae”, case mohorîte cu mai multe etaje, locuite de sărăcime. Sub arcadele catului de jos se înghesuiau dughenele, depozitele de mărfuri, ospătăriile, atelierele meseriaşilor.

Pînă acum, de cînd sosise la Roma, Ariort cunoştea doar şantierul, cu tot ce se vedea de pe muşuroaiele lui şi drumul de la acesta pînă la o cazarmă veche şi dărăpănată, unde sclavii se înghesuiau cîte zece într-un cubicul.

Era prima sa ieşire, prima atingere cu marea Urbe şi prima sa plimbare în libertate de cînd căzuse prizonier. Sorbea cu nesaț priveliştile, mereu noi, ce-i apăreau în cale. La început, se zăpăci, căci în viața lui nu văzuse şi nici nu auzise despre ceva asemănător. Zarva şi larma erau atît de mari în acest loc unic în imperiu, încît nu era de mirare că amețea pe orice nou venit aici.

Acest du-te-vino neîncetat şi tumultul asurzitor păreau totuşi emanații fireşti, nedespărțite de viața clocotitoare a Romei.

Sclavi, sclave, cu vase, coşuri, poveri; țărani greoi şi neîndemânatici, meseriaşi de tot felul, ambulanți, ostaşi, plebei fără ocupație, clienții familiilor bogate de patricieni, care umblau mult, cercetau marfa îndelung pînă se hotărau să scoată din pungă bănuțul de aramă. Toată sărăcimea Romei, pe care necazurile o scoteau din case înaintea revărsatului zorilor, mişuna, se îmbrîncea, se îmboldea şi se certa, grăbindu-se, de voie, de nevoie către marile piețe de pe cheiul Tibrului. Negustorii îşi lăudau în fel şi chip marfa de tot soiul, scoasă la vedere pe tejghele, în nişe, în tarabe sau înşirată de-a dreptul pe pavaj, sub picioarele trecătorilor.

— Am uitat că azi e zi de piață, zise Hermadio, altfel ne duceam pe alt drum şi nu ne pierdeam timpul îmbrîncindu-ne. Acum nu ne mai rămîne decît să ne lăsăm tîrîți de puhoi.

Ariort se ciocni cu un plebeu, gata-gata să-l răstoarne şi fără să-i pese de înjurăturile aceluia îşi văzu de drum. Hermadio îl trase repede într-un colț mai liniştit şi-i zise:

— Fii cu băgare de seamă, Ariort. Nu uita că eşti sclav. Norocul tău că ai îmbrîncitt adineaori doar un cetățean amărît care din teamă şi respect pentru tunica mea de sclav imperial, te-a lăsat în pace. În curînd vei umbla

15 Iovis Pater — la cei vechi, a devenit Ippiter, apoi Iupiter.

singur şi nimeni nu te va scăpa de pedeapsă dacă nu vei fi cuviincios şi cu băgare de seamă. Printre amărîţii aceştia se preumblă adeseori şi cetăţeni mai de soi.

— Dar eu nu-i deosebesc pe sclavi de cetăţenii săraci.

— Eşti un novice şi de obicei aceştia nu o dată mănîncă bătaie pînă se învaţă minte. Fii ascultător şi cu băgare de seamă şi vei scăpa de multe neplăceri. Priveşte-l pe acesta: are un cerc subţire de fier la gît, iar celalt, de lîngă el, un cercel de fier în ureche. Sînt sclavi de la ţară, veniţi cu stăpînii lor ţărani la tîrg. Uită-te acum la nenorociţii aceia! E frig şi mîzgă iar ei umblă desculţi pentru că stăpînii lor sînt săraci sau zgîrciţi. Sclavii nu au voie să-şi acopere capul decît cu gluga mantalei, dacă o au, cînd plouă sau ninge. Tunicile lor nu pot să coboare mai jos de genunchi, culorile sînt mohorîte, iar hainele sînt cîrpite şi decolorate. Cel cu fruntea legată cu o bandă, sau are dureri de cap sau este înfierat pe frunte cu FUR, adică are năravul furtului. Mulţi îşi acoperă stigmatul, căci legile s-au îndulcit. Majoritatea sînt slabi, zdrenţăroşi şi umili, dar sînt şi mulţi privilegiaţi care nu duc lipsă de nimic. Despre sclavi şi soarta lor s-ar putea vorbi mult. ..

În firida unei arcade, un medic ambulant cu o tichie ţuguiată pe cap, deschidea unui ţăran, în văzul tuturor, un buboi de pe grumaz. Ajutorul său trăgea de gîlci pe un altul, strigînd scandat, din timp în timp:

— Vulnerarius, doctus, eruditus, omnisciens. Cives romani, auditis!

— Ce strigă acela? întrebă Ariort.

— Îşi laudă maestrul: Chirurg, învăţat, atotştiutor. Cetăţeni romani, îndrăzniţi!

Lumea se oprea, căsca gura, se scărpina. Dintr-o popină, pe a cărei firmă scria: „AD TRES AURIGAS” (La trei vizitii), se revărsă o ceată de beţivani. Cîntau în gura mare, clătinîndu-se pe picioare şi îmbrîncind lumea. Unul dintre bărbaţi ocăra o muiere, cărîndu-i la pumni cu nemiluita.

Ariort se opri o clipă, dînd din cap inveselit. Scena îi amintea de propriile lui isprăvi din vremea cînd nu era încă copt la minte. Îi ceru lui Hermadio să-i tălmăcească ocările şi le găsi foarte asemănătoare cu cele dacice.

O ţărancă cu un coş cu ouă mergea în faţa lor strigînd la răstimpuri:

— Ova, ova recentissima, intra biduum nata! (Ouă proaspete, de două zile ouate).

Lîngă un mangal cu grătar, o femeie grasă, cu fața încinsă de foc, întorcea în tigaie nişte plăcinte.

— Placenta, crusta! striga ea.

Ceva mai departe un om deşirat vindea la tarabă dovleac copt. Plimbînd o felie rumenită pe la nasul trecătorilor, repeta monoton, fără nici o intonație:

— Cucurbita cocta, cucurbita cocta!

Vederea acestor bunătăți şi mirosurile ațîțătoare de care strada era plină îi aduseră aminte lui Ariort că, după grețoasa „sorbitio" (ciorbă) de aseară, nu mai avuse nimic în gură. Un leşin îi venea de la stomac. Băgînd de seamă cum înghite mereu în sec, Hermadio se opri şi cumpără două plăcinte mari. Frigîndu-se la mîini şi la gură, le mîncară cu poftă, strecurîndu-se prin mulțime.

Scăpînd din labirintul străzilor negustoreşti, se mai opriră la taraba unui vînzător de răcoritoare şi băură cîte o căniță de oxymel (oțet cu miere).

La colțul străzii, în ultima arcadă a casei, în dosul unei tejghele de stejar, şedea un oriental puhav, bărbos, cu un nas de cucuvea. Se uita cu ochii mijiți la o bătrînă în haine cernite, care-l implora, cu mîinile împreunate a rugă. Plictisit, omul îi răspundea, repetînd din cînd în cînd:

— Vade în pacem, vetula, vade în pacem! Sorbind din căniță, Ariort urmărea cu interes scena.

— E un samsar sirian, îl lămuri Hermadio. Vetula, adică bătrînica, îl roagă să-i dea nişte bani împrumut fără amanet, iar el nu se înduplecă şi o trimite acasă.

Ieşind din incinta zidurilor vechi prin Porta Carmentalis, apucară la dreapta. În dreptul unui mic templu, Hermadio se opri.

— Acesta este locaşul zeiței Spes. Nici un sclav, care nu şi-a pierdut de tot speranța într-o viață mai bună, nu trece pe lîngă el fără să înalțe zeiței o rugă. Tu te închini zeilor tăi, dar nu strică să i te închini şi ei. Vino!

Luîndu-l de mînă, urcă scările. La ora aceea templul era închis şi Hermadio se aşeză în genunchi în fața dedicației gravate pe fronton. Îşi împreună mîinile, atinse cu fruntea vîrfurile degetelor şi bolborosi o rugăciune. Ariort îl privea cuprins de nelinişte superstițioasă.

— Îngenunchează, băiete! zise Hermadio sculîndu-se. Şopteşite-i zeiței ce te doare. Poate te va ajuta

— Dar eu nu ştiu să mă rog latineşte.

— Nu-ți face griji. Zeița Speranței pricepe toate graiurile lumii; nu este ea nădejdea tuturor pricăjiților?

Convins, Ariort îngenunchie şi se rugă, ca toți dacii prizonieri de război, să se întoarcă în patrie.

Ocolind teatrul lui Marcellus, ieşiră îndată pe cheiul Tibrului, acolo unde în mijlocul rîului se afla o insulă.

Uimit de privelişte, Ariort se opri în loc. Hermadio îi studia cu interes trăsăturile. Insula părea o uriaşă corabie ce despică apele împotriva curentului; de fapt şi era, căci ingeniosul arhitect o zidise cu prova curbată şi rostru, cu pupa înaltă, decorată cu parapet şi ghirlande de marmoră. În mijlocul ei, în chip de catarg se înălța un obelisc iar pe puntea-i de piatră — un templu şi cîteva clădiri.

— Ce este asta? întrebă Ariort şi o sinceră admirație îi vibra în glas.

— Îți place? Este insula Tiberina cu templul lui Esculap-Tămăduitorul şi un spital. Sclavii bătrîni şi neputincioşi oare, goniți de stăpînii lor cruzi şi zgîrciți, se refugiază aici, sînt socotiți oameni liberi şi capătă azil pentru puținele zile ce mai au de trăit.

Arătînd apoi un cerşetor orb, bătrîn şi groaznic mutilat, care şedea sprijinit de balustrada podului cu un băiat pirpiriu alături de el, Hermaddo zise în şoaptă:

— Va trebui să mai zăbovim o clipă aici. Iată un personaj pe lîngă care nimeni nu trece fără să-i dea bună ziua. Este o celebritate.

Făcînd semn băiatului să tacă, Hermadio puse mîna pe umărul bătrînului.

— Ce faci, cinstite Lupulus?

— Ah, Hermadio-tabularius! se bucură orbul. Fortuna să te copleşească cu darurile ei. Mă bucur nespus că-ți aud glasul.

Ariort tresări. I se părea cu neputință ca un om atît de groaznic la chip să aibă o voce atît de sonoră şi melodioasă.

— Eşti însoțit de cineva, Hermadio, întrebă Lupulus. Îi simt căldura şi respirația.

— Da, sînt cu un prieten. Un nou sclav al lui Apollodor.

— Cum îl cheamă?

— Ariort.

— Ariort? Nume frumos, deşi ciudat. N-am să-l uit niciodată. Dar Eutyches — capadocianul, ce face?

— Abia a sosit cu stăpînul său din Ellada. Bătrînul îşi dezlipi spatele de balustradă, îşi potrivi ţolul pe care şedea şi fără să întoarcă capul îl atinse cu mîna pe băiat.

— Myro, scoate din traistă mărul acela frumos, ce mi l-a dăruit matrona Laetitia şi dă-l lui Hermadio!

— Nu trebuie, cinstite Lupulus.

— Nu refuza niciodată un dar oferit ţie de bună voie, oricît de mic ar fi. Ştiu că sînteţi grăbiţi, o simt după bătaia inimilor voastre. Mergeţi sănătoşi şi nu mă uitaţi.

— Vom veni curînd, să-i ghiceşti lui Ariort.

— Vă aştept, dar nu întîrziaţi. Sînt bătrîn şi pot muri oricînd. Adeseori în vis mă cheamă sumbrul Orcus. Mergeţi în pace!

Rupînd mărul în două şi întinzîndu-i jumătatea, Hermadio îi depănă lui Ariort, ca şi lui Eutyches în ziua triumfului, povestea metoposcopului Lupulus.

Printre vilele de la poalele colinei Ianiculum, cea a lui Apollodor era poate cea mai sobră ca înfăţişare. Era în stil campan străvechi, cu ziduri de cărămidă roşie, cu acoperişul de olane rotunde, cu pini şi chiparoşi ce-şi clătinau crengile deasupra împrejmuirii.

Hermadio îşi aranja ţinuta ca şi lui Ariort şi numai după aceea ridică şi bătu cu ciocanul de bronz în poartă. Le deschise bătrînul portar care, recunoscîndu-l, le dădu drumul, zîmbindu-le la amîndoi cu bunătate.

Intrarea de serviciu, prin care pătrunseră, rezervată domesticilor, dădea într-o grădină destul de mare, înconjurată din trei părţi de porticul peristilului. Aici, înăuntru totul era altfel — luminos şi rafinat.

Pentru întîia oară în viaţă Ariort pătrundea într-o casă romană bogată. Rămase uluit. La ei, în Dacia, pînă şi cei mai bogaţi tarabosta, stăpîni peste vaste moşii, locuiau în case mici, grosolane şi sărăcăcioase, a căror înfrumuseţare stătea în piei, velinţe şi arme de tot felul. Zăpăcit şi întrucîtva umilit, privea frumuseţile fără număr şi preţ. Mai tîrziu avea să afle şi să preţuiască la justa lor valoare toate aceste minunăţii; deocamdată le sorbea din ochi şi se minuna.

Hermadio, care era aici ca acasă, îl trase de mînă şi ocolind piscina de marmoră roză de Paros cu nimfe şi naiade de bronz scăldate în jeturi de apă, intră pe sub coloanele peristilului decorat cu fresce şi pavat cu mozaic

fin. Din portic intrară în atriu vast cu altar la mijloc şi traversîndu-l, bătu în uşa unui cubicul. Le deschise un sclav oacheş, frumos îmbrăcat.

— Salve, Seraphis! salută Hermadio. Ți-am adus un tovarăş nou — Ariort, dacul pe care ilustrul Apollodor l-a cumpărat la Luna. Fii bun şi vesteşte-l pe stăpîn că sîntem aici.

Acest Seraphis nu părea simpatic şi după ce-l cercetă pe Ariort cu o privire ironică şi dispreţuitoare, săltîndu-se pe vîrfuri căci nu era prea înalt, zise poruncitor:

— Aşteptaţi aici! Mă duc să-l vestesc.

— Nu ai înfăţişare de sclav, zise încet Hermadio lui Ariort. Prea eşti falnic. Mîndria îţi strigă prin toţi porii. Fii mai umil, fă-te mai şters dacă poţi şi dacă vrei să reuşeşti în viaţa asta. Fă-o măcar de dragul dacilor tăi, pentru care te-ai rugat adineaori zeiţei Spes.

— Voi încerca, prietene, pe cît îmi stă în putinţă, răspunse Ariort fără să înceteze să admire comorile din jurul său. Fără să se priceapă cît de cît în artă, simţea cu bunul său simţ înnăscut, că totul în această casă este preţios.

— Stăpînul vă aşteaptă, zise Seraphis întorcîndu-se. Urmaţi-mă!

Casa era mult mai vastă decît părea din stradă. Trecură prin cîteva odăi şi coridoare lungi, cotiră în dreapta pe lîngă tricliniu — odaie de ospeţe, şi printr-un mic vestibul pătrunseră în bibliotecă.

Potrivită ca mărime, îmbrăcată în marmoră verzuie, străjuită de coloane-aplice încununate cu aurite capiteluri, biblioteca avea de jur împrejur o ieşitură-consolă şi nişe în ziduri, în care stăteau cutii cilindrice de piele şi scoarţă de tei, cu şnururi de diferite culori şi tăbliţe explicative. Unele cutii erau deschise, lăsînd să se vadă „volumina”, sulurile de pergament ori de papyrus.

Cufundat într-un jilţ comod, Apollodor scria ceva pe o masă rotundă, cu picioare de bronz arcuite. Zărindu-i, maestrul se sculă fără grabă şi se apropie de ei, gest neobişnuit în relaţii cu sclavii, care demonstra că nu este robul prejudecăţilor.

Îl privi un timp cu plăcere vădită pe Ariort şi zise fără nici o emfază:

— Va fi greu să fac din tine un sclav.

Pe urmă adăugă în greceşte, adresîndu-se de astă dată lui Hermadio:

— Oriunde va apărea acest voinic viteaz, îi va copleşi pe toţi. Nu mă simt stăpîn lîngă el.

— Tocmai îi spuneam, răspunse Hermadio, să fie mai docil, mai şters, aşa cum se cuvine unui serv şi mi-a promis că se va strădui. Se vede treaba însă că are şira spinării prea țeapănă.

— Nu e nevoie, tabularius. Am glumit amîndoi, doar nu am de gînd să fac din el un imbecil, nici nu am intenția. Am mulți duşmani; unii mă urăsc de moarte. Ariort o să-i înfricoşeze, o să-i țină la distanță. Va fi umbra mea, va fi Cerberul meu. Crezi că pot să am încredere în el?

— Deplină, stăpîne. Te venerează şi te admiră ca pe nimeni altul.

— Mă bucură, dar pentru asta va trebui să învețe bine latineşte; altfel, cum mă voi înțelege cu el?

Apoi, întorcîndu-se către Ariort, adăugă rar în latină:

— Vrei să fii păzitorul meu, Ariort?

Dacul înțelese şi, înseninîndu-se, răspunse cu bucurie:

— Da, stăpîne, vreau.

Apollodor se întoarse la jilțul său şi bătu din palme. Sclavul mic, oacheş apăru.

— Seraphis, să-l duci pe acest serv la Ericius[16], să-l scrie în familia domestica şi să-i dea toată îngrijirea necesară. Nu vreau să mă facă de ruşine cînd mă va însoți. Eutyches cum se simte?

— Prost, stăpîne. Toată noaptea l-au scuturat frigurile iar acum a ațipit.

— Cînd se va trezi, anunță-mă! Vreau să-l văd. Înainte de a ieşi, Ariort aruncă o privire lui Hermadio.

Era plină de îngrijorare.

— Du-te Ariort, zise tabularius. Voi veni din cînd în cînd să te văd.

Rămas singur într-o casă în care totul îi era străin şi copleşitor de frumos, Ariort se simți mic şi neajutorat. Cu toate acestea, cînd îşi amintea ce întorsătură de necrezut luase soarta sa, inima îi cînta de bucurie.

Administratorul Ericius era cel mai vechi sclav al casei şi mai-marele peste toți domesticii. Înalt, tăcut şi sever, îl cercetă încet şi cu băgare de seamă pe Ariort. Îi pipăi mîinile bătucite de muncă grea, îi privi unghiile tocite şi crăpate, îi scoase legătura murdară de pe ochi, îi ridică tunica şi-i privi atent spatele. Făcîndu-i apoi semn să-l urmeze, îl duse într-o cămară întunecoasă şi-i alese dintr-un vraf un rînd de haine noi: o tunică de lînă, pantaloni pînă mai jos de genunchi, o manta cenuşie cu glugă şi nişte

16 Sclavii aveau de obicei un singur nume, poreclă. Ericius, în latină înseamnă arici.

coturni simpli din piele groasă; le făcu sul şi dîndu-i-le îl trimise cu un sclav la baie.

Ariort se simți fericit şi moleşit după ce sclavul-băieş îl frecă cu pămînțel, îl spălă cu apă fierbinte şi-l bătu cu şomoiogul de ienupăr. Stătu mult în apă, se lăfăi, îşi masă cu grijă muşchii, se şterse cu un prosop aspru. Sclavul nu-l zorea şi avu timp să guste plăcerea pe care n-o mai avuse de atîta amar de timp. Îşi aminti de băile primitive din Dacia. Nu erau mai proaste ca această baie pentru sclavi. Căsuțele acelea mici, întocmite din bîrne groase de brad răspîndeau un miros puternic de răşină. După ce-şi lepădau hainele într-o tindă strîmtă, intrau în încăperea încălzită, unde se aflau hîrdaie mari cu apă rece şi caldă şi pietre încinse în vatra ce duduia. Uitase unde se află şi se lăsă în voia aducerilor aminte: „Bă-ieşul dac scotea cu un cleşte pietroiul înroşit în foc şi-l zvîrlea într-o putinică. Un nor de abur se rostogolea în sus, sîsîind, usturînd ochii, înăbuşind, înecînd plămînii. Mirosul buruienilor aromitoare se răspîndea în locul strîmit. Băieşul, cu labele ca de urs îl frămînta de-i trosneau oasele. Alte pietre şi mai încinse se stingeau în apă rece. Aburul pătrundea pînă-n măduvă. Apuca o cofă de apă înghețată şi şi-o răsturna în cap. Se simțea întors pe dos, cu toate părticelele trupului înfiorate. Băieşul îi aducea apoi o ulcică de britos[17] rece, zurliu şi pişcător, urîndu-i sănătate. Îl dădea pe gît şi fără să-i mai pese de frig, ieşea în tindă să se îmbrace. Oricît de mare ar fi fost oboseala după o vînătoare grea, oricît de apăsătoare mahmureala după un chef smintit, după o astfel de baie se simțea ca un nou născut”. Şi acum se simțea bine, înviorat şi purificat, dar aici e altfel, mai cu dichis, odaie mare îmbrăcată cu lespezi, cadă adîncită, abur care iese din pereți iar apa țîşneşite din zid ca din izvor. Totuşi nu e ca acolo, departe...

Se îmbrăcă în haine noi şi se lăsă condus din nou la Ericius. Bătrînul uimit de schimbarea înfățişării noului sclav, îi întinse tăcut o legătură nouă pentru ochi, pe care o croise între timp. Îl încinse apoi cu o curea lată de care erau agățate, în stînga — bursa, în dreapta — un pumnal lung în teacă. Îl întrebă apoi de nume, locul naşterii, îi măsură înălțimea şi toate acestea, împreună cu semnele trupeşti, le însemnă pe o tăbliță cerată.

— Du-te de te arată stăpînului, îi zise, dar nu-l bătu pe spate cum îi era obiceiul. Prea era falnic şi maiestuos acest sclav.

17 Britos — berea la daci, geți şi traci.

Trecu şi iarna. În noua sa funcţie, Ariort îşi urma stăpînul peste tot. Îl aştepta ore întregi, afară, lîngă lectică împreună cu Seraphis, care era anteambulo[18] — şi nomenclator[19] în acelaşi timp. Se împrietenise cu negriciosul şi-şi ţineau unul altuia de urît, în aşteptarea stăpînului. Îl însoţise de mai multe ori pe Apollodor la Palatin, atunci cînd avea audienţe sau consilii la împărat. Acolo, în palatul magnific al cezarilor, sclavii stăteau la adăpost de intemperii sub un portic anume al lor, unde în zile friguroase ardeau mangaluri, iar între coloane se trăgeau perdele groase ca să nu bată vîntul şi ploaia.

Pentru Ariort, iarna romană era floare la ureche. Ninsese numai de două ori şi neaua se topise înainte de a atinge solul. Prin Mărţişor, cînd în ţara sa depărtată bîntuie de obicei viscole cumplite şi ninsoarea groasă intră curajos în plin Prier, la Roma primăvara era în toi.

Ariort îşi însoţea stăpînul la toate lucrările din împrejurimile Romei şi chiar la cele din afara ei, la săpăturile fundaţiilor pentru noul apeduct, la terme, la trasarea canalului între Urbe şi Ostia, la noul port, tot la Ostia, la Praeneste şi Beneventum, peste tot unde geniul lui Apollodor proiecta mari lucrări, mai urgente sau de lungă durată.

Nu fără murmur îi lăsase Eutyches cinstea de a-l însoţi pe stăpîn. La început umbla bosumflat, avu ieşiri de gelozie, dar treptat-treptat se linişti, îmblânzit de calmul şi bunăvoinţa lui Ariort. Stăpînul îl iubea ca şi înainte, poate mai mult, dar Eutyches păşea în cel de-al patruzeci şi cincilea an al său şi suferea crunt de friguri. Cîteodată, cînd boala îl mai slăbea, îl însoţea şi el pe Apollodor şi cu aceste ocazii se împacă, ba se împrieteni chiar cu noul său concurent.

În fiecare a patra zi, cînd de obicei Apollodor rămînea acasă, Hermadio venea să-l înveţe carte pe Ariort. Se închideau în cubiculului strîmt şi petreceau cîteva ore pline de încîntare. Învăţătorul era fericit că avea cui să-i împărtăşească ştiinţa sa, învăţăcelul — pentru că setea de cunoştinţe îi pîrjolea sufletul. După ce Hermadio pleca ori mai zăbovea cu Eutyches şi Ericius la un pahar de vin, Ariort se tolănea în pat şi la lumina feştilei citea din ce-i adusese dascălul, pînă ce oboseala unei zile lungi îi închidea ochii.

Cu stăpînul său era deosebit de atent, mereu cu ochii la el, îi ghicea orice dorinţă. Ştia că Apollodor era urît şi invidiat de mulţi dintre colegii săi şi de unii demnitari de stat. Faptul că el apela numai la ajutorul celor mai

---

18 Anteambulo = Sclavul care merge în faţă, care precede stăpînul la plimbare.
19 Nomenclator = Sclavul însărcinat să spună stăpînului numele cetăţenilor.

buni realizatori şi nu putea fi în nici un chip înduplecat să dea comenzi nulităților, îi făcu mulți duşmani.

Toate acestea erau cunoscute lui Ariort şi rolul său nu era deloc uşor. Adeseori, după o zi de veghe încordată, cădea doborît de oboseală.

El era acela care cerceta cu cea mai, mare băgare de seamă totul şi toate cîte erau în legătură cu stăpînul său.

Pe lîngă cele învățate de la Eutyches şi Seraphis, se adaugaseră şi altele, descoperite de el însuşi. Ager, isteț, iute la gînd şi faptă, se obişnui să nu-i scape nimic, nici cel mai neînsemnat semn. El era acela care cerceta strada înainte de ieşirea stăpînului, lectica înainte de a-l pofti să urce în ea, calul sau catîrul înainte de a-l ajuta să încalece. El punea primul piciorul pe podişca aruncată peste un şanț, canal sau groapă de temelii. El cel dintîi urca pe schele, foişoare şi turnuri. Era mereu atent la scripeți şi macarale, la tot felul de maşini şi scule care ar fi putut să se defecteze tocmai atunci cînd stăpînul său se afla sau trecea pe sub ele. Şi stăpînul său nu putea să nu se afle, să nu treacă, să nu se urce, căci ochiul său atotcuprinzător, mintea sa atotînvăluitoare avea nevoie să cuprindă zările, să învăluie în întregime, şi sub un anumit unghi, perspectiva vastă a înfăptuirii, văzută şi verificată de ici, de colo, armonizată în ansamblul ei cu mediul înconjurător.

Încrezător în păzitorul său, care-l scutea de sîcîiala obositoare a prudenței, Apollodor putea să-şi vadă de treabă în linişte. Şi avea ce face. Pe unde trecea, făcea sute de observații, dădea mii de sfaturi, privea în zeci de planuri, discuta cu nenumărați oameni. Nimic nu scăpa ochilor săi ageri, pînă şi un cui bătut de un lemnar. Săpătorii, zidarii, cioplitorii, tîmplarii, cărăuşii, măsurătorii, fierarii, cărămidarii, sculptorii îl stimau, dar îi ştiau şi de frică. O cohortă de arhitecți şi constructori, aleşi pe sprînceană, îi cereau sfaturi şi lămuriri; zeci şi zeci de ateliere, împrăştiate pe tot cuprinsul Romei, îi solicitau prezența. Energia şi puterea de muncă ale acestui om deveniseră proverbiale. Mereu calm, atent şi amabil, nu zăpăcea, nu înfricoşa pe nimeni, dimpotrivă, după cîteva vorbe schimbate cu el, omul se simțea măgulit, încurajat şi se apuca de lucru cu mai mare rîvnă.

Era asemenea unui împărat şi împărăția sa, care nu avea limite, era împărăția Frumosului şi Utilului. Însuşi Traian i-a spus o dată:

„Ai grijă de sănătatea ta, Apollodor, căci fără tine nu voi reuşi să-mi văd visurile înfăptuite”.

În patru luni, Ariort învățase o sumedenie de lucruri. Către începutul primăverii cunoştea Roma şi împrejurimile ca un adevărat roman, chiar mai

bine, căci mulți romani cu lunile nu-şi părăseau cartierul, în care se afla toată lumea lor. Ocupația sa îl obliga de asemenea să cunoască o mulțime de oameni. Tot ce era mai bătător la ochi, mai ilustru, mai vestit, mai suspect i se întipărea în minte, cu numele, titlul, profesia, calitățile şi neajunsurile lor. Desigur, mai avea încă multe de învățat şi nu putea să aibă cunoştințele unui Eutyches ori Seraphis, sclavi care de mulți ani îşi serveau stăpânul.

Una din uimirile lui Ariont au fost femeile Romei. În scurta sa viață de barbar nu văzuse decît fetişcane rumene, zdravene şi ruşinoase, nu toate frumoase, de pe meleagurile țării sale. Aya era o raritate. Apoi, în oraşele provinciale prin care trecuse, văzuse femei romane cu slujnicele lor, dar pe atunci amărîtul rob nu avea timp, nici chef să le soarbă din ochi. Ca la Roma, însă, nu văzuse nicăieri atâtea femei frumoase şi atrăgătoare la un loc. Îi plăceau; îi plăcuseră întotdeauna. Nu se fîstîcea sub privirile lor. Era un exemplar rar de bărbat, o ştia şi nu-l mira cînd privirea femeilor, pînă şi a unora din societatea înaltă, zăboveau asupra lui. Adeseori băga de seamă că femeile cînd îl priveau îşi şopteau una alteia la ureche. Altele, mai simple, întîlnite pe drum, îi zîmbeau şi rîdeau provocator. Acele cîteva „delicatae”, femei de serviciu din casa stăpînului şi care nu erau prea virtuoase, îl săgetau din priviri şi i se adresau cu orice motiv. Hermadio îl sfătui să nu aibă de a face cu ele, ca să nu se pomenească îmbrobodit.

Pe la sfîrşitul lui martie, însoțindu-l pe stăpînul său de la palat la Forul Roman, în dreptul fîntînii Meta Sudans, înainte de a coti în Via Sacra, Seraphis, care deschidea calea, se întoarse către lectică şi anunță cu glasul său cîntat:

— Prea cinstitul meşter Salubrius cu fiica sa. Urmărind mîna sclavului care arăta către circul Colosseum, Apollodor zări printre trecători un om de vreo patruzeci de ani, oacheş, de statură potrivită, însoțit de o fată subțirică.

— Trage la margine şi opreşte!

La semnul lui Seraphis, cei şase sclavi capadocieni mai făcură un pas lung, lăsînd jos lectica, fără s-o zdruncine.

Ajutat de Ariort, Apollodor ieşi de sub baldachin şi-i făcu semn lui Salubrius care se apropia.

— Ave, maestre! Ai ieşit cu odrasla ta la plimbare?

— Ah, ilustre Apollodor, nu m-a slăbit pînă nu i-am cumpărat o pereche de sandale la modă. Am colindat tot Vicus Sandalarius de cîteva ori, în sus şi în jos, pînă s-a hotărît. E dificil să ai copii.

— Mai ales cînd sînt atît de încîntători, rîse Apollodor.

— Întocmai, ilustre, şi cînd ai atîta treabă acasă.

— Bine zici, spuse arhitectul lăsînd fata şi întorcîndu-se către tatăl ei.

— Cum merge cu statuile comandate de augustul?

— Nu aşa cum aş fi vrut, căci...

Apollodor duse un deget la buze şi luîndu-l de braț, se îndepărtă, continuînd să discute încet.

Ariort, care de obicei stătea în spatele stăpînului, se pomeni singur în fața unei copilite năltuțe, svelte, de o frăgezime rar întîlnită. Ochii mari, negri, îl învăluiră o clipă, cu o privire uimită, inocentă, apoi pleoapele cu gene lungi bătură ca aripile unui fluture de noapte, se lăsară, stingînd lumina. Stingherită, îşi frămînta degetele subțiri ca nişte lujere de flori peste panglica cu care era legată cutia din scoarță de tei.

Pentru întîia oară rămase descumpănit. Privea pe furiş făptura din fața sa. Nu ştia cu ce s-o asemene. Văzuse multe femei mîndre în ultima vreme, femei uimitoare, ca nişte zeițe, ale căror pieptănături pretențioase, dresuri iscusite, bijuterii sclipitoare, haine prețioase, le prefăceau în adevărate opere de artă. Acum însă vedea o făptură firească ca însăşi natura, de o puritate nemaiîntâlnită.

Fata îl mai privi o dată pe sub gene şi se întoarse către tatăl ei.

Văzută din profil, părea şi mai încântătoare. Părul ei negru, bogat, legat cu trei benzi aurii, se prelungea la spate cu un conci îngustat, din care scăpau, mişcate de adiere, cîteva şuvițe. Ariort n-ar fi putut să descrie trăsăturile acestui cap, purtat mîndru de un gît înalt şi neted, ca de alabastru, dar el ştia că e minunat şi că-l înduioşează. Trupul ei feciorelnic se topea, fără să-şi piardă formele sculpturale, în pliurile tunicii albe, lungă pînă la glesne şi a stolei vişinii, strînsă sub sînii mici de un cordon cu ciucuri. Era destul de cald şi palia gălbuie, din lînă, îi atîrna pe umăr.

Acum, cînd fata se uita în altă parte, el o dezmierda cu privirea, uitînd că un sclav nu are voie să fixeze în felul acesta insistent, o femeie liberă, nici măcar atunci cînd aceasta i se adresează. Îşi aminti de această lege, ca şi de altele de acest fel, numai după ce Seraphis îi dădu un ghiont între coaste şi duse sugestiv două degete la ochi. Atunci se întoarse şi el pe

jumătate, înspre partea unde vorbeau cei doi artişti, dar nu putu să se abțină să tragă cu coada ochiului către minunea de lîngă el.

Fata neştiind ce să facă, atinse cu un deget ornamentația aurită a lecticei, apoi începu să balanseze cutia în mîna întinsă. Făcu apoi un pas către tatăl ei şi scăpă cutia jos. Aplecîndu-se ca s-o ridice, îşi încrucişa din nou privirea cu Ariort, care fu mai iute şi-i ridică cutia.

Nimeni nu le mulțumea sclavilor; ea, însă, fie că nu ştia că este sclav, fie că încălcase aeeastă regulă, îşi mişcă buzele tăcut. Colțurile gurii mici, ca rodia, se săltară, săpînd două gropițe pe obrajii împurpurați.

Atras de mişcare, Salubrius îl privi sever pe Ariort şi zise:

— Viola, vin-aici, fetița tatii! Cine e, întrebă apoi pe Apollodor?

— Noul meu sclav, Ariort. Gardianul meu credincios.

— De ce neam e?

— Este un dac, prizonier de război.

Salubrius păru să ezite între două lucruri. Acest om vînjos, de statură mijlocie, cu părul scurtt şi barbă neagră ca smoala, avea un fel foarte viu şi sugestiv de a se mişca şi de a gesticula.

— Ilustre Apollodor, robii daci pe care i-am ales pentru a-mi poza, sînt falnici, nimic de zis, dar fioroşi şi țepeni ca nişte sperietori. Greu să scoți expresie din ei. Acesta îmi pare mai viu, mai plastic. Nu vrei să mi-l împrumuți sau să mi-l închiriezi pentru un timp?

— Sînt direct interesat, Salubrius. Vreau ca forul cel nou să fie ornat cu opere de artă şi nu cu sperietori, cum zici tu. Dar nu pot să ți-l dau acum. Eutyches, bătrînul, este chinuit de friguri. Cînd îi va trece şi va putea să mă însoțească, ți-l împrumut pe Ariort.

— Eşti generos, ilustre, îți mulțumesc. Un singur lucru nu-mi place la dacul tău: nu seamănă de loc cu un sclav.

Apollodor rîse cu poftă şi zise tare ca să-l audă toți:

— Şi nu e de mirare, căci a fost „cineva” în țara lui şi e de viță mult mai veche decît a mea şi a ta. Cred că tocmai de aceea ți-a plăcut şi sînt sigur că va fi un model ideal.

Salubrius, pînă nu de mult, simplu cetățean, de curînd primit în tagma cavalerilor, tuşi în palmă. Fata, auzind acestea se îmbujora şi-1 privi din nou, pe furiş, pe tînărul dac.

— O, Mater Matuta (zeița dimineții), ce zori ai revărsat! zise Eutyches ieşind pe poartă şi cuprinzînd cerul cu privirea.

Ariort îl urma tăcut şi îngîndurat. De cîteva zile, capadocianul se simțea bine. Încă mai era tras la față, dar culoarea sîngelui îi reveni în obraji. După atîtea accese de friguri palustre bucuria vieții îl cuprinse din nou. Totul îl încînta şi vorbea mai mult decît îi era obiceiul.

— Tocmai acum, zise el, cuprinzîndu-l pe Ariort pe după umeri, cînd firea toată se reînnoieşte, cînd nimeni nu mai vrea să stea în casă, tu, sărmane, vei fi închis în atelier; vei sta nemişcat ca o stană de piatră ca să te cioplească tot din piatră.

Ariort îi zîmbi dar nu răspunse. Paşii lor răsunau tare pe pietrele străzii încă pustie la acea oră. Doi vigili de noapte, obosiți de veghe, trecură căscînd.

— În schimb eu, în decada asta, voi fi zi de zi la palat. Pe Palatin aerul e sănătos; să tot şezi, să te încălzeşti la soare, să tragi pe nări mireasma grădinilor. Cît va sta stăpînul în consilii, voi visa cu ochii deschişi sau voi moțăi dacă mă vor lăsa în pace. Acolo te întîlneşti cu băieți de viață. Mai stai la o vorbă, mai azvîrli nişte zaruri, mai...

— Păzea! zise scurt Ariort, îl apucă de mînă şi-l trase lîngă zid.

Se feriră tocmai la timp, căci, răsărind brusc de după colț, un car tras de doi cai focoşi îi depăşi uruind, hîrşindu-şi asurzitor roțile de marginea urmelor săpate de atîtea alte roți în decursul anilor. Carul era mînat de un tînăr patrician.

— Draco iubatus (balaur codat)! înjură Eutyches. Ăsta, pînă nu calcă măcar un cîine nu poate dormi liniştit.

Trezit din gîndurile lui, Ariort întrebă:

— Nu am băgat de seamă cine era. Îl cunoşti?

— Cum să nu. Era Rufus cel tînăr. Taică-său este cel mai dintr-o bucată cetățean roman; cinstit, că poți să joci cu el zaruri pe întuneric. De cînd lumea cei din familia Rufus au fost consuli, senatori, guvernatori. Acesta însă, mezinul familiei, este un neisprăvit, de rea credință ca fenicienii, nebun de legat şi desfrînat. Pînă la urmă taică-său îl va dezmoşteni. Dar, puțin îi pasă acestui catîr fără pereche. Îşi face de cap, pierde banii la joc, calcă oameni pe străzi, seduce fete frumoase, iar cînd ele nu se lasă, le fură.

Ariort tresări şi-l privi drept în ochi întrebător dar pînă la urmă nu zise nimic şi nici nu-i ceru lămuriri. Tot mergînd, Eutyches povestea.

— O dată, cînd l-am aşteptatt pe stăpîn în vestibulul odăilor împărăteşti, Rufus Junior ieşi val-vîrtej de acolo, palid ca un incub, cu taică-său pe urmele lui. Bătrînul, cu fața dogorîndu-i de ruşine, îl opri şi-i zise, destul de tare ca să-l pot auzi: „Ut sementem feceris, ita metes” (cum vei semăna, aşa vei culege) şi-şi ridică mîna ca să-l lovească. Zărindu-ne însă pe noi, acei cîțiva sclavi, nu l-a mai pălmuit. Era atît de fioros bătrînul, că am şters-o de frică. Vila lor e de partea cealaltă a Tibrului, pe colina Coelius. Acum nu venea de acasă, ci de la vreo muiere sau de la vreo orgie. Împăratul îl rabdă şi-l iartă numai din stimă pentru tatăl său şi pentru fiul mai mare al acestuia, Caninius Rufus — poet care a scris versuri de laudă pentru victoriile repurtate în război.

Ariort asculta gîndindu-se că nu de mult el însuşi era un nebun înclinat către dezmăț. „Pesemne, îşi zicea el, asta li se întîmplă unor tineri de prea mult bine. Nu i-ar strica lui Rufus să treacă prin şcoala Mizeriei”.

Trecînd prin insula Tiberina, văzură la capătul podului pe bătrînul ghicitor. Şedea în acelaşi loc, cu băiatul lîngă el.

— Salve, Lupulus, Eutyches te salută! zise capadocianul fără să-şi încetinească pasul, dar Ariort îl apucă de mînă.

— Stai puțin, prietene! Simt nevoia să-mi ghicească.

— Ce te-a apucat? Vrei să întîrzii?

— Cît voi întîrzia? Stăpînul nu i-a spus lui Salubrius ziua şi nici ora cînd mă voi înfățişa acestuia.

Lupulus, înştiințat de Myro, le strigă:

— Pe Quirinus, lupul cel sacru! Zăboviți o clipă lîngă un bătrîn singuratic. Am auzit că Ariort vrea să-i ghicesc. Apropiați-vă!

— Nu mi-ai uitat numele? întrebă dacul înseninat la chip.

— În dauna văzului, mi s-a ascuțit auzul. El este văzul meu. Stai jos lîngă mine.

Eutyches nu mai zise nimic. Se rezemă de balustrada podului, aşteptînd cu interes ce va urma.

Lupulus îşi ridică unica mînă şi-şi plimbă degetele peste corpul lui Ariort, urcă către grumaz şi gît, trecu prin părul mătăsos, coborî la bărbie, gură, zăbovi o clipă pe legătura de la ochi şi se opri la frunte. Buricele degetelor se plimbară uşor în sus şi în jos, în stînga şi în dreapta.

Încordat şi neliniştit pînă acum, Ariort simți cum pogoară liniştea în el. O vrajă caldă ca adierea vuitului Favonius, cel ce bate dinspre apus şi

potoleşte furtunile iernii, arzătoare şi înmiresmată ca şuvița de vin vechi ce se scurge prin gîtlejul însetat, dulce şi mătăsoasă ca pielea fecioarei.

Apoi, bătrînul îşi dădu capul pe spate, fixînd cerul cu găvanele ochilor scurşi şi începu să spună vorbe ciudate, scandîndu-le într-o duioasă şi tristă cantilenă.

„Sunt verba et voces...
Cantando, rumpitur maledictum.
Fugite, terricula!
Arbor induit se în florem.
Marmor maris în frontem.
Quo ruis, phrenetica mens?
Litus arare?
In horam vivere?
Ad gloriam tuam?
Quo ruis, phrenetica mens?"
(Sînt vorbe şi voci...
Descîntînd, se rupe blestemul.
Fugiți, sperietori!
Arborele se acoperă cu flori.
Luciul mării pe frunte.
Unde fugi, minte nestăpînită?
Să ari țărmul?
Să-ți trăieşti clipele?
Către gloria ta?
Unde fugi, minte nestăpînită?)

Ariort nu pricepu decît unele cuvinte. Sensul descîntecului nu ajunse la conştiința sa, dar i se păru că-şi pierde voința şi că-i şopteşte bătrînului răspunsuri cu gura închisă. Cînd bătrînul îi luă mîna, tresări ca trezit din vis.

— Eşti trist şi abătut, spunea Lupulus. Întrebări grele îți sfîşie mintea. Sînt multe. Dintre ele, una e a inimii, cealaltă a minții; amîndouă ca pîinea şi apa fără de care nu poți trăi. Faci bine aşa cum faci, nu coti din drumul tău şi vei fi fericit. Te văd departe, dincolo de zări, colindînd uscatul şi apele. Te văd liber ca pasărea, zburînd la cuibul mult rîvnit. Vechea răzbunare a murit, căci nu mai ai de ce te răzbuna. Floarea din inima ta a veştejit, dar a cules-o un grădinar iscusit. O nouă floare, floarea florilor,

răsare în sufletul tău, s-o îngrijeşti cu gingăşie. Stăpîneşte-ți furia către care eşti înclinat şi ai răbdare!

— Îți mulțumesc cinstite Lupulus, că mi-ai redat curajul pe care l-am pierdut, zise Ariort şi scoțînd din pungă un sesterț i-l puse în palmă.

— Nu, tinere, de la tine nu vreau plată. Eşti prietenul lui Hermadio, iar acest om minunat mi-a plătilt pentru voi toți, o dată pentru totdeauna.

Ariort puse moneda jos şi sculîndu-se se îndepărtă. Myro ridică moneda pe furiş şi şi-o puse în sîn. Bătrînul ghicitor tresări şi bîjbîind apucă mîna băiatului.

— Ființă încăpățînată ce eşti, zise cu dojana, să dai moneda ce ai ascuns-o primului sclav bătrîn care va trece pe aici. De cînd tot încerc să te dezvăț de nărav şi nu reuşesc. Myro, puer, ți-am spus de atîtea ori să ai încredere în mine. Ți-am spus să-l cauți pe Hermadio, îndată ce voi muri. De păcălit nu mă poți păcăli, căci am auzul prea fin, dar inima ştii să mi-o sfîşii.

Myro, sincer mişcat, începu să plîngă. Aplecîndu-se, sărută mîna bătrînului şi-i ceru iertare. Lupulus îl trase către el şi-l sărută pe obrajii sărați de lacrimi.

Atelierul lui Salubrius se afla în cartierul Alta Semita[20], pe Quirinal, nu departe de Subura[21] deocheată, cu viața ei ca pe jăratic; nu departe nici de şantierul forului lui Traian.

După ce Eutyches vorbi cu paznicul şi se duse într-ale lui, Ariort fu introdus în atelier. Era devreme, nici maestrul nici ajutoarele lui nu veniseră încă.

Rămas singur privi în jur. Încăperea era mare, înaltă, luminată de sus prin două deschizături acoperite cu pînză albă şi dintr-o parte de ferestre mari ce dădeau în grădină. Mai văzuse, însoțindu-l pe Apollodor, cîteva ateliere de artişti, aşa că nu era o noutate pentru el. Totuşi, acesta era mai acătării. Operele de artă începute şi terminate erau mai frumoase, mai impunătoare. Aici nu erau, ca în alte părți, nici socluri şi capiteluri, nici frize şi borduri, ci numai capete, busturi, figuri de oameni sau zei, lucrate măiestrit şi fin, nu dintr-o piatră oarecare, ci din marmore scumpe. Se

20 Alta Semita = Poteca înaltă.
21 Subura = Foc mocnit. Verbul suburo-ere înseamnă — arde uşor pe dedesubt.

înfiora recunoscînd marmora de Luna, la care asudase atît, la a cărei albeață îi lăcrimaseră ochii, pentru care spatele îi fusese sfîşiat de bici.

Recunoscu în cîteva sculpturi, aproape terminate, pe dacii săi dragi. Nu erau chiar aşa cum îi cunoştea. Erau mai mari, mai falnici, mai încruntați; stăteau țepeni, cu mâinile legate la încheieturi şi capetele lăsate în piept.

Priveliştea mizeriei lor îi răvăşi simțurile şi aşa răvăşite. Le întoarse spatele şi privi către alte sculpturi, mai puțin triste.

Sculptorul părea să fie un mare meşter, atît de vii erau chipurile statuilor de bărbați şi femei înşiruite de-a lungul pereților, pe rafturi solide. Unele lucrări erau de abia modelate în pămînt, acoperite cu pînză udă, altele erau turnate în bronz de curînd, necurățate cu pila şi nelustruite. Într-un colț umbrit zări un cap de femeie. Se apropie şi privindu-l mai de aproape, inima îi zvîcni.

„Leită Aya, şopti el. Este chipul ei. oare? O. Zalmoxis, tocmai la ea m-am gîndit cel mai puțin în ultima vreme. Aya! Prietenă din copilărie. Dacă acesta este chipul tău, înseamnă că ai trecut pe aici, ai stat pe acest scaun.

Trecu sfios vîrful degetelor peste ovalul feței, odinioară atît de dragă, peste părul acela bogat, atîrnîndu-i într-un conci greu pe grumaz, peste gîtul acela mîndru, plinuț, de zeiță elenă. Pieptul ei însă era învăluit în pliuri străine hainelor în care era obişnuit s-o vadă şi purta un colier roman.

„Ce mică e lumea, îşi zise. O fi Aya, sau altcineva asemănătoare?”.

Se uita la ea cu privirea împăienjenită. Amintirile îl copleşeau. Erau însă amintiri molcome, pline de pace. Se mira el însuşi de liniştea sa. Ochii nu i-au săgetat, pumnii nu s-au încleştat, furia nu l-a cuprins. De ce?

„Omul se împacă cu toate” îi spunea cîndva Andena cel voios.

„Omul nu poate să sufere la nesfîrşit; suferința se toceşte ca şi fericirea” zicea celălalt tovarăş de suferință — Sola.

„Pe unde or fi prietenii mei dragi? Ar trebui să-i caut. Oare nu m-am convins acum cîteva clipe că lumea e mică?”

Oftă şi-şi întoarse privirea de la aceea pe care crezuse că o iubeşte, pe care voia s-o ia de soție. Nu simțea nici o remuşcare, nu se mai mistuia în focul năpraznic al geloziei. Dădu din umeri şi privi în grădină.

„Aya a ales ca soț un roman, dar eu, oare, nu sînt acum tot un roman? Oraşul acesta magnific, oamenii harnici, meşterii iscusiți, prietenii mei buni, stăpînul meu nou, oare nu-mi sînt dragi? Aş fi mincinos să neg acest fapt, mai ales că oamenii aceştia, cu care am de a face, sînt de toate

neamurile pămîntului. Stăpînul este sirian grecizat, Eutyches — capadocian, Seraphis — grec, Hermadio — pe jumătate dac, Salubrius sculptorul, am aflat de la Eutyches, este dalmațian. Pînă şi Traian e spaniol. Sînt toți uniți cu fire invizibile dar foarte tari.”

Privind magnoliile şi mirții înfloriți, iedera ce se lipea drăgăstos de tulpinele chiparoşilor, ascultînd freamătul pinilor care străjuiau zidul din fundul grădinii, Ariort zîmbi ciudat, nici vesel, nici trist.

„Pierd legătura cu trecutul. Acum, cînd îi văd chipul peste tot, chipul ei neasemuit, am uitat pînă şi jurămîntul sfînt de a-i scoate din robie pe frații mei de neam. Nu am dreptul să mă bucur de zarul bun ce mi l-a aruncat soarta, atîta timp cît ei suferă cumplit. Şi, totuşi... Chipul Violei mă urmăreşte, îmi înlocuieşte amintirile. Acum toate curg de acolo, de la colțul de stradă unde am întîlnit-o; curg ca dintr-un izvor cu apă neîncepută. Mă aflu în casa ei. Trebuie să fie pe aici pe undeva, foarte aproape şi totuşi, ca s-o văd, ca să mi-o închipui, mă întorc într-acolo, la izvorul amintirii, unde am văzut-o întîia oară”.

Auzi paşi pe undeva în casă şi se întoarse cu fața către uşă. Un dac de marmoră îl privea de sus, neguros şi parcă cu dojana. În lumina caldă strecurată prin țesătura din plafon, i se păru că e viu şi încearcă să-şi rupă legăturile. Făcu un pas, puse mîna pe mîinile-i încrucişate şi-i zise încet:

— Nu v-am uitat, fraților. O să fac tot ce-mi stă în putință ca să fiți liberi şi să vă întoarceți acasă. Sînt mic şi neînsemnat, dar dîrzenia mea e mare. Jur pe numele sfînt al lui Zalmoxis că mă voi lupta!

Uşa se deschise şi în prag apăru Salubrius însoțit de doi meşteri. Ariort se înclină respectuos.

— Ai venit! zise maestrul în treacăt, fără să se mire.

— Foarte bine. Spune-i ilustrului tău stăpîn că-i mulțumesc că s-a ținut de cuvînt.

Apoi, toți trei îşi puseră şorțurile de piele şi tichiile de pînză albă.

— Ştii latineşte, nu-i aşa? întrebă Salubrius.

— Învăț carte, dar încă nu ştiu tot. Meşterii au rîs.

— Vrei să devii un „servus eruditus”?

— De ce nu, maestre?

— Asta e bine, deşi mai degrabă arăți ca un oştean.

— Am citit, nu de mult, că oştenii voştri sînt oameni învățați.

— Oh, rîse din nou Salubrius. Numai cei mari, conducătorii; centurionii abia dacă ştiu să citească, iar ostaşii de rînd nici atît.

Ariort nu mai zise nimic. Trebuia cu orice preț să fie cuviincios așa cum i se cuvine unui sclav, mai ales față de acela care era tatăl „ei”.

Se apropiară toți trei de el.

— Ei, eruditule, scoate-ți tunica, să vedem cum ești făcut. Urcă pe acest podium.

Ariort se dezbrăcă. Toți trei deveniră gravi și se traseră înapoi, privindu-l.

— Oho! făcu unul.

— Splendidus! adăugă altul.

Salubrius, care nu spuse încă nimic, se apropie și-și trecu degetele de la gît către mușchiul pieptului. Pe urmă, urmărind linia șoldului și a coapsei, zise cu gravitate:

— Ad unguem factus homo (om desăvîrșit)[22].

Întorcîndu-se către ceilalți, adăugă:

— Pielea aurie, părul de aur, proporțiile perfecte. Nu e păros ca meridionalii noștri. Îmbracă-te... am uitat cum îți zice?

— Ariort.

— Stai! Pune-ți haine de dac. Alege ce ți se potrivește, acolo în colț.

Erau haine făcute la Roma, după chipul celor adevărate, totuși, Ariort le puse cu strîngere de inimă.

— De ce ți-ai pus pileus pe cap? întrebă Salubrius. Știu că nu ești un simplu comat (pletos), dar asta n-are nici o însemnătate și păcat să-ți acoperi părul. Noi urmărim frumosul. Sophroninus, leagă-i mâinile, să nu uite că e sclav! Să stai așa, dacule, pînă facem cîteva schițe. Mîine vom pregăti totul, ca să te modelăm din pămînt. Cînd vei amorți, spune și vom întrerupe lucrul. Stai liber, nu te crispa!

Se așezară toți trei în fața lui, cu foi de papyrus prinse de tăblițe. Mîinile lor iscusite mișcară ușor stylurile de plumb, mîngîind foile. Îl învăluiră cu privirile lor agere, înflăcărate.

Ariort stătea ușor și nemișcat ca un pîndar în război. Privea spre grădina scăldată în lumină. De atîta privit i se părea că statuile încep să se miște printre flori și tufe. Tresărea ușor, iscodind, doar-doar o va vedea pe aceea care era mai frumoasă decît toarte statuile din lume.

---

22 Literalmente: „Om făcut la unghie”. Statuarii antici încercau cu unghia netezimea statuii.

Traian se sculă de pe jilțul său. Părea obosit. Consilierii se ridicară şi ei.

— Stați, vă rog, zise împăratul amabil. Nu am terminat încă. Am vrut să mă destind puțin.

Se apropie de fereastra mare ce dădea înspre hipodrom. Jos, pe pista aurită de soare, alergau carele celor care se exersau în vederea spectacolului anunțat peste o decadă. De la înălțimea aceea păreau inofensive jucării de diferite culori. Tensiunea, emoția şi efortul oamenilor şi al cailor nu puteau fi ghicite de la distanță. Părea un joc zglobiu. Din cînd în cînd, adierea vîntului aducea cîte un strigăt slab, iar atunci cînd se aflau în punctul cel mai apropiat de palat — tropotul cailor şi uruitul roților.

Traian îşi trecu mîna peste frunte şi se întoarse cu fața către masa ovală în jurul căreia şedeau sfetnicii săi. Îi privi discret, pe rînd, supunîndu-i parcă unui examen tăcut.

„Nepos — pretorul ideal, sever, cinstit, neînduplecat. Fabius şi Quadratus, foşti consuli, oameni de nădejde, dar prea bătrîni. Rufus, singurul guvernator de care nu s-a plîns nimeni, niciodată. L-am rechemat acum un an din Pannonia şi trebuie să-l trimit să pună ordine în Syria. Appius, Cerealis, Romanus, senatori vechi, temelia Senatului. Mauricus, Rufinus, persecutați de Domițian, îşi depun tot entuziasmul şi ideile lor umaniste pentru binele imperiului. Hadrian, ruda mea prin alianță, erudit, cumpătat, dar cu apucături ciudate. Plinius Secundus, prieten drag, savant fără pereche. Alt prieten — Apollodor, artist genial. Sura ... Licinius ... prefectul, pe ai cărui umeri apasă sarcina grea a siguranței şi ordinii publice. Sura, prietenul cel mai drag. O fi adevărat ce mi s-a şoptit despre tine? Tocmai tu? Nu, nu se poate! Ar fi monstruos s-o cred. Ochii aceştia nu ştiu să mintă. O, zei, luminați-mă! Pe Minerva, nu sînt nici Nero, nici Domițian!”.

— Iluştri consilieri, zise tare fără să-şi trădeze zbuciumul gîndurilor, să recapitulăm: vom depune Senatului spre ratificare proiectul legii „peculatum” care o va completa pe aceea de „furtum”, amplificîndu-i sensul de furt din averea statului. Cer sancționarea infractorilor prin interzicerea focului şi apei şi confiscarea averii.

— Opoziția va fi puternică, auguste, zise Nepos.

— Îmi închipui, dar altfel nu se poate. Nu admit ca un singur om, oricît ar fi el de ilustru, să sărăcească o provincie întreagă. Pentru acest scop veți propune instituirea controlului de stat. Corpul curatorilor trebuie

înfiinţat. Exemplul nefast al lui Priscus, pedepsit acum un an nu i-a oprit pe alţi demnitari să-l urmeze în necinste. Omul care a nesocotit toate avertismentele, pînă şi pe ale mele, trebuie pedepsit. Trecem la un alt punct. Aveţi în faţa voastră o listă cu toţi demnitarii care s-au îmbogăţit în serviciul statului şi au făcut promisiuni de a înfrumuseţa Roma şi alte oraşe cu edificii, temple şi monumente. Nici unul nu s-a ţinut de cuvînt şi vor fi obligaţi prin lege s-o facă, ei sau copiii lor. Se va întocmi de asemenea o lege prin care modestia şi bună-cuviinţa tineretului nostru nobiliar să devină obligaţie. Cu asta am încheiat.. Iluştri consilieri, nu vă mai reţin căci aveţi treburi, pînă peste cap. Hadrian, Plinius rămîneţi! Ne vom delecta ochii cu proiectele lui Apollodor.

Chipul lui Licinius Sura exprima regret şi reproş. Cu toată copleşitoarea sa activitate nu se grăbea niciodată să plece de lîngă augustul său prieten. Spera să rămînă şi el.

Traian, urmărindu-i trăsăturile, în timp ce acela îl saluta, îl opri cu un gest.

— Licinius!

— Poruncă, auguste?

— Ce faci în seara aceasta, prietene?

— Nimic deosebit.

— Ce-ar fi să viu la tine? Să fim numai noi.

— O-o-o! făcu Sura, împreunîndu-şi mîinile. Voi fi nespus de fericit.

— Atunci pe seară, Licinius. Trimite-mi lectica ta! Au rămas numai patru. Arhitectul îşi desfăşura planurile pe masă.

— Hadrian, zise Traian întinzîndu-i un sul. — Pînă una-alta, citeşte împreună cu Plinius această epistolă.

Rămase nemişcat în jilţul său, urmărind expresia feţelor lor. Conţinutul scrisorii i se întipărise cu litere de foc în minte:

Augusto imperatori salutem plurissimam!

„Plin de îngrijorare pentru nepreţuita ta sănătate şi viaţă, eu, umilul şi multiubitorul tău supus, te anunţ pe această cale că Lucius Licinius Sura, prefectul pretorienilor din Urbe, ţi-a pus de mult gînd rău şi conspiră împotriva ta. Infamul aşteaptă doar clipa potrivită, căci, deşi are adunaţi în jurul său destui duşmani de-ai tăi, se teme de mînia poporului. Ştiu că tu, în marea ta bunătate faţă de supuşi, nu iei în seamă scrisorile nesemnate, totuşi din teamă pentru familia mea nu pot s-o iscălesc. Nu-mi rămîne decît

să vărs lacrimile neputinței şi să strig laolaltă cu toți acei care te iubesc: O, Cesar, cui îi dăruieşti tu florile prieteniei tale?”

Chipul măsliniu al lui Hadrian se învineți. Plinius, de obicei palid, se făcu galben. Apollodor îi privea plin de îngrijorare.

— Ce aveți de spus? îi întrebă împăratul calm.

— Sancte Deus! exclamă Hadrian, frămîntîndu-şi barba. — Căile destinului sînt de nepătruns. Adineaori, cînd i-ai spus că vrei să petreci o seară cu el, părea fericit... vreau să zic — sincer fericit.

— Îl crezi prefăcut?

— Pînă acum nu l-am crezut ca atare, dar...

— Dar?

— Păzeşte-te, auguste! Arestează-l îndată, pe urmă se va lămuri.

Traian îl privi ciudat. Cuta între sprîncene i se adînci.

— Ai vrea să devin peste noapte un nou Domițian? Nici el n-a fost crud şi bănuitor la început.

— Îmi permit să te contrazic, auguste, interveni Plinius. — L-am cunoscult prea bine pe Domițian. Este adevărat că a devenit bănuitor mai tîrziu, dar crud a fost din copilărie, ceea ce nu se poate spune despre tine.

— Şi ai vrea să fiu suspicios, Plinius?

— Nu ştiu ce să spun. Vestea m-a zdrobit.

— Tu ce ai face în locul meu?

— Eu nu pot să fiu în locul tău, dar îndrăznesc să-ți dau un sfat. Nu te duce la Sura. Amînă şi urmăreşte-l.

— Bine Plinius, mă voi gîndi. Arăți prost, du-te şi odihneşte-te.

— Permite-mi să rămîn.

— Rămîi! Privind minunățiile lui Apollodor, să uităm această scrisoare anonimă. Nu este nici prima, nici ultima, după cum autorul ei nu este nici primul nici ultimul duşman al lui Sura, al meu, al vostru. Scorpii, şerpi şi viermi mişună peste tot; se nasc mereu din miasmele vieții.

Peste un timp, înclinați asupra planurilor şi desenelor, păreau să fi uitat cu desăvîrşire de umbra fără somn a veşnic rătăcitoarei calomnii.

— Dar asta ce este? întrebă Traian.

— Este schița coloanei ce am imaginat-o pentru a marca locul cel mai înalt al şeii dintre colinele Capitoliului şi Quirinalului, mărturia veşnică a efortului colosal, depus la construirea forului tău, auguste. Va avea o sută de picioare înălțime.

— Interesant. Îmi place ideea. Să-i zicem atunci — Columna Centenaria. Eşti isteț, Apollodor. Cînd mi-ai arătat prima dată planurile, mi s-a părut că în ansamblul forului, aici rămîne un loc gol, nejustificat.

— Da, auguste. Fără să spui o vorbă ai bănuit atunci cu degetul locul acesta. Ți-am ghicit gîndul.

Încîntat, Traian îi puse mîna pe umăr.

— Şi eu ți-am citit gîndul, doar te cunosc de atîta timp. Vrei să mă rogi ceva şi nu îndrăzneşti, de aceea te tragi mereu de lobul urechii, nu-i aşa? Poate crezi că momentul nu este bine ales?

— Aşa este, auguste, răspunse arhitectul încurcat.

— Este vorba de ceva personal? întrebă din nou Traian, aruncînd o privire fugară către ceilalți doi.

— O, nu, auguste! protestă Apollodor.

— Atunci, spune!

— Auguste, sclavii daci au dus la bun sfîrşit săpătura uriaşă. Nici unul din ei nu mi-e de folos de acum înainte. I-am observat, i-am auzit, sînt oameni sfîrşiți, puşi să sufere cumplit numai că au îndrăznit să-şi apere țara cu mai multă dîrzenie ca oricare alt popor.

— Nu pricep încotro bate pledoaria ta? întrebă Traian cu uimire. Crezi că nu le vom găsi întrebuințare? Avem atîtea de făcut.

— Auguste, insistă Apollodor cu glasul sugrumat, nici un popor nu este legat de țara lui ca dacii. Şi în Dacia este mult de făcut; acolo sub cerul lor, ar munci cu o rîvnă înzecită.

Traian nu răspunse îndată. Cuta dintre sprîncene i se adînci din nou. Apollodor îl urmărea cu răsuflarea tăiată şi îşi pierdea speranța. Cu riscul de a-l supăra pe împărat, îşi înclinase urechea către rugămințile insistente ale lui Ariort şi Hermadio.

„În ce necaz m-au băgat, se gîndi el cu ciudă. Ce am eu cu dacii lor? Oare nu am ce face, pentru ce pleda?”

— Să-l întrebăm pe Plinius, ce părere are în chestiunea aceasta? zise în sfîrşit Traian şi în glasul său se simțea o notă de iritare încordată.

— Auguste, nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin. Sînt de părere că dacii şi-au răscumpărat cu vîrf şi îndesat cutezanța. Au fost umiliți la triumful tău, au plătit cu averile lor cheltuielile de război, cu sîngele lor vărsat în arene, sîngele romanilor căzuți în lupte, cu sudoare şi muncă dură, chinurile prizonierilor romani. Mărinimia ta proverbială te-a făcut iubit de

poporul nostru. Ce ar fi să te faci iubit şi de poporul dac învins? Ar fi, poate, cea mai frumoasă perlă din diadema ta.

— Oh, avocatule cu limbă dulce! Vorbele tale sînt în stare să mişte munții din loc. Să ştii, însă, inima unui cezar nu-i aparține; el nu are voie să şi-o înmoaie după propriul său plac. Hadrian, dar tu ce părere ai?

Hadrian era un filozof pacifist şi nu mai avea nimic cu dacii. Odată socotelile încheiate, era înclinat către mărinimie. Pe lîngă asta, nu punea mare preț pe munca silnică. Pe moşiile sale sclavii mai mult furau şi risipeau decît agoniseau pentru stăpîn. Era şi el de părere că dacii, la ei în țară, ar aduce mult mai real folos, dar... nu-l putea suferi pe Apollodor. Era gelos pe acest geniu înnăscut, nu făcut. Se credea şi el un mare artist, scriitor şi filozof, de aceea îl invidia pe Apollodor. Nu-l ura, n-avea pentru ce, dar nu-l putea suferi. „Cînd nu poți suferi un om, nu poți nici în ruptul capului să-i dai dreptate”, gîndea el, şi liniştit de această maximă dubioasă, răspunse:

— Nu văd pentru ce dacii ar trebui eliberați? Oare ei ar fi procedat la fel, dacă ar fi învins?

Traian îl cunoştea prea bine. Simțea că nu e sincer, de aceea lăsase întrebarea lui fără răspuns.

— Aveți, sau nu, dreptate, asta se va vedea în viitor. Deocamdată nu am de gînd să iau măsuri pripite. Poate cîndva... pînă atunci am planurile mele în ce priveşte dacii. Vă las speranța, ca să nu vă dezamăgesc.

— Îți mulțumesc, auguste! exclamă Apollodor. Îți mulțumesc din partea dacilor, pentru speranță.

— Bine, bine, zise Traian mişcat, bătîndu-l prieteneşte pe spate. Va să zică înălțăm Columna Centenaria? Este zveltă şi armonios concepută. Să nu uiți, însă, să gravezi pe soclu, rostul ei de jalon de nivel. Îmi place, îmi place!

De multe ori trecuse Ariort pragul atelierului lui Salubrius şi de fiece dată, intrînd, ori ieşind, spera s-o zărească măcar, pentru o clipă, măcar de la distanță, pe Viola. Pozînd ceasuri în şir, iscodea grădina cu privirea, doar-doar o va vedea. Dar, fie că fata nu avea voie să se plimbe în fața ferestrelor atelierului, fie că era plecată din Roma, el nu-i simți prezența în nici un fel.

Asculta încordat ce vorbesc meşterii între ei, nădăjduind că vor pomeni de ea măcar în treacăt, dar printre obişnuitele lor discuții despre artă şi meserie, printre glume, întâmplări şi noutăți, nu se strecură nici un cuvînt despre aceea care îi copleşise toate gândurile. Se mira el însuşi cu cîtă tenacitate chipul fetei i se strecoară în simțiri, cu cîtă încăpățînare i se aşază în față, astupînd şi dînd de o parte toate celelalte lucruri.

Cîteodată, subjugat de imaginea Violei, aşa cum i se întipărise în minte acolo, în stradă, se pomenea trezit de glasul meşterului, al aceluia care i-a dat viață. Se simțea atunci ca un hoț prins asupra faptului.

— Întoarce-te nițel către stînga, servule! zicea autorul celei mai frumoase opere de artă din lume.

Atunci, tresărind, Ariort îşi dădea seama cu durere ce prăpastie se cască între el şi aceea care-l cucerise. De bună seamă, nimeni nu putea interzice unui sclav să viseze la ceea ce nu i se cuvine, mai ales că sclavii visează tăcînd şi fără speranță. Dar, fie că Ariort nu-şi însuşise de ajuns legile care guvernau lumea, fie că firea sa mîndră şi îndărătnică se împotrivea acestor legi, el nu se dădea bătut.

Veni luna mai. Valuri de căldură năvăleau de afară. Meşterii, dar mai ales Salubrius care era mai în vîrstă, lucrau încet, toropiți de zăpuşeală. Numai Ariort, cu vigoarea şi rezistența lui, suporta uşor şi nu părea nici-odată vlăguit.

În cea de a zecea zi, Salubrius termina modelajul iar Sophroninus ciocănea la un bust de marmoră. Pe la prînzişor, al treilea meşter — Vesper, năvăli în atelier, venind din oraş.

— Ce-mi dați ca să vă spun o noutate?

— O cană de apă, ca să-ți treacă fierbințeala, bolborosi Salubrius.

— Dacă o îndoi cu vin, altfel nu v-o spun. Tot oraşul zumzăie ca un stup.

— Me Hercle, baccabunde! (Pe Hercule, vagabondule) se răsti Salubrius trezit din toropeală. — După ce ai pierdut toată dimineața cu o treabă de nimic, mai încerci să mă afumi cu scorneli de prin taberne?

— Aş! Cui îi arde pe o vreme ca asta să stea sub bolțile afumate, să strănute de mirosul vinului acrit şi al usturoiului? Am zăbovit în Forum, unde lumea adunată vorbea ca scoasă din minți.

— Dar ce s-a întîmplat, Vesper? Ia ulciorul acela cu vin şi drege-ți vocea.

— Aşa mai merge. Lumea zice, din sursă sigură, că împăratul a primit o scrisoare nesemnată prin care i se aduce la cunoştinţă că prefectul Sura conspiră împotriva lui.

— Licinius Sura? strigă Salubrius sărind în sus. N-aş crede-o nici în ruptul capului.

— Ai răbdare, maestre! răspunse Vesper ştergîndu-şi gura. Traian o arătă lui Hadrian şi acela l-a sfătuit să-l aresteze imediat pe prefect. O arătă lui Plinius şi ăsta îl sfătui să se păzească şi să-l supravegheze pe Sura. Apollodor, protectorul nostru, a fost de faţă. Ce credeţi că face împăratul?

— Spune o dată, imbecilule!

— Acuşi ai să-ţi iei complimentul înapoi, maestre, împăratul se duce singur, fără escortă la Sura şi petrece cu el o noapte întreagă.

— Vai de mine! De ce a făcut-o

— De ce? Pentru că îl socoate cel mai bun prieten de-al său şi n-a crezut un cuvînt din fiţuica aceea murdară. M-am întîlnit în Forum cu Hermadio-tabularius şi acela mi-a povestit de-a fir a păr. Nu numai că s-a dus, dar a făcut şi baie, s-a bărbierit şi după ce s-au ospătat în tricliniu, a scos scrisoarea şi i-a arătat-o.

— Lui Licinius Sura? Şi ce a spus acesta?

— Da, lui. Prefectul cică l-a întrebat: „Şi ai venit totuşi?" Atît şi nimic mai mult. Cînd Traian l-a întrebat cine ar fi putut să scrie o astfel de calomnie, i-a răspuns: „Unul care ne urăşte pe amîndoi!"

— Ce răspuns înţelepit. Cine ar fi putut să creadă în asemenea scorniri? Doar sînt fraţi de sînge şi şi-au salvat vieţile unul altuia în războiul germanic. Şi ce a mai urmat?

— Împăratul s-a reîntors în zori la palat iar Sura şi-a pus în picioare cohortele de urbaniciani[23] şi iscoade ca să întoarcă pe dos toată Roma şi să-l prindă pe calomniator. Nu cred să-l găsească, dar va băga spaima în toţi şerpii aceştia veninoşi.

— Ce poveste! exclamă Salubrius, umblînd agitat printre statui. Apoi, deodată se duse la uşă, o deschise şi strigă:

— Viola, Viola! Vin aici, fetiţa tatii!

Ariort tresări. Inima începu să-i bată cu putere. De cînd a venit Vesper, Salubrius îi făcu semn să se dea jos de pe podium. Stătea sprijinit de pervazul ferestrei şi aştepta cu sufletul la gură.

---

23 Urbaniciani = poliţia militară a Romei.

— Da, tată! se auzi un răspuns voios şi peste cîteva clipe fata se opri în prag. Purta o tunică verde de casă, era îmbujorată şi avea în păr o floare galbenă. Privea pe deasupra umărului tatălui ei, țintă la Ariort şi acesta găsi de cuviință să-i facă o plecăciune respectuoasă. Îi răspunse înclinînd uşor capul.

Salubrius agitat nu băgă de seamă acest schimb de amabilitate.

— Viola, draga tatii, du-te şi pregăteşte un sacrificiu de mulțumire lui Iovis Olimpianul. Să fie totul după cuviință. Azi e o zi mare pentru mine. Viu şi eu îndată.

Înainte de a pleca, Viola îi zîmbi lui Ariort.

Anotimpul dogoritor căzu peste primăvară ca un zeu înfocat asupra unei nimfe încinse de alergătură. Zorile învăpăiate îl întîmpinară pe Ariort trecînd podul peste Tibru, în drum spre atelier. Deunăzi, povestirea lui Vesper îi răvăşi simțurile la fel ca şi celorlalți. Ascultase şi tremurase pentru viața împăratului nu pentru că acesta îi era drag, nici nu putea să-i fie după ce doborîse la pămînt neamul său. Cu toate acestea nu-i dorea moartea. Bunul simț îi şoptea că pieirea lui Traian ar fi zguduit din temelii soarta prietenilor săi şi laolaltă cu aceasta şi pe a sa. Cauza pentru care se zbătea împreună cu Hermadio ar fi fost pierdută împreună cu Apollodor şi Plinius, căzuți în dizgrație sau cel puțin îndepărtați de la conducerea treburilor mari. Deznodămîntul fericit al povestirii îl făcu să respire uşurat. Se simțea obosit de tensiunea nervoasă creată de Vesper cînd, cu totul pe neaşteptate, apăru Viola. Faptul că de atîta timp aşteptase clipa aceasta, că pînă acum nu numai că nu o văzuse dar nici măcar nu-i auzise glasul, îl pierdu de tot. Din clipa aceea cînd Salubrius îşi chemă fata, gîndurile i s-au răvăşit, pornind într-un vîrtej amețitor, ce nu putea fi oprit, potolit, nici cumințit. Mîndria, orgoliul, înțelepciunea şi nechibzuința se treziră toate odată, sfîşiindu-se între ele. Îşi dădea seama că starea în care se cufundase era un nou fel de furie, întoarsă împotriva lui însuşi.

„Potoleşte-te, omule!” îşi spunea din cînd în cînd, agățîndu-se de rămăşița de gînd sănătos, neangajată încă în acel vîrtej... Potoleşte-te! Nu s-a întîmplat nimic prea grav. Atîtea femei îți zîmbesc deşi eşti un sclav. Zîmbetul unei femei nu este neapărat o promisiune. Parcă Aya nu-ți zîmbea, şi totuşi... Viola e şi mai tînără. iar tinerețea zîmbeşte oricînd şi cu orice prilej”.

Pînă la urmă se potoli şi ajuns în fața porții reuşi chiar să-şi țină o predică.

„Eşti prins în mrejele unei fete libere, despre care nu ştii nimic. La ce ai putea spera tu — un sclav? Nu te lăsa frămîntat ca un boț de ceară în mîna ei, care niciodată nu va fi a ta. Fii demn şi mîndru şi cere-i lui Hermadio un sfat prietenesc. E un înțelept şi te va înțelege”.

Portarul casei îl întîmpină cu voie bună, îl întrebă de sănătatea stăpînului şi a lui Eutyches, apoi adăugă:

—Stăpînul meu a plecat cu noaptea-n cap în port cu meşterii şi toți sclavii, ca să aducă bronzul acela mult aşteptat. Dacă te plictiseşti, poți să stai cu moşul aici, dacă nu, du-te în grădină şi stai la soare.

— O să mă duc în grădină, căci, nu ştiu de ce, mă doare capul.

— Ai tras un chef în noaptea asta, năzdăvanule, rîse bătrînul, amenințîndu-l cu degetul. Atunci, du-te şi moțăie pe o bancă. Cînd vor veni, te vei trezi fără să vrei. O să bată în poartă şi vor face tărăboi.

Ariort nu-l contrazise, căci nu avea nici un chef să-i asculte trăncăneala. Trecu în grădină şi se aşeză nu departe de uşa ce dădea în atelier. Mai stătuse aici în pauze între lucru, cînd obosea sau, mai bine zis, cînd oboseau meşterii.

Soarele nu depăşise încă zidul împrejmuitor şi deocamdată străpungea cu smocuri de raze coroanele negre ale pinilor. Era linişte şi răcoare. Păsările săgetau spațiul strîmt al grădinii, chemîndu-se pe diferite glasuri. Trandafirii timpurii îşi întindeau către cer bobocii. Amoraşul de bronz, bucălat şi vesel, ținîndu-şi cu mîna penisul minuscul, țîrîia într-una o şuviță de apă, turburînd oglinda piscinei.

Departe de a fi atît de calm pe cît îşi dorise, Ariort îşi depăna mai departe, fără voia lui, gîndurile dureroase, amestecate cu întîmplări şi crîmpeie de amintiri.

Alaltăieri, în pauză, meşterului Salubrius îi venise cheful să-l întrebe cîte ceva despre Dacia şi obiceiurile oamenilor ce o locuiesc. Îi răspundea cuviincios, cu încîntare, dar amintindu-şi de sfatul lui Apollodor, nu pomeni nimic de isprăvile sale ostăşeşti. Văzîndu-l bine dispus, Ariort îndrăzni la rîndul său să-i pună o întrebare. Voia să ştie dacă bustul de femeie, care l-a uimit din prima zi, o înfățişa pe Aya.

— O cunoşti, întrebă Salubrius?

— Aduce mult cu o femeie pe care am cunoscut-o.

— Este Aya Cassia, soția lui Lucius Cassius Longinus. Nu e de mirare că o cunoşti, căci se trage din neamul dacic. Mi-a pozat de cîteva ori, atunci cînd au stat la Roma, dar n-a mai venit să vadă cum am dăltuit-o în marmoră. De altfel mi-a plătit lucrul şi o priveşte că nu vine să-l ia. Prin urmare, i-ai recunoscut chipul?

— Din prima clipă. Este leită Aya, fiica lui Diaies. Nu mă pricep în artă, dar găsesc că este minunat lucrată.

— Ți se pare, răspunse Salubrius cu falsă modestie. Pînă şi cei mai mari artişti nu reuşesc decît rareori să surprindă farmecul vieții. Toată viața noastră alergăm după himere fără să reuşim să le prindem.

— Dar Aya?

— Nu are nici un pic de viață. Cine n-o cunoaşte vie, nu bagă de seamă; cine o cunoaşte, completează lipsa, alăturînd cele două imagini şi nu bagă de seamă cu atît mai mult.

Ciudate i s-au părut lui Ariort aceste vorbe; nu le putea adînci tîlcurile, de aceea nu mai întrebă nimic, rămînînd la părerea sa.

La asta se gîndea Ariort cînd o văzu pe Viola ieşind din umbra porticului şi apucînd pe alee către piscină. Tresări la apariția ei atît de neaşteptată şi se înfiora cu toată ființa.

Purta un hiton grecesc, lung, galben şi părea scăldată în raze. Cînd se apropie şi-i întîlni privirea, Ariort se sculă şi-i făcu o plecăciune. Decența sa de sclav îl obliga să plece, s-o lase singură. Se întoarse şi dădu să intre în atelier.

— Stai, Ariort! îl opri ea. — Vreau să te întreb ceva.

— Porunceşte! îi răspunse, mulțumindu-i în gînd că nu-i zisese „servule” şi că-l chemă pe nume.

Privind-o cum se apropie, uşoară, pură, zîmbitoare, inima îi bătea năvalnic, iar mintea se nedumerea: — ce ar fi putut ea să-l întrebe?

Oprindu-se în fața lui părea stînjenită şi roşeața îi urcă către urechile mici.

— Tu eşti dac, nu-i aşa? îl întrebă.

— Da.

— Sînt mulți aici, în Urbe?

— Mulți şi nefericiți.

— Şi tu eşti nefericit, se miră fata?

— Sînt alții mai nefericiți.

Tăcu o clipă uitîndu-se în altă parte. Apoi îl privi şi zise:

— Ea era fericită.

— Cine?

— Matrona Aya Cassia.

Răspunsul neaşteptat îl făcu să zîmbească.

— De ce i-ai pomenit numele?

— Pentru că este de acelaşi neam cu tine şi am auzit de la tata că o cunoşti.

— Am fost prieteni din copilărie.

— E neasemuit de frumoasă. Am stat de vorbă şi m-am împrietenit cu ea.

„Ah, iată ce o doare!” gîndi Ariort şi adăugă tare:

— Nu ți-e teamă să te audă cineva stînd de vorbă cu un sclav străin?

— Sînt plecați cu toții. Portarul e în capătul celălalt al casei, iar sclavele la bucătărie. Spune-mi, ai iubit-o pe Aya Cassia?

— Aşa mi s-a părut pe vremuri.

— Acum n-o mai iubeşti?

— Nu. Eram obişnuit cu gîndul că sîntem sortiți unul altuia. Aceasta era dorința părinților noştri.

— Ați fi fost o pereche frumoasă, zise Viola cu un uşor oftat.

— Ea nu m-a întrebat cînd şi-a ales perechea.

— Ştii, aseară am intrat în atelier şi v-am privit pe-amîndoi, adică sculpturile voastre. Mi s-a părut ciudat că soarta v-a adus în acelaşi loc, v-a păstrat imaginile dar nu a vrut să vă întîlniți.

— Bona virgine, răspunse Ariort înnegurat, de ce-mi spui toate acestea?

— Să-mi spui Viola; nu mă supăr.

— Ai un nume frumos, de floare.

— Aşa s-ar părea. De fapt, mă cheamă Octavia sau, după nume de răsfăț — Octaviola, dar cei apropiați îmi spun Viola (viorea).

— Dar eu nu-ți sînt apropiat.

— Nu-i nimic, poți să-mi zici Viola, răspunse ea. Învăluindu-l cu o privire caldă.

— Îl ferriceşti prea mult pe un sclav, care nici măcar nu e al tău, Viola. Din păcate nu voi mai avea prilej să-ți zic pe nume. Treaba pentru care am fost chemat aici se apropie de sfîrşit şi nu mă vei mai vedea. Chiar dacă te voi mai întîlni cîndva, undeva, va trebui să tac cum i se cuvine unui sclav.

— Nu arăți de loc ca un serv şi nici nu te socot ca atare.

— Asta nu schimbă nimic din legile ce domnesc pe pămînt.

— Cu un stăpîn ca Apollodor poți spera să redevii liber. Nu dispera, Ariort.

— Sînt rare ființele ca tine, Viola. Eşti bunătatea întruchipată. Căldura clipelor petrecute în preajma ta îmi va da curaj în viață şi încredere în zeița Spes căreia mă închin de la un timp.

— Ne vom închina ei amîndoi. Vrei?

— Oh! făcu el, uluit de propunerea generoasă.

— În curînd voi pleca la țară, s-o ajut pe mama. Avem o vilă rustică pe malul pîrîului Almo, pe Via Appia, de la mormîntul Caeciliei Metella în stînga. Nu e departe.

— Cunosc locul. Am trecut de multe ori pe acolo cu stăpînul meu.

— Dacă se mai întîmplă, convinge-l pe ilustrul Apollodor să se abată pe la noi. De obicei, pe seară, ies cu Pantia, doica mea, să culeg flori şi ierburi pe malul pîrîului. Cu bine, Ariort!

Se îndepărtă încet. Culese o margaretă şi şi-o puse în păr. Înainte de a se cufunda în umbra porticului, se întoarse şi-i făcu semn cu mîna.

Noaptea aprinse cîteva candele în cer şi coborî lin peste oraş. Deasupra colinei Ianicul, acolo unde nu de mult picase soarele, pe geana verde, neînghițită încă de întuneric, scînteia împungînd ochii, neasemuitul Vesper.

„Steaua păstorului, îşi zise Ariort, cuprins de melancolie. Numai că păstorul se călăuzeşte după ea întorcîndu-se în satul său, unde îl aşteaptă toți ai săi. Şi eu mă întorc, dar nu acasă şi nu mă aşteaptă nimeni."

Îşi petrecu seara dînd tîrcoale casei lui Salubrius, ferindu-se cu mare băgare de seamă să nu fie văzut. Cînd se întunecă, şi zări doi vigili urcînd panta dinspre Subura, se urni şi el din loc.

Nu se grăbea căci stăpînul îl învoise pînă la miezul nopții. Nu reuşi s-o vadă pe Viola intrînd sau ieşind. Nu-i auzi nici glasul în spatele împrejmuirii, deşi desluşi alte glasuri. Inima îi zvîcnea de dor neîmplinit. Nu ştia ce să mai creadă. Poate că era joacă? Cochetărie de fetiță ce nu cunoaşte viața? Ce temei ar fi putut să aibă toate acestea? În loc să fie mulțumit că viața îi oferise lui, unui sclav, clipe de vis, neîncrezător în ceea ce socotea nişte amăgiri, se simțea cel mai nenorocit, mai singuratic şi mai

oropsit om din lume. Locul şi ceasul păreau să-i mărească şi mai mult chinurile.

Era o noapte nebună. O noapte ce ar fi putut să scoată din minți pe cel mai stoic dintre filozofi. În văzduh pluteau efluviile otrăvurilor dulci. Chemările tainice răsunau de peste tot. Îmbătați de vinul vieții, oamenii umblau năuci în căutare de ceva ce nu avea nume, nici chip, ci doar o nemărginită putere, căreia nu i se putea împotrivi nici o ființă din lume, fie ea tînără sau bătrînă, frumoasă ori hîdă, înțeleaptă ori ba.

Îi părea rău că nu-l are alături pe Hermadio, dar acesta nu mai prididea cu treburile. Diminețile şi le petrecea pe şantierul forului, printre sclavii daci, după-amiezile — plimbîndu-i pe nişte ostateci de mare rang, aduşi din simplitatea barbariei lor în strălucitoarea Romă, molipsiți de pe acum de splendorile şi viciile ei.

Ieşind într-o stradă gălăgioasă, plină de lume, Ariort mergea ca un somnambul. Îmbrînci din nebăgare de seamă pe un cetățean care se răsti la el, dar pesemne, pe întuneric nu recunoscu în el un sclav. Întîmplarea îl trezi pe Ariort. Pentru nimic în lume n-ar fi vrut să-i pricinuiască neplăceri stăpînului său, de aceea deveni mai atent.

Peste bolta limpede, profundă şi catifelată, se revărsase puzderia de stele. Scutul imens, de bronz lustruit, al lunii apăru enigmatic deasupra palatelor de pe Esquilin. Portarii caselor bogate ieşeau să stingă felinarele, să nu ardă uleiul fără trebuință. Doar deasupra tabernelor şi lupanarelor lanternele de fier şi bronz forjat continuau să ardă, luminînd firmele şi atrăgînd muşteriii.

În fața intrării la o tabernă era zarvă şi hohot de rîs. Apropiindu-se, Ariort privi peste capetele celor adunați. Pătat de lumina strecurată prin găurile ratunde ale felinarului, tabernarius, mic şi dolofan, se opintea împingînd în piept pe un voinic, înjurînd şi zbierînd:

— Pytisma me facis, impudens? (scuipi vinul meu, neruşinatule).

Voinicul, nu prea înalt, dar grozav de lat în spate, neclintit ca o stîncă, rîdea, răspunzîndu-i într-o latinească pocită:

— Hem, falsarii! Quid vis, poppysma tibi faciam? (Eh, falsificatorule! Ce vrei, să te aplaud?).

Ariort îşi ciuli urechile. Glasul voinicului i se păru cunoscut. Schimbă locul şi-l privi dintr-o parte. I se păru şi mai cunoscut. Cine ar fi putut să fie?

Răspunsul îi veni de la acei ce se amuzau ațîțîndu-i în glumă pe cei doi:

— Strînge-l de gît, tabernarius şi dă-l pe mîna vigililor, să-ți plătească „pytisma”. E o insultă adusă cinstei tale.

— Nu te lăsa, gladiatorule! Nu-i da nici un ban. Îi cunoaştem poşirca.

La cuvîntul „gladiator”, mintea lui Ariort se limpezi. Trăsăturile dragi ale unui tovarăş de suferință, aşa cum le ştia, apărură printre schimbările unui chip nou, bine îngrijit, plin de sănătate.

— Andena! strigă el, strecurîndu-se printre oameni. Andena, frate!

Cu o uşoară mişcare a brațului, voinicul zvîrli pe tabernarius în brațele celor care stăteau în uşă şi se întoarse brusc.

— Ariort! răcni ca un ieşit din minți. — Tarabosta Ariort. Pe Zalmoxis, iată o bucurie cu totul neaşteptată!

Se aruncară unul în brațele celuilalt, rămînd un timp îmbrățişați. Singurătatea ce-l sfîşia pe Ariort zbură într-o clipă, cedînd loc unei nestăvilite bucurii. Îl trase pe Andena mai la lumină şi îndepărtîndu-l la distanța mîinilor întinse, îl privi cu încîntare. Arăta bine, chiar prea bine. Avea părul şi barba frumos rotunjite, purta o tunică albastră, un pieptar de piele galbenă, peste care era încins cu o curea lată, bătută cu ținte de argint; pe brațe — apărători din piele groasă.

Petrecăreții şi trecătorii priveau cu plăcere îmbrățişările şi semnele de dragoste ale celor doi voinici.

— Păcat că vorbesc în limba lor barbară, zise unul.

— Va să zică acesta e Andena, neînvinsul, adăugă altul.

— L-am văzut luptînd, dar acum nu l-am recunoscut.

— Pesemne ai stat prea la cucurigu?

— Nu, dar pe arenă avea coif şi armură.

— Eu nu l-am văzut în circ, dar faima sa mi-e cunoscută. Andena! se adresă apoi gladiatorului, am să pariez pe tine, viteazule.

— Cu toții vom fi de partea ta. Să nu ne dezamăgeşti!

Abia atunci, Andena păru că se trezeşte şi întorcîndu-şi capul, zise scurt celor din preajmă:

— N-am nici un chef să mă las ucis. Voi lupta.

— Vivat Andena! strigă o muiere.

— Vivat dacul neînvins! Vivat, vivat, strigară mai mulți.

— Înghiți-v-ar pămîntul, lepădăturilor! zise Andena pe limba sa. — Hai, Ariort, să scăpăm de aceşti gură-cască. Dacă voi fi doborît în luptă, tot ei, aceste fiare, vor cere potrivnicului meu să-mi taie beregata.

Se îndepărtară voioşi şi fericiți, povestindu-şi în grabă, întrerupîndu-se unul pe altul, întîmplarile vieții lor, de cînd nu s-au mai văzut.

Ariort îl duse la taberna grăsanei Upupa. Se încuiară în cămăruța din fund, băură vin bun, se susținură sufleteşte pînă aproape de miezul nopții. Erau pînă acum atît de singuratici. La despărțire, se îmbrățişară lung.

— Să te ții tare, Andena! Mă voi ruga lui Zalmoxis pentru tine şi dacă stăpînul meu mă va lua cu el la circ, te voi admira cu ochii mei. Luptă, gîndindu-te la cauza noastră.

— Îți mulțumesc, Ariort. Ştiindu-te aproape, îmi va cînta inima, iar cînd aceasta cîntă, treaba e pe jumătate făcută. Totuşi, voi avea de înfruntat un luptător de temut, pe libianul Amas. Ce noroc că am scuipat poşirca aceea şi tabernarius s-a înfipt în mine ca un scai. Altfel ai fi trecut fără să mă bagi în seamă.

— Da. frate. Căile pe care ne mînă soarta sînt de necercetat. Noroc, şi nu uita să te duci la templul zeiței Spes. să i te închini. Este zeitatea tuturor nefericiților, aşa zice bunul Hermadio.

— Spune-i urări din partea mea, deşi nu-l cunosc. E dac de-ai noştri, adăugă Andena şi cu un ultim semn se cufundă în noapte.

Era tîrziu şi Ariort se grăbi spre casă. Cînd urca cu paşi mari strada ce ducea spre vilă, răsună primul cîntat al cocoşilor.

— Ce noapte, ce noapte! murmură Ariort, neîndurîndu-se să bată în poartă.

Cuprinse feerica privelişte. Adieri uşoare clătinau vîrfurile chiparoşilor. Luna palidă descînta firea şi țesea farmece deasupra oraşului. Zeița Selene înțărcase stelele mici de la sînul ei plin de lumină şi doar cele mari mai sugeau licoarea fosforescentă, tremurîndu-şi glasurile într-un cor cristalin şi mut. Un cîine bătea prin vecini. Chemării lui obsedante şi neînțelese îi răspundeau hămăituri neliniştite de pe amîndouă malurile fluviului.

Ariort îşi rezemă fruntea înfierbîntată de scoaba rece a uşii şi nu putea să-şi dea seama ce e cu el. Chipul Violei şi al lui Andena se perindau, plecînd şi revenind, chemîndu-l, ademenindu-l. O stranie şi dulce înduioşare îl cuprinse. I se părea că aude o cîntare vrăjită, pornită din gîtul arcuit pînă-n lună al unei harpe uriaşe şi nu-şi dădea seama dacă cîntă

stelele de pe cer, cicadele din florile de platan, ori strunele argintii ale razelor întinse între lună şi inima sa.

Undeva, prin apropiere, răsună glasul monoton al unui vigil de noapte:

— Muta Urbs mediae noctis. Dormite in pacem, cives romani! (Mut e oraşul în miez de noapte. Dormiți în linişte, cetățeni romani).

Trezit din vrajă. Ariort bătu uşor în poartă.

— De azi în trei zile, sper să nu mai am nevoie de tine, zise Salubrius, crezînd că Ariort va fi bucuros să scape de această treabă plictisitoare.

Dacul tresări, căci era cu gîndul în altă parte. Cuprinse dintr-o privire statuia ce-l înfățişa, pe care sculptorul o ciocănea uşor cu dăltița de finisaj. Dezmeticindu-se, zise fără bucurie:

— Da, maestre.

— Stăpînul tău te-a întrebat vreodată cum merge lucrul?

— Da, în fiecare zi.

— Şi ce i-ai răspuns?

— Că-mi place foarte mult, doar că eu, cel înfățişat, par mai frumos şi mai falnic decît sînt. Este primul meu chip cioplit şi asta mă uimeşte.

— Vorbe, vorbe! răspunse Salubrius vădit măgulit. Nici un sculptor nu este în stare să redea viața aşa cum este. Se zice că în Ellada a trăit pe vremuri un sculptor pe nume Pygmalion care ar fi făcut o statuie atît de perfectă, încît aceasta a prins viață. Dar legenda nu exprimă decît năzuința artistului către un țel imposibil. Eu, bunăoară, de trei ori am încercat să redau frumusețea şi viața chipului fiicei mele şi de trei ori am dat greş. Nu că n-aş fi reuşit să fac ceva frumos, mai ales pentru ochii unui profan, ci pentru că orice chip viu are ceva pe deasupra, ce ne scapă, ceva trecător şi insesizabil.

— Dar poate, îndrăzni Ariort, dacă l-ai fi arătat cuiva, i-ar fi plăcut.

— Oh, nepriceputule, tot n-ai înțeles nimic? Nu mai am ce arăta, le-am spart pe toate trei.

Discuția îl indispuse, poate şi căldura ce năvălea în valuri pe ferestre. Se sculă şi strigă iritat:

— Vesper, vin-aici şi termină faldul acesta, pînă la pauză, a doua oară n-o să mai cadă atît de favorabil. Să nu te atingi de cap, nici de mîini, că te

omor! Mă duc să mă destind oleacă. Ariort, mai rezistă puțin şi nu mişca! Mult a fost, puțin a rămas.

— N-avea teamă, maestre, nu sînt obosit.

În tăcerea ce urmă, Ariort se cufundă din nou în gînduri. Țăcănitul ritmic al ciocanului pe daltă făcea parte şi el din tăcere. Se obişnuise să nu-l audă.

„Mult a fost, puțin a rămas. Repetă el în gînd cuvintele maestrului. Şi pe urmă ce va fi? Va trebui s-o caut pe malurile pîrîului Almo? Ea însăşi o vrea, dacă am înțeles bine".

Pesemne, între timp venise cineva în vizită la Salubrius, căci se auzi poarta scîrțîind, lipăitul picioarelor pe dale, voci în atriu. Ariort îşi încorda auzul, dar nu desluşi cuvintele. Sophroninus şi Vesper, curioşi şi ei, încetară cu ciocănitul, trăgînd cu urechea şi făcînd presupuneri.

Peste un timp, printre vocile confuze, se amestecă şi un glas subțire, de femeie. Apoi glasurile se apropiară şi meşterii se porniră din nou pe ciocănit.

Ariort stătea cu spatele la uşă şi nu putea să vadă cine a intrat. „Stai aşa şi nu mişca!" îi şopti Vesper şi se ploconi adînc.

— Ave, meşterilor! Vedeți-vă de treabă, spuse vizitatorul şi adăugă, adresîndu-i-se stăpînului:

— Este o casă de adevărat artist. Cinste meşterului Salubrius.

— Ah, nobile Rufus..., protestă sculptorul şi Ariort surprinse în glasul său o stranie nelinişte.

— Văd în jurul meu numai capodopere, continuă Rufus. Am auzit multe elogii aduse artei tale, dar treburile nu mi-au dat răgaz să mă conving eu însumi, pînă acum.

Pe chipul lui Vesper trecu o umbră de batjocură şi în clipa aceea Ariort îşi dădu seama că vizitatorul din spatele său este acel patrician de faimă rea, care era să-i calce, pe el şi pe Eutyches, cu carul său.

— Sînt măgulit de atenția ta, generosissime[24], răspunse Salubrius, dar crede-mă, nu sînt nici pe departe atît de valoros.

— Crezi că nu mă pricep? întrebă glumeț vizitatorul şi făcînd cîțiva paşi se opri alături de Vesper. Ariort nu se înşelase, — era într-adevăr acel tînăr palid despre care Eutyches îi povestise atîtea lucruri urîte.

---

24 Generosissime — prea nobil, distins.

Rufus privi mai întîi marmora, plescăi din limbă, în semn de aplaus şi se întoarse apoi către Ariort. Intercep-tînd o privire întrebătoare a acestuia trimisă lui Salubrius, îl opri cu un gest elegant.

— Nu te mişca! Se lucrează la pliuri, nu-i aşa? Tu l-ai modelat, îl întrebă apoi pe Vesper?

— Oh, nu! E opera maestrului. Lucram la finisajul hainei.

— Cine e? întrebă Rufus pe Salubrius.

— Un dac. Servul ilustrului Apollodor.

Chipul prelung, palid şi obosit al patricianului împietri într-o observație atentă, apoi se destinse într-un zîmbet strîmb, enigmatic.

— Dac? Peste tot numai daci. S-au mutat cu toții la Roma.

După un rîs scurt, inexpresiv, întrebă:

— Nu-i aşa, dacule?

Fulgerător şi cu ascuțime, îi trecu lui Ariort prin minte noaptea aceea de pomină, din cetatea lui Diaies, cînd el însuşi, aidoma acestui Rufus, pusese întrebări unui captiv roman. Captivul, Longinus, îi era superior sufleteşte şi din negura amintirilor îi trimitea o straşnică lecție, de cum trebuie să se poarte un om mîndru. Răspunse deci fără sfială:

— Aşa e. Dacii au invadat Roma, iar romanii Dacia. Salubrius făcu fețe-fețe. Vesper, care se afla în spatele lui Rufus, îi făcea semne disperate să tacă.

Patricianul nu păru supărat, zise doar:

— Ai uitat să adaugi „nobile”, sclavule.

— Şi eu sînt nobil de viță veche, îi trînti Ariort.

— Aşa? rîse Rufus, dînd din mînă a pagubă. Atunci sîntem între noi? Asta se mai poate înghiți.

Ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, se îndreptă către ieşire.

— Sînt încîntat, maestre, că ți-am văzut casa cu „minunile ei'”, apăsă pe ultimele cuvinte. Doresc să-ți comand un bust de-al meu. Cît va trebui să-ți pozez? Te previn — nu dispun de prea mult timp.

— O, generosissime, cel mult patru şedințe a cîte două ore. Voi face multe schițe ca să te scutesc de oboseală.

— Prea bine. Atunci, pe curînd! Te rog, nu mă conduce, doar îți cunosc casa.

— Vai de mine! Se poate, nobile Rufus? E datoria mea de amfitrion.

Cînd cei doi părăsiră încăperea, meşterii se porniră pe un rîs nestăpînit, frîngîndu-se din mijloc de haz. Arătîndu-l pe Ariort, Vesper reuşi să zică printre icnituri:

— I-a zis-o! Pe Justiția, zeița dreptății, i-a zis-o! Ai fost magistral, Ariort!

— Cicero al dacilor! rîdea Sophroninus. Parcă ai vorbit de pe Rostra şi nu de pe un podium de sculptor.

— Ştii cine e ăsta? întrebă Vesper potolindu-se.

— Am auzit de el, răspunse Ariort.

— Şi de bune şi de rele?

— Numai de rele.

— Atunci pricepi de ce ne veselim? Al naibi sclav. Ai s-o pățeşti într-o bună zi, gură-spartă ce eşti! Nu te va ajuta nici Apollodor. Ticălosul de Rufus e rău şi ranchiunos. El n-o să uite jignirea ce i-ai adus.

— Nu-mi pasă. Sînt sclav de nevoie. Ce ar fi zis Rufus în locul meu?

— Nobilul Rufus! corectă Sophroninus ridicînd arătătorul sentențios.

— Trebuie să mă odihnesc, zise Ariort dîndu-se jos de pe podium. Şi aşa s-au stricat pliurile.

Salubrius reveni palid şi neliniştit. Se agită un timp umblînd printre statui. Se opri o clipă în fața lui Ariort, dar nu zise nimic. Apoi, dintr-o dată îşi înălță mîinile, exclamînd:

— Iove fulgente! Mă simt ca unul care ține lupul de urechi.

De sub ultimele arcade de sus ale circului Colosseum. Ariort şi Hermadio trăiau intens măiastră şi supraomeneasca încleştare între retiarul Amas şi mirmilonul[25] Andena. Cu toată istețimea şi iuțeala sa, tuciuriul libian nu reuşise să-şi arunce plasa peste prudentul dac. Ceea ce era uimitor la Andena, era perfecta sa stăpînire de sine. Îşi păstra sîngele rece pînă şi în clipele cele mai fierbinți.

Spectatorii urmăriră cu sufletul la gură evoluțiile celor doi, atît de diferiți ca înfățişare, apucături şi arme. Amas era o panteră perfidă şi feroce, Andena — un urs puternic şi neînfricat. Au fost clipe de mare tensiune. Se răniseră unul pe altul şi cînd libianul îi încurcase piciorul stîng în plasă, circul încremeni. Andena însă reteză colțul împletiturii cu o

25 Retiarius = gladiator înarmat cu o plasă şi un trident. Mirmillo sau murmillo, gladiator care are coiful ornat cu imaginea unui peşte şi e înarmat cu sabie scurtă şi scut rotund.

lovitură atît de fulgerătoare că puțini din cei cincizeci de mii de spectatori avuseră timp să-şi dea seama de asta. Amas care tocmai trăsese de plasă, ca să-l răstoarne pe dac, îşi pierduse echilibrul.

Atunci Andena făcu ceea ce nu făcuse nici un mirmilon înaintea sa. O făcuse pentru că era sigur de izbîndă. Aruncă scutul, apucă cu stînga tridentul lui Amas şi oprindu-i astfel căderea, îl străpunse pe libian cu paloşul său scurt şi lat.

Deoarece avea obiceiul să-şi ucidă potrivnicii dintr-o singură lovitură, mulțimea îl poreclise — „fulmen” (fulgerul).

În clipa următoare ovațiile şi blestemele izbucniră cu atîta violență, încît era peste putință a stabili în ce parte se înclină cumpăna. Doar peste un timp, cînd vacarmul se potoli, Andena îşi dădu seama că circul se împărțise în două tabere, aproape egale, de fericiți şi dezamăgiți.

Andena nu mai era novice şi, învățat de oameni deştepți, tocmise cîteva sute de jubilatores (susținători) care pentru o plată modestă se prinseră să ceară libertatea pentru el.

Nu rareori aceste scîntei, aruncate de ici de colo, înflăcărau spiritele a mii de spectatori şi cuvîntul magic „libertate” devenea realitate.

Şi de astă dată el făcu ocolul zidurilor şi se răsfrînse în nenumărate ecouri dar nu de ajuns ca să incendieze întreaga asistență. Erau prea mulți dezamăgiți care-şi puseseră speranțele şi banii în Amas şi care nu puteau să-i ierte lui Andena, că el, începătorul, întrecuse marea faimă a libianului.

Împăratul Traian, care urmărise cu mare interes lupta, nu era în toane bune. Era sigur că libianul va triumfa. Pentru acest scop îl aduse de la Alexandria voind să reteze succesul crescînd al dacului. Privi şi ascultă cu îngrijorare lumea agitată şi cînd îşi dădu seama că Andena nu are majoritatea, oftă uşurat. Nu avea obiceiul să contrazică şi să dezamăgească mulțimea. De aceea trimise învingătorului coroana şi un dar în bani din partea sa, dar nu-i dădu libertatea.

Prea multe speranțe îşi puse Andena în această luptă. Dezamăgit crunt, lăsă să-i scape printre dinți un groaznic blestem. Părăsind arena, luă o hotărîre de neclintit. Nu ştia dacă Ariort şi Hermadio au fost de față, dar hotărî să-i caute chiar a doua zi.

Se bucură mult cînd, părăsind circul, îi găsi aşteptîndu-l la intrarea gladiatorilor. Cu acest prilej îl cunoscu pe tabularius şi era cît p-aci să-i frîngă oasele îmbrățişîndu-l.

După ce scăpă de admiratorii care-l aşteptau cu sutele la ieşire, se duse cu cei doi prieteni la copa Upupa. Avea o rană superficială, înfăşată cu grijă şi purta pe umăr un săculeț greu.

— Ce ai acolo, Andena? întrebă Ariort. — Nu vrei să te ajut? Vei fi obosit, săracul de tine?

— Sînt obosit, dar mai mult cătrănit pentru că împăratul vostru rău nu mi-a dăruit libertatea.

— Pesemne n-a putut, îşi dădu părerea Hermadio. El nu face nimic de capul lui.

— Eh, mormăi Andena! Puțin îmi pasă ce urmăreşte, căci nu vreau să fiu ucis. Pînă acum am avut un noroc chior, dar nu se ştie dacă nu voi muri data viitoare.

Se însera. Mulțimea de pe străzi îl recunoştea şi-l ovaționa, iar el, ascunzîndu-şi gîndurile, zîmbea şi răspundea voios. Mai mult, îşi jumulea coroana, dăruind frunze de laur.

Mulți îl urmară la tabernă şi grăsana Upupa nu văzuse niciodată atîția muşterii. Dar cei trei, dorind să rămînă între ei, dădură afară pe cîțiva meseriaşi din cămăruța din fund şi se închiseră în ea.

După ce băură şi mîncară pe săturate, Andena scoase de sub masă săculețul şi desfăcîndu-i baierele, răsturnă, printre căni şi talgere, o grămadă de bănet.

— Cîştigul meu de azi, zise fără urmă de îngîmfare. — Bani blestemați, stropiți cu sînge, totuşi banii. Rotocoale de aur şi argint care deschid toate drumurile în acest blestemat imperiu. Acasă, în Dacia, cînd şi cînd vedeam cîte un ban şi-l păstram aşa, ca amintire. Ce era să fac cu banii? Cînd nu aveam pîine, dădeam o oaie pe o baniță de grîu. Cînd aveam nevoie de unelte, dădeam pe ele vite, piei, brînză. N-aveam nevoie de bani. Acum, însă, da. Dar am nevoie şi de ajutorul vostru.

Văzîndu-le uimirea întrebătoare, adăugă:

— Numărați banii, căci eu nu mă pricep. Punînd aurul într-o parte şi argintul în alta, numărînd piesele şi punîndu-le în fişicuri, tabularius zise cu uimire:

— Eşti bogat. Aici sînt cincizeci de mii de sesterți.

— M-au păcălit ticăloşii de agenți. Înainte de luptă mi-au spus că o să-mi iasă pe puțin şaptezeci de mii. Au socotit cică din tăblițele lor cu pariurile încheiate. Dar nu-i nimic, o să mă pomenească lipitorile!

— Cu suma asta ai putea să te răscumperi, zise Hermadio.

— Tocmai că nu! trînti un pumn în masă Andena. Vicleanul Adrius, lanista, mă descusu într-o zi, întrebîndu-mă ce aş face dacă aş deveni liber, iar eu, ca prostul, i-am dezvăluit păsul.

— Care?

— Că vreau să mă las de meseria de ucigaş şi să mă fac negustor.

— Ai comis o greşeală, zise Ariort.

— Cît mine de mare. Adrius nu vrea să-i scap din mînă.

— Dar, adăugă Hermadio, din cîte ştiu, laniştii sînt lacomi şi...

— Chiar prea lacomi. Poate că mi-ar fi dat libertatea pentru o sută de mii, dar nu sînt sigur.

— Şi ce vrei să faci, întrebă Hermadio?

— Să fug.

— Să nu faci asta. E o prostie. Te vor prinde şi te vor înfiera. Poate nu ştii că pe cei înfieraţi nu-i mai eliberează decît moartea.

— Aşteaptă, adăugă Ariort, poate data viitoare vei căpăta libertatea.

— Sau o lamă de fier în burtă, rînji Andena. Nu, fraţilor, viaţa ne este dată ca s-o trăim. Să nu vă închipuiţi că sînt un ţăran prost. Andena nu a fost prost niciodată. Cît costă un sclav ca tine, Ariort?

— Ştiu eu? răspunse acela scărpinîndu-se în ceafă. — Nu mi-am pus niciodată această întrebare.

— Eu am întocmit înscrisul, lămuri Hermadio. Ariort valorează o mie douăsute de denari.

— O mie douăsute? Bine, pune deoparte o mie cincisute.

După ce Hermadio îi făcu pe plac, îl mai întrebă:

— Dar o ţidulă ticluită de libert, cît costă?

— Un act fals? se sperie Hermadio.

— Da, ce te miri? Am auzit că la voi, cu bani, se poate căpăta orice.

— Dar legea...

— Lasă legea în pace. Legea voastră este o tîrfă la îndemîna celor ce plătesc. Ştiu că eşti un om cinstit şi slujbaş nepătat, dar nu-ţi cer decît să-mi afli cine este dispus să-mi ticluiască o ţidulă de libert.

— Nu ştiu, Andena.

— Pentru că nu ţi-ai bătut capul cu de astea, zise gladiatorul privindu-şi pumnii uriaşi aşezaţi cuminte pe masă. Apoi, domol, ca şi cînd şi-ar fi vorbit sieşi, dînd încetişor din cap:

— Imperiul roman este uriaş. Cu cît te depărtezi de Roma cu atît te pierzi mai mult în el. Iar atunci cînd un cetăţean bine îmbrăcat, cu părul

scurt şi barba rasă, călăreşte în plină zi pe un bidiviu frumos, cui i-ar veni în minte să-l întrebe dacă nu e un sclav fugit? Şi chiar dacă ar îndrăzni, n-ar şiti că cetățeanul onorabil este puternic ca un urs şi că sabia ce o poantă la şold ar fi putut doborî fulgerător chiar şi zece potrivnici. Ar fi căzut ca trăzniți fără să aibă timp să judece că armele nu se mînuiesc ca nişte bîte şi că acela pe care au îndrăznit să-l oprească în drumul lui către libertate, a făcut şcoala înaltă de scrimă la Capua. Ca să scape de sîcîială, însă, cetățeanul acesta onorabil are nevoie de cel puțin o zi ca să le-o ia înainte urmăritorilor care ar fi pornit din Roma pe urmele lui. Actul de libertate îi este trebuincios doar acolo, departe, unde se va aciua, poate în Moesia, poate în Dacia, poate mai departe, cine ştie? Spuneți-mi, voi, care sînteți mult mai umblați ca mine, cîte drumuri pornesc din Roma către miazănoapte?

Hermadio numără pe degete:

— Sînt vreo şase, zise el.

— Care din ele este mai umblat?

— Cred că Via Flaminia, dar sper că n-ai să-l alegi tocmai pe acesta?

— Ba da! Pe un drum cu forfotă te pierzi mai uşor.

— Este isteț Andena al nostru, zise Ariort.

— Nici vorbă, răspunse Hermadio, dar atîta nu-i de ajuns. Şi urmăritorii sînt isteți. Ordinele le iau înainte călătorilor. Ele nu dorm noaptea prin hanuri şi nici nu se odihnesc. Ştafetele aleargă iute, schimbînd mereu caii şi trec misivele din mînă în mînă. Nici barba rasă, nici travestirea nu-l vor salva pe fugar dacă la răscruci îl vor aştepta oamenii stăpînirii, preveniți din timp.

— Atunci ce e de făcut? se întrista Andena.

— Trebuie să le-o iei înainte cu cel puțin trei zile.

— Cum aş putea-o face?

— Ce ar fi, se amestecă Ariort, să simulezi moartea. Să fii mort în ochii lumii. Pînă s-or lămuri lucrurile, vei fi departe de Roma.

— Asta e! strigă Andena, izbind cu pumnul în masă.

— Pe Mercurius cel isteț! Ariort, exclamă Hermadio, — eşti un Ulisse al dacilor!

— Eu nu cunosc nici un dac cu numele de Ulisse, zise cu naivitate Andena, ştiu însă că Ariort Chiorul a fost cel mai isteț oştean al regelui Decebal.

Ceilalți doi rîdeau cu voie bună. Andena tăcu un timp, rumegînd parcă un gînd, apoi zise:

— Prieteni dragi, am toată încrederea în voi şi în ajutorul vostru. Trebuie să mă ajutați. Jumătate din banii aceştia vor merge pentru pregătirea fugii mele, cealaltă jumătate pentru începerea unei cinstite negustorii, acolo unde mă voi pripăşi. Deocamdată, nu iau banii cu mine. Cazarma de gladiatori nu este un loc bun de păstrare. Vi-i las vouă.

Împinse apoi fişicul de o mie cincisute de denari către Ariort şi-i spuse:

— Banii aceştia sînt ai tăi, ca să te răscumperi. Cînd vei fi liber, poate vei veni să mă cauți, să lucrăm împreună.

Uluit, Ariort rămase mut şi nemişcat, apoi sculîndu-se brusc, îl îmbrățişa pe Andena.

— Îți mulțumesc, prietene, spuse cu glasul întretăiat de emoție. Îți mulțumesc şi te binecuvîntez pentru neasemuita ta bunătate. Cu ce aş putea să te răsplătesc?

— Vei afla îndată, răspunse gladiatorul mişcat şi el. De fapt, fără ajutorul tău şi al lui Hermadio nu voi putea reuşi. Față de ce am aici, arătă grămada de bani, acesta e un fleac. Ştiu că Hermadio nu vrea să se răscumpere, căci îi e bine aşa cum e, dar şi lui aş vrea să-i las ceva drept amintire.

— Nu am nevoie decît de prietenia ta, răspunse tabularius. Te voi ajuta după puteri.

— Vă mulțumesc din inimă! Acum să stăm la sfat, să căutăm o păcăleală mai boacănă şi să potrivim toate amănuntele la locul lor.

Ariort care nu tremura atunci cînd se avînta noaptea cu un pumn de oameni în lagărul roman, era cu totul pierdut cînd bătuse la uşa bibliotecii. Apollodor, văzîndu-l palid şi răvăşit, întrebă îngrijorat:

— Ce-i cu tine? Eşti bolnav?

Dacul se apropie sfios, frămîntîndu-şi mîinile, neştiind cum să înceapă.

Apollodor se sculă şi luîndu-l de umeri, îl obligă să-l privească în ochi.

— Ce s-a întîmplat, Ariort?

— Stăpîne, iartă-mă! Nu te mînia pe vorbele mele, dar eu... am venit să te rog ceva...

— Spune, Ariort! Dacă e în putința mea să te ajut, o voi face cu plăcere.

— Nu ştiu... Îngăimă dacul şi scoțînd din sîn o pungă, i-o întinse.

— Ce-i asta?

— Fii generos, stăpîne, aşa cum ai fost totdeauna şi primeşte banii aceştia, — prețul răscumpărării mele. Dacă e puțin, poate voi mai putea face rost de ce lipseşte.

— Ce tot îndrugi, zise Apollodor încruntîndu-se. De tine am nevoie, nu de banii tăi. De unde i-ai luat?

— Mi i-a dat gladiatorul Andena, prietenul şi fostul meu oştean.

— Nu m-ai întrebat dacă vreau să te eliberez?

— Te-am rugat adineaori, sităpîne, şi te mai rog cu umilință.

Ariort îşi îndoi genunchiul şi aştepta cu capul plecat.

— Ce ți-a venit? strigă Apollodor. Nu te simți bine sub acoperişul meu? Oare te-am tratat eu ca pe un sclav? Nu uita că te-am scos dintr-o carieră de piatră unde ți-ar fi putrezit oasele. Acum vrei să mă părăseşti? Nu m-am aşteptat la atîta nerecunoştința din partea ta. Credeam că eşti dintr-o bucată.

— Nu! strigă Ariort. Nu mă învinui de nerecunoştința. Stăpîn mai bun ca tine cred că nici nu există pe lume. Nu am de gînd să te părăsesc. Dimpotrivă, voi fi de acum umbra ta, ți-o jur! Te voi sluji ca şi pînă acum, cu rîvnă şi credință. Nu am nevoie decît de încrederea ta, de un colț în casa ta şi de puțină mîncare. Dacă ai oferit toate acestea unui sclav, le vei putea oferi şi unui libert. Te implor, stăpîne, am nevoie de libertate cum are nevoie de aer unul ce se îneacă. Nu mai pot îndura privirile disprețuitoare, asta mă înfurie, mă îmbolnăveşte. Numai eu ştiu cîtă putere îmi trebuie ca să mă potolesc; ți-am povestit doar ce i-am răspuns nobilului Rufus, atunci, în atelierul meşterului Salubrius.

Apollodor, care pînă acum se plimba nervos prin odaie, se opri şi-l privi. Capul acela frumos şi mîndru, aplecat, îl înduioşa. Voinicul mai ținea în mîna întinsă punga, ca pe o ofrandă.

Se apropie, i-o smulse şi o aruncă cît colo.

— Crezi că am nevoie de banii tăi? Pentru mine eşti neprețuit. Admir gestul prietenului tău generos. Nu se potriveşte unui gladiator. De obicei aceştia sînt brute nesăbuite, dar cine-mi poate chezăşui că peste un timp nu mă vei părăsi? Că nu vei fugi împreună cu dacii tăi, pentru care m-am zbătut atît?

Ariort îşi dădea seama că temerile stăpînului sînt întemeiate. I-a şi spus într-o zi că visul său era să plece în patrie. Ținea prea mult la acest om ca să-l dezamăgească. Dar mai era ceva, ceva copleşitor de important — Viola. De fapt, în fața acestei pasiuni toate lucrurile din lume păleau şi se retrăgeau. Ca sclav, nu avea nici o nădejde s-o cucerească, aşa că nu-i rămînea decît să lupte. Avea dreptate stăpînul: trebuia să aleagă, să hotărască, să jure şi să se țină de cuvînt. Era o a doua sclavie, sclavie în libertate.

Îl privi în ochi pe Apollodor şi zise plin de hotărîre nestrămutată:

— Îți jur, stăpîne, pe numele sfînt al marelui Zalmoxis, să nu te părăsesc decît atunci cînd tu însuți o vei dori, cînd tu însuți îmi vei da dezlegarea. Jur pe numele străbunilor mei că te stimez şi te venerez, că-mi voi da şi viața ca să te apăr. Să mă urmărească blestemul dacă nu mă voi ține de cuvînt.

— Mi-e de ajuns, Ariort. Te cred.

Se apropie şi-i puse mîna pe cap, apoi pe umăr, zicînd solemn:

— Te declar om liber şi te înscriu printre clienții mei. Mîine ne vom duce la pretor să încheiem forma legală. Vei avea nevoie de un prenume roman, ți-l dau pe acela de Aelius. Scoală-te, Aelius Ariortus şi dă-mi sărutarea cuvenită!

Ariort, fericit cum n-a fost niciodată, se sculă, făcu o plecăciune adîncă şi-l sărută pe umăr pe fostul său stăpîn. acum — patron.

Apollodor ridică punga cu cei o mie cincisute de denari şi dîndu-i-o, adăugă:

— Suma ce am cheltuit-o, cumpărîndu-te, mi-ai întors-o cu prisosință prin grija şi devotamentul tău, aşa că nu-mi datorezi nimic. Restituie banii aceştia generosului tău prieten.

În ajunul calendarelor lunii lui Iulius, la apusul soarelui, locuitorii cartierului din jurul teatrului lui Pompei, ca şi trecătorii întîmplători avură prilejul să admire o scenă bahică.

O ceată de petrecăreți gălăgioşi în frunte cu un voinic, beat turtă, susținut în mersul său şovăitor de alți bețivi, se îndrepta urlînd şi cîntînd către Cîmpul lui Marte. Aveau cu ei amforete cu vin şi sugeau din ele trecîndu-şi-le din mînă în mînă.

Voinicul semăna însă mai mult cu Hercule decît cu Bacchus.

Cîteva hetaire dezmățate, cu flori veştede în părul ciufulit, cu sînii revărsați din tunici descheiate, dădeau tonul acestei procesiuni numeroase, cîntînd cu voci răguşite, țopăind, sîcîind bărbații înfierbîntați de băutură.

Era greu de înțeles ceva din vacarmul acela şi doar din cînd în cînd cîte o voce mai puternică, ori mai ascuțită răzbătea afară:

— Slavă lui Bacchus al nostru, zeul vinului şi al veseliei!

— Trăiască Andena, neînvinsul mirmilon!

— Vivat Andena mărinimosul!

Din cînd în cînd gladiatorul Andena se oprea, cerînd de băut şi, cînd ducea vasul la gură, vărsînd vinul pe barbă şi haine, toată ceata scanda, încurajîndu-l:

— Uva, uva![26]

— Bibe, vivas multos annos! (Bea, ca să trăieşti mulți ani.)

Romanii erau obişnuiți cu astfel de spectacole în aer liber. Gladiatorii, care disprețuiau banii la fel ca şi viața, petreceau adesea hoinărind pe străzi în compania a doi-trei bețivani şi a cîtorva tîrfe. Andena, însă, îi uimi prin popularitatea lui. Pesemne, zvîrlea banii cu nemiluita, dacă reuşise să strîngă în jurul său zeci de cheflii.

— Unde ne duci, viteazule? întrebă careva zbierînd ca să fie auzit. — Nu mai sînt popine în drumul nostru.

— Aşa e, țipă o muiere, desfăcînd brațele şi oprind lumea în loc. — Să ne întoarcem!

— Unde mergem? Unde mergem?

Andena se opri clipind cu pleoapele grele şi zise printre icnituri:

— Gura... blestemaților, bețivanilor... Mă duc... vreau să fac o plimbare la... la Tibru.

— O-o-o-o! La Tibru?

— De ce la Tibru?

— Brrr! Ce să facem la rîu? Doar n-o să bem apă tulbure după atîta vin bun?

— Pe toți incubii! Nu sîntem broaşte.

— Mergem la... la scăldat, răspunse Andena mişcîndu-şi anevoie picioarele îngreunate. — Vreau să... să fac o baie. Care nu mă iubeşte, să... să plece acasă, zicea el, dînd din cap ca un taur.

— Dar, după aceea mergem din nou la popină?

---

26 Uva = urare latină (uva = struguri).

— Mergem... sînt liber pînă dimineață. Lanista Adrius e ... e o bomboană de om.

— Ullala!

— Vivat!

— Înainte!

Nişte vigili le tăiară drumul, poruncindu-le să se potolească şi să nu facă atîta gălăgie, dar Andena cu ai săi se uitară atît de urît la ei, femeile se zborşiră atît de violent, că păzitorii ordinii publice se îndepărtară, dînd din mîini a pagubă.

Li se alătură şi o trupă de saltimbanci vagabonzi, cu fluiere, sistre şi chimvale. Veselia atinse paroxismul. Andena zvîrlea în aer pumni de monedă măruntă. Saltimbancii jucau, cîntau, făceau tumbe şi aşa ajunseră la malul rîului.

Se lăsase o seară caldă şi dulce. Cerul îşi revărsase mierea aurie în asfințit. Pesemne plouase la munte, căci Tibrul crescut îşi mîna apele tulburi pe sub arcadele podului Aelius. Cotind apoi la stînga, le învîrtejea sub stîlpii unui alt pod, construit pe vremea lui Nero. Dincolo de rîu casele erau rare şi se pierdeau în vastele grădini ale colinei Vaticanus.

Rarii trecători se opreau să vadă petrecerea. Andena, la mijloc, trăgea o bătută dacică, saltimbancii, în jurul lui, făceau nebunii, cîntau, se scălîmbăiau; ceilalți, în cerc, zbierau, băteau în palme, îi încurajau.

Soarele apusese şi doar o geană de lumină roşie tivea cerul la soare-apune. O ceață uşoară fumega deasupra rîului.

Andena se opri din joc, zvîrli în lături pe cei ce îi stăteau în drum, se apropie cu paşi şovăitori de balustrada podului şi privi pînza rîului. Capul i se bălăbănea ciudat. Se întoarse apoi şi porunci:

— Du-te, unul, şi vezi dacă apa e caldă!

— Nu te-ai răzgîndit, întrebă unul?

— Renunță, Andena, adăugă altul.

— Cu atîta vin în burtă ai să te duci la fund.

— Eu, lepădătură, mugi Andena? Eu să... să mă înec? îneca-te-ar mama în Cloaca Maxima.

— Apa e rece, raportă flăcăul, urcîndu-se pe taluz.

— Nu-i nimic. E tocmai ce-mi trebuie.

Şi începu să se dezbrace. Muierile rîdeau subțire, acoperindu-şi fețele cu palma, ca şi cînd le-ar fi fost ruşine. Era bine făcut Andena, leit statuia zeului Hercule din templul de lîngă mahalaua Velabrum. Gol cum l-a făcut

mama, doar cu brațul drept strîns înfăşat sub umăr, acolo unde îl rănise Amas cu tridentul, Andena, răcni:

— Hei, prieteni împuțiți, care vă temeți de apă, ajutați-mă să mă urc!

În rîsul tuturor, cîțiva mai zdraveni îl aburcară pe balustrada podului. Andena făcu cîțiva paşi şovăitori cumpănindu-se cu mîinile şi întorcîndu-se către mulțimea ce-l privea amuzată, apoi îşi pierdu echilibrul şi căzu ca un sac în rîu.

Cu strigăte de spaimă şi uimire, petrecăreții se repeziră la parapetul celălalt al podului, să vadă cum îl duce apa la vale pe gladiator. Îl văzură dînd de cîteva ori voiniceşte din mîini, apoi înmuindu-se, dus de curent către firul apei.

Trezindu-se din beție, cîțiva ocoliră podul şi alergară la vale de-a lungul malului. Simțeau că vremea glumelor trecuse şi-i strigau s-o ia către mal. Alții se repeziră în susul apei, unde, dincolo de pod se vedeau nişte bărci. Nici unul însă nu se încumetă să sară în apă în acel loc, unde la cotitură curentul era puternic, la acea oră tîrzie cînd totul se cufunda în întuneric. Cîtorva le veni în cap să aprindă făclii din crengi de pin şi le trecură celor care dezlegaseră şi daseră la apă două bărci.

În timp ce la capătul podului Aelius oamenii alergau şi strigau ca bezmeticii, Andena scoase mîna din apă şi strigă după ajutor. Făcu aşa de cîteva ori şi se duse la fund. Înotă un timp sub apă, îndreptîndu-se către capătul de dincolo al podului lui Nero.

Pe urmă capul îi apăru deasupra apei. Aruncă o privire înapoi şi rîse cu poftă. Cotitura, întunericul şi ceața uşoară îl apărau prea bine de privirile celor rămaşi pe mal.

Înotă puțin pînă dădu cu picioarele de fund. Se opri şi fluieră. Un alt fluierat îi veni ca răspuns de sub ultima arcadă a podului. Ieşi din rîu şi şiroind de apă îl îmbrățişa pe Ariort.

— Totul a mers bine, nu-i aşa? întrebă acesta.

— Ca în poveşti.

— N-au băgat nimic de seamă?

— Cine, ei? Mă faci să rîd; eram doar singurul treaz printre atîția beți. Nu degeaba am cheltuit cu ei două sute de sesterți.

— Atunci, în ochii lumii eşti mort?

— A fost ca la teatru. M-am dus, şi eu o dată să văd cum e la teatru. Andena al tău nu este numai gladiator, dar şi un mare comediant. Am avut peste treizeci de spectatori. Cred că ajunge ca să împrăştie vestea?

— Ajunge, răspunse Ariort ştergîndu-l cu un prosop. Îmbracă-te repede, pînă nu s-au apropiat. Priveşte! Au apărut nişte bărci cu făciii.

— Tîmpiții plebei! mormăi Andena. — Făcliile mai mult îi orbesc decît...

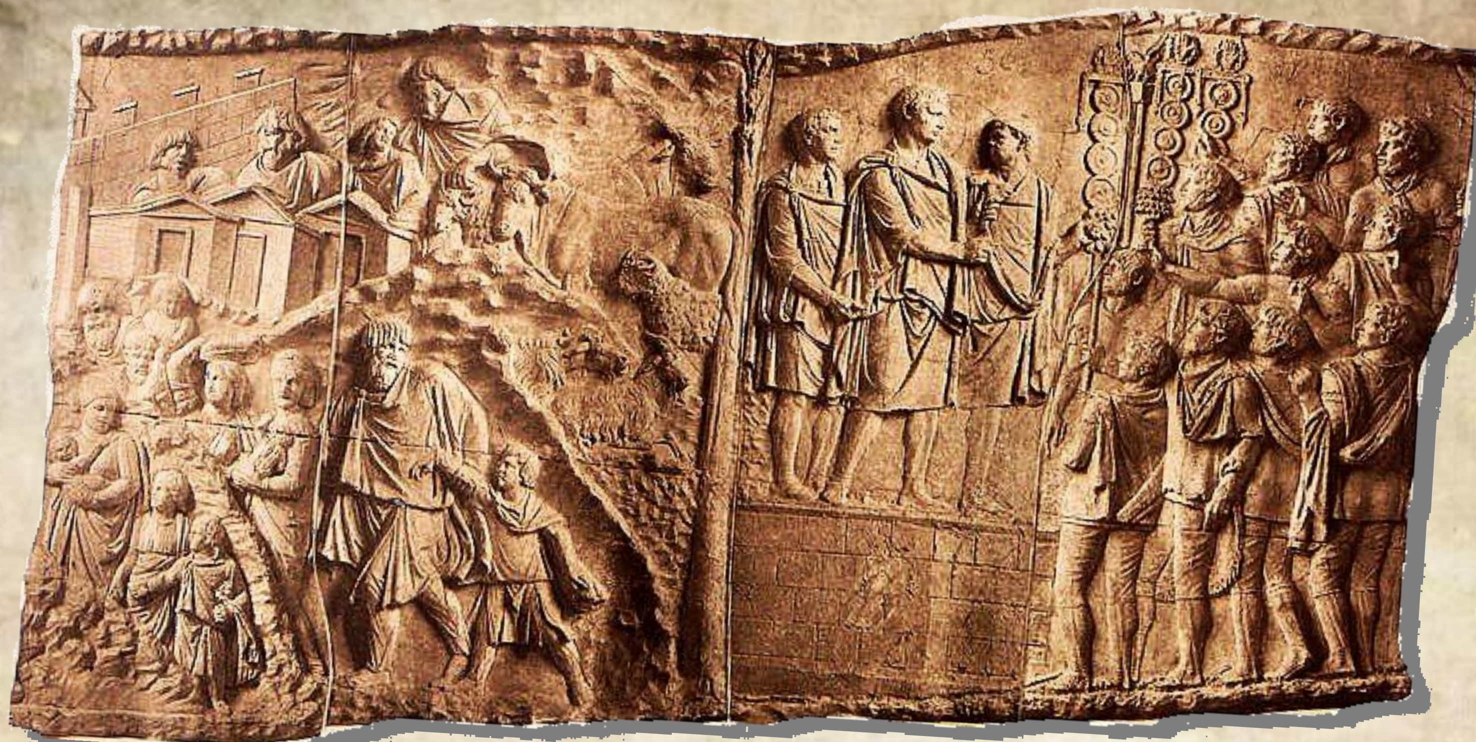
— Taci! Repede, îți spun! Pune această manta cu glugă. Pînă la mine nu e departe. Ne vom strecura în umbra grădinilor Agrippinei, apoi, pe nişte ulicioare strîmte, liniştite, vom ajunge acasă. Hermadio ne aşteaptă cu tot ce-ți trebuie.

— Mîine în zori, adăugă Ariort, un negustor bogat va părăsi călare Roma. De aici, din Janicul, nu ai nici o poartă de trecut. Sîntem în afara zidurilor.

— Eşti băiat de treabă, Ariort.

— Am trăit şi eu clipe frumoase, ca în război.

PARTEA A TREIA

Et quasi cursores
Vitae lampada tradunt.
(Şi asemenea alergătorilor
Îşi trec făclia vieţii)
LUCREŢIU

Sub povara călătorilor, dobitoacelor şi a lucrurilor, platforma podului umblător afundase adînc cele două luntri mari pe care se sprijinea. Cîrmaciul cu ajutoarele sale ţineau din greu cîrma, aproape culcaţi pe ea, tăind pieziş curentul puternic.

Strînse între malurile stîncoase, valurile Danubiului, neliniştite şi bolborositoare, se înghesuiau îmbrîncindu-se, grăbindu-se parcă să scape prin poarta săpată în munţi.

La acea oră a dimineţii cerul era pîclos, iar văzduhul cald. Apa lovea puternic, zguduind ambarcaţiunea, clipocind domolită în partea ei dinspre vale.

Călătorii, — colonişti peregrini şi negustori, unii cu femei, copii şi sclavi, erau gravi şi îngînduraţi. Cei mai mulţi priveau ţărmul ce se îndepărta implacabil. Unii îşi ştergeau pe furiş lacrimile, alţii oftau. Doar vreo doi-trei negustori, obişnuiţi cu schimbarea locului, erau calmi şi

nepăsători. Unul singur, bărbat tînăr, foarte voinic, bine îmbrăcat, nu aruncă nici măcar o singură privire înapoi. Stătea rezemat de parapet, cu mîinile încrucişate pe piept, privind nemişcat țărmul ce se apropia.

La mijlocul podului, într-un țarc împrejmuit cu drugi groşi de lemn, nechezau neliniştiți caii şi catîrii, supravegheați de sclavi.

Cîtă vreme pe uscat văzduhul era neclintit, deasupra pînzei de ape zburdau adieri reci de aer umed, răcorind frunțile, jucîndu-se în păr şi în coame, lipind şi dezlipind straiele de trup.

Malul se apropia. Tot mai multe lucruri se desluşeau dincolo. Dealuri înalte, valea sinilie ce se afunda în desişul codrilor, cîteva case răzlețe, oameni pe chei.

Cînd podarii traseră la mal şi podul se izbi de bîrnele cheiului, omul singuratic se mişcă nerăbdător către podişca aruncată de la țărm. Făcînd semn unui sclav oacheş, încă tînăr şi vînjos, care ținea de căpăstru un cal şi o catîrcă, îi zise în treacăt:

— Te aştept pe mal Timon. Fii cu băgare de seamă la dobitoace, să nu-şi rupă vreun picior tocmai acum.

— N-avea grijă, stăpîne, răspunse acela şi chiar în clipa aceea se feri de copitele calului care, nărăvaş şi de soi, tropoti neliniştit de zguduitura vasului.

Sărind pe mal, omul se opri lîngă bariera trasă de-a curmezişul ieşirii. Patru ostaşi romani şi doi sclavi vameşi aşteptau în spatele ei. Cînd toată lumea coborî, bulucindu-se în fața opreliştii, soldații traseră bîrna la o parte. Şeful lor ridică mîna şi strigă cu asprime:

— Linişte şi ordine, cetățeni! Unde vă grăbiți aşa? Vreți pînă seara să ajungeți la Apulum? E depărtişor, vă asigur! Pînă atunci vor trece încă multe zile. Veți aştepta aici la Dierna, pînă veți fi destul de mulți ca să vă dăm o escortă militară. Drumurile nu sînt sigure; tâlharii mişună în codrii aceştia fioroşi, încheie el, cuprinzînd cu un gest valea şi dealurile ce o străjuiau.

Rînji mulțumit la vederea atîtor chipuri răvăşite de teamă şi nelinişte, apoi adăugă mai domol:

— Nu vă pierdeți cu firea, sînteți doar sub protecția armatei romane.

Şi din nou poruncitor, bătînd din palme:

— Hei! Acum, unul cîte unul; capul familiei în față, să plătim dările cuvenite. Mai întîi cei cu femei şi copii!

Cît timp a durat plata vămii la acele cîteva familii de peregrini, cetățeanul cel voinic privea în zare. Un surîs misterios îi juca pe buze. Nu putea să-şi ia ochii de la codrii cei sinilii şi tainici, în care, după spusa oşteanului, mişunau tîlharii. Părea singurul pe care nu-l speriase acest avertisment.

— Cine eşti? îl întrebă ostaşul cînd îi veni rîndul.

— Flavius Fortunatus, negustor.

— Vrei să te stabileşti în Dacia?

— Da, dacă îmi va place aici, la voi.

— Libert, după nume?

— Da, libert.

— De unde vii?

— De la Roma.

— Cine te însoțeşte?

— Un sclav, un cal şi o catîrcă.

— Ce marfă duci în Dacia?

— Nu vreau să vînd, vreau să cumpăr.

— Oho, eşti bogat? Păzeşte-ți punga bine! Crezi că aici e ca la Roma?

— În zeița Spes mi-e nădejdea.

— Bine zici! Treci şi plăteşte vameşilor ce li se cuvine.

Cînd terminară cu cetățenii, veni rîndul sclavilor să coboare cu animalele şi poverile.

— Îți place aici? îl întrebă Fortunatus pe Timon, cînd acesta i se alăturase.

— Locul sclavului este lîngă stăpînul său, răspunse acela în doi peri.

Încălecară şi porniră de vale, către oraşul deocamdată ascuns privirilor. Acolo unde drumul se îngusta, înghesuit între apă şi costişă, Fortunatus descăleca şi-i porunci lui Timon să-l aştepte. Urcînd apoi cu vioiciune un tăpşan povîrnit, intră în pădure. Merse un timp printre trunchiurile groase, mîngîindu-le în treacăt coaja aspră şi, după ce nu mai văzu rîul din vale, se opri.

Pieptul i se sălta năvalnic, nările fremătau trăgînd mirosurile codrului, ochii i se umeziră de duioşie. Pe urmă picioarele i se înmuiară, făcîndu-l să cadă în genunchi. Se aplecă pînă la pămînt, sărutînd iarba şi florile. Luă cu grijă în căuşul mîinii o gîză, o privi de aproape, cu dragoste, cum se cațără în vîrful unui deget, cum îşi scoate aripioarele străvezii de

sub elitrele smălțuite, cum își ia zborul nebun şi beat. O urmări dînd din cap cu încîntare.

Rostogolindu-se apoi pe o rînă, ca un copil, rămase culcat pe spate, rîzînd sieşi, copacilor, crîmpeiului de cer printre frunze. Ascultă tăcerea codrului, tăcerea țesută din mii de sunete discrete ca însăşi respirația firii, ca respirația reținută şi bătăile inimii încetinite a credincioşilor într-un templu, înălțînd rugile mai mult gîndite decît şoptite, zeității care a creat toate minunățiile lumii.

Trăgea cu urechea, întorcînd doar ochii către sursa tăinuită ori fățişă a sunetului, confirmând presupunerea printr-o clipire şireată. Orice foşnet, fîlfîire, bîzîit, calcătură, fluierat sau ciripit îi aminteau de o vietate, furişată în iarbă, frunze, lăstăriş, ascunsă în crengi, în desişul tulpinelor.

Vazîndu-l nemişcat, veverițele roşcovane se încumetară să apară, să coboare mai jos, ciulindu-şi urechile moțate, înfoindu-şi coada, sfredelindu-l cu ochişorii lor rotunzi, lucitori. Îl descoperiră şi coțofenele. Zburînd din cracă în cracă, strigau la răstimpuri, vestind viețuitoarele pădurii. Şopîrlele foşneau prin iarbă în jurul său, zvîcnind ca nişte fulgere verzi. Albinele zumzăiau subțire, bondarii gros.

Cerul se limpezise, se făcu cald. Omul din iarbă părea fericit. Nu-i venea să se scoale deşi îi era milă de sclavul care-l aştepta cu dobitoacele în drum.

„Oamenii se pribegesc cu bruma de avere, medita el, căci oamenii nu sînt melci să-şi care casa după ei. Nu sînt în stare să tîrîie după ei nici măcar cele trebuincioase, dar ei cară pretutindeni graiul, cîntecele, credințele, obiceiurile şi datinile. Sînt atît de uşoare şi încap cu toatele aici sub frunte, într-un colțişor. Nu trag deloc la cîntar şi totuşi sînt cu greutate. Țara a rămas aceeaşi şi nu a omorît-o, nici nu a schilodit-o noua stăpînire, căci pe lîngă lucrările firii omul poate atît de puțin. Țara e mare şi întinsă, într-un an nu i-ai putea face ocolul. Poftească cineva să-i mute munții din loc, să-i care aiurea codrii nesfîrşiți, să-i sece rîurile şi izvoarele nenumărate! Mai uşor ar fi reuşit să stingă stelele din cer”.

Se sculă apoi cu părere de rău şi coborî încet tăpşanul. Pe drum culese un pumn de fragi şi ieşind în drum, zise sclavului său:

— Tu te-ai născut pe alte meleaguri, nu cunoşti țara asta frumoasă şi bogată. Mănîncă din primele ei daruri.

Îi turnă în palmă fragile şi adăugă ca pentru sine:

— Eu am mai fost pe aici. Cunosc bine toate rosturile.

Încalecă apoi şi pînă la porțile oraşului nu mai scoase nici un cuvînt.

Traseră în gazdă la un localnic nevoiaş, de la marginea tîrgului. Acesta cînd îl auzi pe roman vorbind limba dacică, nu ştiu ce să mai facă ca să le fie bine. Le dădu odaia curată din două cîte avea, adăposti dobitoacele sub şopron, vărsîndu-le în iesle tainul. Primind o arvună, se grăbi apoi în oraş să facă rost de mîncare şi vin mai acătării. Oaspetele îl rugă, de asemenea, să afle cînd pleacă convoiul de coloni către inima țării.

În curînd gazda se întoarse cu o veste mare: un curier sosit în grabă din Drobeta, anunțase autoritățile că în două-trei zile prin Dierna va trece guvernatorul provinciei Dacia, — Decius Terentius Scaurianus, cu suita sa şi o mare escortă militară. Acesta, cică, călătoreşte încet, căci este urmat de cîțiva demnitari civili cu familiile lor şi pesemne va îngădui convoiului de colonişti să i se alăture.

Auzind acestea, negustorul roman îşi trecu mîna prin barba crescută pe drum şi-şi zise în gînd:

„Trebuie să mă rad. Scaurianus cu trepăduşii săi vine din Roma. Să nu-şi aducă cumva aminte de gladiatorul dac! Andena a murit, trăiască Flavius Fortunatus!”

Cortegiul guvernatorului făcu popasuri în mai toate localitățile întîlnite în drum. La Ad Mediam au rămas peste noapte şi Scaurianus, însoțit doar de un pîlc de nobili şi ostaşi, se abătu pînă la Aquae Herculis, să vadă izvoarele tămăduitoare, loc binecunoscut de localnici din cele mai vechi timpuri. După război, romanii, descoperind băile, le vizitau în număr mare; le făcuseră şi cîteva amenajări. Lăudate cu entuziasm guvernatorului, acesta dori să se convingă el însuşi, să le vadă cu propriii săi ochi, înainte de a dispune să li se dea atenția cuvenită. Băile se aflau la o milă şi ceva de drumul mare, acolo unde acesta părăsind valea îngustă a Diernei, şerpuia prin pasul muntos pînă la valea Tibiscului.

Trecură apoi prin localitatea întărită Praetorium şi prin satele Ad Pannonios, Gaganae, Masclinae. De la orăşelul Tibiscum, unde li se făcu o primire pe cît de spontană, pe atît de sărăcăcioasă, drumul imperial, cotind brusc către răsărit îi purtă prin Acmonia, Pons Augusti, de-a lungul unei văi strîmte, săpată de un rîu iute, un fel de trecătoare gîtuită de munți şi înăbuşită de codri. Valea se numea Tapae şi timp de un secol romanii încercaseră să pătrundă prin ea în inima Daciei. Mult sînge a curs aici, încleştări năprasnice au avut loc, cu izbînzi schimbătoare, codrii şi stîncile din jur au răsunat de chemări la luptă, strigăte de izbîndă şi deznădejde.

Multe oase au înălbit malurile rîului şi viroagele pîraielor ce se prăbuşesc cu vuiet de sus. La ieşire din trecătoare, unde locul mai larg îngăduia desfăşurarea de trupe, se dăduseră bătălii mari şi înverşunate.

Poposind aici, călătorii s-au închinat în fața altarului înălțat din porunca lui Traian în cinstea romanilor căzuți în luptă.

De aici, drumul imperial apuca din nou către miazănoapte, de astă dată peste un podiş vălurit, deschis larg vederii către dealurile şi muncelele din jur. Locurile acestea li s-au părut încântătoare. Livezi şi crînguri se succedau cu holde şi păşuni. Adăpostită de înălțimi, valea ce cobora treptat spre Maris era ferită de vînturi reci. Cerul deasupră-i era limpede, dar şi ades aducător de ploi binefăcătoare. Acum doi ani, cînd împăratul Traian poposise aici la întoarcerea sa în Italia, se îndrăgostise de acest meleag şi punînd semne de piatră la cele patru colțuri ale locului de popas, porunci să se înființeze acolo o colonie care să-i poarte numele.

Dorința împăratului era sacră şi guvernatorul porunci în locul acela un popas de trei zile. Îndată, pe malul unui pîrîu cu ape limpezi, în jurul cortului mare şi luxos al lui Scaurianus răsări un orăşel de corturi al demnitarilor, al militarilor şi al unor colonişti cu stare. Ceilalți peregrini se adăpostiră mai la o parte, sub poala unei dumbrăvi, în sălaşe de crengi şi frunzare.

Prima zi trecu în recunoaşterea locului şi culegerea informațiilor despre teritoriul înconjurător, cu satele băştinaşilor şi colonilor. Apoi fu găsit şi adus un bloc de piatră pentru altarul votiv, iar centurionii pricepuți în hotărnicie măsurară locul incintei viitorului oraş şi al principalelor edificii plănuite înăuntrul şi în afara lui. Locul vast de jur împrejur urma să fie împărțit mai tîrziu colonilor ce se vor aşeza aici.

De bună seamă, lucrările definitive aveau să se desfăşoare în viitor, după ce guvernatorul îşi va fi stabilit reşedința într-una din aşezările mari ale Daciei şi de unde îşi va putea îndrepta poruncile într-acolo unde va fi nevoie de ele.

Odată cu aceste măsuri o mulțime de curieri fură trimişi în aşezările apropiate ca să vestească evenimentul înființării coloniei şi să atragă cît mai multă lume la solemnitate.

Andena, zis Fortunatus, cunoştea bine aceste meleaguri şi era mulțumit să le revadă. Dacă în fuga sa prin imperiu nu a zăbovit nicăieri,

aici ar fi tot stat. Cîteva zile în această gură de rai îi potoli întrucîtva setea mistuitoare de patrie. Dacă n-ar fi şi socoteala banilor cheltuiți fără folos pentru el, sclav şi dobitoace, ar fi fost mulțumit pe deplin, dar sesterții se duceau ca pe gîrlă. Îşi pipăia cu grijă cureaua lată în care, printre două rînduri de piele, erau cusuți aureii imperiali, curea de care nu se despărțea nici în somn. Era temelia vieții viitoare pe care şi-o dorea frumoasă şi plină. Îşi dorea o muiere sănătoasă şi harnică, îşi dorea copii, îşi dorea casă cu un petic de pămînt.

Era ademenitor locul acesta mănos. Ar fi putut să rămînă aici, dar prea era pustiu. Totul aici era în viitor, iar el nu voia să aştepte. Astfel de locuri priesc ostaşilor veterani, sătui de pribegie, de umblet şi muştruluială. Obişnuiți cu corvezi, pricepuți în săpat, zidit, cioplit, ei îşi vor înălța cămine lucrînd în clacă, unul pentru toți şi toți pentru unul. Ei vor fi cei mulți aici, dar printre militari Andena n-avea ce căuta. Era şi departe de locul lui de baştină.

Stătea pe o ridicătură la umbra unor fagi. Frunza suna, izbită în dungă, de un vîntuleț cald. Privea, laolaltă cu ceilalți tovarăşi de drum, la ceremonia ce se desfăşura pe plaiul întins, plin de flori.

Alături, doi colonişti stăteau de vorbă:

— A plouat bine aici. Ai băgat de seamă ce verde este iarba? Mai că n-am văzut aşa ceva aiurea.

— În tot cazul nu veştedă şi mică ca la noi în Liburnia.

— Păi, de aceea am venit aici, deşi mi se sfîşîie inima după locurile natale. Sînt sătul de secete, de pămînt pietros.

— Ah, parcă mie nu-mi era dragă Liburnia? Dar vreau să scap o dată de sărăcie. Bunicul s-a zbătut, tata s-a zbătut, mă voi zbate şi eu, dar vreau cel puțin copiii mei să ştie că a trăi înseamnă a te bucura de viață.

Andena zîmbea mulțumiit: „De bună seamă, unde o să găsiți voi o țară mai bogată?”.

În stînga sa, la vreo două aruncături de băț, sclavul său păştea calul şi catîrca, neslăbind din ochi nici ceremonia.

Pe latura cealaltă a plaiului erau aliniați cei două sute de călăreți ai escortei, în haine de paradă, cu semnele centuriilor înălțate. În fața lor un stegar falnic ținea vexilum dar fără ciucurii împărăteşti auriți, semn că numai forțele armate din provincia nouă îi sînt supuse guvernatorului.

Pe celelalte două laturi se adunară cîteva sute de oameni sosiți din aşezările aflătoare cale de o zi.

Pînă acum se oficie un serviciu divin, cu sacrificii şi libații. În lipsa preoților de meserie, oficierea îi reveni guvernatorului secondat de mîna sa dreaptă, Varenius Sabinianus. Cei doi bărbați, îmbrăcați cu simplitatea unor Quiriți din vechime, în tunica manicata (cămaşă cu mîneci) şi toga pura din lînă albă, îndepliniră toate cele după datină şi cuviință.

După aceea, Scaurianus, punînd o mînă pe piatră şi ridicînd cealaltă către cer, zise solemn şi tare ca să fie auzit de toți:

— Fie ca această piatră votivă să amintească celor ce vor urma, că prin voința împăratului nostru se întemeiază în acest loc, în mijlocul acestor roditoare plaiuri, Colonia Ulpia Traiana Dacica. În sarcina noastră cade s-o înălțăm, s-o întărim şi să-i dăm strălucirea cuvenită unei aşezări care va fi în fruntea tuturor cetăților din Dacia. Cetățenii care se vor aşeza aici vor fi înscrişi în tribul Papiria, din care face parte şi împăratul nostru. Ei vor fi scutiți de dări pe viață şi vor avea îndatorirea să facă să prospere colonia şi s-o apere la nevoie.

La un semn al său se apropie un sclav cu cele trebuincioase scrisului. Aşezîndu-se într-un genunchi, acesta scrise pe partea netezită a pietrei:

„Din ordinul imperatorului şi cezarului nostru, al lui Traian Augustul, fiul divinului Nerva, s-a întemeiat Colonia Dacica, prin grija lui Terentius Scaurianus, guvernator imperial cu rang de pretor”.

Piatra pe care sclavul scrisese cu litere frumoase dedicația votivă urma mai tîrziu să fie cizelată cu dalta de către meşteri iscusiți.

După aceea, în sunetul trîmbițelor, guvernatorul se îndreptă către marginea plaiului, unde sclavi îmbrăcați în alb țineau de căpăstru un bou şi o vacă, amîndoi albi ca laptele, înjugați la un plug. Animalele frumos împodobite cu ghirlande şi panglici, aveau coarnele aurite, cu clopoței în vîrf.

Unul din sclavi îndemnă animalele să meargă, celălalt apăsa vîrtos pe coarnele plugului. Guvernatorul păşind alături de acesta, în partea dinăuntru a locului țăruşat, ținea şi el o mînă pe cornul plugului.

În urma lor se răsturna o brazdă de pămînt gras şi jilav, simbolizînd incinte noului oraş. În dreptul presupuselor porți, sclavul ridica brăzdarul lăsînd iarba neatinsă. Astfel, în sunete de trîmbițe, urale şi cîntece sacre, făcură ocolul, trasînd un vast patrulater cu patru întreruperi — porți.

Ajunşi acolo de unde au plecat, sclavii traseră plugul la o parte, iar guvernatorul, rămas singur pe teritoriul cetății înființate, merse încet pînă

la altarul votiv din mijlocul ei şi pronunță formula sacră, de la Romulus rămasă neschimbată:

— De azi încolo, zidurile Coloniei Ulpia Traiana Dacica sînt socotite sacre şi toți acei care vor încerca să le treacă cu gînd rău vor fi socotiți duşmani ai poporului roman. Acei însă ce se vor apropia cu respect şi vor bate la porți cerînd găzduire, li se va deschide ca unor prieteni. Aşa să fie şi nu altfel!

— Vivat, vivat! răsună de peste tot. Ostaşii îşi loveau scuturile cu garda paloşelor, trîmbițaşii sunau. Văzduhul clar al acelei zile senine vibra de aceste manifestări voioase; părea că nici un nor nu umbreşte bucuria şi pacea de pe acest meleag.

Între timp, Andena se apropie de grupul augustanilor şi-i privea cu interes. Întrebă chiar pe un colonist cu care mai stătuse de vorbă în timpul călătoriei:

— Rogu-te, cetățene, cunoşti cumva pe aceşti nobili din suita guvernatorului?

— Pe unii din ei, da. Am aflat şi eu de curînd. Acela care poartă haine de Quirit şi stă de vorbă cu guvernatorul este cavalerul Varenius Sabinianus. Grăsanul acela stacojiu este Antipater. Una dintre cele trei matroane este soția sa, dar nu ştiu care anume.

— Dar cine este doamna aceea frumoasă cu părul castaniu?

— Ah, asta nu este romană. E fiica unui demnitar dac, soția lui Lucius Longinus care se distinsese în război.

Andena tresări. „Va să zică asta e perechea?, şi fără să-l mai asculte pe colon care îi numea şi pe alții, mai făcu cîțiva paşi ca să-i vadă mai de aproape.

„Va să zică ăsta-i Longinus pe care Ariort îl ura atît de mult şi pe care nu reuşise să se răzbune. L-aş fi răzbunat eu, deşi e păcat să omori aşa o mîndrețe de om, care, pe deasupra, luase o fată din neamul nostru”.

Îşi aminti ziua cînd Ariort şi Hermadio îl conduseseră pînă la Via Flaminia, cînd el fugea din Roma. L-a întrebat atunci pe Ariort dacă-l mai urăşte pe Longinus şi acela întorcîndu-şi privirea în altă parte, răspunse-cu un tremur ciudat în glas, că nu-l mai urăşte şi că dorul de răzbunare s-a stins în el.

Andena mai privi un timp perechea, găsind-o foarte potrivită şi pe placul său. Bucuros că ceremonia luase sfîrşit şi că mîine îşi va continua drumul către meleaguri dragi, se îndreptă înspre locul unde se afla Timon

cu dobitoacele. Îi era foame şi se grăbi să ajungă la sălaşul său din dumbrava de fagi.

Cînd ultimele cuvinte sacrale din gura lui Scaurianus se topiră în văzduh, Lucius Longinus cuprinse umerii soției sale şi văzînd bucuria în ochii ei, zise cu duioşie, doar un singur cuvînt:

— Oculissima (lumina ochilor mei)!

Aya Cassia, emoționată, îi căută mîna şi o strînse cu drag.

— Ce-o fi făcînd acum Gaius, băiatul nostru scump, întrebă cu un oftat?

— Acum e pe malul mării cu bătrînul Senio. Clădeşte cetăți imaginare din nisip.

— Şi asta, zise Aya rîzînd, este deocamdată o cetate imaginară.

— Deocamdată! La anul, aici vor fi ziduri, temple şi edificii. În jurul incintei, canabele colonilor vor răsări ca ciupercile după ploaie. Romanii nu sînt nici lăudăroşi, nici leneşi. Vara viitoare, în drum spre Apulum, nu vei mai recunoaşte acest loc şi vei dormi sub un acoperiş, la adăpostul zidurilor cetății.

— Poate vom regreta că am înălțat casa noastră la Apulum?

— Nu, oculissima, tu nu cunoşti acel loc minunat de pe malul rîului Maris, bogat în ape. De pe zidurile castrului vom admira valea largă şi crestele sinilii ale munților. Asdus şi Sama ne aşteaptă cu nerăbdare, iar bătrînul Caliga va fi mîndru să-mi raporteze cum merge construcția vilei şi plantarea livezii din jurul ei.

— Pe Sama o cunosc bine; ne-am şi împrietenit cît am stat cu ea la Bassus în Drobeta, dar sînt nerăbdătoare să-i cunosc pe cei doi oşteni ai tăi.

La Apulum nu era atît de simplu să-ți găseşti un adăpost şi Andena umblă mult întrebînd de un colțişor pentru el şi sclavul său. Locuitorii prosperi nu aveau nevoie să-şi închirieze odăile peregrinilor şi astfel Andena fu nevoit să-şi petreacă noaptea în cîmp.

A doua zi află că la miazănoapte de castru se mai află vechea aşezare dacică, unde erau destui nevoiaşi dornici să cîştige un ban. Încălecară deci şi se duseră cale de patru mile, unde într-adevăr găsiră adăpost. Şi aici, ca la Dierna, limba dacică vorbită atît de bine de un presupus roman îi deschise acestuia porțile şi inimile.

Aşa stînd lucrurile, Andena putu să se ocupe în linişte de treburile sale şi a treia zi după sosire se şi afla în oraşul de jos, situat între castru şi rîu. Desigur, Apulum nu mai era tîrguşorul de dinainte de război. Castrul uriaş construit pe deal era sediul unei legiuni şi sub protecția acestei forțe cele două oraşe, de civili şi de veterani, unul la poalele dealului, celălalt pe malul Marisului, se dezvoltau şi înfloreau neîncetat. Mai ales cel de-al doilea, cu portul, piețele şi nenumăratele ateliere de meseriaşi îl uimi pe Andena. Belşugul şi ieftinătatea îl încîntară. Ştia că de orice s-ar fi apucat ar fi cîştigat destul ca să trăiască fără griji.

Ochiului său ager nu-i scăpă nimic. În drum spre oraşul de jos, trecu pe un podeț pîrîul care izvora din creierul munților auriferi şi care se vărsa în Maris. Apele puține ale acestuia cărau la vale nisipul şi grăunții de aur şi de-a lungul malurilor, cît vedeai cu ochii, sclavii particulari ai unor cetățeni, supravegheați de înşişi stăpînii ori de supraveghetori ai acestora, spălau prundişul şi nisipul. Munca aceasta, pe care lăcomia nu o curma niciodată, era dură. Chirciți în umezeală, sărmanii sclavi, zoriți într-una, nu aveau timp nici să răsufle. Din zori pînă-n noapte, pe ploaie şi vînt, pe căldură şi frig, sufereau nu numai din pricina urgisitei lor sorți, dar şi din pricina faptului că din bogățiile scoase cu mîinile lor nu le rămînea nici o fărîmă. Dar pîrîul aducea puțin metal prețios şi pentru a strînge un degetar de praf trebuia răscolit şi spălat în albii o mulțime de pietriş. Sclavul, care la sfîrşitul zilei nu aducea nimic sau prea puțin, era aspru pedepsit. La munca aceasta erau folosiți copiii şi bătrînii, adică sclavii nefolositori în alte domenii.

Văzînd cum stau lucrurile cu aurul, Andena plecă dezgustat. I-ar fi fost uşor să mai cumpere vreo trei sclavi amărîți şi să le sugă măduva, dar nu voia să atragă asupra capului său mînia zeilor.

Se duse deci mai departe, coborînd către cheiurile rîului Maris, să vadă meseriile şi negoțul legate de acesta. Privi cum se ostenesc dendroforii (pădurarii) cu căratul şi legatul în plute al buştenilor, cum se spetesc pescarii vîslind la bărci pline cu peşte, cum îl descarcă în coşuri. Văzu o sumedenie de ambarcațiuni, bărci şi corabioare înghesuite lîngă chei, încărcate şi descărcate de către sclavii cocoşați sub greutatea amforelor cu ulei şi vin, miere şi sacîz, sub legături de piei, baloturi cu lînă, ciubere cu brînză, saci cu sare şi grîu. Mărfurile sosite din imperiu — lucruri scumpe şi uşoare: țesături fine, podoabe, vase de preț, vinuri alese, uleiuri aromate, răşini orientale binemirositoare, obiecte meşteşugit lucrate din bronz,

aramă, alamă şi argint pentru împodobirea caselor înstărite, unelte şi arme de fier şi oțel. Pînă în porturile Danubiului soseau blocuri de marmoră luate de corăbieri ca să cumpănească bine în apă vasele prea uşor încărcate cu mărfuri scumpe. De acolo se aduceau cu plutele trase pe Maris.

Din port, Andena se duse să vadă atelierele împrăştiate pe o mare întindere dintre oraş şi rîu. Văzu în treacăt cum se țes pături din lînă colorată, foarte căutate în imperiu. Treaba cerea multe parale şi nu era de nasul lui. Trecu şi pe lîngă tăbăcării, unde oamenii liberi de-a valma cu sclavii frămîntau în putini piei rău mirositoare, rîcîindu-le apoi de mucoase. Stătu mai mult să-i vadă lucrînd pe cherestegii, lemnari şi dulgheri, trăgînd pe nări mirosul lemnului proaspăt tăiat, strunjit, rindeluit. Se pricepea şi-i plăcea mult meseria asta curată şi atrăgătoare.

Îi văzu şi pe amărîții cărămidari frămîntînd lutul cu picioarele. Era o meserie prost plătită. Dar, trecînd pe lîngă olari, acolo îi rămase inima. Privea cu încîntare cum pe roata olarului, sub mîinile lui dibace, din pămîntul care îi era atît de drag, se umflau rotindu-se ulcioare, străchini, amfore. Mai ales acolo, unde se făcea olărie mai bună, pictată şi ornamentată, stătu mai mult să privească mîinile meşterilor modelînd lutul ascultător, dîndu-i după dorință orice formă cu o uşoară apăsare a palmei sau a degetului, lipind toartele, aplicele în relief, trăgînd cu un bețişor linii adîncite, drepte sau şerpuitoare.

Era olărie simplă, pentru poporul de jos, multă şi ieftină. Cu sutele se aşezau vasele în cuptor, cu sutele se încărcau în căruțe pentru a fi duse prin tîrguri şi sate. Meşterii olari, daci şi romani, stabiliți aici după război, nu-şi băteau capul ori nu se încumetau să facă ceva mai acătării, aşa cum văzuse Andena prin oraşele înfloritoare din Italia, Moesia şi Pannonia.

Un singur olar, grec de origine dar căsătorit cu o femeie băştinaşă, ajutat de doi tineri, pesemne rudele soției, se îndeletnicea cu lucrul mai subțire.

Îl privi cam urît pe străinul oare intră nepoftit în ograda lui, dar văzîndu-l aşa falnic şi bine îmbrăcat nu îndrăzni să-l poftească afară. Mai mult, crezîndu-l de la stăpînire, îi dădu cam în silă şi unele lămuriri. Apucase să învețe cîte ceva acolo de unde venea, de la meşterul său din Argos, dar nici pămîntul, nici firnisul, nici sculele ce le avea nu erau ca acelea din patria lui.

Făcea lucruri simple: puşculițe, jucării, statuiete grosolane, boluri, tipsii, strecurători, toate acestea aveau căutare, dar fiind ieftine trebuia să

vîndă mult ca să cîştige cît de cît. De aceea se cocoşa din zori pînă-n noapte în fața roții de olărie, ori îndesînd pămîntul frămîntat cu grijă în forme.

Andena îl întrebă dacă poate să facă şi lucruri de preț, mai frumoase şi mai fine şi cu toate că olarul nu-i răspunse, din felul în care îi străluciră ochii, pricepu că ar fi putut.

— Atunci, de ce nu faci?

— Ah, oftă grecul. Pentru asta îmi trebuie bani, dar cu toată strădania mea nu reuşesc niciodată să-i pun deoparte. Aducerea pămîntului de la zece mile depărtare costă bani. Am nevoie de alte scule, material pentru forme, glazură bună şi un alt cuptor.

— Mă duc în oraş, zise Andena zîmbind, şi mă întorc pe la prînz. Pînă atunci, socoteşte de cîți sesterți ai nevoie, poate te împrumut eu.

— Mi-i împrumuți? întrebă olarul încîntat, dar se răci îndată: — Vrei să mă bagi în jugul datornicilor?

— Nu, omule. Cheltuiala va fi a mea, dar tot ce vei face îmi vei vinde numai mie. Vom face un înscris după lege.

— Du-te în oraş, zise olarul scărpinîndu-se în ceafă.

— Cum te cheamă? îl întrebă Andena.

— Menander, dar pe tine?

— Flavius Fortunatus. Gîndeşte-te Menander pînă mă întorc. Poate îți voi aduce noroc?

În piața mare, printre nenumărate dughene şi tarabe, Andena zări o tăblie pe care scria „LUCERNA”[27]. Nu ştia să citească dar văzînd un opaiț zugrăvit mai jos îşi închipui ceea ce trebuia.

Intrînd, Andena nu ştia la ce să se uite mai întîi. Erau acolo, ce-i drept nu prea multe, lămpi de ulei cu trei, patru şi chiar şase focuri, de toate formele şi mărimile, cu ornamente, figuri şi scene în relief. Unele erau date cu firnis, altele nu, făcute din pămînt albăstrui, roşu, galben.

Negustorul îi ieşi înainte, frecîndu-şi mîinile:

— Cu ce te pot servi, cetățene? Doreşti o lampă ori un opaiț? Toate sînt de calitate, aduse pe Danubiu de la Vindobona din țara Noricum. Iată o lucerna de calitate fină făcută din pămînt presat, dacă te pricepi, priveşte

27 Lucerna — lampă, opaiț.

aici semnătura meşterului. Nici în Italia, nici în Ellada nu găseşti ceva asemănător. Uite aici scrie CRINUS, ăl mai mare olar din lume.

— Chiar aşa? rîse Andena prefăcîndu-se că citeşte.

— Jur pe Apollo! Uite şi CURCIMA, tot atît de vestit. Marfa aceasta nu e numai frumoasă dar şi rezistentă. După ani şi ani de folosință nu se crapă şi nici nu se jupoaie. Alege care vrei! Asta cu frunze de acant îți place? Sau asta cu păsări, cu scenă de vînătoare, cu acvile sau cocoşi luptînd.

— Cum merge vînzarea?

— Cum să meargă? Bine, doar că lumea de aici e prea grosolană, nu se pricepe la frumos şi trainic. Aici nu prea sînt oameni care să scrie sau să citească noaptea. Ei se culcă cu găinile ori aprind surcele de brad ca să nu-şi spargă capul pe întuneric.

— Nu arunca vina pe grosolănia cetățenilor, cinstite negustor. Pesemne marfa e prea scumpă. Asta, bunăoară, cît face?

— Asta cu trei ciocuri? Numai trei arginți.

— Oho! Atunci cît face asta cu şase? De două ori pe atît?

— Nu, asta costă numai cinci sesterți.

— Ai mai lăsat-o. Uite ce, negustorule, am nevoie de multe lămpi şi opaițe. Din fiecare cîte una. Ar fi cam douăzeci, nu-i aşa?

— O-o-o, ilustrissime! Pesemne că ai o vilă cu odăi nenumărate. Pofteşte, pofteşte şi alege ce-ți place!

— N-am să aleg nimic, căci prețurile tale sînt umflate peste măsură.

— Să mănînc tot restul vieții mele fîn dacă pot să le scad. Nu uita că am adus marfa cu mari sacrificii tocmai din Noricum, că multe s-au spart în drum, că ...

— Mie-mi spui? Şi eu sînt negustor. În preț intră toate cheltuielile şi cîştigul gras pe deasupra.

După multe tocmeli, Andena reuşi să scadă prețul cu o treime şi luînd legătura cu opaițele învelite în cîlți, se opri în prag.

— La anul, cînd vei mai veni în Dacia, să nu mai tragi la Apulum.

— Dar de ce, onorabile?

— Trage la Colonia Ulpia Traiana. Aici vei rămîne cu marfa nevîndută.

— De ce? Lămureşte-mă!

Dar Andena plecă fără să-i răspundă.

Cînd olarul Menander văzu opaițele ce i le puse Andena pe masă, rămase înmărmurit. Încrederea sa în străin crescu nemăsurat.

— Ai putea să le imiți?

— Pe Diana, zeița farmecelor, desigur!

— De cîți bani ai nevoie ca să-ți faci un atelier ca lumea şi să aduci pămînt bun?

— Mi-e şi frică să-ți spun, cinstite Fortunatus.

— Curaj!

— Pe puțin două mii de sesterți.

— Bine Menander, bate palma şi hai cu mine să căutăm un scrib.

Asemenea unui drum drept, larg, umbrit de copaci maiestuoşi se desfăşura viața lui Ariort de cînd devenise om liber. Îi datora totul binefăcătorului său şi gestul mărinimos al acestuia îl înduioşa şi-l legă de el pentru totdeauna, ca pe o a doua umbră. Şi pentru că treburile patronului luaseră în ultimul timp un ritm îndrăcit, pentru el însuşi nu-i mai rămînea nici o clipă. Doar gîndul zbura cîteodată slobod către aceea care îi lipsea cel mai mult, aceea pe care n-o putea uita pentru nimic în lume.

Trecuseră două decade de cînd Viola se afla la țară, atît de aproape de Roma dar şi atît de departe totodată. În zadar încerca să nu se gîndească la ea, i-ar fi fost mai uşor să poruncească soarelui să nu apună ori timpului — să se oprească în loc.

Acum, cînd era om liber, ar fi putut să i se înfățişeze fără acel sentiment înăbuşitor de inferioritate şi fără teamă s-o jignească, să se încredințeze dacă ea simte pentru el ceva mai mult decît o simplă simpatie. Oricare ar fi fost gîndul ei cu el, voia s-o vadă şi dorul acesta era copleşitor. S-o vadă cu orice preț, apoi — ce o fi o fi.

Cu toate acestea, undeva într-un cotlon al minții stătea pitit un pui de teamă care amîna mereu clipa hotărîtoare.

O călătorie neaşteptată întreprinsă grabnic de către Apollodor, la Capua şi Beneventum, puse capăt tuturor îndoielilor.

Pentru uşurință şi libertate în mişcări, arhitectul călătorea în lectică legată de doi catîri zdraveni şi afară de gărzile sale — Ariort şi Eutyches, amîndoi călări, îl urmau şi doi sclavi grăjdari, pe catîri cu samare.

La Minturnae, de unde trebuiau s-o ia în stînga, către Capua, se întîlniră întîmplător cu Plinius. Foarte obosit, ilustrul învăţat se lăsa dus în lectică la Cumae, la vila sa. Bucuria revederii a fost mare.

— Nu te las, zise Plinius, să pleci la Capua decît după ce vei sta la mine cîteva zile. Prea te osteneşti la vîrsta ta. Nu uita că sîntem în plină caniculă şi că aerul şi apa mării sînt binefăcătoare. Pînă şi neobositul nostru cezar a plecat la Tusculum, în munţii Albani, să mai uite de muncă şi necazuri.

— Este prea îmbietor ceea ce-mi propui, răspunse Apollodor, dar un artist nu are niciodată timp pentru el însuşi. Pe lîngă asta, nu am decît un schimb de haine de drum şi nu pot să mă arăt aşa în lumea bună din Cumae.

— La mine ai să găseşti de toate. Fă-mi plăcerea şi mă urmează. În starea în care mă aflu nu-mi doresc altă companie decît a ta.

— Vecinătatea ta mi-a fost totdeauna dragă, iar propunerea mă onorează. M-ai convins. Mă voi duce la Capua şi de acolo, la Beneventum, prin Cumae.

— Zeii mi te-au trimis. Urcă în lectica mea!

Văzîndu-i pe Ariort şi Eutyches salutîndu-l cu respect, Plinius le adresă vorbe calde, prietenoase şi dădu semnalul de plecare.

Numai drumul pitoresc de-a lungul ţărmului mării îi răsplăti pentru toate ostenelile de pînă atunci. La prînz se odihniră la Suessula iar către seară ajunseră la Cumae.

Rar i-a fost dat lui Ariort să vadă un loc mai încîntător, unde frumuseţea naturii primitive să se îmbine atît de armonios cu înfăptuirile geniului omenesc. Dacă-şi închipuia într-un fel oarecare Parnasul, acum ştia că lăcaşul zeului Apollo şi al Muzelor trebuie să se asemene oraşului Cumae.

La căderea nopţii, lăsîndu-şi stăpînul pe terasa vilei, în compania gazdei, se duse să-l caute pe Eutyches, să facă cu el o plimbare. Acesta însă nu se simţea prea bine şi voia să se culce.

Coborî de unul singur scările şi ieşi în drum. Se opri la cotitură şi privi de sus întinderea curgătoare, schimbătoare, străvezie, luminată parcă din străfunduri. Zadarnic pipăia cu privirea locul unde ar fi trebuit să fie zarea. Îşi dădu seama într-o clipă cît de necesar este omului să vadă marginea vizibilă a pămîntului pe care calcă, a apelor pe care pluteşte. Nu i se mai întîmplase, şi o nelinişte vagă îl cuprinse. Marea se pierdea în cer,

cerul se topea în ape şi totul de la ţărm şi pînă-n cheia bolţii părea o licoare sidefie revărsată din nu se ştie ce. Stătea în neştire admirînd acest miracol, privind cum totul în faţă-i se afumă şi se întunecă pe măsură ce vălul negru al nopţii se lasă peste fire.

Adieri mai uşoare decît funigeii călători, coborau de pe culmi către ţărm, culegînd în alunecarea lor arome suave şi necunoscute de pe florile ascunse în întuneric. În crîngul de măslini noduroşi, din dreapta sa, privighetorile se chemau pătimaş cu triluri măiestrite, cicadele ţîrîiau pretutindeni în ritm etern, ca şi clipirea stelelor, ca şi oftatul prelung al valurilor ce se lovesc leneş de stînci.

Aduceri aminte, vagi şi lesne pieritoare, ca în vis, se perindau în mintea sa îmbătată de frumuseţe. Îşi aminti de prima sa noapte pe malul mării cînd, rob fiind, asculta cîntecele pline de dor de ţară ale tovarăşilor săi de robie. Era de partea cealaltă a întinsei Italii, pe ţărmul unei alte mări, nu mai puţin vrăjite. Îşi aminti de clipele scurte între munci istovitoare şi somnul greu, pe ţărmul îndepărtat, din Luni, locaşul blestemat al marmorei şi suferinţei omeneşti. Aici, în Cumae, domeniul plăcerii, suferinţa părea izgonită, ca să nu turbure voluptatea clipelor celor puternici şi avuţi. Aşa era oare? Sau e numai o părere? Oare aceste splendori, această tihnă şi armonie, păzite cu gelozie de profanarea mizeriei, nu erau preţul unor mari şi continue sforţări?

Negăsind răspuns la întrebare, gîndul neastîmpărat alergă înapoi pe Via Appia, pe lîngă toate aşezările acelea superbe, de-a lungul pinilor foşnitori, pătrunse prin poarta Urbei şi se năpusti către cazarma dărăpănată, în care, înghesuiţi ca nişte vite, îşi odihneau trupurile frînte dacii prizonieri. Gîndul îndurerat poposi o clipă la căpătîiul fraţilor de sînge, unii cufundaţi în plumbul somnului fără vise, alţii chemînd somnul izgonit de gînduri amare.

În noaptea de vrajă ce-l învăluia, această aducere aminte îl ardea ca fierul înroşit şi nu putu s-o suporte. Îşi rechemă de zor gîndul, fugărindu-l îndărăt pe străvechiul drum, grăbindu-l să-l ajungă din urmă, aici la Cumae. Dar gîndul rebel poposi lîngă sepulcrul Caeciliei Metella, adulmecînd în stînga lui o vilă rustică de pe malul unui pîrîiaş. Acolo se aplecă la căpătîiul unei fecioare legănată de visele celui dintîi somn. Oare ce visează fata? Gîndul nu putu afla şi culegînd doar suflarea gurii mici, i-o aduse caldă ca să-i potolească chinul singurătăţii.

În clipa aceea toate aducerile aminte pieriră înghițite de depărtarea întunecoasă a mării contopită cu cerul, în oftatul prelung al valurilor, în foşnetul dumbrăvilor de mirți şi oleandri, în tăcuta dar îmbătătoarea exalare a florilor rare. Rămase doar singurătatea unui tînăr despărțit prin timp şi depărtare de iubita lui.

Lumina zorilor risipise vrăjile nopții. Soarele nu răsărise încă, cînd Ariort coborî în fugă drumul pînă la mare. Aruncînd haina de pe el, înotă cu plăcere în micul golf. Apa era caldă şi netedă ca luciul marmorei. Cînd primele raze țîşniră de după deal, se îmbrăcă şi se întoarse acasă. Apollodor mai dormea iar Eutyches îi curăța hainele.

Neavînd poruncă de la maestru ca să-l trezească, Ariort se duse la palestră şi ceru voie îngrijitorului să exerseze cu lancea. Primind încuviințarea amabilă, îşi alese din rastel o lance mai potrivită. I se părea că pierduse abilitatea, căci de la război încoace nu avusese prilej să facă exerciții, decît de scrimă şi rareori, cu Eutyches. Se miră el însuşi cît de bine nimereşte ținta. Încîntat de această constatare, mărea mereu distanța, ochea lung, arunca scurt, cu zvîcnet, în tăblia cu cercuri.

Nu ştia nici el de cît timp se îndeletnicise cu această treabă, cînd dinspre porticul casei se auzi un glas:

— Felicitări Ariort! De cînd stau aici şi te privesc, nu ai greşit o singură dată ținta.

Se întoarse şi-l văzu pe Plinius.

— Îți mulțumesc pentru laudă, ilustre, răspunse făcîndu-i o plecăciune adîncă. Era jenat de faptul că maestrul îl observa de atîta timp.

— Ştii să tragi şi cu arcul? întrebă Plinius ieşind de sub umbra porticului şi apropiindu-se.

— Am ştiut, dar de atîta timp n-am mai tras.

— Încearcă! Îmi face plăcere să văd tineri viguroşi mînuind armele.

Ariort alese din panoplie un arc, îi scoase învelitoarea, îi încercă coarda cu degetul şi potrivi o săgeată.

— Fac prinsoare că vei nimeri cercul alb din mijlocul țintei, zise cu amabilitate gazda.

— Şi dacă pierd, ce va trebui să-ți dau, ilustre?

— Să-mi povesteşti despre țara ta îndepărtată, pe care n-am avut norocul s-o văd si nici n-o să-l am vreodată.

— Asta o voi face în orice caz şi fără prinsoare.

— Ştiu Ariort; am glumit doar.

Ariort se duse în capătul cel mai îndepărtat al terenului şi încordînd arcul țeapăn trimise săgeata drept în țintă.

Plinius plescăi din limbă, lovindu-şi genunchii cu palmele.

— Am mai admirat eu un voinic din neamul tău, pe gladiatorul Andena, îl cunoşti? Din păcate, beat fiind s-a înecat în Tibru.

Ariort tresări. I se păru că Plinius îl încearcă, dar nu era decît o părere.

— Aseară, continuă Plinius, Apollodor mi-a vorbit mult despre tine. Am aflat că regretatul Andena ți-a dat bani ca să te răscumperi. M-a întristat mult faptul că un om atît de generos şi cu un suflet atît de nobil, s-a prăpădit atît de stupid.

— A fost o lovitură grea pentru noi, dacii, minți Ariort ca să nu-şi trădeze prietenul. Nu era bețivan de felul lui. S-a îmbătat de necaz că împăratul nu i-a oferit libertatea. După zece victorii i se cuvenea.

Plinius tăcu un timp. Părea grav şi îngîndurat.

— Voi nu cunoaşteți pe augustul, zise în sfîrşit, şi nici nu aveți de unde, căci pentru voi el este doar distrugătorul neamului vostru. Aceste lucruri depăşesc însă judecata voastră şi a noastră chiar. Singurul fapt de care pot să te asigur este că istoria n-a cunoscut pînă acum un principe mai bun şi mai generos.

Ariort asculta cu luare aminte.

— Au trecut numai doi ani de la război. Nici dacii, nici romanii n-au avut timp să uite urgia acelei încleştări, dar va veni vremea cînd totul va fi dat uitării. Dacii ne-au provocat timp de o sută cincizeci de ani, iar noi i-am învins în cinci. Ca învinşi, dacii vor trebui să facă primul pas, dar deocamdată se încăpățînează. Roma i-a stimat întotdeauna pe prizonierii de război; nu o dată i-a iertat şi adesea i-a înrolat în armatele sale. Dar tot după legile romane, prizonierilor trebuie să li se îndoaie cerbicia, care, din păcate, la daci este prea țeapănă. Ei sînt încăpățînați, îndărătnici, ursuzi şi par a trăi numai în amintiri. Tot ce e al nostru îi dezgustă şi îi lasă reci; nici măcar limba n-o învață. De ce, Ariort?

— Dar, ce le-ar fi putut aduce supunerea şi înțelegerea?

— Multe, chiar totul. În primul rînd, ceea ce le este absolut necesar: convingerea noastră că nu mai nutresc gînduri vrăjmaşe de răzbunare. Tu, bunăoară, te simți nedreptățit şi străin printre noi?

Ariort nu răspunse îndată. Potrivi încet o săgeată în arc, ochi lung ținta luminată din plin de soare, dar se răzgîndi, lăsîndu-şi mîinile în jos. Se

gîndi la Apollodor, la Hermadio, la bătrînul ghicitor Lupulus, la Salubrius, Vesper şi Sophroninus, la atîţia alţii cu care a avut de a face, dar mai ales la Viola, la căldura sufletului ei. „Nu! îşi spuse cu hotărîre. Nu am ce le imputa. S-au purtat cu mine omeneşte chiar şi atunci cînd eram un mizerabil sclav.”

— Nu! zise tare. Nu mă simt străin printre romani; ar fi păcat să mint. Dimpotrivă, cîteodată uit că sunt dac. În clipa de faţă, tu, un ilustru învăţat şi mare demnitar, îmi vorbeşti mie, unui simplu libert, de curînd eliberat, ca unui prieten. Recunoştinţa mea pentru omenia ce mi-o arăţi este mare.

Chipul lui Plinius se însenină. Se vedea cît colo cîtă plăcere îi fac vorbele drepte, din inimă, ale tînărului dac.

— Mai trage o dată în ţintă Aelius Ariortus. Am auzit de la Apollodor că eşti un oştean de seamă, intrat în legendă.

Privi cu încîntare cum porneşte zbîrnîind săgeata, cum se înfige cu zgomot înfundat în ţintă, vibrînd mai întîi larg, apoi, din ce în ce mai mărunt.

— Un astfel de oştean, adăugă Plinius, este oricînd binevenit în rîndurile armatei romane.

Văzînd uimirea pe chipul dacului, Plinius lămuri:

— La ultimul consiliu, l-am auzit pe augustul spunînd că în Arabia, Parţia şi Britannia se simte nevoia de completări în oaste. Niscaiva şefi pripiţi şi necopţi la minte seamănă ură în triburile lor, îi înverşunează împotriva noastră, deşi nu i-am ameninţat şi i-am lăsat să trăiască cum vor printre graniţele lor. Aceste triburi, de obicei, se hărţuiesc şi se mănîncă între ele şi se înţeleg doar atunci cînd au de gînd să prade înfloritoarele oraşe şi sate romane. Atunci cînd aceste hoarde se dezlănţuie, vieţile şi avutul cetăţenilor sînt primejduite, ordinea şi bunăstarea provinciilor puse la încercare grea.

Ariort îl asculta cu capul plecat, apoi îl privi ţintă şi zise:

— Toate acestea nu mă privesc, căci nu pot să-mi părăsesc stăpînul. I-am jurat că-l voi urma mereu şi pretutindeni pînă ce el însuşi va voi să mă îndepărteze de lîngă el.

— Aşa? rîse Plinius. Te înţeleg. Tu îi datorezi totul, iar el ţie viaţa. Mi-a povestit cum în precedenta lui călătorie prin ţară, undeva pe lîngă Alliphae, pe malul rîului Volturnus, l-ai salvat, luptîndu-te singur cu o ceată de fioroşi tîlhari. Nu te-ai lăudat nimănui cu isprava asta; nici măcar lui Hermadio, dascălul tău, nu i-ai spus.

— Nu era cine ştie ce faptă, să pui pe fugă nişte păstori sălbatici, înarmați cu bîte.

— Nu fii atît de modest. Cunosc multe cazuri, cînd aceşti sălbatici aruncînd bîtele cu dibăcie, crapă capul călătorilor şi numeroşilor lor însoțitori. Anul trecut doi prieteni de-ai mei — Proculus şi Minucianus, foşti ostaşi, au fost omorîți în acest fel.

— Cînd pornesc la drum, lămuri Ariort, nu uit niciodată să-mi pun un pieptar şi un coif din piele groasă.

— Nu asta te-a făcut să-i învingi, ci curajul şi dibăcia ta.

— Mă bucur că am putut să-i fiu de folos binefăcătorului meu. Atîta timp cît vor fi tîlhari şi atîta timp cît maestrul va călători, va avea nevoie de mine.

— Şi dacă, bunăoară, peste un an sau doi, ți se va încredința comanda unei cohorte de daci, ca să aperi, să zicem, granița de nord a provinciei Britannia împotriva năvălirii triburilor prădalnice, ce ai face?

Ariort nu răspunse. Ca să nu-şi trădeze turburarea se apropie de panoplie şi băgă arcul în învelitoarea lui. Ce ar fi putut să-i răspundă, cînd avea atîtea întrebări de pus? Prea seamănă totul a vis. El şi cu dacii lui. Oho!

Văzînd că răspunsul nu-i vine, Plinius continuă:

— Avem cîteva mii de prizonieri de război, dar nu toți vor putea fi înrolați. Mulți dintre ei n-or să vrea; mulți sînt bătrîni şi suferinzi. Rămîn cei tineri, vînjoşi şi dornici de a-şi schimba soarta în bine. Poate s-ar găsi printre ei destui pentru o „cohors milliaria"[28] de călăreți?

— E hotărît acest lucru, ilustre?

— Augustul nu aruncă vorbele în van. Ceea ce îl preocupă nu este atît cohorta, cît conducătorul ei. „Dacii nu pot fi conduşi decît de un dac, a zis el. Dar acel dac trebuie să fie de bună-credință şi cu un cap mai mare ca ceilalți în toate privințele". După cum vezi, noi i-am găsit omul. Ideea mi-a venit mie şi lui Apollodor aseară, cînd tu nu erai de găsit nicăieri. Te-ai plimbat pesemne? În seama ta cade sarcina de a vorbi şi de a-i convinge pe frații tăi de neam. Va fi greu, ți-o spun. Vei avea nevoie de timp, răbdare şi iscusință. Vei fi poate batjocorit şi blestemat, dar fără asta nu se poate. Acum, viitorule comandant, zise Plinius luîndu-l de braț, să mergem să

---

28 Cohors milliaria = o cohortă de o mie de oameni.

luăm o gustare frugală. S-a sculat şi Apollodor; îi aud glasul. După aceea vom face o plimbare cu barca de-a lungul acestor țărmuri.

Întorcîndu-se din călătorie, Apollodor cu ai săi avea să sosească la Roma către amiază. Nu-i surîdea gîndul de a intra în Urbe pe cea mai mare căldură.

Via Appia, străvechiul drum umbrit de pini şi chiparoşi, emana răcoare plăcută. Pînă şi vîntul fierbinte, încărcat cu mirosurile îmbăitătoare ale cîmpiei, părea că zăboveşte sub umbrare, lipindu-se de lespezile reci, tocite de atîtea nenumărate picioare, roți, copite.

Chemîndu-l pe Ariort să se apropie de lectică, Apollodor îi zise:

— Ce ar fi să facem un popas pînă se potoleşte pîrjolul acesta nemilos? Astăzi tot nu am ce face la Roma.

— Maestre, răspunse dacul tărăgănînd ciudat vorbele, aici, în dreptul mormîntului Caeciliei Metella, undeva pe malul pîrîului Almo se află vila sculptorului Salubrius.

— Bine zici! Am şi uitat. Iată în sfîrşit prilejul de a-i vizita reşedința rustică. M-a invitat de atîtea ori.

Ariort răsuflă cu atîta uşurare că maestrul îl privi lung şi cercetător. Nu-l întrebă de ce, adăugă doar:

— Atunci condu-mă într-acolo! Ştii drumul.

— Îl ştiu din spusele... lui Salubrius, se descurcă Ariort şi nici poticneala asta nu-i scăpă lui Apollodor.

Apucară pe primul drumeag din preajma celebrului mormînt şi părăsind umbra binefăcătoare, se cufundară în aerul fierbinte şi reverberant al cîmpiei.

Copacii rari punctau din loc în loc drumul. Ierburile înalte, date în spic, se vălureau în bătaia vîntului. Văzduhul plin de mireasma fîneței şi a florilor, plin de polen, gîdila nările.

În curînd, printre boschete de verdeață apărură acoperişurile de olane ale unei aşezări. Aici, în preajma apei, verdeața era mai crudă, mai suculentă. În stînga, o păşune cosită, cu căpițe de fîn, înconjuraltă cu un gard de spini. Cîțiva dulăi le ieşiră înainte, mari, galopînd ca nişte cai, hămăind.

La poartă, sclavul de pază, aflînd cine sînt, își înălță mîinile a minune și se duse fuga să-i anunțe. Administratorul sosi gîfîind, poftindu-i cu plecăciuni adînci să intre.

Ariort era emoționat. Ajutîndu-l pe Apollodor să coboare din lectică, arunca priviri neliniștite în jur.

Dezmorțindu-și picioarele după atîta stat în lectică, Apollodor făcu ocolul curții plescăind din limbă de plăcere.

— Ce înseamnă să fii artist, îi zise lui Ariort. Iată o vilă rustică, dar cum e construită! Totul aici este echilibrat, utilul nu contrazice frumosul. După ultima vilă, unde ne-am petrecut noaptea, asta îmi pare o revelație. Și cînd te gîndești că stăpînul celeilalte este de zece ori mai bogat ca Salubrius. Din păcate nu cred să-l găsim pe stăpîn aici, el...

Nu termină, căci în umbra porticului se ivi silueta sveltă a unei femei. Ariort tresări.

— O-o-o! exclamă Apollodor, întinzînd mîinile. Iat-o pe tînăra stăpînă.

Smulsă din umbră de lumina crudă a zilei, Viola se apropie zîmbind și înclinîndu-se grațios, ură:

— Fii binevenit, magister! Cărei împrejurări bine-cuvîntate datorăm această cinste?

Ultimele cuvinte le spuse, aruncînd o privire scurtă dar grăitoare către Ariort, știind cine era călăuza.

După ce strînse părintește mîinile fetei, Apollodor o luă de bărbie și săltîndu-i capul, adăugă:

— Ai înflorit ca un trandafir. Ferice de acela pe care îl vei îndrăgi.

Și peste o clipă:

— Îl cunoști pe Aelius Ariortus, geniul meu păzitor, care nu de mult mi-a salvat viața, luptîndu-se ajutat doar de credinciosul meu Eutyehes, împotriva unei cete de tîlhari fioroși?

— Ne-am cunoscut, zise simplu Viola. — Aflînd cele ce mi-ai spus, adaug și eu admirația mea pentru curajul său.

Gîndindu-se la cuvintele „Aelius Ariortus” și văzîndu-l pe fostul sclav îmbrăcat ca un om liber, fata își dădu seama de întorsătura neașteptată a sorții acestuia. Ochii îi străluciră de bucurie, iar zîmbetul care îi săpa gropițe pe obraji, nu-i mai părăsi chipul.

— Fiți bineveniți cu toții în modesta noastră casă. Tot ce este în ea vă aparține. Tata e la Roma, lipsit de fericirea de a vă primi și a vă găzdui el

însuşi, iar mama vă roagă s-o iertați pînă ce-şi schimbă straiul, căci în clipa cînd ați sosit supraveghia lucrul sclavelor la bucătărie.

— Nu te-ai culcat, Ariort? întrebă Viola apropiindu-se.

— Nu mi-e somn, Viola. Maestrul şi Eutyches s-au culcat pînă se va potoli arşița. În grădina voastră frumoasă se respiră atît de uşor, iar gîndurile se deapănă atît de lesne.

— Iar eu am venit să ți le turbur.

— O, nu! Şi tu faci parte din ele.

Îl privi ciudat, cufundîndu-se în tîlcul vorbelor lui.

— Sînt bucuroasă că ai venit. Tu l-ai adus pe maestru, nu-i aşa?

— Da!

— Mă bucur că nu m-ai uitalt. Te aşteptam mereu.

— De ce, Viola?

— Pentru că mă simt bine cu tine.

— Care e pricina, că şi eu simt acelaşi lucru?

— Poate pentru că sîntem tineri.

Îl privi drept în față şi ochii ei păreau să zică:

„Nu numai din pricina asta”.

Urmată de el, porni încet către malul gîrlei. În umbra sălciilor stufoase, apa împuținată de secetă curgea leneş, fărîmițînd lumina şi reflectînd-o în jur. Alături, dintr-un jgheab de lemn susura un izvor. Dincolo, o livadă întinsă îşi îndoia crengile sub belşug de roade.

— Şezi, Ariort! Aelius ... adăugă rîzînd încetişor... frumos nume, îmi place. Eşti om liber, nu-i aşa? Trebuie să fii tare fericit?

— Sînt, Viola, dar nu chiar atît de tare. În timp ce soarta mă răsfață, frații mei de neam se zbat în cruntă mizerie şi asta mă lipseşte de bucurie.

Pesemne Viola se aştepta la un alt răspuns, căci deveni gravă.

— Ce vină porți tu? Îi poți ajuta cu ceva?

— Am încercat. Am şi speranțe deşi sînt foarte cețoase.

— Totuşi sînt?

— Da.

O privea şi nu se mai sătura. Se întreba, de ce îi este atît de dragă: pentru că e atît de frumoasă sau poate îi pare frumoasă pentru că o iubeşte? „Nu, îşi zicea, chiar dacă ai fi mai puțin frumoasă, te-aş fi iubit deoarece eşti bună şi te-ai apropiat de sufletul meu”. Ceva înălțător şi sacru

îi cuprindea ființa, o dulceață neasemuită i se prelingea în inimă. Ar fi vrut să i se închine ca unei zeițe, s-o adore, s-o binecuvînteze, să-i ceară un semn de bunăvoință.

Şi totuşi semne erau destule. Fata îi zîmbea şi părea bine dispusă în preajma lui. Îl rugă să-i vorbească despre patria lui depărtată, găsind că toate acolo sînt întocmite ca şi în Italia. De unele lucruri se mira şi nu-i venea să creadă. Cînd îi povestise cîteva întîmplări hazlii din copilăria lui, rîse cu poftă.

Timpul trecu repede. Aruncînd o privire către soare, Viola zise cu părere de rău:

— Trebuie să ne întoarcem acasă. Cred că s-au sculat cu toții şi or să ne caute. Am vrut şi eu să-ți povestesc viața mea, dar n-am apucat. Ți-o povestesc data viitoare.

— Data viitoare? repetă Ariort şi întrebarea sună ca un ecou în sufletul său. — Cînd va fi acea dată?

— Cînd vrei tu. Eu rămîn la țară pînă la sfîrşitul lunii octombrie. Tata e grăbit şi vrea să lucreze în linişte la Roma.

Tăcu un timp evitîndu-i privirea.

— Ştii? Tata vrea să mă mărite. Vrea să mă dea după un patrician, oricare ar fi, — patrician să fie. Credeam că mă iubeşte... Au şi venit cîțiva să mă vadă discret; n-au spus-o dar am înțeles. Sînt bătrîni, urîți şi scăpătați şi Pantia, doică-mea, mi-a şoptit că umblă după zestre. Pe tata nu-i chip să-l înduplеci... Zice că dragostea este de scurtă durată, amăgitoare şi că fericirea vine mai tîrziu. Cum, în ce fel, nu m-a lămurit.

Văzîndu-l întristat, Viola urmă pe un ton vioi:

— Dar eu nu mă las, să ştii! E groaznic să te pui de-a curmezişul voinței unui tată, căci e stăpîn pe soarta mea, dar am să înfrunt şi soarta la nevoie. De ce taci, Ariort? Nu-mi spui nimic?

— Ce să-ți spun, Viola? Dacă ar fi în puterea mea să te ajut... să-l iei pe acela care ți-e drag... aş face-o fără şovăială.

Ea rîse zglobiu şi sărind în picioare se îndreptă încet către casă.

— Să nu ne mai gîndim la toate acestea. Pînă una alta viața e frumoasă, iar taică-meu nu are destui bani ca să ademenească un patrician.

Cînd trecură gardul în grădina casei, Viola se opri.

— Te las! Nu e bine să fim văzuți împreună. Mai rămîi un timp aici şi pe urmă întoarce-te în casă. Dacă vrei să mă vezi, să mai stăm de vorbă,

vino din cînd în cînd aici, înainte de a se însera. Zi de zi ies cu Pantia la plimbare. Apucă pe drumeagul următor, cu o stadie mai sus de mormîntul Caeciliei Metella. Acolo nu te va vedea nimeni şi mă vei găsi pe malul gîrlei. Cu bine, Ariort!

— Cu bine, Viola! Voi veni neapărat.

Traian se îmbrăca pentru consiliu şi sclavii îi aranjau pliurile togii, cînd fu anunțat că împărăteasa Plotina îl pofteşte în odăile ei pentru o chestiune importantă.

Augusta ducea o viață aparte, departe de zbuciumul politic al imperiului. Virtuoasă în viața ei privată şi publică, nu se amesteca aşa cum o făcuseră alte împărătese, de la August încoace, în intrigile țesute în jurul tronului. Treburile ce-i apăsau umerii erau şi aşa copleşitoare. Avea în grija şi supravegherea sa atentă tot palatul, domeniile, conducerea chestiunilor de cult, comitetele de binefacere, supravegherea moralei, audiențele cu femeile Romei şi atîtea alte lucruri cu care dezlega mîinile augustului său soț, lăsîndu-l să se preocupe în linişte de vasta administrație a imperiului.

Nu se luaseră din dragoste şi de la un timp, după ce îşi dădură seama că din cuplul lor nu se nasc copii, conviețuiau doar ca nişte buni prieteni. Dintr-o înțelegere tacită nu se amestecau în viața privată a celuilalt. De fapt, numai el avea o viață privată, cu plăcerile şi neplăcerile ei, numai el avea anumite înclinații şi chiar patimi de care nu se putea lipsi. Ea era o sfîntă şi-şi căuta plăcerea în a face bine şi în a împărți dreptatea. Atunci cînd în calitate de împărăteasă, a urcat întîia oară scările Palatinului, s-a oprit pe treapta de sus şi a spus: „Aşa cum urc aceste scări, aşa vreau să le cobor”. Cunoscîndu-i viața exemplară, ca a matroanelor din vechime, nimeni nu se îndoia că în palat intră virtutea personificată, dar nimeni n-ar fi pus mîna în foc că noua şi uriaşa ei demnitate nu o va corupe precum a corupt atîtea alte împărătese. Cu timpul însă, amintindu-şi de acele memorabile cuvinte, fiecare cetățean roman se cuprinse de marele lor adevăr. Punîndu-şi viața şi forțele în serviciul dreptății, Traian binecuvînta mereu Soarta că îi dăruise o astfel de soție. Stima şi încrederea în ea erau nemăsurate.

Augusta nu-l chema prea des şi niciodată pentru nimicuri, de aceea se grăbi la chemarea ei.

Plotina nu era frumoasă şi doar zîmbetu-i luminos şi bun îi înviora chipul inexpresiv. Cînd Traian intră în odaia ei de lucru, sobră şi rafinată în acelaşi timp, o găsi brodînd împreună cu cîteva doamne de onoare. Care împărăteasă de la Popeea, soția lui Nero, şi-a pierdut timpul cu o astfel de îndeletnicire?

Rugînd doamnele s-o lase singură, primi sărutarea pe frunte a soțului său şi fără să lase lucrul din mînă, îl pofti să şadă.

— Cum se simte augusta mea soție? întrebă el cu amabilitate.

— Mulțumesc pentru grijă, bine, auguste soț, şi îndată după aceea, zîmbindu-i, adăugă familiar:

— Iartă-mă Ulpius, că te-am smuls treburilor tale, atît de multe şi copleşitoare, dar nu se putea altfel. Adineaori mă vizitase scumpa noastră Sabina. Venise din partea soțului, deşi n-o spusese. Hadrian este din ce în ce mai neliniştit că tu tot amîi cu înfierea lui.

— De Matidia n-a pomenit nimic?

— Nu, căci nepoata ta, ca orice soacră, nu-l poate suferi pe Hadrian.

— Dar nu am decît cincizeci şi cinci de ani. Îşi închipuie oare Hadrian că aş fi putut să mor la această vîrstă, înzestrat cu robustețea mea?

— Sabina îşi aminteşte că la marele ospăț dat în ziua triumfului dacic ai spus convivilor de lîngă tricliniul tău că ai de gînd să-l înfiezi pe Hadrian şi să-l faci cezar.

— Am băut atunci un vin cum nu am băut niciodată şi vorba mi-a scăpat din gură fără voia mea. În orice caz, nu doresc încă să-mi aleg urmaş la domnie.

— Te înțeleg Ulpius. Istoria ne învață că nu putem avea încredere în nimeni.

— N-am spus că n-aş avea-o în Hadrian. Vreau doar să-l pun la cîteva încercări. Mediul viciat al Urbei nu-i prieşte. O să-l trimit să administreze o provincie, să-i apere hotarele, să conducă o armată în luptă. Vreau să-l văd bun, drept şi milos cu ai săi, neobosit, neînduplecat şi hotărît cu duşmanii. Dînd la o parte bănuiala că devenind cezar va complota împotriva mea, căci a bănui aşa ceva ar fi monstruos, vreau să-mi aleg un urmaş destoinic, inteligent, generos, dar mai ales un bun ostaş.

— Şi, după părerea ta, el n-are aceste calități?

— Chiar dacă le are, nu le dă în vileag. Este un om lunecos, ciudat şi ceea ce nu-mi place deloc, este concepția sa pacifistă față de provinciile noi şi popoarele barbare care, nesăbuite, sălbatice şi lacome, năzuiesc către

Roma ca norii de lăcuste către un lan de grîu. El nu poate să priceapă un simplu adevăr, că Roma, cu toată puterea şi strălucirea ei, nu face decît să se apere, să-şi apere cu înverşunare ordinea şi bunăstarea, cultura şi civilizația. Cu cît vor trece anii, îi va veni tot mai greu să facă față puzderiei de barbari generată de nesfârşitele pustietăți boreale şi orientale, necercetate încă de nimeni. El pare să nu înțeleagă, ca un cetățean de rînd oarecare, că a apăra pacea înseamnă a veghea, a preveni şi a izbi cu toată ascuțimea minții şi forța noastră. Duşmanii primitivi dar şireți, abia aşteaptă un principe slab, nehotărît sau leneş ca să ne dea lovitura de grație. Şi mie îmi place pacea cu toate deliciile ei, dar ceea ce mă deosebeşte de Hadrian este că am priceput de mult că pacea se cîştigă cu armele în mînă şi că duşmanul nu mişcă cît timp ne ştie puternici. Atîta vreme cît Hadrian nu-şi va însuşi acest adevăr şi nu se va cuprinde de el, nu-l voi face cezar. Ceea ce am clădit cu atîta trudă nu vreau să se dărîme după moartea mea.

— Sînt sigură că ai dreptate, Ulpius. Pesemne Hadrian şi-a pierdut speranța dacă recurge la ajutorul femeilor.

— Acestea sînt căile ocolite ale unui orgolios. L-aş fi vrut dintr-o bucată.

— Atunci ce să-i spun Sabinei dacă mai vine?

— Să aibă răbdare, căci nu i-am refuzat încă nimic. Ți-am spus doar că vreau să-l pun la încercare

— Aşa voi face, iubite soț, dar, rogu-te înainte de a pleca, lămureşte-mă în ce constă ciudățenia lui Hadrian, căci eu una nu pot confunda ciudățenia firii cu concepția filozofică.

— Exemple ar fi multe dar nu-ți voi aminti decît de unul singur, cel mai recent. Atunci cînd cu scrisoarea anonimă, cu pretinsul complot al lui Licinius Sura, ți-am povestit eu?

— Da. Hadrian te-a sfătuit să-l arestezi.

— Ei, vezi? Pe bunul meu Licinius, ca şi cînd nu l-aş cunoaşte? Dacă va proceda aşa cînd va fi împărat, unde va ajunge? Noi, cezarii, avem prea puțini prieteni adevărați ca să scoatem la mezat încrederea în ei. Licinius aflase, desigur, şi a trebuit să recurg la întreaga mea elocință ca să-l conving să se împace cu Hadrian. De formă s-a supus, dar între ei de acum s-a aşternut sinistra umbră a suspiciunii. Hadrian nu-l iubeşte nici pe Apollodor. Bănuiesc că-l invidiază pentru că e geniu şi că e al doilea meu prieten adevărat.

— Vai! exclamă Plotina, oprindu-şi pentru o clipă lucrul, semn că era turburată. — Nu cumva îi este teamă că vei alege ca urmaş pe unul din ei?

— Este destul de inteligent ca să-şi dea seama că acest lucru este imposibil. Dacă-mi sînt buni prieteni asta nu înseamnă că-mi vor fi şi buni urmaşi. Apollodor este un artist visător şi un grec sirian pe deasupra. Lui Licinius Sura îi lipseşte privirea de ansamblu şi e prea bătrîn. Dacă ar fi să-l judecăm pe al treilea meu prieten drag — Plinius, acesta are o sănătate prea şubredă. În ceilalți, deocamdată nu am încredere.

— Te înțeleg Ulpius. Nu prea ai de unde alege. Amînîndu-l pe Hadrian, îi dai posibilitatea să-şi limpezească firea; e încă tînăr. Nu te mai rețin. Sărută-mă!

La consiliu, Plinius îl încunoştiință pe împărat că omul potrivit pentru încercarea de a înfiripa o cohortă de daci a fost găsit.

Traian nu-şi exprimă dorința de a-l vedea pe Ariort, lăsîndu-l să creadă pe sfetnicul său că nu are prea mare încredere în reuşita acestei întreprinderi. Totuşi, îşi dădu încuviințarea, trecînd îndată la subiectul următor.

Hermadio, tabularius. primise poruncă să-şi dea toata silința în această chestiune. După sfatul lui Ariort, opri la cazarmă zece din cei mai deştepți şi mai arătoşi dintre daci, mai toți fii de tarabosta.

Deşi îl cunoşteau pe Ariort, unii de la Sarmizegetusa, alții din auzite, dacii îl primiră cu răceală. Sprijiniți de zidul coşcovit îl aşteptau cu mîinile încrucişate.

Băgînd de seamă că sînt porniți împotriva lui, Ariort cumpăni încet şi cu socoteală sorțile sale de izbîndă, gîndindu-se cum să-i ia cu binişorul. Hermadio, ținîndu-se de o parte, hotărî să nu se amestece deocamdată. Dacii nu ştiau despre ce este vorba, căci oprindu-i, tabularius nu le suflă nici o vorbă.

Oamenii erau tăcuți şi încruntați. Unora le părea rău că nu se duseră la muncă. Cu toții se gîndeau: Ce ar putea să fie? Ce vrea de la ei acest Ariort, odinioară erou slăvit în cîntece pentru vitejia şi istețimea sa, acum un vîndut stăpînirii, om liber, bine hrănit, bine îmbrăcat şi tot atît de falnic ca şi pe vremea regelui Decebal.

Ariort fu primul care descleştă gura. Îi venea greu să vorbească acestor oameni încruntați, de aceea hotărî să nu se gudure şi nici să caute să-i cîştige într-un fel. Nu le spuse nici „frați” nici „tovarăşi”, ci le zise scurt:

— Am venit la voi cu o treabă. Dacă vă va plăcea, o puteți primi, dacă nu, rămîneți cu ce aveți.

Unul, mai vîrstnic, pe nume Mucatra, pe care Ariort îl cunoştea din timpul asediului, zise printre dinți, cu un iz de batjocură în glas:

— Dă-i drumul! Să vedem ce treabă ai cu noi?

— Nu am încotro, căci nu am venit aici de capul meu. Eu am vrut pentru voi cu totul altceva.

— Mă mir că-ți mai pasă de noi, zise un altul, cînd ție-ți merge de minune.

— Nu se ştie cum îmi merge şi ce e în sufletul meu.

— Atunci cum trebuie să tălmăcim faptul că dintre toți prizonierii tu singur te plimbi în libertate şi te lăfăieşti?

— Am fost şi eu rob, răspunse în silă Ariort. Am muncit într-o văgăună blestemată de unde numai moartea îl scoate pe om. Ştiu ce e foamea, setea, frigul, căldura şi bicele. Tocmai de aceea nu vreau să mai suferiți şi voi. Faptul că sînt aşa cum sînt acum se datorează întîmplării. Hermadio a fost de față şi cunoaşte toată povestea. Mai mult, scăparea mi-a venit atunci cînd, disperat, am hotărît să evadez. Nu mă gîndeam ce va fi; o singură zi de libertate m-ar fi răsplătit pentru tot chinul ce l-am suferit.

Dacii simțeau că nu minte. Chezăşia lui Hermadio, pe care îl iubeau cu toții, îi întărea în acest simțămînt. Nu se îndoiau o clipă că pe nebunul de Ariort nu l-ar fi oprit nimic să fugă din robie, nici măcar moartea. Îi atinse în locul cel mai dureros, căci cu toată înverşunarea şi chinul, nici unul din ei nu încercase să fugă pentru o zi de libertate.

Băgînd de seamă că reuşise să-i atingă la rîndul său, Ariort urmă:

— Aflați că nu sînt singurul dac care şi-a schimbat soarta în mai bine. Au mai fost şi alții. Andena, bunăoară, care a devenit un faimos gladiator şi nu a avut potrivnic pe măsură-i. Apoi Sola, care pentru hărnicia şi cumințenia sa, a fost trecut marinar pe o corabie; şi cîți or mai fi, pe care nu-i cunoaştem?

— Dar Andena s-a înecat, zise unul. — Trei zile la rînd numai de asta am vorbit.

— Se întîmplă. A fost beat şi nu şi-a dat seama ce face, dar timp de aproape doi ani a dovedit romanilor ce poate un dac.

— Dar tu ce ai dovedit? întrebă Mucatra, strîmbînd gura a dispreț.

— Visul meu nu s-a împlinit încă. De un an de zile mă lupt ca să vi se dea drumul în patrie. Care din voi n-ar vrea să muncească oricît de greu acolo, în loc să se prăpădească de dor aici?

— Tu ai făcut asta? rîse Mucatra. — Cine poate să ne jure că nu minți?

— Eu! zise cu asprime Hermadio, apropiindu-se şi săgetîndu-l pe îndărătnicul dac cu privirea. Cel puțin pe mine mă cunoaşteți, nu-i aşa? Tu, Mucatra, ai o gură spartă şi rea, şi-ți place să vorbeşti în numele tuturor.

Se auziră mai multe glasuri:

— Pe Hermadio îl cunoaştem.

— E un om inimos. E de-ai noştri.

— Se zbate mereu pentru noi.

— Hermadio nu minte.

Mucatra îşi plecă capul, muşcîndu-şi buzele.

— Şi Ariort se zbate, zise Hermadio cu tărie. — Zi de zi îmi vorbeşte de voi şi-mi aminteşte de soarta voastră. El îndrăzneşte să-i vorbească ilustrului Apollodor şi lui Plinius, care amîndoi sînt sfetnici împărăteşti. Dacă aveți o zdreanță mai caldă pe voi şi dacă mîncați pe săturate, asta numai lui i-o datorați. Sînteți nişte nerecunoscători, asta sînteți! Decît să zeflemisiți şi să-l priviți duşmăneşte, mai bine ascultați ce vrea să vă propună.

Luați în răspăr de Hermadio, dacii schimbară fețe-fețe. Dojana îi ardea ca fierul roşu.

— Dacă-i aşa, să vorbească, zise unul şi ceilalți îi ținură isonul.

— După sfatul lui Hermadio, zise Ariort, v-am ales tocmai pe voi, cei mai deştepți, viguroşi şi tineri în acelaşi timp. Cine-i deştept din tinerețe, este de două ori deştept şi nu-şi iroseşte anii căutînd deşteptăciunea la alții. Dacă veți găsi că treaba cu care am venit vă convine, îi veți convinge şi pe ceilalți tineri ori mai vîrstnici s-o primească.

Dacii se priviră nedumeriți. Se auzi îndemnul:

— Spune!

— Te ascultăm!

— Nu ştim despre ce e vorba.

— Roma ne-a învins şi ne-a umilit, după cum şi noi am fi făcut-o dacă am fi putut. Dar învingătorii uită mai repede ce a fost decît învinşii. Ei nu

au nevoie de turme de sclavi îndărătnici, nenorociți şi ursuzi. Ei au nevoie de oşteni.

— Cum? Ce? Asta-i bună! E o glumă? se auzi printre daci.

— Nu e nici o glumă. Ceea ce am vrut să capăt pentru voi mi-a fost refuzat. Rămîne ceea ce propun ei. Nu va fi nici o supărare dacă respingeți îndemnul lor.

— Împotriva cui vor să ne trimită să luptăm? întrebă Mucatra.

— Deocamdată nu este vorba de nici o luptă. Roma nu are cu nimeni război, dar granița dinspre Soare-Răsare este primejduită de seminții prădalnice. Sînt neamuri sălbatice şi neastîmpărate, care apar şi dispar, pustiesc, pradă, dau foc, siluesc...

— Pe cine, pe romani? rîse unul. — Ce ne pasă nouă de ei?

— În provincii sînt puțini romani adevărați, născuți aici în Italia. Cei mulți sînt greci, sirieni, capadocieni şi alte neamuri harnice, paşnice, care au înălțat oraşe şi tîrguri înfloritoare. Dacă voi, bunăoară, v-ați afla acolo, nu ați avea, oare, de apărat un petic de pămînt, o casă, poate şi o muiere luată de pe acolo, pe copiii care i-ați face cu ea?

La auzul vorbei „muiere”, ochii unora străluciră. Un murmur voios se împrăştie în jur.

— Ați avea soldă, cai, arme, pămîntul vostru, continuă Ariort aidoma unui fierar care bate fierul pînă e cald. — Ați fi ostaşi de hotar şi ați apăra lumea paşnică împotriva unor seminții rătăcitoare şi fără căpătîi. Ați construi cetăți şi ați înălța valuri, în spatele cărora v-ați apăra la nevoie.

Băgînd de seamă că murmurul nu încetează şi că tinerii se sfătuiesc în şoaptă, ridică mîna şi zise cu hotărîre:

— Asta e tot ce am avut să vă spun. Eu am fost ales conducătorul vostru, dar vorbele vor zbura în vînt dacă dacii se vor încăpățîna să rămînă sclavi. Romanii îi cinstesc pe prizonierii de război şi nu o dată i-au iertat şi i-au primit în oaste. Se face o încercare şi deocamdată am nevoie de o mie de ostaşi, pe cît se poate tineri şi vînjoşi. În clipa în care voi aduce lista cu numele celor dornici de a se înrola, veți deveni oameni liberi. Deşi nu e nici o grabă, de voi depinde să scăpați cît mai repede din robie. Voi, cei zece, aleşi de Hermadio, veți fi ajutoarele mele, adică centurioni, mai mari peste o sută de oşteni. Gîndiți-vă şi dacă nu veți avea nimic împotrivă, apucați-vă de treabă. Voi, sau dacă cineva nu doreşte această cinste, alți tineri vor trebui să-mi găsească pe acei o mie de ostaşi.

— Hermadio, continuă Ariort după o scurtă tăcere, mi-a dat o listă. Vă voi striga acum pe fiecare după nume. Acela care nu va răspunde, înseamnă că nu primeşte şi vom căuta să-l înlocuim:

— Denzi?

— Aici! răspunse unul. după ce se codi puțin.

— Mucasenus?

— Eu sînt!

— Mucatra?

Acesta, mai vîrstnic ca ceilalți, tăcea cu înverşunare, întorcîndu-şi fața într-o parte. Ariont aruncă o privire lui Hermadio. Acela încuviință cu o mişcare a capului şi-i întinse un styl cu care Ariont şterse numele celui ce tăcea.

Ceilalți: Brasus, Mucapor, Soia, Eptala, Tzinto, Drigiza şi Reb, răspunseră la apel[29].

— Socot răspunsul vostru drept chezăşie a reuşitei noastre. Cu bine, ostaşi!

Cu aceste cuvinte, Ariort plecă împreună cu Hermadio, lăsîndu-i pradă unui zbucium ce nu le-a încercat încă niciodată inimile.

Cînd Ariort şi Hermadio au intrat în cazarmă, curtea imensă arăta ca un stup de albine în care s-a strecurat o viespe. Seara caldă, senină, aurie se oprise parcă la porțile dărăpănatei clădiri. Înăuntru totul era sumbru, dezolant şi melancolic. Ziduri cenuşii, zdrențele murdare ale robilor, mirosul greu al corpurilor nespălate.

Mulțimea dacilor, înghesuită în careul interior se tălăzuia şi se agita cuprinsă de nelinişte. Se buluceau în grupuri mari în jurul cîtorva mai vîrstnici, încruntați şi pătimaşi. Unii, ieşiți parcă din minți, vorbeau cu spume la gură.

Comandantul, înştiințat de Hermadio despre scopul venirii lor, socoti că n-are de ce să se amestece în treburile poruncite de stăpînire şi-i lăsă pe cei doi singuri în mijlocul mulțimii de prizonieri. Se opriră pe treapta de sus a unei intrări ce dădea în porticul cu arcade al catului de jos. Stăteau nemişcați şi muți, ascultînd cu inima strânsă de nelinişte zumzetul acela gros şi neîncetat. Atmosfera aceea grea, duşmănoasă, încărcată ca înainte

29 N. A. — Deoarece înşir deodată zece nume de daci, țin să subliniez că între scoarțele celor două volume nici un nume n-a fost inventat. Toate figurează în documentele epigrafice ale vremii.

de furtună, nu li se părea de bun augur şi simțămîntul de singurătate îi copleşi treptat-treptat.

Regulamentul sever al cazărmii nu îngăduia robilor să ridice glasul peste poate şi puținii vorbitori pătimaşi nu erau auziți decît de cei din preajma lor. Oamenii se strecurau mai aproape, îşi lungeau gîturile, se săltau în vîrfuri. Ochii larg deschişi, gurile căscate, trădau tulburare, nelinişte, dorința de a căpăta răspuns la întrebări chinuitoare.

Se vedea bine că scînteile aruncate de cei zece tineri aleşi, deunăzi, atîțaseră focuri, deocamdată mocnite, dar din care puteau să țîşnească năpraznice vîlvătăi.

Au fost zăriți şi treptat privirile tuturor se ațintiră asupra lor. Deocamdată îi cercetau din depărtare. În ochii unora străfulgera ura, în ai altora — speranța, dar în ochii celor mulți nu se vedea decît nehotărîrea.

Apoi, împinşi parcă de vrajă, dacii se apropiară, pas cu pas, înghesuindu-se des, umăr la umăr.

Nepăsător la chip, Ariort era tare tulburat. Sîngele îi zvîcnea în tîmple odată cu gîndul: „Voi reuşi? Nu voi reuşi?” Cu totul altfel îşi închipuise el întîlnirea cu dacii. Ştia că va fi greu, că se va lovi de căpățoşenia multora, dar toate cîte i-au trecut prin minte, erau mai simple, mai calde, mai omeneşti. Adevărul, însă, era rece, bănuitor şi duşmănos. Cînd Plinius îi transmise încuviințarea împărătească, nu-i tăinui faptul că Traian o dădu fără însuflețire, ca unul ce se îndoieşte de reuşită. Văzînd ce se petrece, Ariort nu putu să-şi ascundă încîntarea pentru ascuțimea de minte şi cunoaşterea firii omeneşti de care a dat dovadă împăratul.

Oştenii din posturi priveau agitația barbarilor cu un soi de şagă batjocoritoare. Erau nepăsători la păsurile lor, nu puteau să priceapă de ce se codesc lățoşii, iar durerea care țipa fără glas din toți porii acestor chipuri asudate, care se scurgea din toți ochii aceştia larg deschişi, din toți muşchii încordați, le era cu totul de neînțeles.

Între timp dispăruse pînă şi ultima pată de lumină, agățată acum cîteva clipe de colțul răsăritean al clădirii. Soarele apusese.

Cuprins de milă profundă pentru aceşti oameni care-şi puneau principiile mai sus de căpătuială, de interese meschine, poate chiar de viață, care nu voiau să primească un dar pînă nu erau convinşi că acesta le este oferit din toată inima, că acela care-l aduce nu le va cere prețul trădării, Ariort îi compătimea, suferind pentru ei.

Între timp, o dată cu lumina, se domoli şi larma. Oamenii au început să-şi vorbească la ureche, sfătuindu-se în şoaptă. Se vedea prea bine că le era greu să ia o hotărîre. Folosindu-se de acalmie, Ariort ridică mîna în semn că vrea să vorbească. Glasul său puternic răsuftă nefiresc între ziduri:

— Ostaşi, cred că e de prisos să vă spun cu ce am venit la voi, asta se vede după tulburarea de pe chipurile voastre. Ce răspuns îmi dați?

El însuşi simți îndată că nu a vorbit cum ar fi trebuit. Ar fi vrut să fie mai puțin sec, mai puțin scurt, să-i ia de departe, cu binişorul, să-i mîngîie cu o vorbă bună. Dar era tîrziu, vorbele scăpate nu se mai întorc. Se sperie el însuşi de ecoul stîrnit de cuvintele sale.

Sute de brațe se agitară, sute de pumni se înălțară amenințător şi în pofida regulamentului sever, oamenii au început să zbiere. Se înghesuiră pînă la refuz, înaintînd pînă la baza scării. Vacarmul deveni atît de mare că nici o vorbă nu se mai desluşea.

În zadar Ariort ridică brațul în semn că vrea să vorbească. Strigătul său se topea în zgomotul asurzitor. Cîțiva daci mai voinici, azvîrlindu-şi vecinii în lături, ieşiră în față fioroşi şi amenințători, iar un voinic fără pereche strigă cu o voce de tunet:

— Tăceți o dată, nărăvaşilor! Să auzim ce vrea să ne mai spună ăsta!

Împunse aerul cu degetul, arătîndu-l pe Ariort. După un murmur confuz, mulțimea se potoli. Ici-colo glasuri răzlețe aruncau cu furie şi asprime:

— Haide, salvatorule, dă-i drumul!

— Să vedem ce va ciripi pasărea asta măiastră?

— Vor să ni-l bage pe gît pe vîndutul acesta.

— Trădătorule!

— Coadă de topor a duşmanilor!

— Cine ți-a dat voie să momeşti tineretul?

— De ce nu ne laşi în pace?

Insultele îl şfichiuiau ca nişte lovituri de bici. Nu se aşteptase la aşa ceva. Asculta cu amărăciune. El, trădător? El, coadă de topor? Atunci la ce bun să se mai zbată pentru nerecunoscătorii aceştia? Era gata să izbucnească furiosul din el. Sîngele îi clocotea în vine. Hermadio îi strînse brațul la încheietură, şoptindu-i să-şi păstreze calmul.

Se potoli cu greu. Ceea ce îl desmetici şi-l linişti întrucîtva era constatarea că printre cei ce-l ocărau nu se afla nici un tînăr. Simțea

înlăuntrul său că nu totul era pierdut. Surprinse chiar privirile neliniştite ale cîtorva tineri ce se țineau deoparte. Schimbă o privire fugară cu Hermadio şi acesta, clipindu-i cu înțeles, ieşi în față, agitîndu-şi brațele în semn că vrea să vorbească.

Dacii nu se potoliră atît de repede şi în clipele acelea de grea cumpănă, Ariort privea şi vedea limpede fiecare chip, fiecare gest. Amănuntele cele mai neînsemnate îi săreau în ochi, se mira el însuşi, de ce?

Era în primele rînduri un prizonier deşirat, de vîrstă coaptă, care îndepărta într-una un smoc de păr ce-i cădea pe frunte şi în gestul inutil, repetat inconştient, părea că se consumă tot zbuciumul omului. Gura i se deschidea din cînd în cînd, dar sunetul nu răzbătea prin perdeaua groasă a vacarmului. Un altul îşi freca cu furie pieptul prin despicătura cămeşoiului slinos, vrînd parcă să scape de o mîncărime de nesuportat. Cei nehotărîți se scărpinau în cap şi-n barbă, aruncînd priviri în jur, căutînd pesemne sprijin şi dezlegare la vecinii lor mai hotărîți. În masa de chipuri încinse de patimă se zăreau şi fețe liniştite, cel mult încruntate, ale celor ce doreau să cumpănească şi să aşeze toate la locul lor, să cearnă vorbele adevărate din cele nesăbuite, vînturate de vijelia patimilor omeneşti. Pe unele chipuri se oglindea neîncrederea, pe altele — dojana arzătoare ca fierul înroşit.

Nu era greu de constatat că tinerii se țineau în pîlcuri osebite şi nu erau atît de agitați. Pesemne țineau piept celorlalți, mai bătrâni, slăbănogi, roşi de boli ori măcinați de deznădejde. Şi printre tineri erau chipuri încruntate şi Ariort nu ştia la ce se încruntă: la el, ca la un duh ispititor şi viclean, ori la ceilalți, care din neputință şi pizmă caută să le strice socotelile, să stingă în ei dorul de viață mai bună.

Zarva era atît de mare că ostaşii romani au început să iasă cu zecile din corpul de gardă, împrăştiindu-se prin porticul ce înconjura curtea. Un centurion se apropie grăbit de Hermadio şi-i zise:

— Comandantul porunceşte să se pună capăt acestei vociferări. Nu se cade şi nu e permis. Cazarma se află în incinta oraşului şi lumea a început să se strîngă în preajma ei. Nu vrem să provocăm nelinişte în sînul populației. Dacă nu puneți capăt acestei gălăgii, vom lua măsuri!

— Vom încerca, centurioane, îi răspunse Hermadio. Pînă atunci, fii gata să intervii. Te rog, însă, deocamdată să ne laşi singuri.

După ce se îndepărtă centurionul, Hermadio ieşi în faţă şi-şi agită braţele cu atîta stăruinţă, încît vacarmul scăzu simţitor, iar pe urmă încetă aproape cu totul.

— Oameni buni, fraţilor, strigă el! Potoliţi-vă! Nu e bine ce faceţi. Aşa nu ne vom înţelege niciodată.

— Staţi, nu vă pripiţi! strigă din nou după o altă izbucnire. — Dacă mă socotiţi trădător, vă dau voie să mă rupeţi în bucăţi. Oare nu v-aţi dat pînă acum seama că vă iubesc şi sînt mereu alături de voi? Sînt un om învăţat şi aş fi găsit ce să fac în loc să vă dădăcesc, dar...

Din murmurul de glasuri se înălţară strigăte răzleţe, întrerupîndu-l pe tabularius:

— N-avem nimic cu tine.

— Eşti un om dintr-o bucată.

— Ne-ai fost ca un tată la toţi.

— Eşti de-ai noştri. Ai sînge de dac în tine.

— Atunci, ce vreţi? strigă el şi mai tare. De ce îl ponegriţi pe Ariort? Oare el nu e de-ai noştri şi nu e de acelaşi sînge cu voi? Am venit cu el şi răspund pentru gîndurile lui bune. El v-a întrebat ce răspuns îi daţi şi nu i-aţi dat nici unul. L-aţi făcut trădător şi vîndut şi nu ştiu pentru ce ar fi? Ar fi putut să-şi vadă de ale lui, fără să-şi bată capul cu soarta voastră. Potoliţi-vă şi ascultaţi-l, căci nu vă doreşte decît binele. E adevărat că deocamdată nu toţi se vor bucura de propunerea lui, dar voi, oare, nu veţi fi bucuroşi dacă măcar jumătate din prizonierii daci îşi vor schimba soarta în bine? Oare voi, cei vîrstnici, nu vă veţi bucura aflînd că mlădiţele tinere vor gusta din viaţă în libertate, aşa cum aţi gustat-o şi voi la timpul vostru? Încercăm şi ne zbatem pentru toţi, dar nu e atît de uşor. Vorbeşte-le, Ariort.

— Adineaori, zise acesta, împroşcat cu ocări şi blesteme, de ruşine nu-mi doream decît moartea. Dacă aţi fi tăbărît asupra mea, n-aş fi mişcat un deget ca să mă apăr, n-aş fi făcut un pas ca să scap. Acum însă, cînd mi-a trecut supărarea, îmi dau seama că am judecat, greşit. Trebuia să vă întorc spatele şi să plec fără să mai dau ochii vreodată cu voi. Cei zece tineri aleşi, cu care am stat de vorbă deunăzi, v-au spus de bună seamă despre ce este vorba? Nu mai e nevoie să repet. Drumul ce se deschide în faţa voastră nu vă îmbie neapărat să mergeţi pe el, căci drumul nu ştie de nimic, nu ştie să vorbească şi nu poate porunci. Drumul în sine nu este un ţel, este doar un mijloc de a ajunge la acel ţel. Acei care doresc să fie liberi, pot să-l aleagă, acei însă care socot că ţelul către care duce acest drum nu merită

osteneala, sau că nu e demn de ei, n-au decît să rămînă pe loc, fără nici o supărare. Drumul libertății însă este un drum al cinstei şi nu poate fi drumul trădării, de aceea socot că nimeni nu are dreptul să oprească pe un altul să-l aleagă... Celor, însă, care vor să pornească pe acest drum, li se cere să dorească acest lucru, să fie sănătoşi şi puternici. Ei vor fi ostaşi şi fiecare din voi ştie ce înseamnă a fi ostaş, căci ați fost cu toții; dacă n-ați fi fost, n-ați fi ajuns prizonieri de război, ci simpli sclavi cu care nimeni nu-şi bate capul. Romanii disprețuiesc popoarele laşe şi slabe, de aceea ei ne prețuiesc pe noi, care am fost viteji şi dîrji. Războiul s-a terminat de mult. Ei şi-au încheiat socotelile cu noi şi socotindu-ne ostaşi de soi, vor să ne aibă în rîndurile oştilor lor. Nu veți fi trimişi să luptați împotriva fraților voştri, nu este în obiceiul romanilor să facă astfel de nesăbuințe. Ei vor să ne trimită să apărăm hotarele îndepărtate împotriva neamurilor viclene şi prădalnice, cu totul străine obiceiurilor şi credinței noastre.

Se opri din vorbit şi neauzind nici un murmuri, adăugă:

— De aceea, scurt, ostăşeşte şi fără supărare, alegeți! Acei care se simt încă tineri şi cred că vor putea face față unei vieți de oşteni, să treacă în dreapta mea. Dacă vor fi mai mulți de o mie, vom alege din ei, trăgînd la sorți, dacă însă, vor fi mai puțini, nu vom putea înjgheba o cohortă şi toată treaba se va nărui. Începeți!

De astă dată liniştea era atît de profundă că se auziră zgomotele obişnuite ale străzilor. Se întunecase de-a binelea şi în partea răsăriteană a cerului licăriră cîteva stele. Se auzi clar cîntatul cocoşului din corpul de gardă. Ostaşii de strajă aprindeau torțele. În aerul cald şi stătut se răspîndi mirosul înțepător de ceapă prăjită pentru minestra de cină.

Din nou un murmur confuz, foiala printre rînduri, şoapte. Ariort aştepta cu sufletul la gură, deşi nimic din atitudinea lui falnică şi dîrză nu trăda această slăbiciune. Fruntea i se acoperi cu broboane de sudoare iar gura îi era de iască.

Dacii se mişcară de colo pînă colo, trecînd unii printre alții, o parte din ei au rămas neclintiți pe locurile lor, altă parte se dădu către stînga.

Ariort nu-şi dădea seama cît timp trecuse de cînd le spuse: „începeți!" Tresări de bucurie cînd îşi dădu seama că mulțimea se împărțise de acum în două cete. Încă mai treceau cîțiva, dincolo şi dincoace, dar socotind din ochi, Ariort îşi dădu seama că învinsese eăpățoşenia celor de acelaşi sînge cu el. În dreapta se strînse o grămadă de voinici viguroşi, cu spete largi, ori traşi ca prin inel, drepți ca brazii, sau noduroşi ca gorunii. Lumina torțelor

aprindea în pletele lor luciri de aur şi de aramă şi doar ici-colo se zărea cîte o sclipire argintie pe la tîmple şi în bărbi. Erau aspri şi tăcuţi, dar în ochii multora licărea mulţumirea.

— Cei zece şutaşi să vină la mine, porunci Ariort! Cînd se înşirară în faţa sa, le zise:

— Număraţi-i şi alegeţi-vă sutele. Pe cît se poate, nu-i despărţiţi pe acei care vor să fie împreună. Pe acei însă pe care-i ştiţi suferind de vreo vătămătură, să nu-i socotiţi, căci nu vor putea face faţă greutăţilor ce-i aşteaptă. Voi veni mîine să-mi daţi socoteala.

Nu mai adăugă nimic. Nu strigă nici o urare, nici un cuvînt de rămas bun, din pricina celorlalţi — bătrîni, bolnavi ori îndărătnici.

Atunci cînd a fugit din Roma, Andena n-a putut să-şi închipuie cît de greu îi va fi să se prefacă şi să se dea drept altcineva. El, care era un neînfricat, se surprindea cu gîndul că-i era teamă să nu fie recunoscut. Frica asta nu-i venea de la altceva decît de la dorul încă neîmplinit de a avea pămîntul lui, o casă şi o familie. Pînă atunci însă trebuia să muncească, să cîştige bani.

Două lucruri ar fi putut să-l trădeze: barba şi glasul. Se bărbierea în silă cam la vreo trei zile o dată, oftînd după bănuţii lăsaţi bărbierului, bani aruncaţi pe gîrlă după părerea lui.

A treia zi după bărbierit, cînd miriştea arămie îi năpădea obrazul, se privea în oglinda de bronz lustruit, cumpărată anume pentru asta, scuipa cu scîrbă şi se ducea în silă la dugheana de după colţ. Mai scuipa o dată privind firma pictată cu stîngăcie pe care un nătîng cu privire crucişă şi o gură pînă la urechi, cufunda într-un lighean mutra unui alt nătîng. Pe cîmpul liber în jurul lor scria cu litere mari, strîmbe: TONSOR.

Cu cîtă plăcere şi-ar fi lăsat barba, care îi creştea atît de frumos, mai ales că în provincie lumea nu se prea bărbierea, în afară de cîţiva oameni de seamă, militari sau magistraţi.

Totuşi, dacă Andena putea să-şi schimbe înfăţişarea dînd barba jos şi scurtîndu-şi chica, el n-avea ce-i face glasului, mai ales atunci cînd vorbea limba sa de baştină.

Dugheana pe care o înălţase arătoasă şi trainică era foarte căutată de lumea din oraş. Chiar dacă nu toţi aveau bani pentru marfa sa de soi, fiecăruia îi plăcea s-o privească. Ce-i drept, lămpile şi opaiţele lui Menander

nu erau chiar atît de fine ca modelele pe care le imita şi asta nu atît din pricina nedibăciei cît din pricina materialului mai prost, dar lumea le căuta pentru că erau mai acătării şi mai ieftine ca ale negustorilor venetici. Olarul grec mai adăugase la cele douăzeci de modele, procurate lui de Andena, alte cîteva noi, ale lui, destul de bine scornite şi mai potrivite gustului local.

Treburile mergeau bine, chiar prea bine pentru început. Andena era mulțumit. Nu-i era teamă de negustorii sosiți de departe, căci marfa lor era de trei ori mai scumpă, se temea însă că pilda sa va fi urmată de alți localnici. Era mereu cu ochii în patru şi se gîndea de pe acum, cu ce ar fi putut înlocui opaițele dacă n-ar mai merge.

Dugheana şi-o făcuse cu două odăițe în fund, una pentru el, cealaltă pentru Timon, ursuz, tăcut, dar om de treabă. Ca orice sclav, acesta, deşi trecuse de treizeci de ani, tot mai visa să se răscumpere. Pesemne avea ceva bani pe care numai el ştia pe unde-i ascundea. Andena bănuia acest lucru, cu toate că nici prin gînd nu-i trecea să-l prade, dimpotrivă, bun la suflet, închidea ochii la socotelile ce i le dădea sclavul. De fapt, Timon nu-l înşela atunci cînd reuşea să cumpere mai ieftin ceea ce i se poruncea ori atunci cînd, ținîndu-i locul în dugheană, reuşea să vîndă marfa mai scump decît i s-a pus prețul.

Andena zis Fortunatus îi înțelegea păsul, care nu de mult era propriul său pās. Tot omul rîvneşte la mai bine şi a fi liber e mai bine decît să fii sclav.

În mai puțin de un an, Andena reuşi să se pună bine cu autoritățile oferindu-le din cînd în cînd daruri. Numai cu unul singur nu-i mersese, cu centurionul Valerius Asdus, însărcinat cu paza oraşului. De fapt, acesta nu avea de ce să se lege. Andena însuşi era un voinic fără pereche, dar om falnic ca Asdus nu mai văzuse. Avea şi o soție pe măsura lui. Cînd apărea în tîrg însoțit de Sama, lumea căsca ochii ca la o minune. O întrupare mai vie a zeului Hercule şi a divinei sale consoarte — Hebe, nici că se putea. Ostaşii din garnizoană, la o ulcică de vin, povesteau fel de fel de minuni despre Asdus, fost cărăuş din Thracia, care cu toată vîrsta lui mică reuşise să ajungă centurion. Se spunea că primise „corona muralis”, cea mai mare decorație oferită vreunui militar în războiul dacic, că-l însoțise pe generalul Longinus în solie la Decebal şi că reuşise să fugă după ce regele îi arestă pe toți. Se spunea că se închină zeului Mithra şi că dintre zeii latini îl prețuieşte doar pe Hercule şi chiar are o statuie a acestuia în casa sa. Se spunea că a fost la Roma la triumf şi a mers în primele rînduri ale cohortei

de onoare. Cu atît mai strălucitoare era aureola acestui erou, cu cît el însuşi nu vorbea niciodată despre isprăvile sale.

Valerius Asdus avea în grija sa ordinea publică în Apulum şi regiunea care ținea de oraş. Hoții, tîlharii şi escrocii tremurau la auzul numelui său. Ordinele sosite din Colonia Ulpia Traiana şi din imperiu, privitoare la urmărirea celor care se ascundeau de pedeapsă în Dacia, în mîna lui ajungeau şi cînd era vorba să pună mîna pe unul certat cu legea, nu greşea mai niciodată. El descurcase urîta treabă cu uciderea şi jefuirea a şapte peregrini care călătoreau la Apulum. Tot el prinsese şi-i răstignise pe tîlharii care omorîseră un patrician cu membrii familiei sale, cînd se încumetase să meargă la Ampelum fără escortă. Tot el zdrobi într-o luptă un pîlc de daci, foşti oşteni, care mînați de răzbunare îi ucideau pe romani. În această încăierare Asdus fu rănit la un picior şi de atunci şchiopăta. Se mai zvonea că Asdus se opuse hotărîrii consiliului militar de a-i crucifica pe dacii luați prizonieri, susținînd sus şi tare că aceştia nu erau tîlhari ci luptători şi nu meritau o moarte atît de ticăloasă. Pînă la urmă au murit săgetați.

Ştiind toate acestea, nu era de mirare că pînă şi neînfricatul Andena se ferea de el, ca unul ce se simțea cu musca pe căciulă.

Întîia oară, cînd Valerius Asdus veni să-l cunoască şi să-i pună cîteva întrebări, Andena zis Fabius Fortunatus încercă să-i ofere plocon cîteva lămpi mai frumoase, dar Asdus nu le primi.

Cu toate acestea, centurionul trecînd prin piață nu uita niciodată să treacă pe la Andena, să-i dea binețe şi să-l întrebe de sănătate. Negustorul era nedumerit şi nu putea să-şi explice în nici un fel această bunăvoință. Poate că-l atrăgea bărbăția sa, poate că Asdus simțea înlăuntrul său că are de a face cu un om deosebit?

De la un timp Andena se linişti, mai ales că nimeni nu s-a plîns vreodată de el. Îşi plătea dările la timp şi vărsa din cînd în cînd sume mici în folosul breslei olarilor. Dar o ştia prea bine că imperiul roman, cu ordinea şi meticulozitatea sa, nu iartă niciodată pe acei ce-i calcă legile. Mai ştia că atîta timp cît va sta aici, în văzul tuturor, nu va avea linişte deplină. Chiar dacă toată lumea din Roma era convinsă că Andena gladiatorul s-a înecat în Tibru, sînt destui oameni aici în Dacia care l-au cunoscut prea bine şi ar fi putut să-l recunoască. Dacă se va afla că onorabilul cetățean roman Fabius Fortunatus este un dac pe nume Andena, atunci legătura cu trecutul va fi uşor de stabilit, iar el îşi va pierde libertatea, agoniseala şi visele cîştigate cu riscul vieții.

De fapt, rareori treceau fețe cunoscute pe lîngă dugheana sa; şi mai rar se opreau privindu-l cu insistență, surprinşi pesemne de ceva numai lor cunoscut la acest negustor cu chip de venetic. „O fi, n-o fi!?" păreau să spună privirile lor cercetătoare.

Cîteodata îi venea să-l îmbrățişeze pe dacul oprit în fața sa, să-i zică:

„Nu te mai chiori atîta! Eu sînt, Andena, dar te rog, frățioare, ține-ți gura dacă mă iubeşti!"

Cu toată ispita, se oprea la itimp. Bunul simț îi şoptea că tainele ies pînă la urmă la iveală. Ceea ce ține în el un om treaz, scapă la beție. Orice om are o muiere, un prieten bun căruia i se destăinuieşte. O dată încăpută în gura altuia, taina nu mai e taină. Fără să vrea, prietenul, prietena, un copil nevinovat, devin o pacoste pentru semenul lor.

Cîteodata îi venea să rîdă de aceste spaime. „Să-ți fie ruşine, îşi zicea! De cînd ai devenit atît de sperios, tu care ai înfruntat de atîtea ori moartea pe cîmpul de luptă şi în arenă?"

Dovada că spaimele acestea aveau temei, îi veni pe neaşteptate.

Într-o zi, un dac bătrîn şi ştirb, mergînd cu două păsări sub braț şi o traistă cu verdeață pe umăr, se opri lîngă dugheana sa.

Andena tocmai vînduse o lampă unei femei romane, şi vorbea cu ea latineşte. Moşul, pesemne, întîia oară în oraş, asculta cu băgare de seamă graiul străin. După ce femeia plecă, întrebă cu sfială:

— Spune-mi, cinstite negustor, cum trebuie să strig ca să-mi vînd marfa? Că eu, de, nu ştiu limba voastră.

Lui Andena moşul i se păru ciudat de cunoscut. Tare ar fi vrut să stea de vorbă cu el în limba lui, dar n-o făcu. Îi zîmbi totuşi cu bunăvoință şi arătînd cu degetul pasărea, zise:

— Galina, galina!

— Ah, găina, găina? Am înțeles, să-mi trăieşti! Cercetînd ce fel de verdeață avea în traistă, Andena adăugă:

— Urtica, urtica!

— Urzica! repetă moşul. E cît se poate de lesne. Zalmoxis să-ți dea viață lungă! Dacă n-ai fi roman, aş zice că eşti mai degrabă Andena, fiul vecinului meu Dula, mort acum vreo zece ani. Va să zică, găina şi urzica? Cîte limbi ştii, de atîtea ori eşti om.

Şi moşul se îndepărtă, fără să-şi bată capul dacă romanul pricepuse ceva din ceea ce el îi spusese. Se apucă pe loc să strige cît îl ținea gura sa ştirbă':

— Hai la găina, hai la urzica! Ieftin le dau. Găina, urzica, pentru ciorbă!

Moşul nu greşise, aşa era ... Andena îşi aminti bine pe vecinul lor, doar că-i uitase numele. Mîine ar putea să apară unul mai nătîng, ori mai ramolit care în văzul şi auzul tuturor o să caute să-l convingă că nu e Fabius Fortunatus, cetățean roman, ci Andena fiul lui Dula, luptător de frunte în oastea lui Decebal. Rămase pe gînduri. Îşi frecă obrajii neraşi de trei zile şi strigă:

— Timon, Timon!

Cînd sclavul apăru, ştergîndu-şi mîinile de şorț, îi porunci:

— Rămîi la tejghea pînă mă întorc.

— Dar mi se arde mîncarea, stăpîne.

— Dă-o încolo de mîncare! Poți s-o pui de o parte, mă întorc îndată.

Se duse fuga după colț, la bărbier. Privi tîmpiții pictați pe firmă, scuipă cu scîrbă şi intrînd zise:

— Hei ilustre tonsor, rade-mi iute fața şi țeasta!

— Dar ce eşti eunuc ori preot, Fortunatus, ca să te razi pe cap?

— Nici una nici alta, dar mi-e cald de nu mai pot.

Zilele din ce în ce mai scurte ale sfîrşitului lui octombrie şi aşteptarea înfrigurată a celei mai triste dintre ele, cînd Viola se va reîntoarce la Roma, îl cufundau pe Ariort într-o melancolie tot atît de copleşitoare ca şi dorul ce-l mîna mereu în preajma iubitei.

Adeseori graba lui de a o revedea se poticnea în dezamăgirea unui bilețel lăsat în scorbura sălciei bătrîne. Cîteva cuvinte îl vesteau că iubita nu a putut veni la întîlnire. A doua zi afla chiar din gura ei pricina: „Tata venise să-i vadă; oaspeți neaşteptați picaseră ca din senin”. Atunci însă, cînd o zărea aşteptîndu-l se înăbuşea de fericire şi nu găsea vorbe de gratitudine pentru soartă şi zeii binevoitori.

Din după-amiaza aceea binecuvîntată, cînd venise cu maestrul Apollodor în vila de pe malul pîrîului Almo, dorul nemărturisit, abia încolțit se prefăcu treptat-treptat într-o mîndră floare.

Impetuos şi nerăbdător pe vremuri, Ariort se mira el însuşi de cîtă gingăşie este în stare față de ființa care îi dăruise pentru întîia oară dragostea ei pură. Scurte cum erau, întîlnirile îl umpleau de încîntare, încredere şi fericire. Plenitudinea sentimentului, căruia doar tinerii

îndrăgostiți sînt în măsură să-i încerce profunzimea, îl copleşea într-atîta încît, revenind la preocupările lui obişnuite, trebuia să-şi încordeze toată voința ca să-şi adune gîndurile risipite în visări.

Cînd după multe şi încîntătoare întrevederi veni ziua destăinuirii, cînd orice fereală dispăruse cedînd locul unei efuziuni depline, Viola îi spuse:

„Chiar dacă de acum încolo va fi să rămînă doar amintirea acestor clipe, voi binecuvînta zeii că mi-au dat să gust fericirea”.

Ariort care nu se gîndise la asta, tresări de spaimă, dar ea îl linişti, adăugind că va face totul, va trece peste toate opreliştile, atît cît este îngăduit unei fete, ca să-şi apere această fericire.

El îi destăinui presupunerile şi temerile lui Apollodor, confidentul şi binefăcătorul său şi ea tăcea întristată, căci ceea ce maestrul spusese despre tatăl ei era adevărat.

Se înțeleseră ca, după reîntoarcerea ei la Roma, cînd le va fi cu neputință să se întîlnească, să lase unul pentru altul răvaşe la bătrînul ghicitor orb Lupulus. Cine ştie poate zeița Spes îi va ajuta să se vadă din cînd în cînd în timpul iernii lungi şi vitrege.

Prezentul picura clipă cu clipă în trecut. Fiece țăcănitură de copită pe lespezile Viei Appia îi amintea de cîte un crîmpei din trecutul nu prea depărtat, îl făcea să prevadă clipele unui viitor imediat.

Mai erau trei ore pînă la apusul soarelui. Ştia că întîrziase, căci însoțindu-l pe maestru prin oraş se întorsese mai tîrziu ca de obicei. De bună seamă, dacă i-ar fi spus că este aşteptat de iubita sa şi că este ultima oară cînd se vor întîlni la adăpost de priviri curioase pînă-n vara viitoare, Apollodor i-ar fi dat voie să plece. Dar pînă la urmă nu îndrăzni să-l roage. Prea multe rugăminți îi adresase în ultima vreme.

În drum spre casă trecuseră pe lîngă un şir trist de prizonieri daci, care se întorceau de la lucru. Priveliştea mizeriei îl lovi ca niciodată. Era aidoma unei izbituri de măciucă. Atîta timp cît el se gîndea la plăceri, frații săi de neam, frînți de muncă, se tîrau pe drumul lor fără speranță, fără viitor. Într-o singură clipă pricepu tîlcul sclaviei, oribila şi deznădăjduita ei lege: „Să dai totul, fără să ai dreptul să ceri nimic”.

Cîțiva robi mai tineri îl zăriră trecînd, îl recunoscură şi-i zîmbiră ca unui prieten. Cîțiva îndrăzniră chiar să-i facă semn cu mîna. Atunci Ariort, muncit doar de gîndurile proprii îşi aminti cu bucurie că nu toți prizonierii aceştia se tîrăsc pe un drum fără speranță, că el însuşi le-a insuflat-o de

atîtea ori, îşi dădu seama că ei speră şi au încredere în el. Alţi cîţiva, bătrîni şi slăbănogi nu vedeau în el întruchiparea destinului şi i se supuneau celui vechi care pentru ei era tot atît de neînduplecat, pustiu şi îngheţat ca însăşi moartea.

Se simţi, nu ştia nici el de ce, vinovat de mizeria acestora. Neputinţa de a-i ajuta cu ceva îl chinuia cumplit.

Acum, cînd galopa pe Via Appia, fiecare săritură a calului îl făcea mai nerăbdător, iar balanţa gîndurilor înclina tot mai mult către talgerul celălalt, în care bulgăraşul dragostei precumpănea toate celelalte la un loc.

Pesemne Viola îl aştepta de mult şi, simţindu-se vinovat, gonea nebuneşte.

Acum patru zile, într-o după-amiază aurie, ea îl aştepta şezînd pe mal, desculţă, mişcîndu-şi picioruşele în unda clipocitoare. Zărindu-l, sclava Pantia se îndepărtă ca să-i lase singuri. După ce se salutară cu voioşie, el se aşeză alături pe iarba îngălbenită. Viola părea neliniştită şi plină de neastîmpăr. Sărea de la un gînd la altul, îl privea ciudat, părea că aşteaptă ceva. Pe urmă îi ceru de băut, zicînd că o pîrjoleşte setea.

Alături, dintr-un cotlon de mal, susura un izvoraş. Ariort sări în picioare, îşi clăti mîinile cu grijă şi-i aduse apă în căuşul palmelor. Fata sorbi încet, cu plăcere, atingîndu-i palma cu buzele. Un firicel de păr rebel, desprins din pieptănătura ei îi gîdilă mîna la încheietură. Fără să ştie cum, se aplecă şi-i sărută cărarea ce-i despărţea părul pe creştet.

„Iartă-mă, zise îndată, stînjenit! Nu ştiu ce mi-a venit”.

Îmbujorîndu-se, ea îi răspunse fără supărare: „Nu-i nimic. Răcoreşte-mi obrajii!”. Bucuros, îşi puse palmele ude pe obrajii ei, înfrigurat de frăgezimea lor. Şi pentru că ea zîmbea fericită şi rîdea încetişor, se aplecă şi o sărută.

Freamătul buzelor gingaşe avea în el atîta chemare, că nu-şi mai dezlipi gura de a ei, aşezîndu-se alături, o cuprinse de mijloc.

Au stat aşa un timp ce li se păru o veşnicie, apoi, dezmeticindu-se, fata îl îndepărtă uşor şi-i zise ruşinată: „Mi se pare că am întrecut măsura”. „Viola, strigă el cu glasul sugrumat de emoţie, — Viola, de ai şti cît de mult te iubesc! Tu, fiinţă neasemuită şi cea mai dragă mie, ai putea să mă iubeşti... cît de cît?”

„Te-am iubit din prima clipă, Ariort, răspunse ea trecîndu-şi degetele prin părul lui, privindu-l ţintă. — Locul acela de lîngă Colosseum, unde te-am zărit întîia oară a devenit pentru mine sacru”.

„Viola, îngînă el, nici nu ştii cît mă fericeşti. Sînt clipe pentru care merită să şi mori. Dacă ai şti cît am suferit, prin cîte îndoieli am trecut. Pozînd tatălui tău, fie-i numele binecuvîntat, te chemam în gînd, neîncetat şi cu disperare. Îmi încordam auzul, doar-doar îți voi auzi glasul. Privirea mi se încețoşa pîndind mereu umbra ta în grădină. Acum, cînd miracolul s-a săvîrşit, nu-mi vine să cred că e aievea. Dacă toate acestea nu sînt decît un vis, n-aş vrea să mă trezesc niciodată”.

„Ştiu, dragul meu, îi răspunse duios. Inima mi-a şoptit cît eşti de nefericit. De aceea am venit atunci în grădină, cînd erai singur. Aş fi venit din prima zi, să te văd, să-ți vorbesc, dar nu s-a putut. Te-aş fi iubit şi ca sclav şi nu ştiu ce n-aş fi putut face ca să fii fericit”.

De atunci o văzu o singură dată, ca să audă trista veste a reîntoarcerii ei la Roma. De acum încolo, pînă la vara viitoare, nu puteau să se vadă decît poate cu o ocazie rară şi cu cea mai mare prudență. Ştiind că taică-său vrea s-o mărite şi ca să nu grăbească acea clipă nefastă, Viola trebuia să nu-i dea nimic de bănuit. Dacă îl va lua cu binişorul, va putea să mai amîne, deşi nu mai putea invoca motivul că este încă copilă; avea şaisprezece ani împliniți, iar fetele se măritau chiar de la treisprezece.

Muncit de gînduri, Ariort ajunse în dreptul mormîntului Caeciliei Metella. Se întîlneau la vreo două stadii în susul pîrîului, unde lunca era străjuită de un crîng, aşa că Ariort o luă la stînga pe drumeagul următor.

Aproape îndată se întîlni cu un car cu coviltir ce se hurducăia pe drumul strîmt. Îl mîna un sclav cocoțat pe unul din cei doi catîri, iar prin deschizătura coviltirului se mai zăreau oameni.

Dîndu-se la o parte ca să-i lase să treacă, Ariort porni grăbit înainte. Ajuns în apropierea pîrîului, descăleca şi merse cu băgare de seamă, trăgînd cu urechea la zgomotele din jur. Nu-i mai rămăsese decît să treacă prin nişte tufişuri, cînd auzi un fel de muget înăbuşit. Tulburat, desfăcu încet crengile şi privi către malul gîrlei umbrit de sălcii stufoase. Ceea ce văzu îl lăsă trăznit. Viola nu se vedea nicăieri, iar Pantia, sclava ei, legată fedeleş, cu gura astupată, se zvîrcolea în iarbă. Dezmeticindu-se după clipa de înmărmurire, Ariort se repezi către ea şi, tăindu-i legăturile, o ridică în picioare. Văzîndu-l, sclava se porni pe un plîns disperat.

Un vîrtej de gînduri înfiorătoare trecu prin capul lui Ariort, amețindu-l, tăindu-i răsuflarea.

— Ce s-a întîmplat, strigă el, zgîlțîind-o cu putere?

Femeia tremura ca varga şi-i clănțăneau dinții în gură.

— Vorbeşte, femeie!

— Au răpit-o... au răpit comoara mea...!

— Cine? Nu mă înnebuni! Vorbeşte, nu avem timp de pierdut. Vorbeşte, n-auzi!

— I-am spus... i-am spus de atîtea ori să nu vină în locul acesta pustiu, dar ...

— Vorbeşte, femeie nesăbuită, se înfurie Ariort. Destul cu văicăreala! Cine a răpit-o? Cîți au fost? Încotro au apucat?

— Parcă ştiu? M-am pomenit trîntită şi legată. Doi, trei, poate patru au fost, ştiu eu? Au înfăşurat-o într-o manta şi duşi au fost.

— Încotro au luat-o?

— Încolo! De unde ai venit tu.

— Ai auzit cumva tropot de copite sau scîrțîit de roți? Adu-ți aminte, nu mă chinui!

— Nu ştiu. Eram înfricoşată. Mi-am pierdut mințile de groază. Parcă am auzit ceva, dar poate că mi s-a năzărit ... O podidi din nou plînsul. — Zeița Proserpina, ocroteşte-mă de mînia stăpînului; nu am nici o vină!

Dîndu-i drumul, Ariort alergă către calul său. Se opri o clipă în fața tufişului şi-i strigă peste umăr:

— Întoarce-te acasă, Pantia, şi spune-i stăpînei tale să nu se prăpădească cu firea; asta nu ajută la nimic. Voi întoarce Roma pe dos ca s-o salvez pe Viola,

Nici el nu credea în spusele sale. O greață amară i se urca către gîtlej şi teama rece şi vîscoasă îl cuprinse pentru întîia oară în viață.

Cercetă totul în jur pas cu pas, mulțumind providenței că plouase în ajun, căci în curînd dădu de locul unde o căruță a fost întoarsă. Urmele roților şi ale copitelor se imprimară în pămîntul moale.

Atunci îşi aduse aminte că adineaori se întâlnise cu un car şi chiar se dăduse la o parte ca să-l lase să treacă. Cine ştie dacă nu chiar acesta o ducea pe Viola către o soartă crudă? Se dezvinovăți în gînd, zicîndu-şi că nimănui nu i-ar fi putut trece prin cap că la doi paşi de Roma, lîngă un drum mare, supravegheat şi păzit, cineva ar fi îndrăznit să răpească o femeie romană.

Alte indicii nu avea şi ajungând la drumul mare, porni în galop către Roma. În fața, cît vedea cu ochii, nu se zărea nici un car cu coviltir. Trecu în goană pe lîngă cîteva plausitre țărăneşti pe două roți. Ajunse din urmă şi întrecu cîțiva călăreți. La Poarta Appia întrebă ostaşii postați sub bolți dar

aceştia se jurară că de vreo patru ore nu trecu nici un car ca acela descris de el.

Dîndu-şi seama că-şi pierduse timpul apucînd pe o pistă greşită, îngrijorat la culme, o luă înapoi, întrebînd toți călătorii şi drumeții, cercetînd cu cea mai mare băgare de seamă toate intrările în Via Appia. Goana şi zbuciumul îi ascuțiră simțurile. Se simțea din nou oştean şi întîmpina pericolul cu aceeaşi hotărîre ca pe vremuri, dar nu şi cu sînge rece, căci de astă dată nu el, ci iubita era în primejdie.

Abia după ce ajunse din nou la răscrucea cu pricina, îşi dădu seama că în graba sa nu băgase de seamă urmele slabe de noroi lăsate de roți pe pavajul drumului mare, care arătau că vehiculul o luă în direcția opusă Romei.

Nu-i rămînea decît acest slab indiciu, dar nu avea încotro şi porni înapoi, cercetînd toate drumurile laterale din dreapta şi din stînga Viei Appia. Cînd trecu de piatra-bornă care indica a treia milă de la Roma, zări la capătul primului drumeag din dreapta sa urme de roți şi de copite imprimate în pămîntul jilav şi presărate cu bălegar proaspăt.

Descălecînd şi cercetîndu-le mai de aproape, se întări în credința că sînt aceleaşi urme pe care le-a văzut lîngă locul unde s-a comis răpirea. Apucă fără zăbavă pe acel drumeag lăturalnic, croindu-şi trecerea la adăpostul copacilor ca să nu fie zărit.

Văzu în curînd zidurile de cărămidă ale unei vile, înconjurată de o livadă neîngrijită, cu pomi sălbăticiți. Locul părea cu totul pustiu; nici măcar un cîine nu-şi făcu apariția ca să-l latre pe intrus.

De aproape vila părea părăsită, în orice caz nelocuită de multă vreme. În jur domnea o linişte deplină. Nici o şuviță de fum nu ieşea pe hornuri. Poarta masivă, cu vopseaua jupuită, era închisă. Totuşi urmele roților se opreau în fața intrării.

Soarele apusese. Făcînd ocolul aşezării, Ariort alese un loc dosnic, către care nu era îndreptată nici o fereastră. Parcurse cu prudență locul deschis dintre livadă şi vilă. Îşi legă calul de o tufă lîngă zid şi săltîndu-se în mîini, privi peste creasta împrejmuirii.

Înăuntru, aşijderea, — totul părea pustiu şi învăluit în tăcere. Atunci, fără să-şi piardă timpul, escaladă zidul şi sări în curte.

Chiar în clipa aceea auzi o exclamație înăbuşită. Întorcîndu-se brusc, zări un om care se strecura pe o uşă. În două salturi îl ajunse, izbi uşa ce se închidea şi dînd-o de perete, îl prăvăli pe om. Într-o clipită îi puse genun-

chiul în piept şi atingîndu-i gîtul cu vîrful jungherului, îi porunci să nu facă gălăgie. Recunoscu îndată în omul de sub el pe sclavul care mîna catîrii.

Tocmai voia să-l descoase pe sclav, cînd prin capătul celălalt al coridorului năvăli un om voinic, cu o sabie în mînă.

Fără să mai stea pe gînduri, Ariort îl ameți pe sclav cu mînerul jungherului şi sări în picioare.

— Aruncă jucăria şi predă-te! grohăi omul amenințîndu-l cu arma.

Ariort nu-i răspunse, pîndindu-i mişcările. Cînd omul îl atacă, îşi dădu seama că e doar voinic şi curajos, dar nu se pricepe în mînuirea armelor. Ferindu-se cu dibăcie de loviturile furioase ale aceluia, chiar din primele clipe reuşi să-l rănească şi-i porunci să arunce sabia. Dar omul nu-l ascultă şi-l atacă din nou cu nesăbuință. Ariort îl prinse de încheietura mîinii care ținea arma şi-i împlîntă jungherul în piept.

Spre marea uimire şi bucurie a lui Ariort, nimeni nu sări în ajutorul celor doi. Casa părea pustie.

Legă sclavul cu ajutorul curelelor luate de la amîndoi şi ridicînd sabia celui ucis porni prin casa cufundată în semiobscuritaite. Gîndul îl zorea către Viola, dar îi era teamă să nu facă vreo nesăbuință, să nu cadă în vreo capcană. Cercetă casa cu prudență, odaie cu odaie. Nici o uşă nu era închisă. Trecînd prin atrium şi impluvium, ieşi în nimpheum, apoi pe sub portic ajunse în curtea din dos. Sub şopron văzu carul cu coviltir alături de o carruca luxoasă şi o litieră, în grajd însă era un singur catîr şi asta îl nelinişti. Se întoarse fără zăbavă la locul încăierării şi scotocindu-l pe cel ucis găsi la el o legătură de chei. Sclavul trezit din amețeală, dîrdîia de spaimă. Ariort îl înşfacă ca pe un sac, îl tîrî în impluvium şi-l aruncă pe marginea bazinului umplut cu apă de ploaie.

— Dacă nu-mi răspunzi la întrebări, te înec, îi zise amenințător.

— Îți spun tot, îngînă acela, galben la chip.

— Unde e fata?

— E sus, în bibliotecă. Prin portic, la dreapta ... Prima uşă, sus pe scări.

— Care este cheia?

— Uşa nu e încuiată... zăvorîtă doar din afară.

— Cheia de la poartă?

— Asta mare.

— Mai e cineva în casa asta în afară de tine?

— Nu.

— Nu minți! şuieră Ariort printre dinți. Ați fost trei cînd v-am întâlnit pe drum.

— N-am mințit. Tovarăşul meu a plecat la Roma.

— Pentru ce?

Sclavul deschise de cîteva ori gura, dar nu scoase nici un cuvînt. O teamă fără margini îi schimonosi trăsăturile.

Ariort îl apucă de păr şi-i cufundă cu violență capul în apă. Cînd omul a început să se zbată, îl scoase şi privindu-i chipul învinețit, zise cu asprime:

— Nu cumva crezi că-mi arde de glumă? Pentru ce s-a dus acela la Roma?

— Să-l anunțe pe stăpîn.

— Numele acestuia!

— Îndurare, nobile ... Dacă spun, stăpînul mă omoară.

— Pînă atunci te omor eu, răcni Ariort şi-l apucă din nou de păr, gata să repete tortura.

— Stai, țipă acela animalic! Oh, ce vină am eu? Sînt un amărît de sclav şi...

— Numele!

— Rufus... Rufus cel tînăr, şopti nenorocitul.

Ariort tresări. Într-o frîntură de clipă îşi aminti de patricianul cel palid, cu faimă rea, risipitorul, descreieratul, răpitorul de fecioare, fiul senatorului Rufus. O mare nelinişte şi o nerăbdare febrilă îl cuprinseră.

Lăsîndu-l pe sclav, alergă într-un suflet să-şi elibereze iubita. Găsi uşa, urcă bîjbîind o scară în spirală. Sus, dădu de o uşă masivă. Trase zăvorul şi o deschise.

Lumina slabă a crepusculului lumina fantomatic odaia mare prin două ferestre zăbrelite. În colțul opus uşii zări o umbră albă.

— Viola, zise cu voce înăbuşită. Sînt eu, Ariort.

— O-o-oh! strigă ea şi i se aruncă la piept, plîngînd şi rîzînd totodată. — Ai venit? M-ai găsit? Nu visez, iubitule?

— Nu visezi, iubito, scumpo! E aievea, o linişti el, mîngîindu-i obrajii uzi de lacrimi.

— Ai găsit biletele ce le-am aruncat pe fereastră, nu-i aşa?

— Care bilete, iubito?

— Am scos un sul de pergament din toc, lămuri ea arătînd cutiile şi tocurile de pe rafturi, — l-am rupt în două şi am scris pe spatele lor unde sînt şi în ce nevoie mă aflu. Credeam ...

— Nu le-am văzut, Viola. Eram disperat şi nu mă gîndeam decît cum să sar mai repede zidul. O, Zalmoxis mare şi bun, şi tu zeița Spes, vă mulțumesc că m-ați ajutat! Să mergem, iubito! Să plecăm din locul acesta blestemat, pînă nu e tîrziu!

O luă de mînă şi o ajută să coboare scara. Alergară sub portic, apoi prin curte pînă la poartă. Alegînd cheia din legătură, zise neliniştit:

— Am lăsat calul în spatele vilei. Să nu se fi dezlegat?

În clipa cînd pipăia broasca, dinspre drum se auzi tropotul înfundat al copitelor şi aproape îndată printre crăpăturile porții licări o lumină.

Fără să scoată o vorbă, Ariort o trase pe Viola către portic. Se ascunseră în umbra ultimei arcade sprijinită de zidul împrejmuitor. Strînse fata la piept şi auzindu-i bătăile precipitate ale inimii, îi şopti să nu aibă teamă. De afară se auziră glasuri înăbuşite. Cineva descălecă. Poarta se deschise scîrțîind şi în curte intră un călăreț învelit într-o manta cu glugă. În urma lui pătrunse un sclav care ținea o torță şi trăgea de căpăstrul un catîr. Călărețul descălecă şi bătu din palme. Sclavul băgă torța în locaş şi închizînd poarta, trase dobitoacele către grajd.

— Hei, strigă cu asprime călărețul! Ați adormit, puturoşilor? Adormi-v-ar Libitina la sînul ei!

Recunoscînd vocea lui Rufus, Ariort îşi pierdu stăpînirea de sine. Sîngele îi clocoti în vine de ură. Ştia că poate face o nesăbuință, dar nu se putu înfrîna.

— Stai aici şi nu te mişca pentru nimic în lume, şopti el Violei.

— Ce vrei să faci?

— Ceea ce îmi dictează onoarea. Aşteaptă şi ai încredere!

În clipa următoare ieşi din umbră şi apropiindu-se de Rufus, zise:

— Îți strici bojocii de pomană, incub impur, răpitor de fecioare blestemat. Oamenii tăi n-o să te audă, căci au adormit pe vecie.

— Tu! exclamă Rufus tresărind şi se dădu cu un pas înapoi. Ruşinat de gestul său involuntar, adăugă, sumețindu-se:

— Sclav nemernic, cum ai îndrăznit să pătrunzi aici?

— Nu mai sînt sclav. Nemernic eşti tu şi de astă dată nu vei scăpa nepedepsit.

— Ha-ha-ha! rîse sfidător patricianul, mascîndu-şi teama. Ai căzut în capcană. Te voi ucide şi mă voi înfrupta din trupul fecioarei tale.

— Dacă eşti atît de curajos şi priceput, atunci sînt gata să mor, dar fata n-o vei mai avea, căci de o oră nu mai este aici.

— Minți vierme! răcni Rufus scos din fire.

— Ehe, stîrpitură, ce crezi că am făcut între timp? Crezi poate că am privit la stele? Dacă fata era aici nu te provocam la luptă, ca să nu-i primejduiesc viața şi cinstea.

Viola, căreia îi era teamă nebună pentru Ariort, îşi dădu seama că prin vorbele acestea iubitul o previne să nu se dea de gol. Tăcea, apăsîndu-şi mîinile pe inimă şi implorînd zeii să-l ajute pe Ariort al ei.

— Pregăteşte-te să mori, zise dacul, fulgerîndu-şi paloşul.

Rufus îl atacă cu furie. Se pricepea. Ariort îşi dădu seama de asta din primele clipe, dar brațul vrăjmaşului nu era tare, nici mişcările prea sprintene.

Luptînd, Ariort îşi aduse aminte de duelul său cu Longinus, după lupta cea mare. Atunci dreptatea era de partea romanului şi acela a biruit. Acum, însă, ea este de partea sa şi romanul va trebui să piardă.

Păstrîndu-şi calmul şi puterile, îl sîcîia pe Rufus, sucindu-l în toate părțile, amețindu-l, obosindu-l.

Torța lumina slab cu flacăra ei jucăuşă. Fiecare dintre luptători se străduia să se aşeze cu spatele la ea ca să-l aibă pe potrivnic în plină lumină, dar năzuind către asta, Rufus obosise şi fu rănit la brațul drept. Trecîndu-şi sabia în mîna stîngă, ştia că nu mai are nici o şansă.

O întîmplare neprevăzută grăbi deznodămîntul. Sclavul, deşi laş şi nehotărît, ştia că datoria lui era să-şi ajute stăpînul. După ce se codi un timp, ieşi tiptil din umbră, înarmat cu o bîtă.

Rufus îl zări, se bucură şi prinse curaj. Ariort, care la îneput se gîndi la sclav şi era cu băgare de seamă, văzînd că nu apare, se linişti şi uită de el. Viola, însă, văzînd pericolul din ascunzătoarea ei, nu putu să nu strige.

— Ariort... sclavul în spate ... păzeşte-te!

Toți trei tresăriră. Sclavul se dădu speriat înapoi. Rufus înmărmuri descumpănit. Ariort, singurul neluat prin surprindere, sări în lături ca să-i aibă sub priviri pe amîndoi duşmanii.

— Mişelule, strigă apoi lui Rufus! — Asta-i onoarea ta de patrician?

De astă dată se năpusti cu furie şi în cîteva clipe îl doborî pe roman. Rufus icni, apucă aerul cu gura larg deschisă şi se prăvăli tăcut pe lespezi.

Sclavul se mistui în noapte, urlînd de spaimă, iar Ariort fără să mai cerceteze pe cel căzut, apucă mîna Violei, smulse torța din locaşul ei şi se repezi către poartă.

Alergînd către locul unde era legat calul, fata se opri la colțul casei, sub cele două ferestre ale catului de sus.

— Zăboveşte puțin, iubitule, şi-mi luminează aici. Aş vrea să găsesc epistolele. Le-am aruncat din disperare, negăsind altceva mai bun de făcut. N-aş vrea să le găsească cineva şi să afle ce s-a petrecut aici.

Cuvintele iubitei i se părură înțelepte. În graba sa de a pleca de acolo, uitase cu desăvîrşire de acest amănunt. Le căutară destul de mult dar pînă la urmă găsiră cele două cocoloaşe de pergament mototolit. Viola le culese şi le puse în sîn.

Încălecînd, Ariort săltă fata, aşezînd-o în fața sa şi se grăbi să iasă în drumul mare.

De bună seamă, Pantia făcuse un mare tărăboi, căci atunci cînd tinerii ajunseră pe malul pîrîului Almo, găsiră casa întoarsă pe dos şi luminată de zeci de torțe.

Chemat în grabă, sculptorul Salubrius sosise cu puțin înaintea lor. Cuprinşi de disperare, stăpînii şi sclavii se agitau pradă unei nemaipomenite tulburări, neştiind ce să întreprindă. Mama îşi ieşise din minți, îşi smulgea părul din cap, îşi sfîşia hainele. Tatăl nu găsi altceva mai bun de făcut şi-şi vărsa amarul bătînd-o crunt pe doica Pantia.

Apariția celor doi tineri li se păru un vis neînchipuit de frumos. Ariort se retrase modest de o parte, privind înduioşat îmbrățişările, sărutările, ascultînd binecuvîntările înălțate zeilor. Sclavii se înghesuiau să-i sărute poala tinerei stăpîne.

Abia după ce se potoli emoția primelor uimiri, Viola îl luă pe Ariort de mînă şi intrînd cu părinții în casă, zise:

— Iată-l pe salvatorul meu. Fără el ați fi pus cu toții doliu după mine, căci n-aş fi supraviețuit necinstei. N-am vrut să vorbesc de față cu servitorii. Acum, aflați că am fost răpită din porunca lui Rufus Junior, dar ca să nu atragem mînia şi răzbunarea Rufilor, totul trebuie să rămînă între noi.

Salubrius se lovi cu palma peste frunte:

— Cum de nu m-am gîndit la asta. Eram doar atît de îngrijorat după vizita descreieratului în atelierul meu. Un astfel de aristrooat nu se osteneşte să vină la un amărît ca mine fără un anumit scop.

După asta îl privi ciudat pe Ariort şi-l întrebă:

— Cum se face că tocmai tu eşti salvatorul fiicei mele?

Văzîndu-l încurcat. Viola îşi luă inima în dinți şi răspunse în locul lui.

— Tată şi tu mamă, aflați că noi ne iubim. Sînt mîndră de dragostea lui Aelius Ariortus, are un suflet mare şi nobil.

— De ce ai tăcut pînă acum, o întrebă mustrător Salubrius, evitînd să-l privească pe Ariort?

— Pentru că ştiam că nu vei consimți la alegerea mea.

Salubrius se încruntă. Zise scurt, voind parcă să scape de o povară:

— Tinere dac, te cunosc de cînd ai fost sclav şi mă bucur că eşti acum liber. Îți mulțumesc că mi-ai smuls fiica din ghiarele destrăbălatului. Acum să ne odihnim şi să căutăm să uităm acest vis urît.

Asta a fost tot. Nu-i întinse mîna, nu-i spuse nici un cuvînt cald. Se vedea cît de colo că bucuria salvării odorului său nu se răsfrînge cît de cît asupra salvatorului.

Cînd Viola se apropie de Ariort ca să-şi ia rămas bun, Salubrius o luă de mînă şi zise apăsat:

— Du-te scumpa mea la culcare şi lasă-l şi pe el să se întoarcă acasă! E târziu.

Doar mama Violei se apropie de Ariort şi punîndu-i mîinile pe umeri, îl privi cu multă duioşie.

În după-amiaza zilei următoare, puțin timp după ce Apollodor se întoarse cu ai săi din oraş, se auziră bătăi în poartă. Portarul veni gîfîind să-l anunțe pe stăpîn că în atriu îl aşteaptă un centurion cu patru ostaşi. Nedumerit, maestrul ieşi.

— Ah, tu eşti, centurioane Calpurnius? Cu ce-ți pot fi folositor?

— Sînt măgulit, maestre, că nu mi-ai uitat numele. Cu atît mai rău îmi pare că am venit la tine cu o veste neplăcută.

— Dar, pe Iovis, ce s-a întîmplait?

— Tu ai un sclav înalt, blond, care poartă barbă şi o legătură neagră pe ochi?

— Nu-i cunoşti numele?

— Nu, dar asta nu are nici o importanță. Poate fi recunoscut şi aşa.

Apollodor nu-i răspunse îndată. Se gîndea intens ce ar fi putut să fie. Îl cuprinse teama pentru Ariort.

— Te-am întrebat, maestre, şi încă nu mi-ai dat răspuns, repetă oşteanul vădit jenat.

— Nu posed aşa un sclav, dar am în serviciul meu un om liber care seamănă cu cel descris de tine.

— Am aflat că acesta locuieşte în casa ta şi te rog să-l chemi aici.

Apollodor bătu din palme şi-i porunci lui Seraphis să-l aducă pe Ariort. Centurionul, între timp, şopti ceva unui ostaş şi acela ieşind din atriu se întoarse curînd cu un sclav amărît, palid, cu capul legat.

Cînd apăru Ariort, sclavul se dădu speriat înapoi. Mîna îi tremura cînd îl arătă pe dac.

— El este ucigaşul lui Salvus. Îl recunosc prea bine. Apollodor tresări şi apropiindu-se de Ariort, îl apucă de braț.

— Ce ai făcut, băiete? O fi adevăralt?

Ariort îl privi adînc în ochi şi spuse grav:

— Nu te-am dezonorat, binefăcătorul meu. Am omorît în legitimă apărare. Omul care m-a atacat era înarmat cu un gladius, iar eu nu aveam decît jungherul acesta.

— Ai fost beat?

— N-am luat nici un strop de vin în gură de cînd mi s-a dat însărcinarea de a-i convinge pe daci.

Centurionul îl privea cu admirație, dar şi cu părere de rău în acelaşi timp. Adresîndu-se apoi stăpînului casei, zise:

— Nu am încotro, maestre. Omul a săvîrşit un omor. Judecătorii să-şi bată capul dacă este ori nu vinovat. Trebuie să-mi fac datoria şi să-l duc.

Cu aceste cuvinte se apropie de Ariort şi-i puse mîna pe umăr:

— Eşti arestat! Arătînd jungherul, adăugă: — Dă-mi arma!

— Din ordinul cui a fost arestat, întrebă Apollodor?

— Al prefectului Urbei, Licinius Sura însuşi.

— Şi cine l-a pîrît?

— Senatorul Rufus.

— Sempronius? ... Îngînă Apollodor şi teama pentru Ariort îl cuprinse. Cel mai incoruptibil dintre senatori se bucura de o trecere fără margini pe lîngă împărat. Tînărul dac era pierdut.

— Ariort, zise el şi glasul îi tremura, ştiu că nu minți niciodată; pentru binele tău, jură-mi că ai ucis apărîndu-te, că n-ai premeditat crima şi că n-ai avut nimic de împărțit cu victima!

Ariort, care între timp se gîndise intens la faptul că nimeni din cei prezenți nu a pomenit numele lui Rufus Junior, îşi dădu seama că acela a scăpat cu viața şi pesemne voia să se răzbune fără să-şi dea în vileag ticăloşia. Nu ştia adevărul. Era doar o presupunere. Nu avea timp să judece şi să cîntărească toate. Un singur lucru ştia bine, că nu trebuie să sufle o vorbă despre Viola.

Cinstea fecioarei nu trebuia pătată chiar dacă asta l-ar fi costat viața. Era convins că Rufus nu va vorbi căci asta nu putea să intre în socotelile lui.

— Îți jur pe numele veşnic al lui Zalmoxis, zise grav, zeița Spes să-şi întoarcă privirea de la mine pentru totdeauna dacă mint. L-am văzut pentru întîia oară pe libertul Salvus şi l-am ucis apărîndu-mă. Nu se pricepea în mînuirea armelor şi i-am spus să arunce sabia, dar nu m-a ascultat şi s-a năpustit din nou asupra mea. N-am avut încotro şi l-am ucis.

— Dar de ce te-a atacat şi unde? întrebă Apollodor. — Trebuia să fie o pricină?

Ariort se gîndi o clipă cu capul plecat, apoi hotărîndu-se zise cu o ciudată resemnare în glas:

— Asta n-are nici o importanță. Undeva pe lîngă Via Appia... Asta e tot ce pot să-ți spun.

Apollodor îl privi ciudat. Pricepu îndată că Ariort are temeiuri tari să nu vorbească şi-l lăsă în pace. Îl rugă pe centurion să zăbovească cîteva clipe pînă îi va scrie lui Licinius Sura. Se duse în bibliotecă şi scrise:

Nobilis Licinio salutem plurimam![30]

Aelius Ariortus, libertul meu, învinuit de uciderea unui oarecare libert Salvus, se bucură de stima şi încrederea mea deplină, precum şi de a lui Plinius. Susnumitul a fost desemnat de către augustul să fie tribun al primei cohorte de daci şi urma să plece în Orient. El nu neagă fapta, pe care zice că a săvîrşit-o în legitimă apărare. Faptul că victima a fost clientul lui Sempronius Rufus nu este o chezăşie că a foat un om dintr-o bucată, iar în ceea ce îl priveşte pe Aelius Ariortus, ştiu că noua lui demnitate, de care s-a apropiat cu ardoare şi conştiinciozitate, nu i-ar fi permis să-şi facă de cap.

---

30 Nobilului Licinius cel mai drag salut!" (Adresare latinească).

Fără el toată treaba se va împotmoli. Este un om prețios şi socot că trebuie judecat cu o prudentă nepărtinire.

Fii sănătos!

Apollodor.

— Scrisoarea, zise apoi centurionului, o vei înmîna prefectului însuşi.

Apropiindu-se de Ariort, îi puse mîinile pe umeri:

— Aelius Ariortus, fii demn de încrederea ce o am în tine. Voi urmări deaproape această chestiune. Cu bine!

Ariort îi sărută umărul şi după ce strînse mîna lui Eutyches, a lui Seraphis şi la cîțiva domestici, care se adunaseră la intrare, plecă escortat de ostaşi.

— Eutyches, porunci Apollodor! Pune-ți sandalele înaripate ale lui Mercurius şi zboară în oraş. Anunță-l pe nobilul Plinius să mă aştepte la cină. Caută-l pe Hermadio şi spune-i să se repeadă la mine neîntîrziat. Să nu vii să-mi spui că nu ai găsit pe nici unul, căci nu voi mai crede că ai ținut cît de cît la Ariort.

Trecură nouă zile de la arestarea lui Ariort. Temnicerul, ştiind că are în paza sa un oarecare libert de neam străin, se mira mult la vederea atîtor vizitatori, dintre care unii de mare rang.

Soarta capricioasă îi întoarse din nou spatele lui Ariort. De altfel era obişnuit cu toanele ei. În scurta sa viață văzuse înălțări şi prăbuşiri, gustase din dulceața şi amărăciunea lor. Nu era unul care să-şi facă sînge rău din asta. Dacă era un simplu sclav, chiar şi libert, fără îndatoriri, vise şi viitor, nu şi-ar fi bătut capul; ar fi dormit liniştit în aşteptarea sentinței, oricare ar fi fost ea. Era însă legat de o mulțime de ființe care-l iubeau, îi doreau binele şi aveau nevoie de ajutorul şi sfatul său.

Avînd răgaz, de cînd se afla în închisoare, înnoda şi deznoda mereu gîndurile ce-l frămîntau şi pe măsură ce timpul trecea, iar el nu le mai putea descurca, îşi dădu seama că de fapt nimerise într-un cerc vicios din care numai vrăjile l-ar fi putut scoate.

Era bucuros că putuse smulge iubita din ghearele neîndemînaticilor răpitori şi că o făcuse repede şi fără multă bătaie de cap. De acum înainte trebuia să tacă, să desăvîrşească ceea ce îi reuşise atît de bine. Blestema ziua care îi scoase în calea fericirii pe destrăbălatul Rufus, gîndindu-se cu amărăciune că în lumea asta mare se găsesc destui descreierați, care

oriunde ar apărea, orice ar face, întorc pe dos legile omeneşti. Gîndul că Viola ar fi putut cădea victimă poftelor ticălosului, îl îngheța. Desigur, dacă puternica familie a Rufilor îi doreşte capul, este mai mult decît posibil că îl va avea. Durerea iubitei sale va fi mare; poate că rana din sufletul ei nu se va lecui niciodată, dar ea însăşi îl sfătuise să nu sufle nici un cuvînt despre împrejurările în care a fost răpită. Dorința ei este sacră; îndeplinind-o îi va plăti măcar o parte din fericirea ce-i dăruise.

Aşa judeca Ariort şi nimeni n-ar fi putut să-l abată de la această hotărîre. E adevărat că mai erau şi dacii, cărora le zgîndărise dorința de a fi liberi, dar pînă la urmă, odată ce treaba a fost pusă pe roate, li se va găsi un conducător.

Hermadio, căruia pînă acum îi împărtăşea toate gîndurile sale, de astă dată nu reuşi să smulgă nici un cuvînt lui Ariort. Nu au fost de folos nici rugămințile, nici apelul la prietenie, nici dojana, nici supărarea. De fapt, Hermadio bănuia ceva, dar lui Ariort nu-i era teamă căci îşi dădea seama că presupunerile şi bănuielile acestuia sînt greşite. Apollodor care venise a doua zi, păru mai perspicace, însă Ariort îl imploră să nu insiste, căci nu va spune nimic.

Dar dorința prietenilor de a-l salva era mare. Apollodor reveni, însoțitt de un cunoscut avocat şi se supără foc pe Ariort, cînd nici acest legist abil nu reuşi să-l convingă să vorbească. Toate argumentele se dovediră neputincioase, deşi prizonierul era nespus de mişcat de dragostea şi devotamentul binefăcătorului său. Mintea sa nu putea să priceapă de ce judecătorii nu l-ar crede pe cuvînt atunci cînd va depune solemn cel mai sacru jurămînt. Se ştia nevinovat şi credea că toată lumea ar fi trebuit să creadă la fel. Avocatul consternat în fața acestei menitalități aparte, „de barbar”, îl lămuri că legile romane cer dovezi şi că nu pun nici un temei pe jurămînt; că acesta nu este decît o formalitate şi este cerut doar martorilor care depun mărturii şi care nu-i opreşte pe unii din ei să mintă cu neruşinare.

Noiembrie bătea la poarta vremii. Primele zile, senine, potrivit de calde, erau o desfătare. Lumea celor bogați se întorcea în Urbe după o caniculă prelungită. Forul roman era plin de forfotă, culori, zumzet de gla-suri. Templele deschise larg erau vizitate de mii de credincioşi. Serile răcoroase mînau lumea în taberne şi popine, unde spumega mustul şi vinul nou, pişcător. Un an nemaipomenit de roditor umpluse piețele cu bunătăți. Sub semnul belşugului, nunțile se țineau lanț.

Tumultul vieții nu răzbătea prin zidurile groase ale Mamertinei, totuşi, prin ferestruicile mici, plasate prea sus ca să poți privi prin ele, se strecurau destule momeli ale vieții clocotitoare, ca să-i facă pe cei întemnițați să sufere cumplit.

În seara zilei a zecea, Hermadio se strecură în celula lui Ariort, îl îmbrățişa şi învăluindu-l cu o privire îndurerată, zise cu dojana:

— Ariort, de ce ne-ai ascuns adevărul? Credeai poate că nu se va afla?

— Care adevăr? întrebă dacul surprins.

— Ai răbdare, ajung şi la asta! Văzînd că nu te putem îndupleca să vorbeşti, noi, prietenii tăi, am căutat alte căi, mai ocolite. Am mituit un tabularius de la tribunal şi am aflat că cei doi martori ai acuzării, sclavii lui Rufus, au fost eliberați de către acesta. Fiind oameni liberi, ei vor putea depune mărturii legale, cu greutate, pe care nu le va putea contesta nimeni. Nu ştiam ce are senatorul cu tine; ştiam doar că el îți vrea capul. Acum însă ştiu.

— Ce ştii? întrebă Ariort. Încordîndu-se.

— Am un prieten în casa lui Rufus, un sclav bătrîn şi acesta, după multe codeli, după ce mă puse să jur, îmi destăinui că senatorul e hotărî t să-şi răzbune mezinul.

Ariort tresări dar se struni îndată. În întunecimea celulei, Hermadio nu băgă de seamă acest amănunt.

— Bătrînul ştie, continuă Hermadio, că fiul său este o secătură şi asta îl doare. Dar secătura aceea este sînge din sîngele său, roman de viță veche. Părintele nu şi-a pierdut speranța că secătura de fi-su cu timpul se va coace la minte, se va potoli, va deveni cetățean util şi poate chiar onorabil. Rufus este prea mîndru de obîrşia sa străveche ca să se împace cu gîndul că un barbar, un venetic, un fost sclav, a îndrăznit să ridice brațu-i nemernic asupra odraslei sale.

Ariort asculta, păstrîndu-şi cu greu calmul.

— Bătrînul Rufus, continuă Hermadio, a jurat în plin consiliu al familiei şi i-a pus să jure pe fiii, nepoții, cumnații şi ginerii săi că o să facă tot ce le stă în putință ca să te osîndească la moarte. Sub un alt împărat nu le-ar fi fost deloc greu, dar vezi tu, augustul Traian a pus ordine în justiția noastră şi nici un cap nu poate cădea fără dovezi certe de vinovăție. Capul tău însă va cădea pentru că refuzi să te aperi! Tăcerea este mărturisirea crimei. Bătrînul smintit ştie că te apără Apollodor şi Plinius şi cu atît mai plină o să-i pară victoria dacă va reuşi. Totuşi, în actul de acuzare el nu

suflă nici o vorbă despre mezinul său, care rănit grav, zace între viață şi moarte. Cam asta am aflat de la prietenul meu, iar noi, prietenii tăi, aflarăm stupefiați, că tu ai omorît nu unul, ci doi cetățeni. Chiar dacă, din anumite motive, eşti acuzat doar pentru uciderea unuia, va trebui să plăteşti pentru amîndoi.

Tăcură un timp şi tăcerea aceasta i se păru lui Ariort de nesuportat. În sfîrşit, Hermadio rupse această tăcere:

— De ce taci, Ariort? Ce ai avut de împărțit cu ticălosul? Ce căutai acolo unde s-a petrecut crima? Ce relații aveai cu cele două victime? Ce taină ascunzi? Vorbeşte! Doar nu vrei să mori cu tot înadinsul. Ar fi stupid să cred acest lucru. Dacă nu te gîndeşti la tine, gîndeşte-te la Viola. I-am trimis vorbă prin sclava ei Pantia şi am primit răspuns. Mîine dimineață mă aşteaptă în mare taină, ca să nu afle ceva părinții ei. Ce să-i spun, Ariort?

Ariort îl privi o clipă țintă în ochi, apoi îşi pironi din nou privirea asupra ferestruicii prin care mijea lumina. Suferea enorm. Cu greu îşi potoli furia neputinței. Doar după pumnii strînşi şi fălcile încleştate se vedea ce luptă dădea cu el însuşi.

— Pierzînd orice speranță, vorbi iar Hermadio, noi prietenii tăi am încercat să punem la cale evadarea ta. Ce nu se poate face cu bani mulți? Dar istețul Rufus ne-a prevenit, punînd o droaie de clienți de-ai săi să păzească zi şi noapte închisoarea. Nu mai este nimic de făcut.

Hermadio se sculă, dînd din cap cu amărăciune.

— Ți-am adus un ulcioraş cu vin. Nu e voie, dar paznicul nu m-a căutat sub manta. Bea şi uită. N-are nici un rost să te chinuieşti gîndind. Mai sînt trei zile pînă la judecată, apoi...

Îl îmbrățişa pe Ariort dînd să plece, dar se opri iar:

— Apollodor crede că în toată povestea aceasta este amestecată o femeie, ca în toate poveştile de altfel. Tu ce crezi? Taci? Atunci rămîi cu bine, Ariort!

În zori, Hermadio bătu uşor în poarta casei lui Salubrius. Îi deschise Pantia şi-l conduse în tăcere prin porticul cufundat în întuneric, pînă la cubiculul ei. Viola îl aştepta acolo. Era palidă şi abătută. Văzîndu-l pe tabularius se ridică grăbită şi-i întinse amîndouă mîinile.

— Şezi, Hermadio! Sînt atît de neliniştită. Povesteşte-mi tot ce ştii!

Pantia aduse o cupă de vin încălzit şi o pîinică şi-l pofti să mănînce. Rupînd bucăți din pîine şi muindu-le în vin, Hermadio îi povesti încet, printre îmbucături, tot ce văzuse şi auzise în legătură cu arestarea lui

Ariort. Nu-i tăinui nimic, nici măcar părerea lui Apollodor că în toate acestea trebuie căutat amestecul unei femei.

— Iartă-mă, nobilă Octavia, că ți-am spus-o şi pe asta. Nu înseamnă că aşa şi este, dar tu care îi eşti atît de apropiată ai fi putut şti sau bănui ceva, ne-ai fi putut ajuta într-un fel.

— Nu ştiu nimic, Hermadio. Bine că mi-ai spus-o şi să nu crezi că sînt geloasă, sînt însă nespus de îngrijorată de soarta lui.

Tăcură un timp, trişti, cu capetele plecate, cu privirea pierdută în gol. O cută apăru între sprîncenele fetei. Neliniştită, îşi frămînta mîinile aşezate în poală, apoi zise încet, dar cu o neaşteptată hotărîre:

— Îți mulțumesc, Hermadio, că ai venit şi pentru faptul că eşti un prieten credincios al lui Ariort. Du-te şi încearcă ce mai poți încerca şi spune-i cînd îl vei vedea că îl iubesc nespus de mult. Spune-i că are un suflet mare şi generos. Să nu-şi piardă speranța şi să se roage zeiței Spes, căreia şi eu mă rog zi de zi. Ceva îmi şopteşte că totul se va sfîrşi cu bine şi duşmanii nu-i vor vedea capul însîngerat. Aşa să-i spui, cuvînt cu cuvînt. N-ai să uiți, bunule Hermadio?

După plecarea lui tabularius, Viola îşi dădu drumul disperării şi plînse mult la pieptul Pantiei. Doica îi era mai apropiată sufleteşte decît mama. Le iubea pe amîndouă dar păsurile dragostei numai Pantiei i le destăinuia. Părinților ei, faptul că a fost salvată de la dezonoare le era deajuns. Se mulțumeau să-şi păzească de acum înainte odrasla. De altfel, după o spaimă ca aceea, o credeau şi pe ea cumințită şi prudentă. Faptul că dragostea ei nu a fost împinsă pînă la ireparabil, îi liniştea pe deplin. Era prea tînără şi socoteau amorul ei un moft trecător. De fapt, mama nu privea cu ochi răi această primă dragoste a fiicei sale. Îl luase pe Salubrius fără să-l iubească, din voința părinților săi. Rămăsese şi ea cu amintirea unui amor neîmplinit şi acest nobil dac, frumos şi impunător îi plăcu din capul locului. Îi era însă frică de soțul ei, om dur, care-şi impunea cu uşurință voința în toate cazurile. Ştia că nici în ruptul capului nu şi-ar fi dat fiica după un străin fără căpătîi, oricît de nobil ar fi fost acesta cîndva în țara lui barbară. Se înțeleseră deci să nu mai pomenesacă nimic de Ariort şi să-i caute Violei un soț de care să nu le fie ruşine. Astfel se face că nu aflaseră nimic despre soarta tristă a dacului viteaz şi generos şi nici nu aveau de unde afla, căci prin mutenia acestuia au fost scoşi chiar de la început din cauză.

După ce se mai potoli, Viola o rugă pe doica sa să se ducă în oraş, la Palatin, şi să afle, cum va putea, în ce zile şi ore primeşte în audienţă împărăteasa Plotina. Gîndul de a se duce la palat o înfricoşa. Era o fată crescută departe de lume, neumblată şi sfioasă. Palatul augustal i se părea un loc sacru, în care nu puteau pătrunde decît cei mai aleşi şi cei mai iluştri cetăţeni. Totuşi, auzise o dată din gura mamei sale şi nu o dată de la musafiri, despre bunătatea proverbială a împărătesei şi de faptul că nici o femeie necăjită nu pleca de la ea nemîngîiată.

Cu toată frica ce-i insufla palatul, hotărî să se ducă, să cadă la picioarele augustei şi s-o implore să-l ierte pe Ariort al ei.

„Oricît de teamă mi-ar fi, îşi zise, trebuie să mă duc. Tunica e mai aproape de piele decît mantaua”.

Nu avea încotro. Trebuia să înşele vigilenţa părinţilor şi să aibă curajul necesar să meargă pînă la capăt. În joc era capul iubitului şi salvatorului ei. Nu va fi tocmai ea ucigaşa lui.

Luînd hotărîrea, se gîndi mult la ce ar fi putut să spună şi să răspundă împărătesei. Presupunea că toate ar fi putut lua o întorsătură neaşteptată, dar în acelaşi timp ştia că altfel nu se poate.

Întîia întrebare ce şi-a pus-o era şi cea mai înfricoşătoare. Ce va fi dacă strînsă cu uşa, va trebui să dezvăluie ticăloşia lui Rufus. Gîndul de a arunca vina asupra unui membru al familiei Rufilor o înspăimînta. Este adevărat că ticăloşia tînărului Rufus era cunoscută Romei întregi, că însuşi împăratul l-a ameninţat cu exilul, dar oare augustul va sta să aleagă între viaţa unui amărît libert dac şi renumele marelui demnitar? Dar, oare ea însăşi nu trebuia să aleagă între viaţa iubitului şi riscul de a se lua la trîntă cu puternicii aristocraţi? Oare, dacă îl va pierde pe Ariort viaţa o să-i folosească la ceva? Poate numai ca să se răzbune. Aşa ori altfel, trebuia să le declare război acelora care vor să-l piardă pe Ariort.

Cînd, urmată de Pantia, intră în Palatin era încă devreme şi a trebuit să aştepte mult printre alte femei. Văzînd atîta lume credea de acum că în ziua aceea nu-i va veni rîndul. Asta o îngrozea. Ştia că a doua zi, părinţii nu se vor mai lăsa păcăliţi şi o vor închide. O vor pedepsi cu străşnicie şi pe Pantia, sărmana. Acestui necaz i se adăuga şi cruda constatare că pînă la judecata lui Ariort nu mai rămăseseră decît două zile pline.

Stătea ca pe jăratic şi începu să-şi piardă speranța, cînd sclavul împărătesc anunță că augusta doreşte să rezolve întîi cazurile grave şi abia după aceea, dacă va mai rămîne timp, şi cererile de ajutor bănesc. Atunci, Viola, cu îndrăzneala disperării se apropie de sclav şi-l imploră s-o introducă. Sclavul stilat, binevoitor, văzîndu-i chipul răvăşit sub voalul pe care ea şi-l ridicase, o rugă să-i expună pe scurt nevoia cu care a venit. Pe semne cazul i se păru grav şi o pofti îndată să-l urmeze pe un coridor nesfîrşit, cu pardosele de mozaic, cu o mulțime de statui, vase şi obiecte rare înşirate de-a lungul pereților acoperiți cu fresce.

Deşi succesul neaşteptat îi învioră simțurile, era foarte emoționată şi inima îi bătea cu putere pe măsură ce se apropia de odaia împărătesei.

Aşteptară un timp în fața uşii mari din lemn roşu prețios, acoperit cu intarsie de aur. Asculta fără să priceapă ceea ce îi şoptea sclavul în legătură cu eticheta şi tresări puternic cînd uşa se deschise şi o matroană îndoliată ieşi. Scoțînd capul pe uşă, o doamnă de onoare zise:

„Următoarea!”

Mare îi fu uimirea, şi asta o linişti, cînd nu văzu nimic din ceea ce îşi închipuise ea despre camera de primire a împărătesei. Augusta şedea pe un jilț simplu şi broda ceva, nu avea diademă pe cap şi nici mantie aurită, bătută cu nestemate, pe umeri; în jurul ei nu era aliniată o gardă de onoare. Mulțumi în gînd zeilor că în acest loc sacru prin menirea lui totul revărsa liniştea şi pacea.

Se apropie cu sfială, îndoi genunchiul şi sărută mîna întinsă. Această mînă nu i se păru nici frumoasă nici moale ca de puf, dimpotrivă era aspră din pricina lucrului necontenit şi nu purta decît un singur inel, un simplu inel de logodnă.

Reluîndu-şi lucrul, augusta o privi atent, cu un zîmbet şters pe fața-i inexpresivă, şi o întrebă aşa cum ar fi întrebat-o mama:

— Ce te aduce la mine, fetițo?

Văzînd cum îi tremură fetei buzele negăsind cuvintele, o luă de bărbie, îi săltă capul şi adăugă cu un zîmbet care o făcu deodată plăcută şi apropiată.

— Rar am văzut fete atît de frumoase ca tine. Care ți-e numele?

— Sînt Viola... adică Octavia, fiica sculptorului Salubrius, îngînă fata.

— De Salubrius am auzit. Este un mare artist şi ne face cinste. Dacă nu mă înşel, el modelase statuia augustului meu soț, menită să înfrumusețeze forul, din Minturnae? Ridică-te şi şezi pe scaunul acela!

— Nu mă scol de la picioarele tale, augustă stăpînă, pînă nu-mi vei asculta ruga.

— Te ascult! zise cu blîndețe. Dar fii calmă şi spune-mi totul, fără teamă.

— Logodnicul meu a fost arestat, învinuit de omor, deşi nu omorîse decît în legitimă apărare şi pentru a mă salva pe mine.

— Dar ce ai pățit? Spune tot, nu te sfii!

— Am fost răpită de un nobil destrăbălat care voia să mă necinstească.

— Ah! exclamă împărăteasa. — Continuă!

— Logodnicul meu i-a dat de urmă, a pătruns în vila unde eram închisă şi, fiind atacat, l-a ucis pe libertul care era pus să mă păzească.

— Vae mihi! exclamă împărăteasa, punînd deoparte lucrul cu care se îndeletnicea. Punîndu-şi mîinile pe umerii fetei, adăugă:

— Dar, ceea ce-mi spui este înfiorător. Nu ştiam că în Roma paşnică şi păzită cu străşnicie se mai comit astfel de fărădelegi.

— Dar nu numai atît, augustă stăpînă. Cînd logodnicul meu mă scosese din odaia unde am fost închisă şi alergam către poartă, sosise stăpînul casei, autorul răpirii, anunțat de un sclav că prada îl aştepta. Atunci logodnicul meu a trebuit să lupte şi cu el şi-l rănise grav.

— Dar cine e logodnicul acesta curajos?

— Numele său este Aelius Ariortus. A fost prizonier dac şi este libertul maestrului Apollodor.

— Al lui Apollodor? Parcă am auzit ceva despre acest Ariortus, dar nu-mi aduc aminte.

— Poate ai auzit, stăpînă, că augustul cezar l-a numit comandant al cohortei de daci care urmează să plece în Orient.

— Asta e! Mi-am adus aminte. Chiar soțul meu mi-a spus-o, aşa, ca o curiozitate. Nu prea credea că Ariortus va reuşi să-i convingă pe daci. Era foarte mirat cînd i se raportă reuşita. Va să zică, iubitul tău trebuia să fie tribun militar în oastea auxiliară? Ar fi fost o carieră frumoasă. Acum, spune-mi numele celui care te-a răpit.

Văzîndu-i chipul răvăşit de spaimă, împărăteasa o încuraja:

— Spune fără teamă. Totul va rămîne între noi.

— Rufus Junior ... Îngînă Viola atît de încet că abia o auzise.

— Rufus? repetă împărăteasa cu gravitate. — Din nou acest tînăr descreierat, ruşinea nobilimii vechi?

După cîteva clipe de gîndire, împărăteasa zise:

— Aici lucrurile se complică. Va fi greu de dovedit... vor avea grijă ceilalți Rufus să-l scoată cu fața curată. Trebuiesc dovezi.

Inima fetei zvîcni dureros. Descurajarea o cuprinse şi abia la un nou îndemn al împărătesei, reuşi să-şi recapete stăpînirea de sine.

— Sînt cîteva dovezi. În toiul verii, Rufus Junior l-a vizitat pe tata în atelier şi văzîndu-mă m-a privit lung, zicînd: „Nu ştiam că printre aceste ziduri este ascunsă aşa o comoară? Meştere Salubrius ar fi trebuit să-ți scoți din cînd în cînd fiica din casă. E păcat să n-o admire lumea”.

— Acesta nu este decît un indiciu, o frază de curtoazie, nicidecum o dovadă.

— Dar cei trei slujitori care m-au răpit şi faptul că Rufus este rănit grav? Sau faptul că pot să arăt casa în care am fost închisă?

— Nu vreau să te dezamăgesc, dar şi acestea îmi par şubrede. Li s-ar putea oricînd găsi o explicație. Îmi închipui că sclavii făptaşi vor tăcea de frica stăpînului lor.

— Senatorul Rufus, îngînă fata cu glasul stins, i-a eliberat de curînd ca să poată depune mărturii împotriva logodnicului meu.

— Ei, vezi, zise împărăteasa. Ce necaz!

— Atunci poate asta e o dovadă, exclamă Viola în culmea disperării, scoțînd din sîn cele două jumătăți ale scrisorii.

— Ce este asta, întrebă augusta?

— Este o scrisoare ce o scosesem dintr-un toc, cînd am fost închisă în biblioteca lui Rufus. Simțeam nevoia să fac ceva, să dau de veste celor din afară. În disperarea mea trebuia să încerc toate mijloacele. Am rupt-o în două şi am scris cîte un apel pe spatele fiecărei jumătăți. Mototolindu-le le-am aruncat cît mai departe, printre gratiile ferestrelor.

— Cîtă naivitate, zise împărăteasa cu tristețe. Faptul că ai scris cu mîna ta nu e o dovadă. Puteai să scrii şi mai tîrziu. Nu te întrista copilă. Eu una te cred. O ființă cu ochii tăi nu poate minți. Sînt cu totul de partea ta şi voi căuta să...

— Atunci, strigă disperată Viola, poate scrisoarea... Dacă e scrisă de mîna lui Rufus, nu poate să fie o dovadă? Binevoieşte s-o citeşti, augustă stăpînă. Doar n-o să lăsăm să cadă capul unui viteaz generos care tace ca să nu mă amestece în povestea asta.

Lacrimi mari se rostogoleau pe obrajii fragezi, înmuind inima împărătesei mai bine decît orice argument.

— Nu te pierde cu firea, copilă. Voi face totul ca să te ajut. Făcu semn doamnei de onoare şi aceasta, ridicînd-o pe Viola, o aşeză grijuliu în scaun.

— Favonia, adăugă împărăteasa, citeşte-mi scrisoarea!

Doamna de onoare alătură cele două jumătăți ale scrisorii, descifrînd anevoie scrisul grăbit, împestrițat de ştersături şi adăugiri.

Augusto imperatori salutem plurissiman,

„Îngrijorat (şters)... Plin de îngrijorare pentru neprețuita ta viață (şters)... sănătate şi viață, eu, umilul şi multiubitorul (adăugat) tău supus, te anunț pe această cale că Licinius Sura, prefectul pretorienilor din Urbe, complotează (şters)... ți-a pus de mult gînd rău şi conspiră ...”

— Dă-mi-o! porunci împărăteasa schimbată la chip. O citi singură în tăcere şi rămase un timp îngîndurată, cu scrisoarea pe genunchi.

— E grav, zise. Cine ştie, copilă, poate că într-adevăr norocul e de partea ta? Aşteaptă în anticameră pînă te voi chema!

După ce Viola ieşi, împărăteasa Plotina chemă un sclav şi-i porunci:

— Caută-l pe Sura, prefectul Urbei şi spune-i că-l aştept neîntîrziat! Ştiu că se află în palat.

După o jumătate de oră întrevederea între împărăteasă şi prefect luă sfîrşit. Licinius Sura ieşi val-vîrtej din încăperea augustei şi încălecînd porni la Castrul Pretorian.

Viola fu chemată din nou la împărăteasă.

— Copilă, îi zise cu bunătate augusta, eşti pe cît de încîntătoare, pe atît de bravă. Tenacitatea şi devotamentul tău au biruit. Cred că nevinovăția logodnicului tău va fi dovedită. Pînă una-alta, voi doi ați căpătat un prieten şi susținător în persoana prefectului Sura; dar, în interesul vostru este să păstrați în cea mai mare taină toate cîte vi s-au întîmplat. Întoarce-te acasă şi aşteaptă cu răbdare şi încredere!

Plotina n-o lăsă să-i cadă la picioare. O susținu şi o sărută pe amîndoi obrajii.

Tricliniul intim, luminat sărbătoreşte, predispunea la voie bună. Aromele suave ale uleiurilor din lampadare şi ale rozelor târzii, pluteau prin încăpere. De undeva, estompat de draperii, sosea un tril gingaş de flaut, împletit în acorduri molcome de harpă.

Servitorii abili şi tăcuţi strînseră masa, lăsînd doar fructele şi vinul. Comesenii au rămas între ei. Pe patul mare din capul mesei şedeau, sprijinindu-se în perne moi, Traian şi amfitrionul — Licinius Sura; în dreapta şi în stînga lor, pe paturi mai mici — Plinius şi Apollodor. Haine albe, imaculate, coroane de flori pe cap, cupe preţioase în mîini. Armonie, posibilă numai între prieteni, domnea în încăpere.

Vorbeau de toate: despre întîmplări ciudate şi fapte ieşite din comun, despre vise cu semnificaţia lor ceţoasă; depănau amintiri mai vechi, rotunjite la colţuri de curgerea vremii şi despre încă proaspete impresii de caniculă. Vorbeau despre artă, ştiinţă, fapte ostăşeşti; despre prietenie şi ură, despre bine şi rău, despre viaţă şi moarte. Şi, după cum sclavul — „analecta" strînge cu grijă, după ospăţ, resturile mîncărurilor rămase pe tăvi, ducîndu-le alor săi, să-i bucure cu bucate mai alese, la fel şi cei patru comeseni gustau din bunurile înţelepciunii, alese ori ciugulite de ici de colo, delicii ale spiritului uman, chintesenţa gîndirii oglindită în maxime şi pilde, străfulgerări ale minţii care în astfel de ocazii vin şi pogoară atît de uşor, ca să piară apoi tot atît de repede, ascunzîndu-se în tainiţele afunde ale memoriei.

Gustînd vinul şi mijindu-şi ochii de plăcere, Traian zise deodată, fără legătură cu cele vorbite pînă atunci:

— Ştiţi cine este adevăratul sărbătorit la acest ospăţ minunat?

— Tu, Ulpius (în intimitate Sura îi spunea împăratului pe nume), cine să fie? Nu am închinat noi, chiar de la început, în sănătatea ta? Nu ţi-am spus eu că seara aceasta este cea mai frumoasă din viaţa mea, căci tu auguste prieten nu te mai mulţumeşti să mă crezi pe cuvînt, ci ai dovada fidelităţii mele?

— Nu sînt eu sărbătoritul şi nici unul din cei prezenţi, stărui Traian.

Era bine dispus şi rîdea cu voie bună. Avea un fel al său de a rîde, fără zgomot, doar cu zîmbetul, descoperindu-şi dinţii frumoşi.

— Cine ar fi putut să fie? întrebă Licinius consternat. — Nici nu vreau să fie un altul.

Plinius rîdea amuzat. Ştia că este o glumă.

— Sînt tare curios să aflu, zise Apollodor bănuind ceva.

Traian tăcu un timp, zîmbind mereu, studiind efectul vorbelor sale, apoi se îndură:

— Răspunsul mi l-ai dat adineaori chiar tu Licinius. Cine este acela sau acei care ți-au procurat dovada fidelității tale față de mine? Doar nu sînt eu, o ştii bine.

Licinius îşi mişca buzele, nehotărît.

— Zi-i pe nume, nu te sfii!

— Ariort să fie?

— Dar cine altul? El şi logodnica sa... i-am uitat numele.

— Octavia, fiica lui Salubrius.

— Aşa! Ariort şi Octavia ar fi trebuit să fie oaspeții tăi.

— O-o-o! Nu sînt o companie potrivită, Ulpius. Ce ar zice lumea dacă ai sta la masă cu oameni de rînd, oricît ar fi ei de oneşti şi cumsecade?

— Desigur, lumea ar zice fel de fel, de aceea e lume. Unii romani de gintă străveche şi din care au rămas atît de puțini, ar fi putut strîmba din nas văzîndu-mă pe mine alături de ei. Eu nu mă trag nici din Aeneas, nici din Latinus. Faptul că sînt cezar nu mă înnobilează cîtuşi de puțin. Nu te necăji, Licinius, era doar o glumă, iar opinia publică trebuie respectată.

— Uf, făcu amfitrionul, credeam că vorbeşti serios!

— De acum înainte am s-o fac. Am auzit că i-ai răsplătit cu generozitate pe cei doi tineri; poate chiar ai întrecut măsura. Le-ai dăruit o casă pe dealul Vaticanus. Nu crezi că darul putea fi mai modest?

— Eu, Ulpius, am făcut-o din toată inima şi nu-mi pare rău de gestul meu. Grație lor am scăpat de insomnie şi am îndepărtat din Roma pe descreieratul Rufus. Îndată ce se va pune pe picioare, va pleca la Byrsa, aşa cum ai poruncit tu; să mai mediteze pe ruinele Carthaginei. Avînd dovada ticăloşiei lui, pînă şi bătrînul Rufus s-a dat bătut. Nu era puțin lucru să pun mîna pe defăimătorul numelui meu, pe care nu mi l-am pătat niciodată.

— Bine că eşti mulțumit, zise Traian. Dar şi fără dovadă n-aş fi pierdut niciodată încrederea în tine.

Indică cu un gest larg pe ceilalți doi, adăugînd:

— Nici în a lor, căci îi cunosc.

Toți trei îşi înclinară capetele, fericiți.

— Toate acestea sînt prea grave, Licinius, şi singurul lucru care mă amuză şi mă încîntă este că, ceea ce nu au fost în stare să descopere miile tale de vigili şi iscoade, a descoperit o fecioară, aproape copilă.

— Asta înseamnă, replică Plinius, că peştele nu se prinde la orice momeală. După pilda prea învățatului meu părinte, ar fi trebuit să notez pe

loc, ca să nu uit, că nu e de ajuns ca momeala să fie gustoasă, ea trebuie să fie şi frumoasă. Zbirii lui Licinius, urîți cum sînt, gonesc prada de la şapte mile.

— Aşa e, rîse Traian! Va trebui să dezbatem în consiliu utilitatea lor. Plotina mi-a povestit cu încîntare de apariția bravei fecioare şi mi-a spus că în rutina preocupărilor ei obositoare, această întîmplare a fost ca o mireasmă rară.

— Un singur amănunt este trist, preciza Apollodor, că tatăl fetei nu priveşte cu ochi buni legătura ei cu Ariort.

— Fii sigur, răspunse Traian dînd din mînă, că după cele întîmplate îşi va schimba părerea. De altfel, omul judecă sănătos, cînd nu-şi doreşte ginere barbar şi fost sclav. Dar tu, Apollodor, care-l cunoşti prea bine pe Ariort, poți să-mi spui ce fel de om e?

— Este un om dintr-o bucată, auguste. Faptul că a suferit mult, dar nu s-a înrăit, că a fost un nesăbuit şi furios şi a ştiut să se stăpînească şi să-şi îmblînzească firea, îi face cinste. El îşi iubeşte nespus de mult patria şi poporul, dar nu e surd la chemarea spiritului latin. Cred că va fi cel mai fervent propagator al culturii romane printre ai săi. Păcat că trebuie să plece atît de departe de țara sa după care tînjeşte atît.

— Altfel nu se poate, spuse Traian. Este o perioadă de încercare doar. Dacă va reuşi, dacă integrarea dacilor în oastea auxiliară va fi deplină, atunci îl vom trimite să organizeze alte unități chiar în țara lui. Să fiu drept, odiseea acestui tînăr îmi pare uimitoare şi mă emoționează. Ceea ce nu pot uita este că tocmai el e acel Ariort Chiorul, eroul Sarmizegetusei. Nu vreau să dau ochii cu el şi presupun că nici lui nu i-ar face plăcere să mă vadă. Să cern binele de rău şi să fiu nepărtinitor, acesta este principiul meu călăuzitor.

— O, exclamă Plinius cu visare, dacă toți cezarii din cîți i-a avut Roma ar fi fost ca tine!

— Sper că nu mă linguşeşti?

— Nu, auguste, filozofez!

— Ulpius, întrebă amfitrionul, dacă tot am vorbit de Ariort, vreau să-ți cer sfatul, unde să instruim cohorta de daci? Cred că în preajma Romei ar fi cam bătător la ochi.

— Desigur. M-am gîndit şi eu la asta. Trimite-l pe Ariort cu ai lui la Alba Fucentia. Locul este nefast din pricina închisorii şi nimănui nu i-ar

face plăcere să se plimbe pe acolo. Sînt şaizeci de mile şi încă cîteva de la Via Valeria; este tocmai ce ne trebuie.

— Pe Hercule, exclamă Apollodor. Cunosc meleagul acela Rar mi-a fost dat să văd un loc mai încîntător ca Alba. De o parte muntele semeț, de cealaltă — lacul întins.

— Vorba augustului, adăugă Plinius. dacă n-ar fi închisoarea aceea sinistră, care nu de mult. sub Domițian, gemea de condamnați politici, ne-am fi construit cu toții vile prin părțile acelea.

— Aşa să fie, încheie Traian! Să nu mai vorbim de ostăşie, exerciții, închisori. Războiul s-a terminat. Pacea romană domneşte peste tot. Nu pentru asta ne-am adunat aici. Licinius, cupa mea e din nou goală, doar mirosul acestui vin neasemuit mai dăinuieşte pe fundul ei. Ospățul a fost minunat şi acum nu vreau decît să sorb încet din licoarea divină şi să ascult acel cor din Epidaur, cu care tu te-ai lăudat atît.

Ciudată înfățişare avea prefectul Sura, acest bărbat impunător şi temut, în clipe de adevărată intimitate. Un zîmbet naiv de copil inocent îi înflori pe buze cînd bătu grăbit din palme.

Făcu semn libertului apărut în uşă şi aproape îndată după aceea, peretele din fața lui Traian se desfăcu ca prin farmec, alunecînd fără zgomot în dreapta şi în stînga. Spațiul de dincolo era o scenă, iar decorul înfățişa un templu antic pe scările căruia, înmărmuriți ca într-un tablou, stăteau coriştii şi instrumentiştii. Bărbații în tunici azurii, femeile în hitoane albe. Mesochorus, şeful de cor, singurul îmbrăcat cu o hlamidă stacojie, făcu un semn şi toți odată se înclinară într-o plecăciune adîncă. După aceea, acei cu instrumentele se aşezară pe treptele podiului, coriştii rămînînd în picioare la mijloc, iar mesochorus îşi puse o mască tragică cu chip de tînăr pătimaş. Prezentînd subiectul, vocea sa bărbătească dădea fiori, se înălța, se lăsa, în cadența şi ritmul recitativului:

„Auguste cezar şi voi străluciți sfetnici, ascultați! Cînta-vă-vom despre puterea Destinului care singur hotărăşte soarta muritorilor, chiar şi a celor născuți din sămînță divină. Despre Orion vînătorul vă vom cînta, care prin patima sa fără margini căpătă nemurirea şi despre cele şase fecioare — Pleiade[31], născute de oceanida Pleiona falnicului său soț, titanul Atlant. Vă vom cînta despre îndrăzneala muritorului şi mînia lui Zeus; despre căderea în păcat a mezinei Meropa şi înălțarea la cer a fecioarelor porumbițe; despre

31 Pleiadele = constelația „Cloşca-cu-pui”.

Orion cel falnic şi strălucitor, ţintuit de cleştar, bîjbîind cu braţele-i ridicate după fecioarele mult dorite. Veşnic vor arde făcliile speranţei, veşnic dorul lui Orion va rămîne neîmplinit!”

Chipurile oaspeţilor exprimară dezamăgirea. Subiectul învechit nu le inspira încrederea şi numai amfitrionul, evitîndu-le privirile, zîmbea enigmatic.

Dar degetele abile atinseră coardele. Lyra, pektis, magadis înfiorară spaţiul vibrînd cu ropot prelung, ca o ploaie de aur, preluate, înainte de a se stinge, de barbitos şi trigonon; apoi toate odată, întîmpinate din zbor de simonikon şi forminx, căpătară avînt. Şi porni atunci un joc zglobiu, ca o horă de nimfe într-un luminiş brăzdat de umbre ale unei dumbrăvi de mirt. Dar, în tainica vrajă născută de freamătul strunelor, se strecurară, întîmplător parcă, apoi din ce în ce mai stăruitor, din ce în ce mai săltăreţ şi mai învîrtejit, instrumentele de suflat. La început kanon cu sunetu-i prelung, obsedant, apoi auios care-i ţinea isonul, pe un altfel de timbru, şi treptat-treptat vărsîndu-se în torentul de sunete, săltăreţul sirinx, urmărit de salpinx, încălecat de keras.

Oameni rafinaţi, care la viaţa lor gustaseră tot ce e mai bun, comesenii se treziră din nepăsare. Traian dădu din cap plin de încîntare. Plinius şi Apollodor înmărmuriră cufundaţi într-o lume de basm şi de vis. Doar Licinius, gazda, zîmbea plimbîndu-şi privirea de la unul la altul.

Tresăriră cu toţii şi un fior li se scurse prin mădulare, cînd la semnul discret al şefului, o voce caldă, joasă, se întinse ca un văl peste toate. Era invocaţia oceanidei Pleiona. Vocea vibra şi creştea în tărie, se strecura în conştiinţă, înfiora, subjuga. Apoi răsunară pe rînd şi toate odată, vocile cristaline ale Pleiadelor şi glasul poruncitor al Artemidei. Mesochorus îl cînta pe Orion. Vocea sa bărbătească răsuna năvalnic şi pătimaş printre pereţii sălii, contrastînd ciudat cu trăsăturile înmărmurite ale măştii.

Ţinu mult cîntarea, dar nici unul din cei patru comeseni nu se plictisi, dimpotrivă, cuceriţi de vraja artei desăvîrşite, le părură rău cînd ultimul sunet se stinse şi clipele de desfătare abia picate în trecut, deveniră amintire.

În liniştea fermecată care se aşternu, tăcerea ascultătorilor era mai grăitoare decît cele mai furtunoase aplauze. Corul înmărmuri într-o plecăciune adîncă.

— Licinius, exclamă în sfîrşit Traian, mi-ai oferit o mare desfătare. Unde ai descoperit, rogu-te, aceşti artişti desăvîrşiţi? Pînă acum credeam că

tot ce e mai bun trece mai întîi prin curtea mea, dar m-am înşelat sau am fost înşelat de alții. Îi opresc pentru mine pînă îmi vor cînta tot ce ştiu şi de cîteva ori la rînd. Sînt sătul de impostori şi cîrpaci. Iată arvuna!

O pungă cu galbeni zbură peste masă şi mesochorus, prea atent la vorbele cezarului, o prinse cu dibăcie.

Apollodor şi Plinius la rîndul lor le oferiră daruri.

După ce coriştii părăsiră tricliniul, amfitrionul răspunse la întrebarea lui Traian:

— Află Ulpius, că acest cor l-am descoperit la cămătarul Libertinus, unul din creditorii tăi.

— Cum, se miră Traian, va să zică el nu este o brută şi un necioplit, cum mi s-a spus?

— Puțin zis, Ulpius, el este ignoranța şi îngîmfarea personificate, un fel de Trimalchio al zilelor noastre.

— Atunci nu mai înțeleg nimic.

— Ca prefect al Urbei sînt obligat să-i cunosc şi să-i supraveghez pe toți acei care dețin puterea şi banul. Ca om de afaceri, Libertinus îşi are meritele lui şi nu am putut refuza invitația la monstruosul ospăț ce mi l-a oferit. M-am dus şi m-am îngrozit. Totul în casa lui înzorzonată este de cel mai prost gust.

— Povesteşte-ne şi nouă, vrem să ne desfătăm.

— Eram vreo zece şi afară de un filozof sărac, om cult şi rafinat, angajat anume ca să mă distreze, ceilalți oaspeți erau de teapa gazdei. Eu, care mănînc puțin, mă tot întrebam: de ce atîtea mîncăruri, destule pentru zece ospețe ca acela, mîncăruri nepotrivite una cu alta, după cum şi vinurile, dulciurile şi fructele erau nepotrivite toate între ele. Pe cînd mă gîndeam ce păcat ar fi să se strice atîtea bunătăți, aflu răspuns de la vecinul meu, filozoful. Cunoscîndu-mi toleranța, îmi destăinui fără sfială că Libertinus îşi hrăneşte nenumărații sclavi cu păsat mucegăit şi legume stricate, aşa că nu ei vor fi acei care vor mînca felurile rămase neatinse, nici măcar resturile. Stăpînul casei se înțelesese cu cîteva popine şi taberne de soi, să le vîndă la preț scăzut tot ce va rămîne de la ospăț. Fără să ştie de trădarea filozofului, Libertinus rămăsese convins că m-a făcut praf cu belşugul şi largheţea sa.

— Atunci, cum a ajuns corul acesta neasemuit la un astfel de bădăran? întrebă Traian rîzînd.

— Îl angajase fiindu-i recomandat ca cel mai bun de acelaşi filozof isteţ. La început au cîntat tot legenda Pleiadelor şi Libertinus schimba feţe-feţe. Îmi ceru chiar scuze pentru plictiseala pricinuită fără voia lui. „Hei, corifeule, strigă el şefului de cor, pentru asta îţi voi scădea din plată. Ia, zi acum ceva vesel şi săltăreţ dacă nu vrei să adormim cu toţii!” Bineînţeles, corul s-a achitat strălucit şi în genul vesel.

— Ce oameni, ce moravuri, exclamă Plinius! Cel puţin se bucură de viaţă, în felul său, acest făcător de bani?

— Da de unde! Pentru sine nu are nici timp, nici bani. Acest avar fără pereche îşi mănîncă de sub unghie. Numai de sărbători mari îşi permite scoici de mare cu un as duzina şi plăcintă de must cu flori de laur. Toţi în jurul lui, pînă şi membrii familiei, sînt suspectaţi de risipă şi furt. Mă întreb dacă un astfel de individ poate să fie fericit? Cu degetele-i butucănoase nu ştie decît să numere banii, dar dispreţuieşte degetele fine ale meşterilor cîntăreţi.

— Nu-mi mai aduc aminte, întrebă Traian, ce i-am dat lui Libertinus în schimbul banilor împrumutaţi?

— Arenda minelor şi băilor de aur din Dacia, Ulpius.

— Vai mie! Am să i le iau înapoi. Vreau ca Dacia învinsă să devină o Dacie ferice. Vor trece anii pînă atunci. Eu unul cît voi trăi nu voi permite lipitorilor de soiul lui Libertinus să zădărnicească planurile mele. Plinius, să-mi aduci aminte, la primul consiliu, să stabilim la Ampelum reşedinţa unui procurator aurarium. O să-l pun în acesit post de răspundere pe libertul meu Marcus Ulpius Hermias. Este cult, omenos şi se pricepe la scoaterea aurului ca nimeni altul. Dacia va fi pavăza Romei şi nu un focar de revolte.

— Căile destinului sînt de necercetat, adăugă Licinius îngîndurat. Iată cum o trupă de cîntăreţi poate deveni unealtă în mîinile lui!

— Nu cumva, rîse Traian, îţi pare rău de Libertinus?

— Nu, Ulpius, îl detest pe Libertinus Sanguisuga[32]* şi mă bucur pentru miile de băieşi din Dacia.

— E tîrziu, oftă cu regret Traian şi se sculă.

Îşi bău vinul, îşi scoase coroana de flori şi îmbrăţişînd pe amfitrion, zise cu deosebită căldură:

---

32 Lipitoare.

— A fost o seară fără cusur, Licinius. Îți mulțumesc, mai ales pentru cor. Ah, ce cor!

Cu două zile înaintea idelor lui noembrie, la revărsatul zorilor, dacii scoşi din oraş se adunară pe un loc viran, nu departe de Via Valeria.

Începînd din ziua aceea mohorîtă, după trei ani de sclavie, redeveneau oameni liberi. De bună seamă, nu mai era ca în țara lor de baştină şi nu toți erau veseli. Unii, gîndindu-se la prețul acestei libertăți, îşi scormoneau conştiința, cumpănind compromisul cu mîndria lor de daci. Deşi celor mulți a intra în rîndurile foştilor duşmani le părea o trădare, iată-i aici: îmbăiați, cu părul şi bărbile scurtate, îmbrăcați în straie ostăşeşti. A fost ca o molimă a cărei dulce otravă, numită „libertate”, li se strecură în vine, fără voia lor. Unii o acceptaseră fără şovăială, alții molipsiți de exemplul celorlalți, cuprinşi de nelinişte, ascultînd îndemnurile celor care se şi aruncaseră în vîltoare, îi urmară. Ştiau că este singurul prilej şi a-l pierde însemna a nu mai trăi. Era zarul acela rar, care nu-ți cade în fiecare zi, cîteodată nici într-o viață întreagă; era şansa oferită lor de către misterioasa zeiță a speranței, căreia i se închină toți muritorii fără deosebire.

Ariort se plimba printre ei, se oprea în mijlocul cetelor tăcute, stătea de vorbă, îi îmbărbăta. El însuşi emoționat, îşi dădea prea bine seama de starea de spirit a celor dați lui în grijă. Dădea sfaturi centurionilor săi. Aceştia, gravi şi impunători în uniformele lor simple de campanie, cu panaşe scurte pe coifuri, în lorici acoperite cu solzi de bronz, îl ascultau cu luare aminte.

Unii mai curioşi şi mai vorbăreți puneau lui Ariort întrebări: De ce aşa, de ce nu altfel? Cum o fi acolo sau dincolo? Unde se vor duce şi cum vor călători? Unii întrebau unde sînt caii, căci ştiau că fac parte dintr-o unitate de călăreți.

Ariort le răspundea cu răbdare: că se duceau la Alba Fucenția, unde pînă la primăvară vor face instrucție pedestră, se vor obişnui cu uniformele, armele şi regulamentul militar; că va fi greu, că ei trebuie să aibă răbdare şi înțelegere, să nu strice ceea ce el cu atîta cazină reuşise să dobîndească pentru ei; că de la Fucenția vor pleca pînă la țărmul mării, o vor trece pe corăbii în Ellada şi-şi vor urma drumul pe uscat pînă la Hellespont, unde din nou vor fi trecuți peste strîmtoare. În privința cailor, să fie liniştiți. N-

are rost şi este prea costisitor să cari caii din Italia, cînd în Orienit sînt cu duiumul şi ce mai cai! Dar ceea ce voia el de la ei, şi-i ruga să-i ia vorbele în seamă, era să fie ascultători, răbdători şi să învețe limba latină cît se poate mai bine, căci numai în acest grai se vor putea înțelege cu toate popoarele şi semințiile, multe la număr, trăitoare de-a lungul drumului ce-l vor urma.

Se aflau la o răspîntie a vieții, în pragul unei existențe noi, necunoscute, poate mai grea, poate mai uşoară, fără doar şi poate mai generoasă, dar mai ales plină de neprevăzut. Faptul că se îndepărtau de locul unde se chinuiseră mai mult de trei ani, îi zăpăcea, iar gustul libertății uitat cu timpul, îi îmbăta. Totul părea un vis şi precum visul, nebulos. Singurul lucru care li se părea temeinic era faptul că Ariort al lor era cu ei, că atîta timp cît va fi cu ei îi va ocroti şi-i va călăuzi spre o soartă mai bună. Îşi făcuse culcuş trainic în inimile lor aspre, la unii mai mult, la alții mai puțin, după felul de a fi al fiecăruia, căci doi oameni la fel nu s-au mai pomenit. Îl priveau cu plăcere şi mîndrie. Era falnic şi hotărît, straiele sale de tribun îl prindeau de minune. Pe unde se zărea coiful său de aramă lustruită, cu panaş înalt, totul părea mai trainic şi mergea fără smucituri.

Obişnuiți cu zdrențele lor de sclavi, dacii se simțeau stînjeniți de uniformele noi, țepene, adesea nepotrivite ca măsură. Umblau de colo pînă colo, cercetînd şi întrebînd, schimbînd între ei coifurile, încălțămintea, pieptarele din piele groasă.

Pesemne dacii nu crezuseră că vorbele vînturate în jurul lor timp de trei luni se vor întruchipa vreodată în libertate. Nici acum nu le venea să creadă şi, schimbînd straiele între ei, schimbau şi îndoielile. Cei mai înțelepți, şi nu erau prea mulți, ştiau că starea nouă în care s-au pomenit nu putea fi denumită libertate. Cineva are nevoie de sclavi care să mînuiască armele în loc de unelte, să alerge, să asude şi să se frîngă din şale la fel ca şi pînă acum. Dar înțelepții de aceea sînt înțelepți ca să tacă; cuvîntul scăpat e ca pasărea: — nu-l mai prinzi. Aşa ori altfel, noua sclavie avea un alt fel de chip, mai atrăgător. Cel puțin vor mînca pe săturate, nu vor mai umbla în zdrențe, privirile se vor desfăta în fața zărilor mai largi, iar în loc de „servi” li se va spune „milites”. Tot ce nu e pierdere — este cîştig, era singurul lor răspuns.

Cînd răsări soarele, Ariort chemă la el pe centurioni şi le porunci să-şi adune cetele. Trecu apoi de la una la alta făcînd observații şi dînd sfaturi pînă în clipa cînd dinspre porțile oraşului apărură cinci călăreți. Era prim-centurionul Lempidus cu alți patru centurioni instructori. Cu Lempidus se

întîlnise şi se sfătuise pînă acum. Era un veteran distant şi tăcut, dar un om de treabă. Deşi mai mic în grad decît Ariort, sarcina îi dădea dreptul, pînă la terminarea instrucției, să comande cohorta şi să dispună de ea după bunul său plac.

O mie de ostaşi nu era puțin lucru. Chiar adunați în coloane strînse, de cîte o sută, părea o masă imensă de oameni. Mulțumit de înfățişarea nouă a foştilor prizonieri-sclavi, Lempidus dădu semnalul de plecare.

Stîngaci în neobişnuitul echipament, dacii porniră, centurie după centurie, către marele drum Valeria şi pe măsură ce intrau în el, îşi potriveau cadența la îndemnul centurionilor. În curînd, precedată de şefii călări, coloana se întinse şerpuind ca un balaur. În urma lor scîrțîiau zeci de care cu poveri. Ostaşii purtau şi ei sarcini: corturi, țăruşi, colaci de frînghie, unelte şi o sumedenie de lucruri mai mărunte şi nu prea grele. Deocamdată nu li se dădură armele.

Dîndu-se la o parte, din cînd în cînd, şefii priveau cum se scurg şirurile prin fața lor. Urmărind pe furiş chipul lui Lempidus, Ariort surprinse un zîmbet strîmb, disprețuitor, care dispăru tot atît de repede după cum apăruse. Fie că unitatea din față-i nu aducea cu o cohortă romană în mers, fie că el nu avea prea mare speranță cu dacii aceştia barbari, romanul zeflemisea pe tăcute. Acest om țepos, militar pînă-n măduva oaselor, nu luptase niciodată cu dacii şi oricîte i s-au povestit despre aceştia, nu putea să le dea cinstirea ce li se cuvenea, ca oameni dîrji, neobosiți şi neînfricați.

Ariort nu era fălos şi nu-şi lăuda compatrioții, îşi zicea doar în gînd:

„Ai răbdare Lempidus. Dă-mi răgaz şi vei vedea ce scot eu din dacii mei!”.

Soarele nu reuşise încă să risipească pîcla rece aşternută deasupra cîmpiei. Totul părea cețos şi misterios. Deşi nu erau în apele lor, dacii trăgeau aerul adînc în piept, li se părea că simt gustul libertății. După lunga robie în care s-au mişcat şi au trudit într-un cerc strîmt, după urîțenia muncii de ocară, cu spatele îndoit şi privirile pironite în pămînt, ei se tot mirau că nu li se lipiseră de palme cozile de hîrlețe, tîrnăcoape, roabe şi tărgi.

Cu cît se îndepărtau de zidurile Romei, cu cît privirile li se limpezeau, iar plămînii apucau tot mai mult aer, cu atît picioarele li se îndoiau mai uşor din genunchi şi nu mai tîrşeau ca pe vremuri.

Drumul fugea la nesfîrşit, îndemnîndu-i către capătul mereu proptit în zare, se unduia în largi cotituri, trecea neobosit pe lîngă aşezări rustice, holde, fineţe şi grădini, încălecînd văile şi albiile nurilor, ascultînd în treacăt foşnetul molcom al copacilor, numărînd bornele de piatră puse anume, parcă, ca să-i amintească că undeva îl aşteaptă capătul.

Văzduhul era neclintit deasupra pămîntului prins în chingile gerului. Zăpada căzută la idele lui februarie ţinuse doar cîteva zile, pe urmă se topi în bătaia vîntului călduţ de miazăzi. Acum, un pui de ger înţepeni din nou noroiul frămîntat de picioare, copite şi roţi. Era o ultimă zvîrcolire a iernii, căci în aer pluteau de acum aromele primăverii.

Ariort ieşi din cort, se întinse dezmorţindu-şi mădularele după un somn lung. Era tras la faţă, înnegrit de vînt şi ger. Viaţa de lagăr era grea, sobră şi dură, nu-i mai rămînea timp nici pentru gînduri, dar se simţea voios iar inima îi cînta de bucurie.

Privi muntele semeţ sclipindu-şi zăpezile muiate în trandafiriul zorilor. În jurul culmii ca nişte raze imaculate, coborau prin văi şi prăpăstii pîrtii de nea pînă-n pădurile negre de la poale. Asta-i aminti de Dacia, cu toate că imaginea acestui munte semeţ avea ceva aparte şi se profila mai tăios pe un cer mult mai cald şi mai verzui.

Pe un colnic cu iarba veştejită, de an, se mişcau ca nişte jucării, cîrduri de capre şi asini, urmate de un păstor în mastruca miţoasă şi doi cîini zburdalnici. Pe luciul lacului Fucinus, voalat de depărtare, alunecau încet două pînze roşii pescăreşti. Rîul din apropiere, strîns în gheţuri, curgea tainic sub carapacea sticloasă şi doar la cotituri şi praguri, clocotea revărsîndu-se pe deasupra. Departe, spre miazănoapte, abia se zărea îngrămădirea albă a caselor Fucenţiei.

— Tarsa, strigă Ariort!

— Aici sînt, tribune, răspunse oşteanul care-l servea, apărînd de după cort.

— Apă!

— Tocmai am adus-o din gîrlă, tribune.

Sosi curînd cu un ciubăr plin ochi.

Ariort îşi scoase tunica şi-şi cufundă braţele în apa îngheţată. Se stropi pe obraz şi-şi umezi părul, fornăind de plăcere. Se frecă pe umeri şi piept.

— Toarnă!

Tarsa ridică ciubărul şi-l deşertă încet peste spatele îndoit, înfiorînd pielea, iuțind mişcarea sîngelui.

— Frumoasă-i viața, zise Ariort ştergîndu-se cu o bucată de pînză aspră.

— În tot cazul, mai asemănătoare cu aceea de pe la noi, mormăi Tarsa.

— Pînă îmbuc ceva, să-mi aduci calul, porunci Ariort şi aruncîndu-i ştergarul intră în cort.

Mîncă pîine cu brînză, bău vin amestecat cu apă caldă, gîndindu-se repede, aşa cum se obişnuise în ultima vreme, la o sumedenie de treburi. Dar, fără voie, crîmpeie de amintiri i se strecurau în minte. Gînduri legate de Viola, prieteni, viața comodă din Roma, popina grăsunei Upupa, Andena ... Ah, Andena voinicul, generosul său prieten, îi lipsea mult. Ce mai centurion ar fi ieşit din el. Dar Andena însuşi nu-şi dorea aşa ceva. Chiar dacă nu era un sclav fugit, nu ar fi primit propunerea de a intra în rîndurile oastei. Era sătul de ostăşie, voia să facă negoț cinstit şi nu înceta o clipă să viseze la reîntoarcerea în patrie. Ariort nu ştia nimic, nu primise nici o veste de la el.

Se auzi un tropot.

— Am adus calul, tribune, zise Tarsa ridicînd poala cortului. Apoi oşteanul îl ajută să se echipeze: îi strînse curelele loricii, îl încinse cu gladiu, îi puse mantaua pe umeri. Ariort ieşi, se întoarse către soarele ce răsărea, murmură cu evlavie o rugăciune şi punîndu-şi coiful, încalecă.

Trîmbițele, care acum un ceas au sunat deşteptarea, de astă dată vesteau adunarea pentru instrucție. Centurionul Lempidus era plecat la Roma pentru cîteva zile. În lipsa şefului, instructorii romani se cam înmuiară şi deveniră mai obraznici. Gîndul de a-i pune la locul lor îl muncea pe Ariort. Treptat-treptat, el îşi cîştigase prestigiul de comandant, dar nu îndeajuns ca să fie mulțumit. Atunci cînd intervenea, cuvîntul său nu avea destulă greutate în fața romanilor instructori. De cele mai multe ori vina o purta el însuşi.

Ca de obicei, porni să inspecteze lagărul, corpul de gardă, magaziile, grajdurile. Centurionul Eptala îi ieşi înainte şi-i raportă, conştiincios şi scurt, cele întîmplate în timpul serviciului său pe lagăr.

Ariort băgă de seamă că era neguros şi trist. Îl ascultă, sfredelindu-l cu privirea şi după ce acela termină, îi spuse poruncitor:

— Spune-mi tot, nu-mi ascunde nimic, Eptala! Acela însă tăcea, privind în pămînt.

— E o poruncă, centurioane, capul sus!

— Tribune, mi-e teamă să ți-o spun. Aseară era să fac moarte de om.

— Nu mă înnebuni, strigă Ariort, lămureşte-mă!

— Instructorul manipulului nostru adică al meu şi al lui Drigiza, centurionul Fabius, m-a pălmuit.

— Zi-i mai departe, spuse Ariort văzîndu-i frămîntarea şi încruntîndu-se.

— Oştenii au mîrîit amenințător şi unul din rânduri îmi strigă în limba noastră: „Omoară-l, ce mai aştepți!" Pe urmă au bătut cu toții în scuturi. Am văzut negru în fața ochilor şi am tras paloşul, dar amintindu-mi vorbele tale şi închipuindu-mi ce va ieşi din asta, mi-am înfrînat pornirea. Nu voiam să stric într-o clipă ceea ce tu ai clădit cu atîta trudă.

— Bine ai făcut, Eptala! Lasă asta în seama mea şi vezi-ți de serviciul tău. În curînd vine primăvara şi vom scăpa de ei. Dar, pentru ce te-a pălmuit bestia?

— Pentru că am împărțit vin la ostaşi.

— Dar asta era porunca mea. E frig şi oamenii amorțesc în corturi. O gură de vin îi înviorează.

— I-am spus-o.

— Şi...?

— Mi-a răspuns că el ascultă numai de ordinele lui Lempidus şi cînd i-am amintit că avem un tribun, mi-a răspuns în batjocură: „Barbar inconştient ca şi tine". I-am spus atunci că amândoi purtăm panaşe de centurioni la cască şi că trebuie să ne respectăm superiorii, iar el nici una, nici alta, a sărit ca un popîndău şi mi-a tras o palmă. Mi-a fost tare greu, tribune.

— Îmi închipui prea bine starea ta, zise Ariort, punîndu-i mîna pe umăr. Bine ai făcut că ți-ai înfrînt mînia. Acesta este adevăratul curaj.

Înnegurat dar nu furios, Ariort încalecă şi porni către cîmpul de exerciții.

Manipulul, adică două sute de oşteni, o sută a lui Eptala şi o sută a lui Drigiza, făcea exerciții de formație în careu. Cele două centurii, fiecare pe patru rînduri, mărşăluiau, se opreau, se întorceau, evoluau şi, închizînd pe stegar înăuntru, se îmbinau într-un patrulater cu latura de cincizeci de ostaşi.

Rău de felul său, centurionul mai era şi prost dispus. La orice greşeală sau la tot ce i se părea greşeală, înjura, batjocorea, rupea rîndurile, fugărea oamenii şi începea manevra din nou, fără a le da o clipă ca să răsufle. Drigiza, deşi comandant a jumătate din oameni, făcea pe stegarul şi era negru la chip.

— Drepți! strigă centurionul. — Credeți că sînteți „in rosa” (pe pat de trandafiri).

Dacii care învățaseră pe de rost comenzile, nu prea pricepeau ocările latineşti cu care îi copleşea instructorul. Ştiau mai mult din intonație că-i înjură şi-i ocărăşte. Erau obosiți şi plictisiți de sîcîială şi atît de încinşi că ieşeau aburii din ei.

— Acesta nu e careu, țipa centurionul. „Proh pudor, grex tericula!” (Mi-e ruşine, adunătură de sperietori). Rupeți rîndurile!

Ariort stătea de o parte, pe calul său înalt şi asculta în tăcere. Centurionul, mic de statură, umflîndu-se în pene, se întrecea pe el însuşi. Îl văzu pe comandantul dacilor şi asta îl ațîță şi mai mult.

Se legă apoi de ostaşii izolați. Îi scotea afară din rînduri şi lovindu-i cu bastonul peste picioare, răcnea ca un apucat. Ostaşii răbdau cu tărie, se întorceau în rînduri ca să repete din nou şi iar din nou manevra.

— Funem duco (ascultă comanda)![33] Arrige aures, asi-ne! (Ciuleşte-ți urechile, măgarule).

Atunci Ariort îşi mişcă calul înainte, drept către instructor şi cînd acela se dădu grăbit la o parte, îl întrebă:

— Cum te cheamă, centurioane?

— Mă întrebi de parcă n-ai şti, răspunse acela obraznic, dar neputînd suporta privirea stranie a ochiului de oțel, adăugă în silă: —• Fabius mă cheamă.

— Dar pe mine ştii cum mă cheamă?

— Aelius Ariortus.

— Aşa răspunde un militar subordonat şi zelos pe deasupra?

— Salve tribune! Sînt centurionul Quintus Fabius, delegat instructor pe lîngă Cohors Milliaria Dacorum.

— Aşa, centurioane! Acum stai de o parte şi priveşte! Aş vrea să văd cum şi-au însuşit dacii învățătura militară.

---

33 Funem ducere = a comanda, literalmente: „a duce funia, şirul”.

Aşteptă nemişcat pînă cînd centurionul, codindu-se, se îndepărtă .şi chemîndu-l la ordin pe Drigiza, îi porunci:

— Preiei comanda, centurioane Drigisus (pronunță numele latinizait, aşa cum era trecut în tabula unității). Vei executa întocmirea în careu. Stegar poate să fie şi un simplu ostaş.

Adăugă apoi tare adresîndu-se dacilor în limba lor:

— Ostaşi, fiți cu luare aminte, să nu mă faceți de ruşine în fața acestui îngîmfat! Drigiza, limpede şi hotărît, începe!

Dacii se înviorară. Ochii le luceau de mîndrie şi recunoştință. Ariort al lor n-a fost şi nu va fi vreodată un papă-lapte.

— Funem duco! strigă Drigiza. Manipul, pe centurii adunarea-a-a!

Comenzile latine, strigate cu un accent pronunțat străin, erau totuşi clare şi hotărîte. Quintus Fabius urmărea cu ciudă crescîndă cum dacii se adună, înmărmuresc, se despart pe centurii, manevrează înapoi şi încheie un careu de scuturi, de nepătruns: cum la o nouă comandă, sulițele sînt împinse înainte ca țepii unui arici şi în sfîrşit la o ultimă poruncă, manipulul se pune în mişcare, încet, pas cu pas, fără să clătească un singur scut din locul lui. Rîndul conducător păşea rar şi apăsat şi în cadența lui, marcată de glasul puternic al centurionului, latura opusă se mişca cu spatele înainte, iar celelalte două laturi îşi mutau picioarele în stînga ori în dreapta lor. Era o cetate vie, mişcătoare, un mecanism înfricoşător, care cu greu ar fi putut fi oprit din drumul lui.

După ce merse aşa vreo sută de paşi, se opri şi făcu fără greş calea întoarsă. Apoi, în cîteva clipe, Drigiza desfăcu careul, despărți centuriile şi le alinie în fața comandantului.

Urmărind manevra cu sufletul la gură, Ariort răsuflă uşurat. Se întoarse către instructor şi-l întrebă:

— E bine, centurioane Fabius?

— Bine, tribune, răspunse acela, străduindu-se să nu-şi trădeze ciuda ce-l cuprinsese.

— După cum vezi, ostaşii mei nu sînt nici asini nici adunătură de sperietori. Vor fi ei cîndva sperietori pentru duşmani pe cîmpul de luptă. După terminarea instrucției să te prezinți la comandament!

La amiază, cînd Fabius intră în micul pretoriu, Ariort îi zise:

— Ieşirea ta de ieri ar fi putut să te coste viața. Norocul tău că barbarii mei sînt mai disciplinați decît îți închipui. Insulta adusă unui centurion fie el şi dac se pedepseşte cu degradarea. Firea ta este duşmanul

tău şi aici eşti în pericol. Îți dau două ore pentru pregătiri. Vei pleca la Roma şi vei preda scrisoarea aceasta la cancelaria prefectului Licinius Sura. Nu cer să fii pedepsit, ci numai înlocuit. Poți pleca, Quintus Fabius!

Din simpatie pentru Ariort, ori convins de cele raportate sincer şi clar, severul prefect al Urbei i-a trimis un alt instructor în locul lui Fabius, iar delegatului Lempidus, care tocmai se afla la Roma, îi dădu sfatul să nu aplice dacilor rutina rigidă a instrucției militare. Totodată porunci să fie înştiințat la sfîrşitul perioadei de instrucție, să vină el însuşi să vadă rezultatele.

Lempidus, om deştept şi prudent, pricepu îndată că față de Ariort trebuie să adopte o altă tactică. Îi dădu de atunci o mai mare independență şi nu-l mai trată ca pe un subaltern. Văzînd cum Ariort al lor ia treptat-treptat frîiele conducerii în mînă, dacilor le creştea inima de bucurie şi mulțumire.

Veni şi luna aprilie, revărsîndu-şi binecuvîntarea peste valea Fucenției. Tăpşanele înverziră, rîurile îşi domoliră furtunoasa lor rostogolire după topirea zăpezilor, lacul Fucinus se acoperi cu sute de pînze pescăreşti, numeroase turme urcară către plaiurile înalte, năpădite de flori.

Ziua hotărîtă pentru inspecție se apropia.

Toată suflarea din lagăr se pregătea cu înfrigurare. Se săpau şanțuri mai adînci, se înălțau valuri de pămînt mai înalte, se plantau palisade, se construiau turnuri de veghe. Toate acestea, lucrate temeinic, după regulile artei militare, dădură lagărului de odinioară înfățişarea unei cetăți adevărate.

Mulți daci îşi făcură ucenicia pe lîngă instructorii tehnicieni, însuşindu-şi cunoştințele şi deprinzîndu-se cu toate meseriile de care aveau nevoie ostaşii din armata romană.

Cei zece centurioni ai lui Ariort au trebuit să învețe cu sîrg ca să ştie în viitor cum se conduc lucrările de măsurare, nivelare, întărire, de construcție din lemn, zidărie şi amenajări de drumuri. Departe de a-l dezamăgi pe conducătorul lor, ei îl asigurară că în orice parte a lumii îi va arunca soarta, ei vor şti să înalțe asemenea întărituri, dacă nu chiar mai bune.

Înăuntru, castrul strălucea de ordine şi curățenie. Corturile aliniate la sfoară, de o parte şi de alta a drumului bătătorit dintre cele două porți

principale, erau proaspăt spălate, bine întinse, cu şănţuleţe în jur pentru scurgerea apei în şanţurile mari.

În pretoriul mic şi curat cîţiva daci se îndeletniceau cu cititul şi scrisul ca să poată ţine la zi tabulele cu evidenţa oamenilor, hranei, echipamentului şi toate acele socoteli legate de o gospodărie atît de mare.

Nu o dată se minunaseră instructorii, cît de bine se descurcă barbarii în complicatul aparat militar. Constatau, cîteodată, şi nu fără necaz, că dacii sînt gospodari înnăscuţi, că nu sînt nici risipitori, nici nepăsători cum sînt unele neamuri meridionale. Ceea ce li se părea de-a dreptul uimitor, era faptul că aceşti barbari nu păreau să-şi facă datoria în silă, nici de teama pedepsei. Cazuri de abatere de la disciplină erau rare şi chiar atunci cei vinovaţi îşi primeau pedeapsa fără a crîcni. În schimb, înjurăturile şi ocările aruncate pe nedrept îi posomorau şi-i făceau să se încrunte.

Instructorii s-au convins cu timpul că procedînd cu prudenţă, dar mai ales cu dreptate, vor reuşi să scoată mult mai mult din daci decît prin constrîngere. Şi deoarece romanii doreau să se achilte cît mai bine de datorie şi să placă severului prefect, ei nu-şi mai făcură de cap de atunci încolo.

Sosirea prefectului Urbei atrase din Alba Fucentia şi din aşezările învecinate o mulţime de curioşi. Şi pînă atunci pe colnicele din jurul lagărului se puteau vedea ţărani, păstori şi pescari, privind ore în şir exerciţiile. Astfel de spectacole erau din totdeauna gustate cu plăcere. Cu armele scînteind în soare, îmbrăcaţi la fel, unităţile militare păreau nişte balauri din poveste, ţepoşi şi solzoşi, ce se încolăcesc şi se descolăcesc, se întind şi se tîrîie pe cîmpie ca împinşi de vrajă. Priveliştea era măiastră şi merita să pierzi cîteva ceasuri de muncă pentru ea

În ziua sosirii prefectului, toate locurile mai înalte în jurul castrului şi al cîmpului de exerciţii erau înţesate de omenire. Veniseră cu mic cu mare, pe cai şi catîri, urmaţi de cîini zburdalnici. Ocazia de a vedea un mare demnitar, mîna dreaptă a cezarului, atrăsese o mulţime de nobili de la ţară, nu prea umblaţi şi rustici. Îşi puseră hainele cele mai bune, după rang şi stare şi-şi aduseră în căruţe şi lectici femeile şi copiii. Pentru nimic în lume n-ar fi lăsat să le scape acest prilej. Sosirea unui astfel de personaj suspus nu se întîmpla în fiece zi, nici măcar la zece ani o dată. Ceea ce vor fi văzut aici, va da hrană spiritelor şi va alimenta discuţiile la ospeţele lor simple,

vreme îndelungată, pentru unii pînă la moarte, lăsîndu-le celor nevîrstnici, care poate nici nu se născuseră atunci, amintirile pe care nepoții lor le vor repovesti ca pe nişte legende, ca acelea despre trecerea oştilor paşnice ori prădalnice, despre răscoale, încăierări ori lupte întîmplate cîndva, în negura vremurilor pe meleagul lor. Amintirile vor circula în diferite variante, trecute din gură în gură de un lanț nesfîrşit de generații, începînd ca orice basm cu: „Era odată, pe vremea bunului cezar Nerva Traian, cînd prefectul Urbei Licinius Sura venise la Fucenția ca să ...” sau: „Era în vremea aceea, cînd străbunicul meu era tînăr şi cînd prefectul Romei trecuse prin Fucenția ca să ...”.

Nici vorbă, va fi pomenit doar prefectul Sura, personaj de prim rang şi se va spune că acesta a venit anume ca să-i vadă pe ei fucențienii, sarea pămîntului, stîlpii de nădejde ai imperiului roman, nicidecum pentru a-i vedea pe dacii prefăcuți în ostaşi romani de către un oarecare Aelius Ariortus.

În ziua aceea însă, adevăratul erou al evenimentului era tocmai acest Ariortus despre care localnicii auziseră că ar fi fost un dac uriaş şi „homo fieri non potest formosior” (un om mai frumos nici că se poate). Cu toții voiau să-l vadă. Mai ales femeile căutau să-l ghicească printre şefii călări şi din depărtare, căci nimeni nu putea să se apropie de castru din pricina gropilor cu țepuşe, abatizelor, şanțurilor şi altor întărituri.

Cînd pe drumul Fucenției a apărut în depărtare cortegiul prefectului, trîmbița pîndarului din turn răsună prelung. Garda se repezi afară şi se alinie, iar Ariort urmat de instructori ieşi călare pe poartă şi porni la pas în întîmpinare. De astă dată, tînărul dac era comandant de drept, căci depusese jurămîntul şi semnase în tabulă de primirea cohortei.

Apropiindu-se de prefect, pe care-l cunoştea şi-i vorbise la Roma de cîteva ori, Ariort îl salută cu brațul întins şi-i raportă curgător, cu glasu-i puternic:

— Salut prefectului Lucius Lucinius Sura! Eu, Aelius Ariortus, tribun militar, îți aduc la cunoştință că lagărul este în bună stare, iar cohorta auxiliară de o mie de oşteni daci şi zece centurioni aşteaptă ordinele tale.

Admirîndu-i ținuta, bărbăția, frumusețea, Sura îi şopti şefului escortei sale:

„Aquila non capit muscas” (Vulturul nu prinde muşte) şi acela dădu admirativ din cap.

— Bine, tribune Aelius Ariortus! răspunse apoi tare. Condu-mă în castru şi arată-mi ce ai reuşit să faci! Salve Lempidus! adăugă, răspunzînd la salutul instructorului.

Centurionul de serviciu, Denzi, îi dădu onorul gărzii şi după aceea, descălecînd, prefectul urmat de suita sa se duse să vadă castrul. Tot ce văzu acolo îi plăcu. În micul pretoriu, oştenii-scribi îi prezentară tabulele cohortei. Apoi, prefectul scrise cîteva cuvinte şi semnă în actul de instruire al unității.

Încălecînd din nou, cortegiul ieşi din castru şi se îndreptă către terenul de exerciții, unde-i aştepta cohorta aliniată. Desprinzîndu-se de grup şi venind în fața trupei. Ariort scoase paloşul şi ridicîndu-l, strigă:

— Cohorta milliaria de daci, prefectului Lucius Licinius Sura, salut!

— Salut! răspunseră o mie de glasuri şi prefectul ciulindu-şi urechile căută să surprindă în acest strigăt asurzitor note aparte, nefireşti sau nesincere, dar afară de faptul că strigarea izbucnită din piepturile barbare avea o anumită nuanță de pronunțare, altceva ce l-ar fi dezamăgit, auzul său nu desluşi. Nu ştia că Ariort repetase de nenumărate ori salutul cu oamenii săi, rugîndu-i să strige mai voios şi mai cu inimă, spunîndu-le că aceasta va fi o ultimă încercare înainte de a porni liberi peste mări şi țări. Nu-i înşelară aşteptările şi pentru asta le era tare recunoscător.

După aceea, sub privirile prefectului şi ale celor din escorta sa, precum şi în fața mulțimii adunate în jur, se desfăşurară exercițiile militare: marşul, lupta în rînduri strînse şi corp la corp, formațiile în careu şi testudo, aruncarea la țintă a sulițelor şi tragerea cu arcul.

Chiar dacă toate acestea nu erau la înălțimea exercițiilor unor trupe vechi de legionari, prefectul nici nu se aşteptase la mai mult. Privind cu interes, la un moment dat uitase chiar că are în fața sa nişte auxiliari recrutați printre barbari. Pe drept cuvînt, Ariort depăşise toate aşteptările. Arăta, şi era de fapt un militar desăvîrşit şi înnăscut. Prefectul îi era recunoscător şi abia aştepta să se reîntoarcă la Roma, să raporteze augustului Traian ce văzuse la Alba Fucenția.

După aceea, Sura ținu o cuvînitare din care dacii nu au înțeles mare lucru, dar pe care au ascultat-o nemişcați ca nişte stane de piatră.

Urmară felicitările aduse comandantului şi instructorilor, după care inspecția luă sfîrşit şi trupa plecă la masă, de astă dată copioasă şi stropită cu vin.

Plecarea dacilor în Orient a fost hotărîtă pentru idele lui mai, adică peste o lună; răgaz necesar pregătirii expediției.

Prefectul îi invită pe Ariort şi Lempidus la ospățul organizat în onoarea sa de către duumvirii Fucenției. La acest ospăț, Licinius Sura îl aşeză pe Ariort alături pe acelaşi tricliniu, îl prezentă convivilor ca pe un nobil de viță veche; el însuşi îi aşeză coroana de flori pe cap, iar în cupă îi puse un inel de preț în a cărui montură de aur era prinsă o gemă de onyx cu reprezentarea divinului cuplu — Hercule-Hebe, simbol al forței şi al sănătății. Darul cel mai de preț, însă, era scrisoarea Violei, pe care, înainte de a pleca la Fucenția, prefectul îi propuse să o scrie şi pe care avu amabilitatea s-o înmîneze la ospăț logodnicului ei.

Aceste copleşitoare favoruri din partea lui Licinius Sura nu încetară decît odată cu moartea acestuia. Prin ele marele demnitar voia să-şi arate toată gratitudinea tinerei perechi.

În casa sculptorului Salubrius era linişte ca într-o zi de sărbătoare. Maestrul dădu drumul meşterilor săi şi se plimba singur printre statui, în atelier.

Cufundat într-o stare pe care n-o încercase pînă acum, asista neputincios la lupta ce se dădea înlăuntrul său. Gînduri rebele, răsărite de nu se ştie unde, îl frămîntau. Asista mut la prăbuşirea viselor sale şi la înlocuirea lor cu visele altora. Nu putea să jure că ceea ce i se oferea în schimb era urît, prost ori nedemn de el, dimpotrivă, dar...

„Nu şi nu! îşi zicea. Nici un „dar”. Aşa a fost dat să fie şi nici un muritor nu poate să pună mîna în foc pentru reuşita sau nereuşita celor ce vor urma. Fiică-mea este fericită, dar nu eu i-am oferit această fericire, şi asta mă doare. Mai mult, era să stric fericirea ei ca să-i strecor pe aceea pe care i-o pregăteam, adică ambiția mea. La urma urmei, ce este fericirea dacă nu ambiție? O dată satisfăcute, amîndouă dispar ca un fum. Acum, acest ginere barbar, pe care, vai mie, tot eu l-am descoperit, acest barbar o să mi-o ia, o s-o înstrăineze. Uşor de zis, s-o ducă tocmai în Orient, la capătul lumii; floarea asta gingaşă pe care cine ştie cînd o vom revedea. Ah! potoleşte-te inimă păcătoasă...!”.

Se opri. Privi pe fereastră. În grădină, soția sa Lucreția culegea flori cu Viola, iar Pantia umbla cu panerul după ele. Privind-o pe sclavă, zise cu ciudă:

„Viperă bătrînă!”

Nu putea să uite că Pantia tăinuia cu neruşinare întîlnirile fiicei lui cu Ariort, cînd datoria ei era să-i aducă la cunoştinţă acest fapt.

„Viperă bătrînă!” repetă şuierînd printre dinţi.

De fapt, Pantia nu era atît de bătrînă. Avea vîrsta soţiei sale şi era poate mai atrăgătoare decît ea. Dacă n-ar fi fost doica copilului său, poate... Dar Salubrius nu voia să crească în casa sa copii nelegitimi alături de legitimi. Asta nu duce la bine.

„Ohi me!”[34], zise lovindu-se cu pumnul în piept. Ce gînduri îmi vin tocmai acum cînd mă sfîşiie îndoielile. Sînt vesele toate trei, căci îl aşteaptă pe „salvator”, iar salvatorul pentru mine nu este decît un răpitor de fecioare, cu nimica mai bun decît Rufus Junior. Ohi me! Ce gînduri mă pasc? Trebuie să mă duc în lararium, să mă reculeg, să mă rog zeilor să-mi ia gîndurile astea nebune”.

— Mamă, exclamă Viola, de ce nu vine? Mi-a scris doar... ia să mai văd odată!

Scoase din sîn un sul mic de papyrus. Îl desfăcu şi-l sărută.

— Ce să-l mai citesc, doar l-am citit de zeci de ori. Scrie să-l aştept după amiază, în ajunul nonelor lui Maius. Azi este ajunul nonelor, nu-i aşa Pantia?

— Da, comoara mea, azi.

— Atunci, de ce nu vine?

— Pentru că eşti nerăbdătoare, răspunse mama în locul doicii.

— Şi dacă nu vine?

— S-ar putea întîmpla, căci e militar, iar aceştia nu fac nimic de capul lor.

— Vine el, vine, se amestecă Pantia. De ce o necăjeşti, stăpînă? Nu vezi cum fierbe?

— Vine neapărat, întări matrona Lucreţia. El nu poate să nu vină.

— Mulţumesc, mamă, mulţumesc Pantia! şi Viola le sărută pe rînd.

— Cred că avem destule flori pentru cină, zise matrona. Să mergem, să mai vedem prin casă, dacă toate sunt la locul lor.

Nu apucară să intre, cînd se auzi ciocanul de la poartă.

— A venit! strigă fata şi se repezi.

---

34 Vai mie!

— Viola, stai aici! îi porunci mama. Ştii bine că nu se cade. Are cine să-i deschidă. Ai să-l întâmpini la intrare în atriu.

Fata se stăpîni, îşi pipăi pieptănătura şi roza prinsă în ea.

— Nu sînt urîtă? o întrebă pe Pantia.

— Tu, rîse sclava? Tu şi urîtă? O, Venus Verticordia, redă-i mintea pierdută!

Răsunară paşi şi sclavul anunță:

— Prea cinstitul tabularius Marcus Ulpius Hermadio!

— O-o-o! făcură toate odată, dezamăgite. Apoi matrona Lucreția adăugă:

— Pofteşte-l!

Hermadio apăru în prag. Era de nerecunoscut. Nu mai purta tunica de sclav imperial. Îmbrăcat sobru în haine de cetățean, se înclină adînc şi respectuos.

— Onorată domina, casa să vă fie prosperă şi familia sănătoasă! Am primit o scrisoare de la Ariort...

— Ah! făcu Viola îngrijorată.

— ... el îmi scrie că astăzi are de gînd să vă viziteze şi mă roagă să trec să vă anunț în cazul că scrisoarea trimisă vouă nu ar fi ajuns la timp.

— Am primit-o şi-l aşteptăm, cinstite Hermadio, răspunse matroana. Îți mulțumesc pentru bunăvoință. Fii binevenit şi te rog să ne ții de urît. Fata mea şi-a pierdut răbdarea şi îi va place, cred, să te întrebe despre logodnicul ei, dacă ştii mai multe decît noi.

— Prea multe nu. Ştiu doar că o duce bine, că prefectul Sura este mulțumit de tot ce a văzut la Fucenția. că tot el a semnat ordinul de permisie pentru zece zile, iar plecarea în Orient va avea loc în ziua a douăsprezecea înaintea calendelor lui Iunius.

— Cam acelaşi lucru îmi scrie şi mie, zise Viola, dar nu ştiu de ce nu vine?

— Vine el, bona virgine, chiar dacă va fi nevoit să-l fure pe înaripatul Pegas, ca să ajungă la timp.

— Eşti foarte amabil, dar de ce stăm în picioare, îndemnă matrona Lucreția. Să mergem în portic, să şedem la aer. După cum văd, cinstite Hermadio, nu mai faci parte din familia cezarului?

— Ba, fac parte, dar în calitate de client. Cezarul mi-a oferit libertatea şi mă trimite ca secretar al lui Marcus Hermias în Dacia.

— În Dacia, exclamă Viola? În patria lui Ariort?

— Da, bona virgine, şi asta mă încîntă. De mult visam să văd țara unde s-a născut părintele meu. Desigur, faptul de a părăsi Roma natală mă cam sperie, îmi dă fiori. Poate îmi va fi greu să mă obişnuiesc cu noua mea situație, poate nu voi rezista iernilor grele de acolo, dar curiozitatea şi dorința de a fi de folos dacilor mă mînă înainte. Plecarea noastră este hotărîtă peste şase zile. Dacă nu venea Ariort aici, mă repezeam eu la Fucenția ca să-mi iau rămas bun de la el.

— Îi eşti prieten devotat, bunule Hermadio.

— Îi sînt şi nu ştiu de ce n-aş fi, căci un om ca Ariort mai rar şi...

Nu termină căci se auzi o nouă bătaie în poartă. Viola sări în picioare.

— El e!

— Stai cuminte, Viola! zise mamă-sa. Să nu fie şi de astă dată o surpriză.

Dar n-a fost. Sclavul intră, anunțînd sosirea tribunului Aelius Ariortus.

Viola n-o mai luă în seamă pe mamă-sa şi se repezi către intrare.

— Tinerețe zvăpăiată şi nebună, zise doamna cu îngăduință şi o urmă fără grabă.

Cînd îl văzu, inima fetei zvîcni ca o pasăre prinsă în pumn. El îi întinse mîinile şi ea i se aruncă la piept. Lorica sa era rece şi țepoasă, dar fata nu băgă de seamă. Ariort al ei era lîngă ea.

— Nu fii cupidă, Viola, zise matrona Lucreția. Lasă-mă şi pe mine să-mi îmbrățişez fiul! Dar, pe unde o fi soțul meu? Caius, unde eşti, Caius?

După ce se lăsă îmbrățişat de viitoarea sa soacră, răscolit de duioşie, Ariort îl văzu stînd de o parte pe Hermadio.

— Prietene scump! exclamă el şi îl strînse în brațe.

— Încetişor, voinice, rîse Hermadio, ai să-mi sfarmi oasele!

În clipa aceea intră Caius Salubrius, potolit de rugă, împăcat cu gîndurile sale. Cînd îi văzu pe cei doi prieteni îmbrățişîndu-se, păcătui din nou.

„Ia te uită! îşi zise. Casa mi-e plină de foşti sclavi”.

Îşi ascunse ironia amară sub un zîmbet dulceag şi apropiindu-se de Ariort îi întinse brațele. Ca să spună totuşi ceva care să-l răcorească, glumi:

— Vezi, Viola, ce logodnic falnic ți-am găsit? Ariort simți mai mult cu inima decît cu mintea că viitorul său socru nu poate fi convertit, de aceea se grăbi în întîmpinarea sa, îi strînse coatele mîinilor întinse şi-l sărută pe umăr. Era sărutarea dată de obicei stăpînilor sau patronilor. Ținea cu tot

dinadinsul să sublinieze că, cu toată noblețea sa şi funcția ce o deține, nu a uitat ce a fost şi că nici o umbră de înfumurare nu-i întunecă mintea şi sufletul.

Om deloc prost, Salubrius simți la rîndul său ce lecție de bun simț îi dă viitorul ginere şi căută să imprime vorbelor sale o nuanță cît mai firească. Sincer vorbind, Ariort îi plăcu mult. Ştia că nu e un parvenit. Era tribun militar şi arăta ca atare — falnic şi impunător.

„Ce e al lui, e al lui”, conchise în gînd şi luînd pe Viola de mînă o duse la Ariort, zicînd:

— Duceți-vă în grădină! Nu v-ați văzut de mult şi cred că aveți ce să vă spuneți unul altuia.

— Mulțumesc, tată! exclamă Viola, cuprinsă de o nețărmurită bucurie.

Şi se duseră ținîndu-se de mînă.

— Îți mulțumesc şi eu Caius, şopti matrona Lucreția, ai fost generos ca niciodată. Mă duc să îngrijesc de cină.

— Ei, cinstite Hermadio, eruditule, oftă Salubrius, luîndu-l de braț, nouă bătrînilor ce ne rămîne? Pînă se aşază bucatele, să mergem la mine în atelier să-ți arăt ce am mai făcut, să-mi povesteşti ce se mai aude la palat.

Marea răsufla larg. Din zare în zare valuri lungi, domoale se risipeau în horbote de spumă. Sub soarele voalat uşor de boarea umedă, întinderi mişcătoare de peruzea topită se luau la întrecere cu turmele de oițe albe ce se fugăreau neîncetat. Însoțite de țipetele pescăruşilor, trei cîte trei, navele zburau către zarea încinsă cu briul violet de sacerdot.

Luînd pieptiş valul, cele douăsprezece bireme îi pieptănau pletele verzi. Ca boturile unor monştri marini, rostrele provelor apăreau şi dispăreau. Vîntul tenace, captat pieziş de vele, dînd mult de furcă cîrmacilor, îi ajuta pe vîslaşi. Înălțîndu-se toate odată, ca penele unor aripi uriaşe, ramele lungi îşi muiau capetele şi opintindu-se o clipă, scăpau cu zvîcnet, împroşcînd puntea cu picături. Loviturile ciocanelor de lemn în scîndurile sonore marcau ritmul mişcării neostenite. Vîntul şuiera în corzi, pocnea în vele. Vîslaşii cîntau cîntece adînci ca apele, înalte ca cerul, largi ca zarea.

Pe punți, tăcuți şi uluiți, şedeau în rînduri dese dacii. Nu erau oameni ai mării, nu-i cunoşteau tainele. Nu-i cunoşteau cîntecele, nici legendele.

Nu ştiau nimic despre naiade, nereide, tritoni şi cai marini. Nu ştiau că stăpînii mărilor — Neptun şi Amphitrita cer navigatorilor jertfe şi daruri, că monştrii marini Scylla şi Charybda iau în strîmtoarea lor vamă de suflete, că dincolo de Coloanele lui Hercule se întinde Oceanul cu Sorbul Mării care înghite tot ce se încumetă să se apropie. Totuşi, imaginația lor de locuitori ai uscatului şi teama superstițioasă, plăzmuiau chipuri şi năluci în vîltoarea verde. Şedeau încordați, ținînd în față-le scutul, strîngînd în pumn sulița, simțind un gust leşios cînd puntea se lăsa, fugind de sub ei, lipindu-se cu toată greutatea de ea cînd se sălta.

Hula era mică; marinarilor nici că le păsa. Priveau cu milă şi dispreț către „tereştri”. Rîdeau în barbă, gîndindu-se ce ar fi fost dacă s-ar fi stîrnit o furtună.

Oricît de ciudată şi de neobişnuită ar fi fost starea asta nouă, dacii simțeau că abia acum trăiesc adevărate clipe de libertate. Înghesuiți pe corăbii atît de neînsemnate față de stihia pe care o străbăteau, n-o aveau decît pe ea de stăpîn, stăpîn fără chip de om sau de zeu, neînchipuit de mare, înfiorător de puternică şi cu totul nepărtinitoare. Dacă ar fi să se mînie pe acei ce se încumetă s-o străbată, nu ar sta să-i aleagă după noblețe, rang şi putere ci i-ar înghiți deopotrivă.

Soarele se apropia de amiază.

Se îmbarcaseră în zori de zi. Nu fără teamă se urcaseră pe corăbii. Doar cîțiva mai văzuseră marea, nici unul însă n-o străbătuse. În ajunul plecării veniră cu toții pe țărm să vadă. Se apropiară nerăbdători de apa cea mare, uimiți de priveliştea fără hotar. Ştiau că apa e sărată şi o gustară neîncrezători, să vadă dacă nu e păcăleală. Culeseră scoici mari, nemaivăzute. Unele, puse la ureche, vuiau întocmai ca marea. Din acestea nu erau multe şi norocoşii găsitori le păstrară, ducînd cu ei aiurea minunea: colivia în care era închis vîntul.

Ariort era printre ei, se bucura împreună cu ei, povestindu-le tot ce ştia despre isprăvile şi toanele mării.

Ah, Ariort! îl iubeau din toată inima, deşi cîteodată supărat, îi înspăimînta cu privirea ochiului său de oțel. De cînd se ivise în viața lor au avut timp să-l cunoască şi cu cît îl cunoşteau mai bine cu atît se minunau. Şi la el în țară era vestit şi cîntat. Pe cei mici şi neînsemnați nu-i slăveşte nimeni în cîntece. Dar Ariort nu era ca ceilalți; pînă şi ochiul i-a fost luat ca să nu semene cu cei mulți. Unii spuneau că nu-i om ca toți oamenii, că e născut din sămînță de zmeu, căci care om poate cît poate el? Cînd mai veni

şi cu zîna aceea, frumoasă ca-n poveşti şi le-o arătă spunîndu-le că-i este nevastă, cine ar fi putut să creadă că un om poate fi copleşit cu atîtea daruri de preț. Unii au oftat din rărunchi, alții s-au întristat, zicîndu-şi că acum Ariort nu e numai al lor şi că femeia îl va înstrăina.

„Ah, Ariort, Ariort!”

Din cînd în cînd aruncau priviri înainte, să vadă dacă mai bate în vînt fîşia roşie de pe catargul navei conducătoare. Acolo era Ariort al lor, mereu în frunte, cu ei toți după el. Treptat-treptat, cu sfiiciune, cei meşteri în viers dulce şi potrivit, încropiră cîntece despre conducătorul lor, aşa cum o făcuseră şi ceilalți, acolo, în iadul Sarmizegetusei, cînd el îi ducea la luptă.

Şi Ariort, simțindu-le parcă chemarea, privea din cînd în cînd înapoi, la rîndurile de bireme înțesate cu daci. Stătea la provă trăgînd adînc aerul reavăn în piept, scrutînd zarea nesfîrşită. Pieptul i se sălta cu mîndrie. Biruise soarta. Iată-l scăpat ca o săgeată din cercul avatarurilor vieții. Străbătuse un drum anevoios, cu suişuri istovitoare şi coborîşuri amețitoare. Părea că de acum înainte acesta se aşterne neted şi drept în fața sa. Aşa e oare? Nu cumva este prea fălos? Oare soarta a fost vreodată înfrîntă de vreun om? Pînă şi zeii sînt supuşi marelui Fatum. În clipa următoare se înfricoşa de cutezanța sa.

Nu degeaba îl cuprinsese mîndria căci simțea o nețărmurită bucurie de a trăi. Iubea şi era iubit, iar starea de împlinire desăvîrşită îl îmbăta. O ființă curajoasă se avînta alături de el în necunoscut.

Aruncă o privire către încăperea de la pupă, unde în dosul perdelei se odihnea soția sa. Soția! Vorbă de sacru legămînt în fața oamenilor şi zeilor, mîndria bărbatului căruia i-a fost încredințată perechea. Cînd, după ospățul de nuntă, cortegiul miresei, cîntînd şi jucînd, se apropie cu torțe de casa sa, el o întrebă în prag, aşa cum cerea datina latină:

„Cine eşti tu, fecioară?”

Ea îi răspunse cu sfială, tot după datină:

„Ubi tu Gaius, ego Gaia”[35].

În jur rîsete, cîntece, urări. Pumni de monedă măruntă zăngănind, grindină de nuci rostogolindu-se pe lespezi.

Un val mai nălțuț, despicat de provă, îl împroşcă. Simți pe buzele sale picături sărate. Viola obosită dormea legănată de valuri. Marea îi plăcea mult şi nu-i pricinuia nici un rău.

---

35 Unde eşti tu Gaius, acolo sînt şi eu — Gaia

Atunci, în seara nunții, cînd se opriseră în fața porții mirelui, pronuba (nuna) cea isteață, mătuşa Violei, privi cerul să vadă dacă steaua Vesper apăruse pe poala lui şi o îndemnă pe mireasă să purceadă la îndeplinirea datinei.

Cu mîini tremurătoare, Viola legă panglici colorate de clanță, luă din mîna pronubei vasul cu ulei aromat cu tămîie şi unse balamalele uşii. Tinerii însoțitori stinseră torțele aruncîndu-le cît mai departe. Mulțimea voioasă se repezi să le culeagă, să le rupă şi să le împartă, căci aduceau noroc. Oaspeții de onoare — Plinius şi Apollodor, care ținuseră mult să fie martori tinerei perechi şi petrecuseră ziua toată la ospăț, deschiseră uşa, o ridicară pe mireasă în brațe şi o trecură peste prag. Atunci şi Ariort păşi înăuntru. Din clipa aceea, Viola îi era soție în lege.

„Hymeneo! Hymeneo!”[36] strigau cei din jur.

Vela mare pocni cu putere, cît p-aci să se întoarcă pe dos. Cîrmaciul culcîndu-se cu toată greutatea pe cîrmă, se răsti cu asprime la marinarii care manevrau corzile. Birema zvîcni, se redresa şi porni să despice valul, ca înainte.

Despărțirea de prieteni era grea. Cînd pleci atît de departe, nu ştii niciodată dacă vei reveni. Ziua din ajunul plecării lui Hermadio şi-o petrecu cu acesta. Mai întîi în casa sa, împreună cu Viola, apoi ieşiră doar ei doi. Hoinăriră prin oraş pe la locurile dragi. Trecură prin forul lui Traian, să vadă cum merg lucrările, coborîră la templul zeiței Spes şi se abătură la podul lui Fabricius să-şi ia rămas bun de la bătrînul ghicitor.

„O, feții mei! zise Lupulus fixînd cerul cu găvanele ochilor săi scurşi. — Plecați fără teamă, căci nu vă paşte nici un rău. V-am citit ursita la amîndoi. Este lină şi limpede ca un lac de munte. Veți avea greutăți ca toți oamenii inimoşi care se zbat pentru alții, dar voi sînteți suflete tari şi le veți birui”.

În ziua acea, glasul său sonor şi melodios avea un iz de melancolie. Îl trase pe micul Myro lîngă el şi continuă:

„Nenumărați oameni au venit aici, în lumea mea strîmtă ca podul acesta, dar şi fără hotar ca întunericul ce mă învăluie, să le ghicesc, să le spun ursita. Puteam eu oare să le-o spun la toți? Unii o au atît de neîndurătoare că numai grozăvia nenorocirilor ce-i păştea era destulă ca să mă amuțească. Orice om face pe grozavul şi susține că e pregătit să afle

36 Hymen – zeul căsătoriei

totul despre el, de fapt nu aşteaptă decît să i se spună despre miracole şi daruri zeieşti, căci tot omul se crede alesul sorții. Mulți au venit să-şi ia rămas bun de la mine, asemenea vouă şi le-am pierdut urma pentru totdeauna. Au fost şi dintr-acei care au reapărut şi au venit să-mi reamintească de ei. Multora le-am uitat vocile şi deoarece nu le-am cunoscut niciodată chipurile, ei s-au topit în întunericul memoriei mele. Dar nici unul n-a venit să-mi spună că l-am mințit. Ştiu că şi voi veți reveni şi mă veți căuta. S-ar putea să mă mai găsiți, s-ar putea să nu... Dacă ştiu să ghicesc ursita altora, nu pot să mi-o ghicesc pe a mea. Dar voi veți reveni curînd. Cine a trăit la Roma, nu poate să nu revină".

Pe urmă se duseră în Subura şi intrară în popina copei Upupa. Băură cu bătrîna cîte o cupă de vin şi-şi luară rămas bun de la ea. Fetele Upupei şi cele cîteva hetaire au amuțit, privindu-l pe Ariort ca pe un zeu pogorît de pe Olymp. Trecură apoi Tibrul peste podul Aelius, coborîră pe malul celălalt pînă la podul lui Nero şi se reîntoarseră prin grădinile Agrippinei. Acest drum le aminti de inimosul Andena şi de păcăleala pe care acesta i-o trăsese stăpînirii.

„Cînd vei sosi în Dacia, Hermadio, caută-l neapărat pe Andena. Oare îl vei mai recunoaşte în alte straie şi fără barbă? L-ai văzut astfel doar cîteva ore".

„Îl voi recunoaşte, fii pe pace!"

„Să nu te trădezi şi să nu-i spui pe numele lui adevărat! Acum îl cheamă Fabius Fortunatus!"

„Voi fi foarte prudent, Ariort".

„Îmbrățişează-l din partea mea, povesteşte-i tot ce ştii despre mine şi spune-i că şi-a făcut culcuş trainic în inima mea". A doua zi îl conduse împreună cu Viola pe Hermadio pînă la Via Salaria, drumul ce ducea către portul Ancona.

Din dreapta se apropia un cîrd de nave greoaie de marfă. Pluteau în linie frîntă, captînd cu greu vîntul potrivnic. Cînd se apropiară, marinarii celor două flotile îşi strigară unii altora presupunerile în legătură cu vremea şi urări de drum bun. Vîntul creştea în intensitate.

Cînd se duse la Apollodor să-şi ia rămas bun, Ariort îşi puse straiele vechi de libert, acelea cu care îl însoțise în atîtea peregrinări. Şi le puse în semn de modestie şi recunoştință. Maestrul era trist deşi dorea să pară

vesel, îşi dădea seama că un altul ca el nu va găsi, dar nu voia să-i pună piedici în calea fericirii. Ah! fericirea! Ce o mai fi şi asta? Aşa ori altfel fiecare o are pe a lui, fiecare şi-o urmăreşte în felul său, chiar dacă nu e de găsit nicăieri.

„Soarta ne mînă pe toți către Orient, zise Apollodor cu privirea pierdută în gol. În curînd Plinius va fi numit guvernator al provinciei Bithynia şi dacă nu va apuca să plece pînă la stricarea vremii, se va duce la anul, îndată ce va începe să sufle Favonius cel prielnic navigației, să-şi ia postul în primire în Nicomedia. Pe el soarta îl mînă spre miazănoapte, către țărmurile binecuvîntate ale Propontidei, pe voi doi în inima Orientului acolo unde Euphratus străpunge munții, iar pe mine către Damascul meu arzător şi plin de miresme. Dorința mea de a-l revedea este atît de copleşitoare, că îndată ce voi vedea Columna înălțată şi nu mai e mult pînă atunci, voi lăsa treburile în seama ajutoarelor mele şi mă voi îmbarca”.

„Maestre, întrebă Ariort, am văzut şi eu deunăzi Columna. Cu ce va fi decorată?”

Surprins de întrebare, Apollodor răspunse descumpănit:

„În proiect ea apare nudă, şlefuită doar. M-ai pus pe gînduri cu întrebarea ta. Într-adevăr, cu ce aş putea-o decora?”.

„Iartă-mă, binefăcătorul meu! N-am vrut să-ți pricinuiesc necazuri. Ştiu că ai destule. Dacă ar fi fost vorba de un stîlp oarecare, dar este vorba de coloana amintirilor”.

„Coloana amintirilor? De ce îi zici aşa?”.

„Cum aş fi putut s-o denumesc altfel? Ce ar fi putut să simbolizeze aşa goală cum e? Inscripția de pe soclu arată că menirea ei este de a servi ca jalon, martor al sforțării uriaşe depuse la nivelarea locului unde se construieşte forul cel nou. Decorațiunile de pe soclu şi capitel, dimpotrivă, dovedesc că menirea coloanei este de trofeu, cîtă vreme statuia din vîrf atribuie ei rolul de monument pentru glorificarea împăratului”.

„Ți se pare încurcat, nu-i aşa?”.

„N-am nici un drept să critic o operă atît de perfectă ca proporții, mă refer doar la simbol. Dacă n-ar fi avut loc războiul, n-ar fi existat nici forul, nici Columna Centenaria. Toate au fost înălțate din prăzile luate în Dacia, de aceea socot că numai războiul poate fi eroul principal, numai lui, acestei epopei fără seamăn se cade închinat monumentul”.

„Eşti un dac incurabil, Ariort, dar socot că ai dreptate. Şi mie mi-a străfulgerat prin minte o idee asemănătoare, doar că nu m-am gîndit la

coloană ci la o serie de frize. Asta mi-a venit la carierele din Luna. atunci cînd tu cu alți robi încărcai blocul de marmură pe corabie. Îți aduci aminte? Între timp, copleşit de treburi am uitat. Mi-ai amintit acum un mare adevăr, că o operă de artă care nu a fost gîndită profund nu valorează nimic. Sînt hotărît să cer învoirea împăratului de a ilustra coloana cu scene din războaiele daco-romane şi sper că augustul nu se va opune după cum nu s-a opus niciodată proiectelor generoase. Voi strînge un mănunchi de meşteri talentați şi-i voi pune să-mi facă proiectul. O coloană ca asta, acoperită cu reliefuri iscusite va fi unică în lume. Îți mulțumesc Ariort, chiar dacă din pricina ta voi trebui să-mi amîn plecarea în Orient. Columna nu va rămîne goală de conținut".

„Îți mulțumesc şi eu, iubite maestre, în numele dacilor care nu vor fi înghițiți de uitare. De acolo de sus ei vor aminti generațiilor viitoare că au fost viteji şi aprigi şi au îndrăznit să se împotrivească sublimei Rome".

„Inimă înfocată, tu ştii să înflăcărezi pe cei din jurul tău. Dar ne-am luat cu vorba iar tu ai venit să mă întrebi de Melitene, oraşul în care te trimite stăpînirea. În tinerețe am colindat Orientul în căutare de monumente şi opere de artă, fireşte am trecut şi prin acest centru important al Capadociei. Pe vremea aceea Melitene era reşedința legiunii XII Fulminata, adusă acolo de către cezarul Titus. De cîtva timp cohortele acestei legiuni au fost împrăştiate şi mutate către miazăzi la Edessa, Carrhae, Circesium, dincolo de Euphrat, în cîmpia Mesopotamiei, sau retrase dincoace de fluviu la Apamaea şi Epiphania, ca să liniştească spiritele alarmate de zvonul unui nou război cu Parții. Sirienii mei sînt oameni paşnici şi sperioşi. Războiul poate să izbucnească ori ba, ei însă se gîndesc la mai rău. Luptele pentru tron în Partia, solii romani care pleacă şi vin, dar mai ales cîteva revolte înăbuşite de ai noştri în Mesopotamia, i-au speriat de tot. Îți spun toate acestea nu ca să te îngrijorez, ci ca să te previn şi să te fac să pricepi de ce te trimit tocmai acolo. La Melitene nu au rămas decît vreo două-trei centurii. Muntenii de dincolo de Euphrat, nomazi şi prădalnici, o ştiu şi s-au obrăznicit peste măsură. Ei nu ascultă nici de Roma nici de Partia pe teritoriul căreia sălăşluiesc. Romanii, puțini la număr, se mulțumesc să se închidă în cetate şi împreună cu populația satelor din jur refugiată între ziduri privesc neputincioşi cum năvălitorii fac prăpăd în jur. O mie de oşteni ai tăi sînt o forță, iar tu, din cîte te cunosc, nu eşti omul care să rabde asemenea nelegiuri. Dacii sînt obişnuiți să lupte în munți şi codri şi, cine ştie, poate că ți-e dat să devii adevăratul stăpîn al acelor meleaguri:

poate că numele tău va răsuna prin munții aceia şi dus departe de ecou, le va tăia pofta vrăjmaşilor de a mai trece hotarul”.

„O, exclamă Ariort, dacă e vorba de munți şi codri, nu am să mă mulțumesc să-i gonesc pe duşmani, îi voi scoate pînă şi din bîrlogul lor. Credeam că acolo e un fel de deşert...”.

„Nu, Ariort, să nu-ți fie teamă de asta. Ştiu prea bine că soțioara ta, cu tot curajul ei, n-ar fi suportat viața în pustietăți. Dimpotrivă, la Melitene ea va găsi aproape tot ce-şi poate dori o romană: casă îmbelşugată, terme, distracții, societate amabilă. De altfel, Melitene este un oraş prosper şi o cetate inexpugnabilă, aşezată pe o înălțime care domină o vale mănoasă şi înfloritoare. Hotarul, însă, pe care vei fi nevoit să-l aperi se află pe Euphrat, nu prea larg acolo dar vijelios, care-şi croieşte drumul prin munți şi codri, şerpuind ca un balaur şi prăbuşindu-se de pe praguri în nenumărate cascade. Sînt locuri de o neasemuită frumusețe care o să te vrăjească, după cum sînt sigur că o să te vrăjească tot ce în drumul tău pînă acolo vei întîlni. Din păcate nimeni nu-şi poate închipui Orientul în toată splendoarea lui. Cine nu s-a plimbat pe țărmurile Propontidei şi ale Mării Egee, cine n-a văzut Pergamul, Ephesul, Rhodosul, Miletul, de bună seamă şi Damascul meu, cine n-a stat plin de uluire în fața zidurilor cu trei sute şaizeci de turnuri ale Antiohiei, cine n-a brăzdat cu barca luciul lacului Denisos şi nu s-a odihnit în umbra dumbrăvii sacre a Daphnei, cine n-a tras pe nări mireasma îmbătătoare a desişurilor de mirți, oleandri, lauri, măslini, dar mai ales cine nu a rătăcit prin codrii seculari de cedri din munții Libanului, acela nu cunoaşte Orientul şi nu poate să se laude că a văzuți ceva asemănător în viața lui. Odată ajuns în inima Orientului nu-ți va fi greu şi nu-ți vor lipsi ocazii să vezi multe din aceste splendori, chiar dacă distanțele între ele se măsoară cu sute de mile. Poți să te consideri fericit că vei pleca în curînd în aceste Cîmpii Elisee coborîte în mod miraculos pe pămînt. A nu le apăra de hrăpăreții năvălitori e păcat. Instaurînd pacea, ordinea şi bunăstarea, Roma se străduieşte din răsputeri să le mențină. A fi nepăsător este o crimă, de aceea lupta se dă pe viață şi pe moarte”.

Ascultîndu-l cu cea mai mare luare aminte, Ariort îşi limpezea încetul cu încetul toate întrebările chinuitoare cu care venise la acest mare artist şi binefăcător al său, în prietenia şi bunăvoința căruia avea cea mai mare încredere. El însuşi îşi schimbase demult părerea despre romani, despre lumea asta pestriță unita prin ceva mult mai tare decît neam, sînge,

credință. Îşi dăduse limpede seama că pînă şi ultimele sale argumente împotriva Romei se clatină din lipsă de temelii şi că din două rele înțelept este să-l alegi pe cel mai mic, iar răul ce izvora din dominația romană pînă la urmă se întoarce în bine. Pericolele, ce-l pîndeau acolo departe, nu-l speriau. Meleagurile tainice îl atrăgeau cu vraja necunoscutului lor. Totuşi mai dăinuia o îndoială: oare va rezista Viola, în ciuda celor spuse lui de Apollodor, avatarurilor vieții noi ce o aşteaptă?

Luat cu gîndurile, Ariort nu băgă de seamă cînd dispăruseră pescăruşii. Pesemne se întoarseră la țărm. Asta nu-i trecu prin minte decît atunci cînd zări un cîrd de delfini însoțindu-l cu alai.

Privind tumbele, săriturile, răsucirile corpurilor negre, lucioase, Ariort se gîndi că Viola nu văzuse încă aşa ceva. Trecu puntea şi ridicînd perdeaua îi privi chipul îmbujorat de somn şi gura ca o rodie. Nu se îndură s-o trezească. O rază îi gîdilă fetei obrajii, pleoapele bătură o clipă şi se deschiseră.

— Iubitule, zise întinzîndu-i brațele, am avut un vis frumos şi straniu. Spune-mi, m-am trezit ori visez mai departe?

— Nu ştiu, iubito. Poate nici eu nu sînt treaz.

O luă în brațe, o ridică şi punîndu-i stolla pe umeri, zise:

— Vino să vezi delfini adevărați, nu ca acei sculptați pe frizele frontoanelor!

Vîntul îi răcori Violei obrajii, privirea încețoşată de somn i se limpezi. Sprijinit de parapet, el o ținea strîns, să nu-şi piardă echilibrul. Vîntul cînta în coarde şi vele. Vîslele lungi se înălțau şi se lăsau în cerc lin, zăbovind o clipă în apa verde, misterioasă.

În stihia ce le era atît de prielnică, delfinii îşi revărsau din plin bucuria de a trăi şi această bucurie îi încînta şi-i molipsea pe oameni. Rîsete, zîmbete, brațe întinse, strigăte de uimire.

Străpungînd valul, răsărind în horbote de spumă, țîşnind afară ca împinşi de arcuri, delfinii jucăuşi, încrezători, plini de voie bună, păreau a fi călăuzele oamenilor în drumul lor către țărmuri cu himere, către grota de mărgean a Amphitritei.

Vîntul întețit spulbera spuma de pe coamele valurilor.

EPILOG

Finis coronat opus
(Sfîrşitul încununează opera)

Ghicitorul Lupulus se sculă ajutat de băiat, îşi potrivi cîrja sub braț, adulmecă răcoarea adusă de adieri de la rîu, îşi întoarse găvanele ochilor către apus şi după felul în care razele îi cădeau pe obraji îşi dădu seama de timp.

— Mai avem vreo două ore pînă se înserează, Myro puer. Vreau să ştiu ce s-a făcut acolo, la forul cel nou al lui Traian. Tu eşti lumina mea, condu-mă!

Lăsară podul în urmă, ocoliră templele celor trei zeități şi ajunseră la poarta Carmentalis.

— Nu mă trage în stînga, răutăciosule, zise deodată Lupulus. Vrei să ocoleşti Capitoliul şi să colinzi străduțele acelea ticsite de lume? Ştii doar că asta mă oboseşte şi că drumul întortocheat este mai lung. Ia-o la dreapta pe Vicus Iugarius!

— Am vrut să trecem pe lîngă dughenele cu dulciuri, stăpîne.

— Vai Myro, ai uitat că nu mai eşti copil mic? La zece ani ai tăi n-ar fi trebuit să te gîndeşti la nimicuri. Te înțeleg, n-ai avut parte de copilărie cu

jocurile şi deliciile ei, dar ai puţină răbdare şi te vei răzbuna pe anii irosiţi de pomană lîngă un ciot neputincios ca mine. Gîndul mi-e mereu la viitorul tău.

Bătând cadenţa paşilor cu vîrful cîrjei în pietrele drumului, bătrînul bombănea mereu:

— Bunul Hermadio a plecat departe, dar mi l-a lăsat în schimb pe Eutyches. Acesta va fi de acum mentorul tău iar...

— Nu voi mai fi cu tine, stăpîne?

— Şi ce, îţi pare rău? Cu umilinţă şi rugăminţi am obţinut cuvîntul ilustrului Apollodor să te ia în casa sa, să trăieşti şi tu printre oameni, să te mişti, să rîzi, să nu mai îngrijeşti o ruină bătrînă ca mine. Mie nu-mi mai trebuie nimic; sînt ca şi mort.

— Nu vorbi, aşa, stăpîne, scînci băiatul, lipindu-se de moşneag, ştii doar că şi eu te iubesc.

— Ştiu, puer, ştiu. Tu mă iubeşti în felul tău, ca un copil zvăpăiat priponit cu un picior de pod şi cu altul de mine. Lasă, lasă! Va veni vremea ta. Are grijă bătrînul tău călău să-ţi facă o soartă mai bună.

Băiatul se învioră, Lupulus o ştia după pasul lui devenit săltăreţ şi mai grăbit.

„Iată, îşi zise bătrînul, se şi grăbeşte către noul său destin".

Trecură pe sub malul stîncos al cetăţii Capitoliului, cu resturi de ziduri străvechi lipite de povîrnişurile lui.

Băiatul privea cu plăcere şi jind scara săpată în piatră care ducea sus.

— Într-o zi am să le urc, zise cu hotărîre.

— Ce vrei să urci, puer, întrebă Lupulus?

— Cele o sută de trepte, pînă sus. Să văd Roma întreagă.

— Ah, sîntem sub Stînca Tarpeiană? Ai să le urci, de bună seamă. Deocamdată n-o să te las eu şi nici vigilii, prea eşti zdrenţăros. Oare mai sînt vigili acolo sus, ca pe vremea mea, Myro?

— Sînt, stăpîne, dar eu voi urca frumos îmbrăcat şi le voi da dulciuri ca să mă lase.

— Va trebui să iau şi eu niscaiva turte dulci cu mine să-l îmbunez pe fiorosul Cerber, să mă lase să cobor în Ţara Umbrelor.

— Ce-ai spus, stăpîne?

— Am spus-o pentru mine. Acolo am să văd din nou, căci spiritele nu au nevoie de ochi şi-mi voi încălzi la focul veşnic ciolanele mucegăite pe malul Tibrului.

— Unde?

— Nu ştiu nici eu. O fi aproape, o fi departe, cine ştie? Cînd ajungi să ştii nu te mai poţi întoarce ca s-o spui şi altora.

Băiatul nu-l întrebă de două ori. Era obişnuit cu vorbirea asta în dodii, aşa cum vorbea celor care veneau să le ghicească soarta. „Sunt verba et voces...” şi aşa mai departe. Privea cu nesaţ în jurul său. Ieşea atît de rar cu stăpînul. De obicei, nu făceau decît drumul pînă la pod şi de la pod la cocioaba lor de dincolo de Tibru.

În dreptul basilicii Iulia, unde se ţin adunări publice şi se judecă procesele, nu ştia la ce să se mai uite. Peste tot case şi temple, cu frontoane sprijinite pe coloane înalte cît brazii din munţii unde se născuse. Acolo, între edificiile măreţe ale dealului capitolin şi forul roman era Umbilicus, buricul Romei. Se zice că de acolo, de la un stîlp aurit, se socoteşte lungimea tuturor drumurilor care pornesc din Urbe. Privea cu încîntare la statui, obeliscuri, porţi uriaşe, străzile pline de forfotă. Trecătorii se dădeau în lături cu teamă din drumul ghicitorului. Acei care îl cunoşteau îl salutau cu respect.

— E mare mutilat, îi lămureau pe cei care nu-l cunoşteau.

— Metoposcopus cu mintea luminată de zei.

— Să te duci o dată la Pons Fabricius, să-ţi ghicească!

Zăpăcit de impresii şi de îmbulzeală, băiatul nu mai ştiu pe unde s-o ia.

— Arătaţi-i drumul, cetăţeni, zise Lupulus, oprindu-se şi rotindu-şi capul în toate părţile. — Trebuie să mă duc la forul cel nou.

— Ia-o la stînga, băiatule, zise unul, pe lîngă forul lui Caesar, ocoleşte Mamentina şi mergi la vale pe povîrnişul Argintarilor. Ai să vezi tu! Acolo se lucrează.

— Acum ştiu, zise Myro şi-l trase pe bătrîn. Merseră cîteva sute de paşi şi băiatul, recunoscînd locul, îl ajută pe bătrîn să urce cîteva trepte ale unei clădiri lipite de coasta Capitoliului.

— De aici se vede ca în palmă, zise.

— Spune-mi şi mie ce vezi!

— Drept în fața ta, stăpîne, o casă mare cu o sumedenie de coloane de jur împrejur. Se mai lucrează la acoperiş. În dreapta ei o piață întinsă cu un călăreț tot numai din aur.

— De aur zici? Fii pe pace e doar aurit; nu se fac statui din aur curat. Cum arată călărețul?

— E cu capul gol, doar cu o coroană de lauri şi ține mîna întinsă înainte.

— Trebuie să fie statuia împăratului. Ce mai vezi?

— Meşterii mai aşază lespezile în preajma ei. În jurul pieței e un gard de coloane.

— Portic, prostuțule.

— Da, portic, stăpîne, iar în stînga casei celei mari — un fel de stîlp înalt pînă la cer.

— Ei! Chiar aşa, pînă la cer?

— Tare înalt şi stă pe un fel de căsuță cu o uşă.

— Asta-i columna despre care mi-a vorbit Eutyches. E ceva sus în vîrful ei?

— Da, un om, tot din aur.

— Du-mă mai aproape de coloană, Myro! Şantierul era împrejmuit cu un gard scund şi de acolo de jos Columna i se păru lui Myro amețitor de înaltă.

Se lucra de zor. Mai erau multe lucruri de pus la locul lor. Rotocoale de coloane zăceau împrăştiate pe jos. Meşterii le ridicau cu scripeți şi le lipeau una de alta. Era ca un joc de copii şi Myro se topea de plăcere. I se părea tare uşor să faci o astfel de treabă. Nu ştia că un capitel, soclu sau un fragment de coloană este mai greu decît un chiup plin cu grîu la care se opintesc zece sclavi. Nu băga de seamă cum se întind şi vibrează funiile macaralelor sub greutatea lor. Stive de lespezi, pregătite pentru pavaj i se păreau grămăjoare de pietricele pentru joaca copiilor.

Dar, cel mai uimitor lucru era Columna. După ce-şi desfată privirea cu toate celelalte, îşi săltă căpşorul şi nu-şi mai dezlipi privirea de ea. Era înconjurată de schele şi aproape pe fiecare platformă stăteau doi-trei meşteri, albi ca brutarii din pricina prafului de marmoră şi care ciocăneau coloana după nişte linii desenate cu roşu. Pînă la ei se suiau alți meşteri, cu suluri în mîini şi le arătau cum să facă. Cîteodată, unul scotea din taşcă o sculă şi măsura cu ea, lămurind ori certînd pe cel care ciocănea. Partea de jos a coloanei era deja acoperită cu scene şi tablouri, atît de vii că păreau să

iasă afară, din piatră. Se vedeau rînduri de ostaşi înarmați, ieşind pe poarta unei cetăți, cu steaguri, ca la paradă. Un moş cu barbă încîlcită, mai mare decît toți, ieşea pînă la brîu din apă şi ținea într-o mînă o corabie, una dintr-acelea care trec adesea pe Tibru. Să tot stai, să priveşti aceste minunății. Ce joacă frumoasă! Mult mai frumoasă decît să rostogoleşti nucile pe jgheab, ori să mîi cercul cu un bețişor, cum fac copiii din suburbia lor.

Şi pe căsuța care sprijinea coloana erau cioplite tablouri dar acestea erau atît de încîlcite că Myro nu înțelegea mai nimic. Se vedeau acolo, amestecate de-a valma — coifuri, scuturi, săbii, lănci, iar deasupra uşii, pe o tăblie, între două muieri zburătoare, un meşter termina de ciocănit nişte litere.

„Ce frumos, îşi zise băiatul! Am să-l rog pe stăpîn să venim mai des pe aici”.

Sprijinit de scîndurile gardului scund, Lupulus asculta. Ochii săi se mutaseră în urechi şi de acolo, cu ajutorul auzului, clădeau imagini în minte, imagini aparte, nu ca la cei văzători, dar cu atît mai atrăgătoare cu cît ele se deosebeau de imaginile adevărate. Bine ascuțit la întunericul anilor mulți şi lungi, auzul său nu dădea greş niciodată. Ştia de unde vine sunetul, de sus sau de jos, de la ce depărtare, ce sculă, obiect ori viețuitoare îl produce. Şi ceea ce unui om întreg îi scăpa ca neînsemnat, pierdut în noianul celorlalte impresii, lui îi era de folos şi de mare însemnătate. Din ce-i povestise Eutyches, din ce-i îndrugase Myro, dar mai ales din ce prinsese cu urechile sale, Lupulus îşi dădu seama cît de grandioasă este lucrarea în fața căreia se află. În viața sa de oştean apucase să vadă multe minunății şi nu se mira auzind de încă una deşi nu văzuse şi nu auzise să fi fost una asemănătoare, o coloană uriaşă acoperită de jos pînă sus cu istoria unuia dintre cele mai crunte războaie. Împăratul Traian, despre care se spun numai lucruri bune, va lăsa ceva în urma lui. Războiul este o mare pacoste, dovadă ce a făcut chiar el, Lupulus, cu alții cînd era militar şi ce au făcut alții din el cînd le-a fost la îndemînă. Din păcate, fără război nu se poate pentru că fiecare din părți în felul ei are dreptate şi deoarece două dreptăți la un loc nu se poate, una din ele taie capul celeilalte.

„Oh, oh! amintirile nu mai au nici un preț, ceea ce are valoare sînt învățămintele. Mie nici astea nu-mi sînt de trebuință. Cel puțin dacă Myro ar fi învățat ceva din ele, dar e slab de minte şi cam zvăpăiat. Nu are

încredere în mine. Crede că-l duc cu zăhărelul. Dacă ar şti cît bănet am strîns în cursul anilor ca să-i servească lui mai tîrziu cînd va îmbrăca toga bărbătească? Vreau să fie liber; vreau să fie înstărit. Poate mă va cinsti şi el după moarte cu o piatră de mormînt, la care să se reculeagă trecătorii şi să mă pomenească cu un cuvînt bun. În generosul Apollodor mi-e speranța. Bunule Hercule şi tu zeule Esculap, dați-i vigoare şi zile multe. Stata Mater, păzeşte-i casa de foc, iar voi muzelor divine nu încetați o clipă să-i inspirați opere nemuritoare!”

Trecîndu-şi degetele prin părul băiatului, zise cu duioşie:

— Simt răcoarea înserării, Myro puer. Să mergem!

Bucureşti Martie 1973

— SFÎRŞIT —

Cartea a Treia, intitulată **UN DESTIN APARTE** încheie acest ciclu închinat memoriei împăratului Traian.

Acest volum, în această prezentare, face parte dintr-o serie de romane grupate sub genericul

Restitutio Daciae

